

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÖKÇEADA UĞURLU/ZEYTİNLİK HÖYÜK
KAZISI IŞIĞINDA MÖ 5. BİNDE BATI
ANADOLU VE DOĞU EGE ADALARI**

MELEK KUŞ
1098203102

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. BURÇİN ERDOĞU

EDİRNE 2013

Başlık: Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kazısı Işığında MÖ 5. Binde Batı Anadolu ve Doğu Ege Adaları

Yazar: Melek KUŞ

ÖZET

Bu tezin konusunu, MÖ 6. binyılın sonları ve MÖ 5. binyılın başlarına denk gelen ana hatlarıyla Trakya'nın güneyinden başlayıp, Batı Anadolu'da Bafa Gölü'ne kadar görülen, adını Çanakkale bölgesindeki Kumtepe ve Beşik-Sivritepe yerleşmelerinden alan Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü oluşturmaktadır. Bu kültür aynı zamanda Doğu Ege Adaları'nda da görülmektedir. Bu kültür kendisinden önce bölgede görülen Neolitik Çağ kültürlerden belirgin bir biçimde ayrılmaktadır. MÖ 6. binyılın sonları ve MÖ 5. binyılın başlarına denk gelen Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü, bölgenin Orta Kalkolitik dönemini içermektedir ve kendi içinde iki evreye ayrılmaktadır.

2009 yılında Uğurlu/Zeytinlik Höyük kazılarının başlamasıyla birlikte, Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait buluntular Gökçeada da tespit edilmiştir. Daha önceki araştırmalarda kültürü tanımamızı sağlayacak mimari bilgilerimiz sadece Gülpınar yerleşimi ile olmuştur. Kültür genellikle çanak çömleği ile tanınmaktaydı. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşiminin kazılmasıyla birlikte yeni mimari veriler ortaya çıkmıştır. Amacımız, bu veriler ile birlikte kültürün doğru bir biçimde tanınması ve kültürün görüldüğü yerleşimlerin buluntuları ile karşılaştırarak kültüre yeni bir bakış açısı getirmektir. Bu bağlamda bu çalışmanın sonunda elde edilen bilgiler ve katalog kısmındaki verilerin toplu halde yer alması, gelecekte yapılacak olan çalışmalara da katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü, Gökçeada, Orta Kalkolitik, Batı Anadolu ve Doğu Ege Adaları

**Title: The Western Anatolia and Eastern Aegean Islands in the light of
Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Excavations in the 5th Millennium BC.**

Author: Melek KUŞ

ABSTRACT

The topic of this work is Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Culture seen at the end of 6th Millennium BC and the beginning of 5th Millennium BC mainly in the region ranging from the southern Thrace to the Bafa Lake in Western Anatolia, which derives its name from Kumtepe and Beşik-Sivritepe settlements in the Çanakkale Region. This culture is also seen in the Eastern Aegean islands. This culture distinguishes from the Neolithic cultures which has seen in the region before. Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Culture that existed at the end of 6th Millennium BC and the beginning 5th Millennium BC includes the Middle Chalcolithic period of the region. This culture divides into two phases

In 2009, with the beginning of Uğurlu/Zeytinlik Höyük excavations, the remains of Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Culture was found in Gökçeada. The architectural knowledge of previous researches which lead to know the culture was limited only with Gülpınar settlement. The culture was usually characterized by pottery. The new architecture data had attained with excavation of Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük. The data correctly to facilitate the recognition of culture and to bring a new perspective by comparing with remains of settlement from the culture. In this context, the information that were obtained at the end of this study and batch data at the catalog may also contribute to future studies.

Key words: Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Culture, Gökçeada, Middle Chalcolithic, Western Anatolia and Eastern Aegean Islands.

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezimin konusunu, Trakya'nın güneyinden başlayıp, Batı Anadolu'da Bafa Gölü'ne kadar görülen aynı zamanda, Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te ve Doğu Ege Adaları'ndaki Samos Tigani, Chios Ayio Gala, Emporio ve Kalimnos Adası'ndaki Vahty Mağarası'nda görülen Kumtepe IA/Beşik Sivritepe kültürü oluşturmaktadır. Tezimin konusunu 2009 yılında kazısına başladığımız Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşiminden yola çıkarak hazırlamaya çalıştık.

Çalışmanın amacı, eldeki verilerden yola çıkarak kültürün yer aldığı yerleşimlerde, mimari ve çanak çömleklerdeki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak ve bölgeler arası kültür alışverişine ışık tutmaya çalışmaktır.

Bu tez çalışmasının ortaya çıkmasında ve hazırlanmasında, tezimi sabırla okuyup sonsuz bilgi ve deneyimiyle bana yol gösteren, ihtiyaç duyduğum her konuda yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Burçin Erdoğan'ya içtenlikle teşekkür ederim. Ulucak Höyük envanterini benimle paylaşan hocam Doç. Dr. Özlem Çevik'e, desteğini esirgemeyen Araştırma Görevlisi Filiz Divarçı'ya, yardımlarını esirgemeyen Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni ablam Fazilet Birbaş Eryılmaz'a çok teşekkür ederim. Tez çalışmamı, 2011-01 proje numarası ile maddi açıdan destekleyen Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince yanımda olan arkadaşlarım Arkeolog Hacı Mehmet Turgut'a, Arkeolog Serkan Demir'e, Arkeolog Ramazan Gündüz'e, Arkeolog İnan Kopçuk'a ve Gökhan Kündeyi'ye çok teşekkür ederim.

Tezimin hazırlanması sırasında maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme de teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Melek Kuş

Edirne, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
PLANLAR LİSTESİ	viii
HARİTALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
ÇİZİMLER LİSTESİ	xviii
KISALTMALAR LİSTESİ	xxiii
GİRİŞ	1
1.KONUNUN TANITIMI VE ELE ALINAN SORUN	1
1.1. Konunun Tanıtımı	1
1.2. Kronolojik ve Terminolojik Sorunlar	3
1.3. Çalışma Yöntemi	6
2. GÖKÇEADA UĞURLU/ZEYTİNLİK HÖYÜK	7
2.1. Yerleşmenin Konumu, Çevresel Özellikleri ve Tanımı	7
2.2. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kazısı	8
2.3. MÖ 5. Binyıl Mimarisi	8
2.4. MÖ 5. Binyıl Çanak Çömleği	12
2.4.1. Mal Grupları	12
2.4.2. Formlar	13
2.4.3. Bezeme	15

3. MÖ 6. BİNYILIN SONLARI VE MÖ 5. BİNYILIN İLK YARISINDA BATI ANADOLU YERLEŞİMLERİ **17**

3.1.Çanakkale Çevresindeki Yerleşmeler	17
3.1.1. Kazı Çalışması Yapılan Yerleşmeler	19
3.1.1.1. Kumtepe	19
3.1.1.2. Beşik-Sivritepe	23
3.1.1.3. Gülpınar	26
3.1.1.4. Hanaytepe	32
3.1.2. Yüzey Araştırması Yapılan Yerleşmeler	33
3.2. Balıkesir-İzmir-Aydın Bölgesi Yerleşimleri	34
3.2.1. Kazı Çalışması Yapılan Yerleşmeler	35
3.2.1.1. Höyücek/Kaymaktepe	35
3.2.1.2. Ulucak	36
3.2.1.3. Yeşilova Höyüğü	39
3.2.1.4. Ege Gübre	41
3.2.1.5. Liman Tepe	43
3.2.1.6. Çine-Tepecik	44
3.2.1.7. Malkayası Mağarası	48
3.2.2. Yüzey Araştırması Yapılan Yerleşmeler	50
3.3. Çanak Çömlek	52
3.3.1. Mal Grupları	52
3.3.2. Formlar	56
3.3.3. Bezemeler	58

4. MÖ 6. BİNYILIN SONU VE MÖ 5. BİNYILIN BAŞINDA DOĞU EGE ADALARI	63
4.1. Sakız Adası (Chios)	63
4.1.1. Ayio Gala	63
4.1.2. Emporio	64
4.2. Sisam (Samos)	66
4.2.1. Tigani	66
4.3. Kalimnos (Kilimli)	67
4.3.1. Vahty	67
4.4. Çanak Çömlek	68
4.4.1. Mal Grupları	68
4.4.2. Formlar	69
4.4.3. Bezemeler	73
5. DEĞERLENDİRME	76
6. SONUÇ	85
KAYNAKÇA	89
HARİTALAR	101
TABLolar	103-108
RESİMLER	109
ÇİZİMLER	168

PLANLAR LİSTESİ**Sayfa**

Plan 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Yerleşmesi O-P/10-11 açmaları ve diğer kazı alanları (Kazı arşivi)	9
Plan 2: Kumtepe yerleşmesi açmaları planı (Sperling, 1976: fig. 3)	20
Plan 3: Kumtepe R açması ve mezarları (Sperling, 1976: fig. 4)	21
Plan 4: Kumtepe IA2 evresi ve mezarı (Sperling, 1976: fig. 7)	22
Plan 5: Beşik-Sivritepe Tümülüsü'nün yapım tekniği (Korfmann, 1988: Plan 2)	25
Plan 6: Gülpınar yerleşimi Kalkolitik Dönem yapıları (Takaoğlu-Özdemir, 2012: res. 1)	27
Plan 7: Gülpınar çöp çukurları planı (Takaoğlu, 2006: fig. 4)	29
Plan 8: Ulucak mimari plan (Çilingiroğlu-Derin, vd. 2004: fig. 12)	37
Plan 9: Ulucak O13, taş sıraları, kerpiç yığınlar ve kil silolar (Kazı arşivi)	38
Plan 10: Yeşilova Höyüğü II. Kat Planı (Derin-Ay- Caymaz, 2009: fig. 4)	41
Plan 11: Ege Gübre Kalkolitik Dönem yapı kalıntıları ve mezarlar (Sağlamtimur-Ozan, 2012: Resim 6a)	42
Plan 12: Çine-Tepecik yuvarlak planlı mimari (Günel, 2006: Çizim 2)	46
Plan 13: Çine-Tepecik yuvarlak mimari planı (Günel, 2007: Çizim 3)	47
Plan 14: Malkayası Mağarası'nın giriş planı ve kazı yapılan yer (Peschlow-Bindokat-Gerber, 2012: fig: 38)	48
Plan 15: Kalkolitik Dönem tabanları ve çukurlar (Peschlow-Bindokat, 2012: Gerber fig: 39)	49
Plan 16: Emporio X-VIII tabakaları (Hood, 1982, fig. 51)	65
Plan 17: Kumtepe ve Beşik-Sivritepe C14 tarihleri (Gabriel 2010)	84

HARİTALAR LİSTESİ**Sayfa**

Harita 1: Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik (Erdoğu, <i>Anatolica</i> XXXVII, fig., 1)	101
Harita 2: Kumtepe ve Beşik-Sivritepenin denize göre konumları (Kayan, 2001: 324)	101
Harita 3: Kazı çalışması yapılan yerleşimler	102
Resim 4: Yüzey araştırması yapılan yerleşimler	102

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Uğurlu/Zeytinlik/Höyük çanak çömlek tipleri karşılaştırması	103-106
Tablo 2: Uğurlu/Zeytinlik Höyük bezeme karşılaştırması	107
Tablo 3: Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te görülmeyen form ve bezeme karşılaştırmaları	108

RESİMLER LİSTESİ**Sayfa**

Resim 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük ve İsa Tepesi (Erdoğan, Anatolica XXXVII, fig. 3)	109
Resim 2: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kalkolitik Dönem açmaları ve yerleşmeyi ikiye ayıran yol (Kazı arşivi)	109
Resim 3: O-P/10-11 açmaları(Kazı arşivi)	110
Resim 4: Bina 1 ve çevirme duvarı (Kazı arşivi)	110
Resim 5: Bina 1 (Kazı arşivi)	111
Resim 6: Duvarlarda kullanılan öğütme taşları (Kazı arşivi)	111
Resim 7: Bina 1 içindeki payanda ve söve taşı (Kazı arşivi)	112
Resim 8: Depolama kap parçaları (Kazı arşivi)	112
Resim 9: O 10 Açması, çevirme duvarı (Kazı arşivi)	113
Resim 10: İnsan yüzlü kap parçası (Kazı arşivi)	113
Resim 11: O/P 11 Açması ve Murex (Muricidae) türü deniz kabukları (Kazı arşivi)	114
Resim 12: Spondylus türü deniz kabuğu bilezik parçası örneği (Kazı arşivi)	115
Resim 13: Deniz kabuğundan boncuk örnekleri (Kazı arşivi)	115
Resim 14: Ezgi taşı (Kazı arşivi)	115
Resim 15: Öğütme taşı parçası (Kazı arşivi)	116
Resim 16: Havan eli (Kazı arşivi)	116
Resim 17: Cilalı taş balta örneği (Kazı arşivi)	117
Resim 18: Cilalı taş balta örneği (Kazı arşivi)	117
Resim 19: Cilalı taş balta örneği (Kazı arşivi)	117
Resim 20: Cilalı taş balta örneği (Kazı arşivi)	118

	Sayfa
Resim 21: Taş keski (Kazı arşivi)	118
Resim 22: Taş ağırşak (Kazı arşivi)	118
Resim 23: Taş boncuk (Kazı arşivi)	119
Resim 24: Taş boncuk (Kazı arşivi)	119
Resim 25: Kemik mablak (Kazı arşivi)	119
Resim 26: Kemik spatula (Kazı arşivi)	119
Resim 27: Kemik alet (Kazı arşivi)	119
Resim 28: Kesici aletlerin yerleştirildiği işlenmiş boynuzundan sap (Kazı arşivi)	120
Resim 29: Kil figürin başı örneği (Kazı arşivi)	120
Resim 30: Kil sapan tanesi (Kazı arşivi)	121
Resim 31: Kil boncuk (Kazı arşivi)	121
Resim 32: Uğurlu/Zeytinlik obsidyen örnekleri (Kazı arşivi)	121
Resim 33: Kiremit kırmızısı mal grubu (Kazı arşivi)	122
Resim 34: Kiremit kırmızısı mal grubu (Kazı arşivi)	122
Resim 35: Siyah mal grubu (Kazı arşivi)	123
Resim 36: Siyah mal grubu (Kazı arşivi)	123
Resim 37: Devetüyü mal grubu (Kazı arşivi)	124
Resim 38: Devetüyü mal grubu (Kazı arşivi)	124
Resim 39: Kaba mal grubu kesiti (Kazı arşivi)	125
Resim 40: Özenli mal grubu kesiti (Kazı arşivi)	125
Resim 41: Yayvan kâse örnekleri (Kazı arşivi)	126
Resim 42: Uzun konik gövdeli ayak örnekleri (Kazı arşivi)	126
Resim 43: Kulp örnekleri (Kazı arşivi)	127

	Sayfa
Resim 44: Mahmuz kulp örnekleri (Kazı arşivi)	127
Resim 45: Mantar kulp örnekleri (Kazı arşivi)	127
Resim 46: Lades biçimli kulplar (Kazı arşivi)	128
Resim 47: Tutamak örneği (Kazı arşivi)	128
Resim 48: Tutamak örnekleri (Kazı arşivi)	128
Resim 49: Açkî bezeme örnekleri (Kazı arşivi)	129
Resim 50: Oluk bezeme (Kazı arşivi)	129
Resim 51: Oluk ve kazıma (çizi) bezeme örnekleri (Kazı arşivi)	130
Resim 52: Nokta bezeme örnekleri (Kazı arşivi)	130
Resim 53: Beyaz boya bezeme (Kazı Arşivi)	130
Resim 54: Kumtepe, R açması, R1 ve R2 mezarı (Sperling, 1976: lev. 69-e)	131
Resim 55: Kumtepe, R1 mezarı ölü hediyesi mermer kap (Sperling, 1976: lev. 70-139)	131
Resim 56: Kumtepe, R2 mezarı ölü hediyesi çakmaktaşı alet (Sperling, 1976: lev. 70-140)	132
Resim 57: Beşik-Sivritepe Tümülüsü (Korfmann, 1989, res. 2b-c)	132
Resim 58: Beşik-Sivritepe Tümülüsü'nün kesiti (Korfmann, 1985: res. 19)	133
Resim 59: Gülpınar Kalkolitik Dönem kalıntıları (http://www.smintheion.com/ana , 10.10.2012)	133
Resim 60: Gülpınar yapılarından bir görünüm (Takaoğlu-Özdemir, 2012: res. 2)	134
Resim 61: Gülpınar çöp çukurları (Takaoğlu, 2006: fig. 5)	134
Resim 62: Gülpınar pişmiş topraktan figürin örnekleri (Takaoğlu-Özdemir, 2012: res. 7; (http://www.smintheion.com/ana , 10.10.2012); Özgünel-Kaplan, 2011: res. 3)	135

	Sayfa
Resim 63: Gülpınar figürin gövdesi örneği (Coşkun Özgünel, 2011, s. 5)	136
Resim 64: Gülpınar deniz kabuklarından yapılmış süs/takı eşyaları (http://www.smintheion.com/ana 10.10.2012)	136
Resim 65: Gülpınar öğütme taşı ve havan eli örnekleri (Takaoğlu-Özdemir, 2012: Res. 9)	137
Resim 66: Gülpınar taş balta örnekleri (Takaoğlu-Özdemir, 2012: res. 10)	137
Resim 67: Gülpınar kemik alet örnekleri (Takaoğlu-Özdemir, 2012: res. 11)	138
Resim 68: Gülpınar bakır alet örneği (Özgünel-Kaplan, 2009: res.5)	138
Resim 69: Ulucak yerleşimi mimari (Çilingiroğlu-Derin, vd. 2004: fig. 50a)	139
Resim 70: Ulucak O13 açması mimari öğeler (Kazı arşivi)	139
Resim 71: Ulucak O13 açması mimari öğeler (Kazı arşivi)	140
Resim 72: Çine-Tepecik mimari kalıntı örneği (Günel, 2011: res. 2-1)	140
Resim 73: Çine-Tepecik, kemik alet örnekleri (Günel, 2007: res. 3)	141
Resim 74: Çine-Tepecik, kemik alet örnekleri (Günel, 2008: res. 9)	141
Resim 75: Malkayası Mağarası girişi (Peschlow-Bindokat- Gerber, 2012: fig. 37)	142
Resim 76: Ulucak saman ve taşçık katkı maddeleri (Kazı arşivi)	142
Resim 77: Ulucak mal grupları (Kazı arşivi)	143
Resim 78: Mahmuz kulp örnekleri (Özgünel-Kaplan 2009: res. 3)	144
Resim 79: Gülpınar kâse (Özgünel-Kaplan, 2011: res. 3)	144
Resim 80: Yeşilova Höyüğü omurgalı kâse örneği (Derin-Ay-Caymaz, 2009: fig. 30)	144
Resim 81: Gülpınar boyunlu çömlek örnekleri (http://www.smintheion.com/ana , 10.10.2012)	145

	Sayfa
Resim 82: Gülpınar tek kulplu çanak örneği	145
Resim 83: Çine-Tepecik tek kulplu çömlek örnekleri (Günel, 2006: res. 1)	146
Resim 84: Çine Tepecik tek kulplu çömlek örneği (Günel, 2008: res. 6)	146
Resim 85: Gülpınar yüksek kaideli meyvelik örneği (Özgünel, 2011: s. 5)	147
Resim 86: Ulucak Cheese Pot örneği (Kazı arşivi)	147
Resim 87: Malkayası Mağarası Cheese Pot örneği (Peschlow-Bindokat-Gerber, 2012: fig: 47)	147
Resim 88: Gülpınar sepet kulp örnekleri (Takaoğlu, 2006: fig. 7)	148
Resim 89: Ulucak mantar kulp örneği (Kazı Arşivi)	148
Resim 90: Gülpınar hasır izli çanak örnekleri (Takaoğlu-Özdemir, 2012: res. 8; Özgünel-Kaplan, 2009: Res. 5)	148
Resim 91: Ulucak hasır izli çanak örnekleri (Kazı arşivi)	149
Resim 92: Kumtepe açkı bezeme örnekleri (Sperling, 1976: lev. 72: 113a, 101, 112)	149
Resim 93: Beşik-Sivritepe açkı bezeme örneği (Korfmann, 1985: res. 21)	150
Resim 94: Gülpınar açkı bezeme örnekleri (Takaoğlu, 2007: fig.4: 1,11)	150
Resim 95: 1-2: Çine-Tepecik açkı bezeme örnekleri 1-Günel, 2007: res. 1, 2-Günel, 2008: res. 7)	151
Resim 96: Malkayası Mağarası açkı bezeme örnekleri (Peschlow-Bindokat-Gerber, 2012: fig. 44)	152
Resim 97: Malkayası Mağarası açkı bezeme örnekleri (Peschlow-Bindokat-Gerber, 2012: fig. 44)	152
Resim 98: Beşik-Sivritepe çizi bezeme örneği (Korfmann, 1985: res. 20)	153

Sayfa

Resim 99: 1-2: Gülpınar kazıma (çizi) bezeme ve İnkruste örnekleri (1- Özgünel-Kaplan, 2009: res. 3, 2- http://www.smintheion.com/ana , 10.10.2012)	154
Resim 100: Ulucak kazıma (çizi) bezeme ve İnkruste örnekleri (Kazı arşivi)	155
Resim 101: Malkayası Mağarası kazıma (çizi) bezeme örnekleri (Peschow- Bindokat-Gerber, 2012: fig. 45)	155
Resim 102: Ulucak açık bezeme ve İnkruste bezemeli çanak çömlekler (Kazı Arşivi)	156
Resim 103: Gülpınar beyaz boya bezeme örnekler (http://www.smintheion.com/ana , 10.10.2012)	156
Resim 104: Gülpınar açık ve boya bezeme örneği (http://www.smintheion.com/ana , 10.10.2012)	157
Resim 105: Malkayası Mağarası beyaz boya bezeme örnekleri (Peschow- Bindokat-Gerber, 2012: fig. 43)	157
Resim 106: Ulucak boya bezemeli örnekler (Kazı arşivi)	158
Resim 107: Malkayası Mağarası boya bezeme örneği (Peschow-Bindokat- Gerber, 2012: fig. 46)	158
Resim 108: Çine-Tepecik oluk bezeme örnekleri (Günel, 2007: res. 2)	158
Resim 109: Ulucak oluk bezeme örnekleri (Kazı arşivi)	159
Resim 110: Ege Gübre oluk bezeme (Sağlamtimur-Ozan, 2012: res. 6b)	159
Resim 111: Malkayası Mağarası kabartma bezeme örnekleri (Peschow- Bindokat-Gerber, 2012: fig: 42)	160
Resim 112: Ayio Gala kilden figürin örnekleri (Hood, 1981: fig. 11 f:320,321)	160
Resim 113: Tigani I pişmiş topraktan kulp örneği (Felsch, 1988: fig. 46: 1-2)	161

	Sayfa
Resim 114: Tigani I taştan yapılmış idol (Felsch, 1988: fig. 46: 10)	161
Resim 115: Tigani III kemik idol (Felsch, 1988: fig. 46: 7-8)	161
Resim 116: Ayio Gala kulp örnekleri (Hood, 1981: fig. 10-b)	162
Resim 117: Tigani I kulp örnekleri (Felsch, 1988: fig. 15: 4,5)	162
Resim 118: Tigani III plastik kulp örnekleri (Felsch, 1988: fig. 34:3,4,5)	163
Resim 119: Tigani III Hayvan kafası şeklinde şekillendirilen kulp (Felsch, 1988: fig. 34: 1,2)	163
Resim 120: Tigani III pencere ayaklı meyvelik kap örneği (Felsch, 1988: fig. 36: 1,2)	164
Resim 121: Ayio Gala plastik süsleme örnekleri (Hood, 1981: fig. 8-d)	164
Resim 122: Ayio Gala nokta ve çizgi bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 10-d)	165
Resim 123: Ayio Gala açkı bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 10-c)	165
Resim 124: Emprio X-VIII beyaz boya bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 33-c,d; fig: 40-d)	166
Resim 125: Emporio X-VIII çizgi ve İnkruste bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 33-a)	166
Resim 126: Emporio X-VIII çizgi ve İnkruste bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 34)	167
Resim 127: Emprio X-VIII çizgi ve İnkruste bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 40a)	167
Resim 128: Emprio X-VIII çizgi ve İnkruste bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 41a)	168
Resim 129: Emprio X-VIII açkı bezeme örnekleri (Hood, 1981: fig. 34)	168
Resim 130: Tigani II kazıma bezeme örneği (Felsch, 1988: fig. 20:4)	169

	Sayfa
Resim 131: Tigani II açkı bezeme örneği (Felsch, 1988: fig.19:5)	169
Resim 132: Tigani III çizgi bezeme örneği (Felsch, 1988: fig. 25: 6)	170
Resim 133: Tigani III açkı bezeme örnekleri (Felsch, 1988: fig.26: 4)	170

ÇİZİMLER LİSTESİ**Sayfa**

Çizim 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Bina 1 İzometrik çizimi	171
Çizim 2: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Bina 1 İzometrik çizimi	171
Çizim 3: İnsan yüzlü kap parçası	172
Çizim 4: İçe kalınlaştırılmış omurgalı kâseler (Kazı arşivi)	172
Çizim 5: S kıvrımlı kâse (Kazı arşivi)	172
Çizim 6: 1-2: İçten kalınlaştırılmış ağız kenarlı kâseler (Kazı arşivi)	173
Çizim 7: Yayvan Kâse (Kazı arşivi)	173
Çizim 8: 1-3: İçe kapalı küresel gövdeli çömlekler (Kazı arşivi)	173
Çizim 9: 1-2: Boyunlu çömlekler (Kazı arşivi)	174
Çizim 10: S kıvrımlı çömlek (Kazı arşivi)	174
Çizim 11: Mahmuz kulplu çömlek (Kazı arşivi)	174
Çizim 12: Mahmuz kulp örnekleri (Kazı arşivi)	174
Çizim 13: Mantar biçimli kulp (Kazı arşivi)	174
Çizim 14: Lades kemiği biçimli kulp (Kazı arşivi)	174
Çizim 15: Tutamak örneği (Kazı arşivi)	175
Çizim 16: 1-2: Açkî bezeme	175
Çizim 17: Tek kulplu çömlek ve sığ oluk bezeme	175
Çizim 18: Kazıma (çizi) bezeme (Kazı arşivi)	175
Çizim 19: 1-3: Gülpınar mermer kap örnekleri	175
Çizim 20: 1-4: Gülpınar ağırşak örnekleri	176
Çizim 21: 1-4: Alacalıgöl çanak çömlek örnekleri	176
Çizim 22: 1-7: Çıplak Köyü çanak çömlek örnekleri	177
Çizim 23: 1-3: Akbaş Şehitliği çanak çömlek örnekleri	177

	Sayfa
Çizim 24: Tavşan Adası çanak örneği	178
Çizim 25: 1- 5: Dışa eğik, dış bükey, düz kenarlı kâse örnekleri	178
Çizim 26: 1-6: Ağız kenarı içe kalınlaştırılmış kâseler	179
Çizim 27: 1-4: İçe kapalı, daralan ağızlı küresel gövdeli çömlek örnekleri	179
Çizim 28: 1-7: Boyunlu çömlekler	180
Çizim 29: 1-3: Boynuz şeklinde kulplar	181
Çizim 30: 1-4: Yüksek kaideli, pencere ayaklı meyvelikler	182
Çizim 31:1-3: Süzgeç biçimli çanaklar	182
Çizim 32: 1-4: Cheese Pot çanak çömlek örnekleri	183
Çizim 33: Yeşilova Höyük sepet kulp	183
Çizim 34: Yeşilova Höyük mantar kulp	184
Çizim 35: 1-2: Hasır izli çanak çömlekler	184
Çizim 36: 1-3: Kumtepe açkî bezeme örnekleri	184
Çizim 37: 1-7: Beşik-Sivritepe açkî bezeme örnekleri	185
Çizim 38: 1-6: Gülpınar açkî bezeme örnekleri	186
Çizim 39: 1-6: Ulucak açkî bezeme örneği (Kazı arşivi)	186
Çizim 40: 1-5: Beşik-Sivritepe kazıma (çizi) bezeme örneği	187
Çizim 41: 1-4: Ulucak çizi ve açkî bezemeli örnekler (Kazı arşivi)	187
Çizim 42: Ege Gübre kazıma ve nokta bezeme	188
Çizim 43: 1-2: Ulucak kırmızı boya bezemeli çanak örnekleri (Kazı arşivi)	188
Çizim 44: 1-4: Beşik-Sivritepe oluk bezeme örnekleri	188
Çizim 45: 1-5: Ulucak oluk bezeme örnekleri (Kazı arşivi)	189
Çizim 46: 1-2: Gülpınar parmak baskı bezeme örnekleri	189
Çizim 47: Beşik-Sivritepe parmak baskı bezeme örneği	189

	Sayfa
Çizim 48: Ayio Gala kulplu kâse	190
Çizim 49: 1-5: Ayio Gala kulp örnekleri	190
Çizim 50: Ayio Gala Cheese Pot	190
Çizim 51: 1-3: Ayio Gala boyunlu çömlekler	191
Çizim 52: 1-3: Emporio X ağız kenarı içe çekik çanaklar ve dikey kulp	191
Çizim 53: Düz duvarlı kâse	191
Çizim 54: Emporio IX hafif kıvrımlı yassı küçük kaplar	191
Çizim 55: 1-3: Emporio IX boyunlu, daralan gövdeli çömlek	192
Çizim 56: 1-3: Emporio IX dikey kulp örnekleri	192
Çizim 57: Emporio VIII Cheese Pot çanak	192
Çizim 58: 1-4: S profilli çömlekler	193
Çizim 59: 1-2: İç bükey, daralan ağızlı çömlekler	193
Çizim 60: 1-3: Boyunlu çömlekler	194
Çizim 61: 1-2: Düz dipli uzun pencere ayaklı meyvelikler	194
Çizim 62: 1-2: Tigani I içe dönük ağızlı yassı tabanlı kâse ve boynuz kulplar	194
Çizim 63: 1-2: Tigani I içe çekik ağız kenarlı kapalı çömlekler	195
Çizim 64: 1-2 Tigani I boyunlu çömlek	195
Çizim 65: 1-6: Tigani II yassı tabanlı derin kâseler	196
Çizim 66: Boyunlu ve düğme biçimli kulp	196
Çizim 67: 1-3: Tigani III S kıvrımlı ve kıvrık bantlı kâseler	197
Çizim 68: Tigani III plastik yan kemerli kulp	197
Çizim 69: Tigani III hayvan kafası şeklindeki kulp	197
Çizim 70: 1-3: Tigani III düz dipli ve pencere ayaklı meyvelikler	198

	Sayfa
Çizim 71: 1-4: Tigani III ağız kenarı içe çekik çömlekler	198
Çizim 72: 1-5: Tigani III boyunlu çömlek örnekleri	199
Çizim 73: Boyunlu çömlek ve üçgen kulp	199
Çizim 74: 1-2: Vahty yarı küresel açık kâseler	200
Çizim 75: Vahty tek kulplu çömlekler	200
Çizim 76: Vahty keskin ağız kenarlı kâse	200
Çizim 77: 1-2: Vahty konik kâseler	200
Çizim 78: Vahty iki kulplu çömlekler	201
Çizim 79: Vahty içten kalınlaştırılmış dudak kenarlı kase	201
Çizim 80: Vahty dışa çekik ağız kenarlı kase	201
Çizim 81: 1-2: Vahty kulp örnekleri	201
Çizim 82: Vahty Cheese Pot örneği	201
Çizim 83: Vahty şişkin gövdeli çömlekler	202
Çizim 84: Vahty boyunlu çömlek	202
Çizim 85: Ayio Gala kabartma bezeme	202
Çizim 86: Ayio Gala nokta bezeme	202
Çizim 87: Ayio Gala beyaz boya bezeme	202
Çizim 88: Ayio Gala açkî bezeme	202
Çizim 89: Emporio IX kırmızı	202
Çizim 90: Emporio VIII açkî bezeme boya bezeme	202
Çizim 91: Emporio VIII açkî bezeme	203
Çizim 92: Emporio VIII kazıma ve kırmızı boya bezeme	203
Çizim 93: 1-3: Tigani I beyaz boya bezeme	203
Çizim 94: 1-3 Tigani II kazıma bezeme	203

	Sayfa
Çizim 95: Tigani II açkı bezeme	203
Çizim 96: 1-2: Tigani III kazıma bezeme	204
Çizim 97: 1-3: Tigani III açkı bezeme	204
Çizim 98: Vahty açkı bezeme	205
Çizim 99: 1-2: Vahty beyaz boya bezeme	205

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bk.	: Bakınız
C14	: Karbon 14
cm	: Santimetre
ed.	: Editör
eds.	: Birden fazla editör
fig.	: Figür
km	: Kilometre
lev.	: Levha
m	: Metre
MÖ	: Milattan Önce
res.	: Resim
s.	: Sayfa
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

1. KONUNUN TANITIMI VE ELE ALINAN SORUN

1.1. Konunun Tanıtımı

Bu tezin ana konusunu MÖ 6. binyılın sonları ve MÖ 5. binyılın başlarında Batı Anadolu'da görülen, adını Çanakkale bölgesindeki Kumtepe ve Beşik-Sivritepe yerleşmelerinden alan "Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe" olarak adlandırılan Kalkolitik Çağ kültürü oluşturmaktadır. Kumtepe Höyüğü'nde 1930'lu yıllarda yapılan kazılarda ortaya çıkan buluntular üzerinde 1970 yılında bitirme tezi hazırlayan Mehmet Özdoğan, Kumtepe'nin alt tabaklarında bulunan malzemenin bölgenin en erken malzemesi olduğunu belirtmiştir.¹ 1981 yılında Coşkun Özgünel başkanlığında, Apollon Smintheus kutsal alanında sürdürülen kazı çalışmalarında, kutsal alanın 200 m kuzeyinde ele geçen buluntuları inceleyen Jürgen Seeher, Çanakkale bölgesinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe olarak bilinen Kalkolitik Çağ'a tarihlenen kültür kompleksinin varlığına işaret etmiştir.² 1983-1987 yılları arasında Manfred Korfmann tarafından Beşiktepe-Sivritepe kazıları sonucunda ortaya çıkan buluntular, Jürgen Seeher'in ortaya koyduğu görüşü desteklemiştir. 1993 ve 1997 yılında Kumtepe'de gerçekleştirilen ikinci dönem kazıları sözü edilen Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe kültürünün kronolojik sorunlarının çözümüne destek olmuştur.³ 1940'lı yıllarda Winfred Lamb⁴ tarafından yayınlanan Hanaytepe buluntuları, Andreas Schahchner tarafından tekrar incelenmiş ve bazı buluntuların Kumtepe

---

¹ Mehmet Özdoğan, *1934 Yılı Kumtepe Kazısı Çanak Çömlek Topluluğu ve Küçük Buluntularının Değerlendirme ve Tarihlendirilmesi*, (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Lisans Tezi), İstanbul 1970.

² Jürgen Seeher, "Prähistorische Funde aus Gülpınar/Chryse," *Archäologischer Anzeiger*, 1987, s. 533-556.

³ Göksel Sazcı, "Troas Bölgesi Prehistoryası", *Çanakkale Savaşları Tarihi*, Cilt 1, İstanbul 2008, s. 285; Manfred Korfman, -Çiğdem Girgin-Çiğdem Morçöl-Sinan Kılıç, "Kumtepe 1993 Bericht über die Rettungsgrabungen," *Studia Troica* 5, 1995, s. 237-289.

⁴ Winfred Lamb, "Schilimann's Prehistoric sites in the Troad", *Praehistorische Zeitschrift*, 1932, Sayı 23, s. 111-131.

IA/Beşik-Sivritepe kültür kompleksi buluntuları ile karşılaştırılabilir olduğu gözlemlenmiştir.⁵

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe kültür kompleksi arkeolojik veriler ışığında, kaba hatları ile Trakya'nın güneyinden, Bafa Gölü'ne kadar olan bölgeyi kapsamaktadır. Çanakkale bölgesinde Kumtepe, Beşik-Sivritepe ve Gülpınar, İzmir-Aydın Bölgesinde Ulucak ve Çine-Tepecik kazılarında bilinmektedir. Ayrıca benzer malzeme Doğu Ege Adaları'nda Sisam, (Samos) Tigani ve Sakız Adası (Chios) Ayio Gala, Emporio yerleşmeleri ile Kalimnos Adası'ndaki Vahty Mağarası'nda da bulunmuştur. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik'te başlanılan kazı çalışmalarında en üst tabakada Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait mimari ve diğer buluntular ele geçmiştir. Bu tezin amacı Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik kazısı ışığında MÖ 6. binyılın sonları ve MÖ 5. binyılın başlarına tarihlendirilen bu kültürü detaylı olarak incelemektir.

MÖ 6. binyılın sonları MÖ 5. binyılın başlarında Batı Anadolu'nun tamamen farklı bir kültürün etkisi altına girdiğini görmekteyiz. Bu kültürle birlikte Batı Anadolu'da yerleşim sistemleri, mimari, çanak çömlekler ve diğer buluntularda önemli değişiklikler olduğu izlenmektedir. Şimdiye kadar MÖ 6. binyılın sonları MÖ 5. binyılın başına tarihlendirilen yerleşimlerinin sınırlı sayıda kazılması ve yerleşmelerin bu tabakalarının daha sonraki evrelerce tahrip edilmesinden dolayı bu dönem hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Gülpınar hariç, kazısı yapılan yerleşimlerde mimari buluntunun olmaması, görülen mimarilerin de üst evrelerdeki mimari tarafından tahrip olması nedeniyle yerleşimlerin mimari dokusu ve yerleşim planları bilinmemektedir. Bu kültür genellikle çanak çömleği ile tanınmaktadır. Çanak çömlek buluntuları üzerinde de bölgesel farklılıklar ortaya konulmamıştır. Bu tez çalışması ile MÖ 5. binyılın başlarında Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe kültürünün görüldüğü Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik yerleşmesi ile Batı Anadolu ve Doğu Ege Adaları'ndaki yerleşimlerdeki mimari, çanak çömlek ve diğer buluntular arasındaki

---

⁵ Andreas Schachner, "Untersuchungen zur chronologischen Stellung der grau-minyschen Keramik in Westanatolien unter Berücksichtigung der Schliemann-Sammlung im Berliner Museum für Vor- und Frühgeschichte", *Acta Praehistorica et Archaeologica*, Sayı 26-27, 1994-95, s. 90-116.

benzerlik ve farklılıklar saptamaya çalışılacak ve o dönemdeki yerleşmeler arası ilişkiler ve bölgesel farklılıklar üzerinde durulacaktır. Bu çalışma ile ortaya çıkacak olan sonuçların, döneme ışık tutması ve bundan sonraki çalışmalara katkı sağlamasını ümit etmekteyiz.

1.2. Kronolojik ve Terminolojik Sorunlar

Batı Anadolu'da yerleşik düzene ve tarımla hayvancılıktan oluşan besin ekonomisine nasıl ve ne zaman geçildiği ve sonrasında gelen Kalkolitik Çağ'ın nasıl başladığı sürekli araştırılan ve tartışılan bir konudur. Batı Anadolu'da yapılan sınırlı sayıdaki kazılar bu dönemlere ışık tutmaktadır. Bölgede kazısı yapılan en erken yerleşmeler Neolitik Çağ'a aittir. Neolitik Çağ yerleşmeleri içinde Ulucak şüphesiz tüm Neolitik tabakalanmayı verdiği için en önemli yerleşmedir. Çanak çömleksiz Neolitik Çağ'a, MÖ 6700 yıllarına tarihlendirilen tabakadan itibaren MÖ 5700'lere kadar Ulucak, kesintisiz yerleşime sahne olmuştur⁶. Ulucak harici Ege Gübre ve Yeşilova kazıları da Neolitik Çağ'a ait önemli bilgiler sunmuştur⁷. Bölgede MÖ 6000-6200 yıllarından başlayarak yoğun şekilde görülen kırmızı astarlı açık, ince cidarlı, S profilli ve bazen dikine yerleştirilmiş tüp biçimli tutamaklı çanak çömlekleri ile karakterize edilen Neolitik Çağ kültürü MÖ 5700-5600'lerde yok olmuş, bölge muhtemelen bir müddet boş kalmıştır.

Yaklaşık MÖ 6. binyılın sonu, MÖ 5. binyılın başlarından itibaren Neolitik Çağ kültüründen daha farklı bir geleneğin Batı Anadolu'da ortaya çıktığı görülür. Değişen kültürle birlikte yerleşim sistemleri, mimari ve çanak çömlek geleneği değişmiştir. Ulucak'a tekrar yerleşilmiş, Kumtepe ve Beşik-Sivritepe başta olmak

⁶ Altan Çilingiroğlu-Özlem Çevik-Çiler Çilingiroğlu, "Ulucak Höyük", *The Neolithic in Turkey, Western Anatolia, New Excavations & New Research*, Özdoğan, M., N. Başgelen, P. Kuliholm (eds.), İstanbul 2012, s. 139-175.

⁷ Zafer Derin, "Yeşilova Höyük", *The Neolithic in Turkey, New Excavations & New Research*, M., Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuliholm (eds.), İstanbul 2012, s. 178-179; Haluk Sağlamtimur, "The Neolithic Settlement of Ege Gübre *The Neolithic in Turkey, New Excavations & New Research*, M., Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuliholm (eds.), İstanbul 2012, s. 197-225.

üzere Batı Anadolu’da yeni yerleşimler ortaya çıkmıştır. Çanak çömlek geleneğinde de değişim olmuş; siyah ve kahverengi açkılı, farklı form ve bezemeleri ile karakterize edilen çanak çömlek geleneği görülmeye başlanmıştır.

MÖ 6. binyılın sonu, MÖ 5. binyılın başlarından itibaren görülen, Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü olarak adlandırılan, Batı Anadolu’yu etkisi altına alan yeni kültürün nasıl ortaya çıktığı en çok tartışılan konular arasındadır. Bu konu ile ilgili çalışan araştırmacıların bir kısmı bu dönemde Balkanlar’dan Kuzey-Batı Anadolu’ya doğru bir nüfus hareketi olduğunu savunurken, bazı araştırmacılar da bu dönemden başlayarak Kuzey-Batı Anadolu ve Balkanlar arasında gelişkin bir kültürel etkileşim ağı olduğu görüşünü savunmaktadır.⁸

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü C14 tarihlerine göre, yaklaşık olarak MÖ 5200-4500 yılları arasına tarihlenmektedir. Kumtepe IA tabakasının C14 tarihi, yaklaşık MÖ 5000-4500 yıllarını vermektedir.⁹ Kumtepe IA tabakasından sonra gelen IB tabakası ile C14 tarihlerine göre büyük bir boşluğun olduğu belirlenmiştir. Kumtepe yerleşmesi ile çağdaş olan Beşik-Sivritepe yerleşmesinin C14 tarihleri ise MÖ 5000-4400 yılları arasını vermektedir.¹⁰ Gülpınar yerleşmesinden gelen C14 tarihleri de MÖ 5200-4800 yıllarını vermektedir.¹¹

Kültürün yayılım alanının, Trakya’nın güneyinden, Batı Anadolu’da Bafa Gölü’ne kadar olduğu görülmektedir. Trakya’da Hoca Çeşme I tabakasında ve Toptepe yerleşmesinde Kumtepe IA malzemesi karışık olarak bulunmuştur. Toptepe yerleşmesinin Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’yle çağdaş olduğu düşünülen tabakalarından gelen C14 tarihleri MÖ 5650-4800 tarihlerini vermektedir. Hoca

⁸ Turan Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, “Smintheion Öncesi: Prehistorik Yerleşim”, N. Özgünel (ed.), *Smintheion*, s. 1-14. (baskıda)

⁹ Bk. Kromer et al. 2003. Heidelberg Radiocarbon Dates for Troia I to VIII and Kumtepe. In G.A. Wagner, E. Pernicka, H.-P. Uerpmann (eds.), *Troia and the Troad: Scientific Approaches*. s. 43-54, Berlin.

¹⁰ Bk. Manfred Korfmann- B. Kromer, “Demircihöyük, Beşiktepe, Troia: Eine Zwischenblanz zur chronologie dreier Orte in Westanatolien”, *Studia Troica* 3,1993, s.135-172.

¹¹ Turan Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, *a.g.m.*, s.1.

Çeşme I tabakasından gelen kesin bir tarih yoktur¹².

Batı Anadolu'yu etkisi altına alan bu kültür, Gökçeada, Sisam (Samos), Sakız Adası (Chios), Kalimnos (Kilimli) gibi Doğu Ege Adaları yerleşmelerinde de görülmektedir. Doğu Ege Adaları'ndaki yerleşmelerde görülen bu kültürün Batı Anadolu yerleşmeleri arasında nasıl iletişim olduğu, malzemedeki benzerlik ve farklılıklar da bu tezde incelenecek olan konulardandır.

2009 yılında başlanılan, Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kazısı çalışmalarında bu kültür ile bağlantılı mimari ve diğer buluntular ortaya çıkartılmıştır. Bu kültür hakkında mimari açıdan bilgilerimiz oldukça yetersiz olduğundan Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşiminde ortaya çıkartılan mimari önemlidir.

Yayınlarla bakıldığında MÖ 6. binyılın sonu ve MÖ 5. binyılın başlarında görülen bu kültürün terminolojik olarak da farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıklar, Turan Takaoğlu'nun yayınladığı makalede yer almıştır.¹³ Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nün görüldüğü MÖ 5200-4500 tarihleri arası, Batı Anadolu'da bazen Geç bazen Orta Kalkolitik Dönem, Yunanistan'da Geç Neolitik Dönem I olarak değerlendirilmektedir. Bu tez çalışmasında bu kültür Orta Kalkolitik Dönem içinde değerlendirilecektir.

Şimdiye kadar bu kültürün tanınmasında yayınlanan tezlerin de katkılarından bahsetmek gerekmektedir. İlk olarak Mehmet Özdoğan'ın 1934'lü yıllarda Kumtepe yerleşmesinde yapılan kazılardan çıkan buluntular kapsamında, 1970 yılında hazırlamış olduğu lisans tezi önemli bir çalışma olmuştur. Yine Kumtepe ve Beşik-Sivritepe yerleşmeleri yeni dönem kazılarına katılan Utta Gabriel'in Kumtepe ve Beşik-Sivritepe ile ilgili bir doktora çalışması bulunmaktadır. Ayrıca Tayfun Caymaz tarafından İzmir bölgesinin bu dönemi hakkında doktora çalışması yapılmıştır.

¹² Burçin Erdoğu, – O. Tanındı – D. Uygun, TAY - *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 14C Veri Tabanı*, Ege Yay., İstanbul 2004.

¹³ Turan Takaoğlu, "The Late Neolithic in the Eastern Aegean: Excavations at Gülpınar in the Troad," *Hesperia* 75, 2006, s. 289-315.

1.2. Çalışma Yöntemi

Bu tez çalışmasının konusu kapsamında Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde, kazı çalışmaları yapılmıştır. Yapılan kazılar ile yerleşmede çıkan Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait mimari, çanak çömlek ve diğer buluntuların detaylı çizim, fotoğraf ve tanımları yapılarak envanterleri çıkarılmıştır. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük kazısından çıkan MÖ 5. binyıl başlarına ait tüm buluntular diğer yerleşmeler ile arasındaki farklılık ve benzerlikler ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

“Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kazısı Işığında MÖ 5 Binde Batı Anadolu ve Doğu Ege Adaları” adlı tez çalışmamın **birinci bölümünde** -konunun bazı problemleri beraberinde getirmesinden dolayı- konunun tanımı ve ele alınan sorunlar hakkında ön bilgi verilmiştir. **İkinci bölümde**, tezimin ana konusu olan Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinin konumuna, çevresel özelliklerine değinilmiştir. Daha sonra kazı hakkında bilgi, yerleşimin mimarisi, çanak çömlek özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. **Üçüncü bölümde** MÖ 6. binyılın sonları ve MÖ 5. binyılın ilk yarısında Batı Anadolu ve yerleşimleri, Çanakkale ve çevresi yerleşmeleri, Manisa-İzmir-Aydın bölgesi yerleşimleri olarak ikiye ayrılmıştır. Bunları da kendi aralarında kazısı yapılan ve yüzey araştırması yapılan yerleşimler olarak ayırdık ki, konunun daha iyi anlaşılması açısından bunun uygun olacağını düşündük. Yerleşimlerin kazı tarihçeleri hakkında ön bilgi verildikten sonra, mimari, çanak çömlek ve diğer buluntular ile konuyu desteklemeye çalıştık. **Dördüncü bölümde** MÖ 6. binyılın sonu ve MÖ 5. binyılın başında Doğu Ege Adaları'nda görülen yerleşimlerin mimari, çanak çömlek ve diğer buluntuları incelendikten sonra **beşinci bölümde** değerlendirme yapılarak bütün yerleşimlerin karşılaştırması yapılmıştır. **Altıncı bölümde** elde edilen veriler bir sonuca bağlanmıştır.

2. GÖKÇEADA UĞURLU/ZEYTİNLİK HÖYÜK

2.1. Yerleşmenin Konumu, Çevresel Özellikleri ve Tanımı

Gökçeada, Kuzey Ege Denizi'nde yer alan, Türkiye'nin en büyük adasıdır. Saroz Körfezi'nin güney girişinde yer alan Gökçeada, 285 kilometre kare yüzölçümüne sahiptir. Gelibolu Yarımadası kıyısına yaklaşık 17 km, Bozcaada'ya da yaklaşık 60 km uzaklıktadır. 95 km kıyı uzunluğuna sahip olan adanın kuzey güney yönünde uzunluğu yaklaşık 13 km, doğu batı yönünde uzunluğu ise 31 km'dir¹⁴ (**Harita 1**).

Uğurlu/Zeytinlik Höyük Yerleşmesi, Gökçeada'nın güney batısında yer almaktadır. Gökçeada merkezine yaklaşık 25 km uzaklıktaki Uğurlu köyü sınırları içerisindedir. Uğurlu köyünün 1 km kuzeyinde, İsa Tepesi veya Doğanlı Tepesi'nin eteklerinde yer almaktadır (**Resim 1**). Bir yamaç yerleşmesi görünümündedir. Uğurlu köyünden Gökçeada merkeze giden yol yerleşmeyi ikiye ayırmıştır (**Resim 2**). Uğurlu/Zeytinlik Höyük 200x250 m boyutlarında yayvan bir höyüktür. Yerleşmenin doğusundan Pilon Deresi akmaktadır ve yine höyüğün hemen yakınında bir su kaynağı bulunmaktadır.

Uğurlu/Zeytinlik Höyük ilk defa 1998 yılında İstanbul Üniversitesi'nden Savaş Harmanakaya tarafından bulunmuştur. Höyükte kazılar 2009 yılından beri Trakya Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden Burçin Erdoğan tarafından yapılmaktadır.

Höyükte, 5 ana kültür evresi ve 9 tabaka saptanmıştır. 1. evre Tunç Çağı ve Orta Çağ çanak çömlekleri ile temsil edilen yüzey malzemeleri, 2. evre Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü, 3. evre höyükte Neolitik'ten Kalkolitik'e geçiş evresi, 4. ve 5. evreler Neolitik Dönem'e aittir.¹⁵

¹⁴ Aylin Kapsız, "Gökçeada'da Fiziki Coğrafya Araştırmaları", Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2004, s. 1; Savaş Harmanakaya-Burçin Erdoğan, "The Prehistoric Sites of Gökçeada, Turkey", *From Villages to Cities. Studies Presented to Ufuk Esin*, H. Hauptmann, M. Özdoğan, N. Başgelen, (eds.), İstanbul 2003, s. 459-479.

¹⁵ Burçin Erdoğan, "A Preliminary Report From The 2009 ve2010 Field Seasons At Uğurlu on the Island of Gökçeada", *Anatolica XXXVII*, 2011, s. 45-65.

Tarih öncesi dönemlerde Gökçeada'nın ana kara ile konumu farklıydı. Son buzul çağının bitiminde, yaklaşık MÖ 20.000-18.000 yıllarında deniz seviyesi şimdikinden 120 m aşağıdaydı. Bu dönemde Gökçeada, Bozcaada ve Limni Adası ile birlikte ana karanın bir parçasıydı. Buzulların erimesi ile yaklaşık MÖ 12.000-10.000 yıllarında Gökçeada ana karadan ayrılmış, Limni Adası ile birlikte büyük bir ada oluşturmuştur. Neolitik Dönem'de yaklaşık MÖ 6500 civarında deniz seviyesinin daha da yükselmesiyle yüzölçümü bugünkünden büyük bir ada haline gelmiştir. MÖ 5000 civarlarında muhtemelen deniz seviyesi şimdikinden 5 m aşağıdaydı.¹⁶

2.2. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kazısı

2.3. MÖ 5. Binyıl Mimarisi

Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük kazısında çıkan mimari yapılar yerleşimin batı kısmında yüzey toprağının hemen altında tespit edilmiştir. Mimari yapıları tahrip edecek üst evrenin bulunmayışı sebebiyle mimari doku günümüze kadar ulaşmıştır.

Yerleşimin doğusunda O-P 10 ve 11 açmalarına denk gelen alanda, **(Plan 1)** kuzey güney istikametinde uzanan, duvarları taştan yapılmış bir yapı ortaya çıkarılmıştır **(Resim 3, Çizim 1, 2)**. Bu yapı kareye yakın yamuk planlı bir yapıdır. Binanın boyutları 5x5 m'dir. Bina 1 olarak isimlendirilen yapının duvarları kuru duvar tekniği ile yapılmış ve 0,30-0,40 cm' ye kadar korunmuştur. Duvar genişlikleri 0,50-0,60 m arasındadır **(Resim 4, 5)**. Binanın duvarlarının yapım teknikleri birbirlerinden farklıdır. Binanın batı duvarının inşasında, daha küçük boyutlu, daha düze yakın taşlar tercih edilmiştir. Düz taşların yatay düzlemi taşıyıcı özelliği daha yüksek olduğundan binanın yapımında bu cins taşları kullanmış olabilirler. Duvarların yapımında sık sık ezgi taşları, **(Resim 6)** yer yer büyük depolama kaplarına ait çanak parçaları da kullanılmıştır.

¹⁶Kurt Lambeck, "Sea-level change and shore-line evolution in Aegean Greece since upper Palaeolithic time", *Antiquity* 70, 1996, s. 588-611.

Plan 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Yerleşmesi O-P/10-11 Açmaları ve diğer kazı alanları

Kuzey duvarı, çift duvar halinde yapılmış, muhtemelen dış yüzeye yapılan duvar bir nedenden dolayı yıkılmış, daha sonra iç kısma ekleme duvarlar yapılarak düzgün bir hat oluşturulmuştur. Binanın kuzeybatı köşesinde 1,50 x 0,87 m boyutlarında taş bir payanda yer alır. Hemen yanında yekpare taşa oyulmuş ahşap direk için yapılmış bir söve taşı vardır (**Resim 7**). Bina bu kesiminde muhtemelen bir çekme kat bulunuyordu.

Güney duvarının inşasında ise daha büyük boyutlu taşların kullanıldığı göze çarpmaktadır. Güney duvarı standart olmayan bir şekilde doğuya doğru uzanmaktadır. Bu kesimde muhtemelen bir kapı aralığı bulunmaktadır. Batı duvarı, kuzey-güney istikametinde uzanmakta ve bitiş kesiminde yarı dairesel bir mekânla birleşmektedir. Bu yarı dairesel mekân binanın dış kesimine bakmaktadır ve muhtemelen depolama ile ilgili bir fonksiyon olmalıdır. Bina 1'e ait ocak ya da fırın olarak nitelendirebileceğimiz öğelere rastlanmamıştır. Bina 1'in içinden büyük

depolama kaplarına ait çanak çömlek parçalarına da rastlanılmıştır¹⁷ (**Resim 8**). Binanın sıkıştırılmış toprak tabanı vardır ve bu tabanda in-situ halde taş balta, kemik aletler ve öğütme taşları bulunmuştur.

O11 açmasının batı kenarında açılan O10 açmasında yapılan çalışmalarda, Bina 1'i diğer yapılardan ayıran yuvarlak planlı, daha büyük boyutlu taşlardan yapılmış çevirme duvarı bulunmuştur. Çevirme duvarının genişliği 0.50-0.52 m boyutlarındadır. Çevirme duvarına bitişik halde kuzeye doğru uzanan bir duvar daha tespit edilmiştir. Kuzey duvarının batı duvarı ile birleşen kısmı tahrip olmuştur. Bu duvarlarda büyük boyutlu taşlar ile örülmüştür. Duvar kalınlıkları 0,70-0,50 cm arasında ve 0,52-0,22 m yüksekliğe kadar korunmuştur (**Resim 9**). Avludan çıkan insan yüzü kap parçası bu dönem için ünik bir buluntudur¹⁸ (**Resim 10, Çizim 3**).

O/P 11 plan kareleri içinde toplu olarak 130 kadar *Murex (Muricidae)* türü deniz kabuğu ele geçirilmiştir (**Resim 11**). *Murex (Muricidae)* türü deniz kabuğu beslenme amaçlı kullanılmasının dışında, tekstil boyama amaçlı da kullanılabilir. Bina 1'in içinden 4 adet *Spondylus* türü deniz kabuğundan bilezik parçası, (**Resim 12**) 5 *Cerastoderma* türü deniz kabuğundan kolye ucu, 2 adet deniz kabuğundan yapılmış boncuk, (**Resim 13**) 11 kemik alet, 2 taştan yuvarlak ağırşak, 1 kilden sapan tanesi, 2 taş boncuk ve 1 kil figürin başı bulunmuştur.¹⁹

Bina 1' in içinden çok sayıda ezgi taşı (**Resim 14**) ve öğütme taşı (**Resim 15**) ele geçmiştir. Şimdiye kadar ele geçen ezgi taşları adanın yerel taşından yapılmış, genellikle elips ve dikdörtgen biçimlerde. Öğütme taşları ve ezgi taşlarının yanı sıra, 3 adet havaneli bulunmuştur (**Resim 16**). Taş alet teknolojisi denince ilk akla gelen buluntulardan biri olan cilalı taş baltalar da söz konusudur. Bina 1'in içinden küçük ve büyük boyutlu olmak üzere 7 adet cilalı taş balta (**Resim 17, 18, 19, 20**) ve

¹⁷ Burçin Erdoğan, "Uğurlu-Zeytinlik: Gökçeada'da Tarih Öncesi Dönemlere Ait Yeni Bir Yerleşme", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 2012, s. 1-16.

¹⁸ Burçin Erdoğan, "Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kazı Çalışmaları", *VIII Arkeoloji Buluşması*, 2011, s.53-54; Burçin Erdoğan, *Anatolica XXXVII*, fig., 17:1

¹⁹ Burçin Erdoğan, *Trakya Üniversitesi ...*, s. 1-16.

keski (**Resim 21**) in-situ halde ele geçirilmiştir. Bina 1'in içinden bulunan 2 adet taştan yapılmış ve son derece ince işçilikle düzgün bir biçimde yapılmış taş ağırşak da önemli buluntular arasındadır (**Resim 22**). Yine 2 adet taştan yapılmış boncuk da çıkan buluntular arasındadır (**Resim 23, 24**).

11 adet hayvan kemiğinden yapılmış alet ele geçirilmiştir. Bu kemik aletler arasında bız, mablak (**Resim 25**) ve spatula (**Resim 26**) gibi deri işlemeciliği ile ilgili olan aletlerdir. Bina 1'in içinden çıkan ve hangi amaçla kullanıldığı tam anlaşılmayan işlenmiş kemikten örnek, ünik bir eserdir (**Resim 27**). Yine hayvan boynuzundan yapılmış kesici aletlerin yerleştirildiği saplar da vardır (**Resim 28**).

Bina 1' in içinden çıkan kilden yapılmış bir figürün parçası da, önemli buluntular arasındadır. Bu figürün parçasının hafif yuvarlatılmış bir başı, sağında ve solunda küçük bir delik olasılıkla bunlar göz olarak düşünülmüş, kabartma şeklinde dikey olarak yerleştirilmiş ve ortasında deliği bulunan ve bu kısmı da büyük ihtimalle burun olarak düşünülmüştür (**Resim 29**). Kilden yapılmış 1 adet sapan tanesi (**Resim 30**) ve kilden yapılmış boncuk örnekleri (**Resim 31**) Bina 1 içinden çıkan diğer kil buluntulardır.

2. evre iki tabakalıdır. İkinci tabakaya ait duvarlar Bina 1'e ait duvarların altında yer almaktadır. 2. evrenin alt tabakası henüz kazılmasa da, çanak çömlek buluntularının üst tabakadan farklı olmadıkları gözlemlenmiştir.

Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te yapılan kazılar sırasında burada yaşayan insanların, tarım, hayvan besiciliği, avcılık, balıkçılık ve midye-istiridye toplayıcılığı gibi ekonomik faaliyetler ile geçimlerini sağladığı anlaşılmıştır. Yapılan kazılar sırasında ortaya çıkarılan öğütme taşı, bu dönem insanının toprağı ekip biçtiğine hatta üretim fazlasını büyük depolama kaplarında sakladıklarını gösteriyor olabilir. Ele geçen evcil koyun, keçi ve inek kemiklerinin bulunması hayvan besiciliğine işaret etmektedir. Bina 1 içinden mablak ve bız türü kemik aletler ortaya çıkarılmış ve bu aletlerin dokumacılık alanında kullanıldığı yönünde görüşler oldukça yaygındır. Bina 1 içinden çıkan 130 adet *Murex (Muricidae)* türü yine çok sayıda, *Patelle*

Coerulae (Çin şapkası), *Glysimeris Glysimeris*, *Carastoderma Edule*, *Mytilus Galloprovincialis*, *Arca Noe* gibi deniz yumuşakçalarının bulunması, bu dönem insanının bu deniz yumuşakçalarının tükettiklerini ve ardından geriye kalan kabuklarını süs eşyası yapımında kullandıklarını düşündürmektedir.

Şimdiye kadar yapılan kazılarda Bina 1'in içinden 16 adet obsidyen bulunmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda bu obsidyenlerden 15 tanesinin Melos Adası kaynaklı 1 tanesinin de İç Anadolu Göllü Dağ kaynaklı olduğu anlaşılmıştır. MÖ 6. binyılın sonu ve MÖ 5. binyılın başlarında Uğurlu/Zeytinlik Höyük halkının kaynağı uzak coğrafyalarda bulunan obsidyenleri uzun mesafeli deniz ve kara ticareti yaparak elde ettiklerini gösteriyor olabilir (**Resim 32**).

2.4. MÖ 5. Binyıl Çanak Çömleği

2.4.1. Mal Grupları

Gökçeada/Uğurlu Zeytinlik Höyük yerleşmesinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürüne ait çanak çömleklerin hepsi el yapımıdır. Üç ana mal grubu saptanmıştır; kiremit kırmızısı mal, (**Resim 33, 34**) siyah mal (**Resim 35, 36**) ve devetüyü mal. (**Resim 37, 38**) Bu mal grupları kendi içinde özenli ve kaba mallar olarak ayrılmaktadır. Kaba mallarda bol saman ve taşçık katkı maddesi yoğun olarak kullanılmıştır (**Resim 39**). Ayrıca kaba mallarda mika parçacıkları da yüzeyde görülebilmektedir. Özenli mallar (**Resim 40**) çok parlak açkılanmış, kaba malların ise üzeri hafif düzeltilmiş ve bazen çok az açkılanmıştır. Mal grupları içinde devetüyü mal grubu daha az, kiremit kırmızısı ve siyah renkli mal grupları daha fazladır. Ayrıca kaba malların sayısı, özenli mallara oranla daha fazladır. Kaba malların oranı yaklaşık olarak %60, özenli malların oranı ise %40'dır. Özenli mallarda pişme kaba mallara göre daha iyidir.

Kiremit kırmızısı mallar için hamur rengi, devetüyüdür. Siyah ve kırmızımsı renkte hamur renkleri de görülebilmektedir. Kiremit kırmızısı özenli mallarda bazen kırmızı boya astar görülmektedir ve alacalı kırmızı bir yüzey oluşturmaktadır.

Ayrıca kırmızımsı mallarda nadir olarak dış yüzey kırmızı, iç yüzey siyah renkli olabilmektedir. Siyah renkli mallarda yüzey renkleri mat siyah, gri siyah tonlarında değişmektedir. Yüzeyler genellikle kendinden astarlıdır. Devetüyü mallarda hamur rengi kırmızımsıdır.

2.4.2. Formlar

Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük çanak çömlek topluluğunda şimdiye kadar bu döneme ait tüm kap bulunmamıştır. Ortaya çıkarılan çanak topluluğundaki kırık parçalardan formların tip özelliklerini veren parçalar ile belirlenmiştir.

İçe Kalınlaştırılmış Omurgalı Kâseler: Bu tip kâseler kendi içinde ağız kenarlarına göre iki gruba ayrılmaktadır. Bazı tiplerin ağız kısmı çok hafif şekilde yuvarlatılmıştır. Bazı tiplerin de ağız kısımları kalınlaştırılmıştır. Bu tip kâseler dipten ağıza doğru düz bir şekilde yükselmektedir (**Çizim 4: 1-2**).

S Kıvrımlı Kâseler: Bu tip kâseler, dışa doğru açılan ağızlı ve ağız kısmı keskin S kıvrım yaparak dibe doğru inmektedir (**Çizim 5**).

İçten Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Kâseler: Bu tip kâselerin belirgin özelliği dış yüzeylerinin dışa doğru çekik olmasıdır. Dudak kısmı iç yüzeyde kalınlaştırılmış ve yuvarlatılmıştır. Dipten ağza doğru düz bir şekilde yükselmektedirler (**Çizim 6:1-2**).

Yayvan Kâseler: Bu tip kâselerin dışa doğru çıkıntı yapan yükseltilmiş tutamakları vardır. Bazen bu tutamaklar mantar biçiminde de olabilmektedir. Bazı kâselerin ağızlarının altına yerleştirilmiş kulplar da olabilmektedir (**Resim 41, Çizim 7**).

İçe Kapalı Küresel Gövdeli Çömlekler: Bu tip kaplar mutfak kabı olarak geçmektedir. Ağız kısımları içe dönük, dış bükey gövdeli, basit kıvrımlı ve keskin dönüşleri olmayan kaplardır. Bazen bu kapların omuz kısımlarında küçük tutamaklar

yer almaktadır (**Çizim 8: 1-3**).

Boyunlu Çömlekler: Dışa kalınlaştırılmış dudaklı, kısa boyunlu, küresel gövdelidirler. Bazılarında ağız kenarı ile gövdeyi birleştiren kulplar yer almaktadır (**Çizim 9: 1,2**).

S Kıvrımlı Çömlekler: Bu tip çömleklerin dışa çekik dudak kenarı, içten kalınlaştırılmış ve hafif yuvarlatılmıştır. Dış bükey hareketli gövdeler dibe doğru daralmaktadır. Ağızdan gövdeye doğru hafif S kıvrımlıdır (**Çizim 10**).

Süzgeçler: Şimdiye kadar ele geçen örneklerdeki süzgeç biçimli kaplar küçük parçalar halindedir. Bunların düzensiz biçimde yapılan küçük delikleri vardır. Daha çok yayvan kâse formlarında karşımıza çıkmaktadır.

Uzun Konik Gövdeli Ayaklar: Bu tip ayaklar çok yaygındır. Bazı örnekler daha uzun bazıları daha kısa olabilmektedir. Bunlar kâse veya çömlek formları ile ilişkili olmalıdır (**Resim 42**).

Dipler: Yerleşimde görülen kaplara ait diplerin çeşitlilik göstermediği görülmektedir. Tüm kap örneklerine ait dipler düzdür.

Kulp ve Tutamaklar: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait tabakalarında en çok rastlanan kulp mahmuz kulplardır. Bu mahmuz kulpların üst kısımlarında yukarıya doğru yükselen bir çıkıntı bulunmaktadır (**Çizim 11**). Kapların ağız kenarlarından gövdelerine doğru dikey olarak yerleştirilmişlerdir (**Resim 43, 44, Çizim 12**). Mahmuz biçimli kulpların bazen çıkıntı yapan kısımları mantar biçimindedir (**Resim 45, Çizim 13**). Yerleşimde aynı zamanda lades kemiği biçimli kulp (**Çizim 14**) da görülmektedir. Lades kemiği biçimli kulplar kâse formlarının ağız kısımlarına yatay olarak yerleştirilmişlerdir (**Resim 46**).

Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te kaplar üzerinde tutamaklara da çok sık rastlanılmaktadır. Tutamaklar, kapların omuz kısımlarına ve gövdelerine dikey veya

yatay yerleştirilmişlerdir. Bazı tutamakların üzerine yuvarlak bir delik yapılmıştır. Tutamakların eklendiği belirli bir form yoktur, hemen hemen tüm formlarda rastlanılabilmektedir (**Resim 47, 48, Çizim 15**).

2.4.3. Bezeme

Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait çanak çömlekler üzerinde görülen bezemeler çeşitlilik göstermekte ve dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Açık bezeme, sığ oluk bezeme, kazıma (çizi) bezeme, nokta bezeme, kabartma bezeme, beyaz boya bezeme çanak çömlekler üzerinde görülen bezeme çeşitleridir.

Açık bezeme, az sayıda karşımıza çıkmaktadır. Genellikle kâse biçimli kapların iç yüzeylerinde, nadir olarak dış yüzeyde görülmektedir²⁰ (**Çizim 16: 1-2**). Genellikle özenli mallarda karşımıza çıkmaktadır. Çok az örnekte kaba mallar üzerinde hafif açık uygulandığı görülmüştür. Kullanılan açık bezeme motifleri arasında, dikey ve yatay şeritler, yatay bantlar arasında kafes şeklinde üçgenler, kafes tarama, iç içe geçmiş çizgiler, zikzak çizgi örnekleri görülmektedir (**Resim 49**).

Sığ oluk bezeme, genellikle kapların dış yüzeylerinde, özenli mallar üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle kâse biçimli kapların dudak kesimlerinde, çömlek formlarının gövdelerinde görülmektedir²¹ (**Çizim 17**). Sığ oluk bezeme motifleri, yatay ve dikey çizgiler ve zikzaklardan oluşmaktadır (**Resim 50**).

Kazıma (çizi) bezeme, bu bezeme türü genellikle özenli, açık mallar üzerinde görülmektedir. Sivri uçlu bir aletle yapılmışlardır ve genellikle çizgilerin içi beyaz renkli bir madde ile doldurulmuştur (İnkruste) (**Çizim 18**). Çanak çömleklerin dış yüzeylerine uygulanmaktadır. Kafes şeklinde taramalar, yatay ve dikey çizgiler,

²⁰ Burçin Erdoğan, *Anatolica XXXVII*, fig., 6:6,8.

²¹ Burçin Erdoğan, *Anatolica XXXVII*, fig. 6:7

zıkzak çizgi motiflerinden oluşmaktadır (**Resim 51**).

Nokta bezeme, genellikle çanak çömleklerin dış yüzeyinde, özenli mallarda karşımıza çıkmaktadır. İnce veya kalın uçlu aletlerin kabın yüzeyine bastırarak koşuluyla oluşturulan bezemedir. Bazen kabın yüzeyinden genellikle birden fazla sıra halinde yatay şekilde kabın yüzeyini kaplamaktadır (**Resim 52**).

Kabartma bezeme, genellikle kalın, büyük depolama kaplarının dış yüzeylerinde görülmektedir. Kapların ağız ve boyun kısımlarına doğru şerit halinde parmakların sık bir şekilde iz bırakması ile motif oluşmaktadır. Bu bezeme kabın tüm çevresini dolaşmaktadır.

Beyaz boya bezeme, sadece yüzeyde bulunan birkaç çanak üzerinde görülmüştür. Yatay veya dikey çizgiler şeklinde uygulanmaktadır (**Resim 53**).

3. MÖ 6. BİNYILIN SONLARI VE MÖ 5. BİNYILIN İLK YARISINDA BATI ANADOLU YERLEŞİMLERİ

Batı Anadolu Bölgesinde MÖ 5. bin yerleşmeleri Çanakkale çevresi ile Balıkesir-İzmir-Aydın bölgelerindeki yerleşimler olarak 2 ana bölgede incelenebilir. Bu yerleşimler de kendi içinde kazısı yapılan ve yüzey araştırmasında saptanan yerleşmeler olarak ayrılmıştır. Bu yerleşimlerin kazı tarihçesi hakkında ön bilgi verildikten sonra, mimari, diğer buluntular, çanak çömlek, hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

3.1. Çanakkale Çevresindeki Yerleşmeler

1980’li yıllarda Çanakkale çevresinde İlhan Kayan tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda bölgenin jeolojik yapısı ve topografik değişimi ile ilgili önemli veriler elde edilmiştir.²² Günümüzde Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazı’nın bulunduğu yerde, (Kara-) deniz kuzeyden bir çanak içine akmış ve orada geniş, fakat sığ bir körfez meydana getirmiştir. Troia’nın çevresindeki alçak sırtlar bu denizin dibinde biriken tortullardan oluşmuştur. Bölge yükselmeye devam ederken, deniz seviyesinde birikmiş kum, kil ve kireçten oluşan tortullaşmış tabakalar üç ana kitle halinde kırılmıştır. Bunlar günümüzde batıda Yeniköy sırtlarını, doğuda Kumkale ve Troia sırtlarını meydana getirmektedir. Aradaki vadilerde Karamenderes (Skamandros) ve kolu Dümrek (Simoeis) çaylarının suları akmaktadır.

Dördüncü zamanda çevre jeomorfolojik değişikliklerden çok iklimsel değişikliklerden etkilenmiştir. Kutupların buz tutması ile deniz seviyesinin düşmesi sonucunda Akdeniz’in kıyı bölgelerinde ve Türkiye’de değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle Troia’nın batısındaki Karamenderes gibi akarsuların denize döküldüğü yerlerdeki düzlüklerin doğal yapısında önemli jeomorfolojik değişiklikler

²² Utta Gabriel-Rüstem Aslan-Stephan W., Blum, “Alacaligöl: Eine neu entdeckte Siedlung des 5. Jahrtausends v. Chr. In der Troas,” *Studia Troica* 14, 2004, s.121-133.

meydana gelmiştir.²³

Son Buzul Çağı'nın (Würm) bitiminde, yaklaşık MÖ 20.000-18.000 yıllarında deniz seviyesi şimdikinden 120 m aşağıdaydı. O zamanlar Marmara Denizi ve Karadeniz birer göldü. Çanakkale ve İstanbul Boğazları birer akarsu vadisiydi ve Karamenderes bugünkü Çanakkale Boğazı'nın yerinde bulunan ana ırmağın bir koluydu.²⁴ Bundan sonraki Buzul Sonrası Devir'de (Holosen) kutuplardaki buzulların erimesine bağlı olarak deniz seviyesi sürekli yükselmiştir. Yaklaşık 10.000 yıl önce deniz, güneye doğru şimdiki Karamenderes'in ağzına doğru uzanmaktaydı. Körfez kıyı çizgisi deniz seviyesinin yükselmesinin ve alüvyal tortu sürüklenmesinin ortak etkisi sonucunda sürekli değişime uğramıştır. MÖ 5000 yılına kadar sürekli yükselen deniz seviyesinin sonucu kıyı çizgisi güneye kaymış ve neredeyse Pınarbaşı'na kadar ulaşmıştır. Sondajlar o zamanlar Troia'nın güneyinde büyük bataklıklar bulunduğunu göstermektedir.²⁵

Anadolu'nun Ege sahillerinde yapılan jeolojik araştırmalar deniz seviyesinin son 6000 yıl içinde değişmiş olduğunu göstermiştir. Manfred Korfmann'ın yönetimindeki Beşik-Projesi kapsamındaki araştırmalar, deniz seviyesinin 5000-3500 yıl önce 2 m kadar düştüğünü ve sıfır yılına kadar yine bugünkü düzeyine geri döndüğünü ortaya koymuştur. Bu değişikliğe yol açan nedenler bilinmemektedir.²⁶

MÖ 6. binyılın sonu ve MÖ 5. binyılın başında Çanakkale çevresindeki Kumtepe, Beşik-Sivritepe ve Gülpınar yerleşmeleri bu dönemde yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı buraların jeomorfolojisinin farklı olduğu, bu yerleşmelerin denize günümüzdekenden daha yakın olduğu bilinmektedir (**Harita 2**).

²³ İlhan Kayan, "Troia Yöresinin Yüzey Şekilleri", *Düş ve Gerçek Troia*, J. Latacz, M. Korfmann, vd., (eds.), İstanbul 2001, s. 311-312; İlhan Kayan, "The Water Supply Of Troia", *Studia Troica* 10, 2000, s.135-144.

²⁴ İlhan Kayan, *Düş ve Gerçek ...*, s. 311.

²⁵ İlhan Kayan, *Düş ve Gerçek ...*, s. 311-312; İlhan Kayan, *Studia Troica* 10..., s. 135-144; İlhan Kayan, "Kuzey Ege Kıyılarımızın Kuvaterner Jeomorfolojisi", *Türkiye Kuvaterneri Çalıştayı*, s. 80-90.

²⁶ İlhan Kayan, *Düş ve Gerçek ...*, s. 312.

MÖ 6. binyılın sonu ve MÖ 5. binyılın başındaki Çanakkale çevresindeki yerleşmeler, Kumtepe, Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Hanaytepe, yerleşmeleridir. Bu dönemde Kumtepe, Beşik-Sivritepe ve Gülpınar ilk defa yerleşime sahne olmuştur.

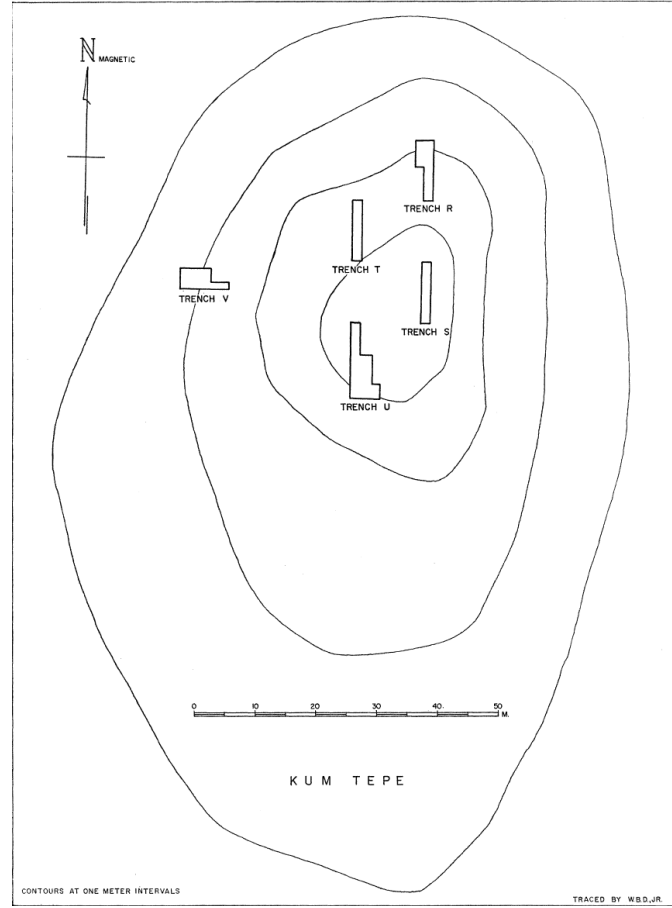
3.1.1. Kazı Çalışması Yapılan Yerleşmeler

3.1.1.1. Kumtepe

Kumtepe Yerleşmesi, Çanakkale il merkezinin güneybatısında, Kumkale' nin güneyinde, Troia'nın 5 km kuzey-kuzeybatısında, Çanakkale Boğazı'na 2,5 km, Ege Denizi'nden 2 km uzaklıkta yer almaktadır (**Harita 3**). Kumtepe Höyüğü 80x100 m çapında, ova seviyesinden 5 m yükseklikte yayvan bir tepedir.²⁷ Höyüğün doğu yamacı Karamenderes Çayı tarafından, üst kısmı da son yıllarda yapılan çalışmalarda buldozerle tahrip edilmiştir.

Kumtepe Höyüğü, 1934 yılında Cincinnati Üniversitesinin Troia' daki kazıları sırasında J.L. Caskey ve J.W. Sperling tarafından bulunmuştur. Yine aynı yıl içinde Jerome Sperling ve Hamit Zübeyr Koşay tarafından kazısı yapılmıştır. Höyüğün merkezinde ve kuzey kesiminde 4, kuzeybatı yamacında 1 olmak üzere 5 tane açma açılmıştır. Kazılan alandaki açmalar, T, U, V ve R ve S olarak isimlendirilmiştir (**Plan 2**).

²⁷ J.W., Sperling, "Kumtepe in the Road Trial Excavation 1934", *Hesperia*, 45/4, 1976, s. 305; Hamit Z., Koşay- J.W., Sperling, *Troad'da dört yerleşim yeri*, İstanbul 1936, s. 24-52.

Plan 2: Kumtepe yerleşmesi açmaları planı

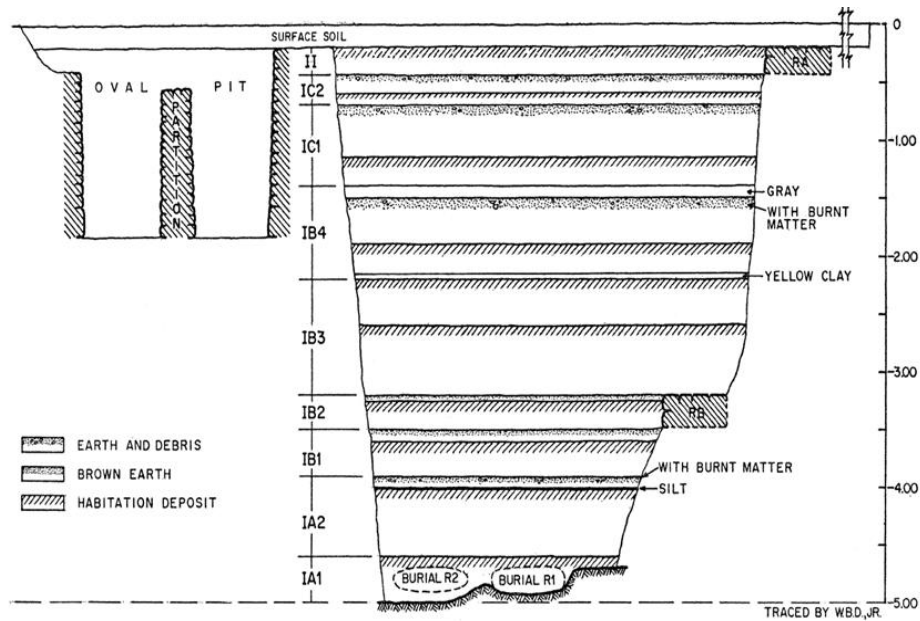
Höyükteki açmalar 1.5x10 m boyutlarında hendek biçiminde açılmıştır. Bu yöntem ile düzgün bir mimari plan verecek araştırma yapılamamıştır. Bir yıl süren ve daha çok sondaj niteliği taşıyan ilk dönem kazılarında, iki açmada (R ve U) ana toprağa kadar inilmiştir ve kültür tabakasının 5 metre olduğu gözlenmiştir. Alttaki tabaka I, üstteki yeni tabaka II olarak isimlendirilmiştir. Tabaka I, IA, IB, IC olarak üçe ayrılmıştır. Ayrıca bu üç tabaka da kendi içinde 8 evreye (IAI- IA2, IBI-IB4, ICI-IC2) ayrılmıştır.²⁸

Kumtepe Höyüğünün tabakalanması A: Son Kalkolitik Çağ (1A1-1A2) ,I B: Son Kalkolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı I evresine geçiş, Troya I öncesi (IBI-IB4), IC: İlk Tunç Çağı I, Troya I II, İlk Tunç Çağı III b (ICI-IC2) şeklindedir.

²⁸ J.W., Sperling, *a.g.m.*, s. 308-309.

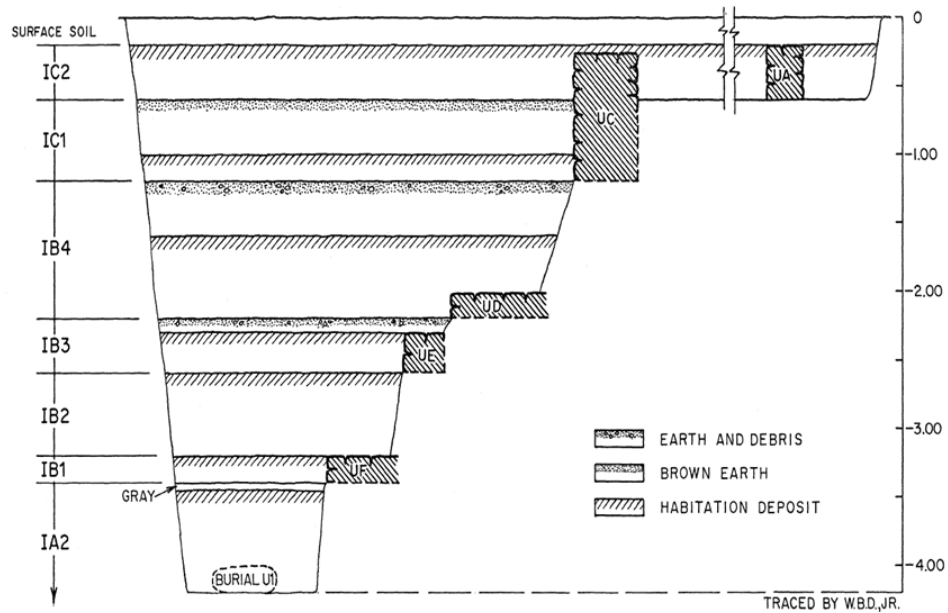
Kalkolitik Çağ tabakası olan Kumtepe IA1 ve IA2 evlerine ait ilk dönem kazılarında R açmasında ve U açmalarında, 5 m'lik sondajlarda kazılar yapılmıştır. R açmasında yapılan çalışmalarda mimari buluntu ele geçmemiştir (**Plan 3**). Fakat dikdörtgen planlı, taş temelli, kerpiçten binaların olduğu düşünülmektedir. Kumtepe IA1 evresine ait R açmasında yapılan çalışmalarda 2 kadın mezarı ortaya çıkartılmıştır. R1 mezarındaki kadın iskeleti derin olmayan sığ bir çukurun içine hocker biçiminde gömülmüştür (**Resim 54**). Kadın iskeletinin konumu, hafifçe sağa dönük durumda, başı çukurun güneydoğu kenarındadır. Çenesinin altına mermerden kap ölü armağanı olarak konulmuş olabilir (**Resim 55**).

R2 mezarındaki kadın iskeleti, R1 iskeletinin kuzeydoğusundadır. Tabanın hemen üstüne gömülen kadın iskeleti hocker biçiminde gömülmüştür. İskeletin konumu hafifçe sağa dönük durumda, leğen kemiği düz bir taşın üzerine konulmuştur. Bu iskelete de çakmaktaşıdan alet ölü hediyesi olarak bırakılmış olabilir (**Resim 56**).

Plan 3: Kumtepe R açması ve mezarları

Kumtepe IA2 evresine ait U açmasında da bir kadın iskeletine rastlanmıştır (**Plan 4**). Tabanın üzerine gömülen kadın iskeleti hocker biçiminde gömülmüştür.²⁹ Korfmann tarafından yapılan kazılarda bu döneme ait her hangi bir mimariye rastlanmamıştır.

Plan 4: Kumtepe IA2 evresi ve mezarı

Höyüğün tahrip edildiğinin öğrenilmesi üzerine, Troia kazı ekibi ve Çanakkale Müzesi'nin ortak çalışması ile 1993 yılında Manfred Korfmann yönetiminde Kumtepe' de ikinci dönem kazıları başlamıştır. İkinci dönem kazılarına 1997 yılına kadar devam edilmiştir. Ortaya çıkan malzemeler üzerine Utta Gabriel doktora tezi hazırlamıştır. Korfmann tarafından yapılan ikinci dönem kazılarında tabakalanma aynen kullanılmış, fakat alt yapı evreleri değişmiştir. Kumtepe A'ya ait 3 alt evre, Kumtepe B'ye ait 4 evre ve Kumtepe C'ye ait 3 alt evre tespit edilmiştir. Korfmann'ın yapmış olduğu kazılarda üstteki ikinci tabakanın tamamen tahrip olduğu saptanmıştır.

Kumtepe Höyüğü'nde yapılan yeni dönem kazıları sayesinde C14 tarihleri yeniden değerlendirilmiştir. Bu yeni tarihlere göre Kumtepe IA, MÖ 6. binyılın sonu

²⁹ J.W., Sperling, *a.g.m.*, s. 311-327.

ve MÖ 5. binyılın başlarını, yani MÖ 5000 tarihlerini vermiştir.³⁰

Kumtepe yerleşmesindeki besin ekonomisine baktığımızda midye ve istiridye kabuklarından oluşan bir besin ekonomisinin olduğunu görmekteyiz. Bu yerleşimin MÖ 5000 yıllarında deniz kıyısına daha yakın bir konumda olmasından dolayı burasının bir balıkçı köyü olduğunu, besin ekonomileri de destekler niteliktedir. Mercimek ve karabuğak gibi baklagiller de beslenmede önemli rol oynamıştır. Bunların yanı sıra bu evrede av hayvanları, yabani incir gibi doğal çevrede bulunan ürünler de bolca tüketilmiştir. Sığır, koyun ve az sayıda keçi ile domuz evcilleştirilmiştir. Yapılan botanik araştırmalar ile Kumtepe IA evresinde buğdayın kültüre alınmadığı tespit edilmiştir. Fakat yabani incirin yanı sıra kabuklu yemişler ve mercimek gibi besinlerin kalıntılarına rastlanılmıştır. Kumtepe yerleşiminde kullanılan eşyaların niteliği ile de evreler arasındaki farklar açığa çıkmıştır. Kumtepe'nin en erken evreleri yani IA evresinin karakteristik özelliği el aletlerinde obsidyen, kaplarda mermer kullanılmış olmasıdır.

Kumtepe Höyüğü'nde gerçekleştirilen son dönem kazıları ile birlikte, Kumtepe IA evresine ait 6 tane mezar bulunmuştur. Bu mezarlar hocker biçiminde gömülmüşlerdir. İki evreli mezarlık alanının olduğu, fakat bunlara ait yerleşim yeri kazılan kısıtlı alanda tespit edilememiştir.³¹

3.1.1.2. Beşik-Sivritepe

Çanakkale il merkezinin güneybatısında, Troia'nın 8 km güneybatısında, Beşik-Yassitepe yerleşmesinin de 500 m kuzeydoğusunda yer almaktadır (**Harita 3**). Sivri biçimli bir tepe olan Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen tümülüsün altında uzanmaktadır.

³⁰ Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 285; Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel im spätneolithischen / Chalkolithischen Westanatolien. Die Marmara- und Ägäisregion als Vermittler zwischen Asien und Europa* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universität Tübingen), Tübingen 2010.

³¹ Utta Gabriel, "Troia Çevresinde İlk İnsan İzleri, Kumtepe ve Beşik-Sivritepe Kazı Sonuçları", *Düş ve Gerçek Troia*, J. Latacz, M. Korfmann, vd. (eds.), İstanbul 2001, s. 343-345; Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 285.

Beşik-Sivritepe’de ilk çalışmalar 1879 yılında H. Schliemann daha sonra da 1924 yılında W. Dörpfeld tarafından yapılmıştır. 1983 yılından itibaren Manfred Korfmann'ın başkanlığında yapılan bilimsel kazı; Beşik Yassitepe ve Beşik Mezarlık Kazıları ile beraber 1987 yılına kadar sürmüştür. Daha sonra definecilerin yağmalamalarından kurtarmak için Troia kazılarına paralel olarak 1988-1999 yıllarında Çanakkale Müzesi ile birlikte çalışmalar yapılmıştır.³²

Korfmann tarafından yapılan 1983 yılı çalışmalarında, biri güneydoğuda (LL 82/83), diğeri kuzeydoğuda (PP 83) olmak üzere iki sondaj açılmıştır. Bu çalışmalar ile tümülüsün Hellenistik Çağ’a ait olduğu anlaşılmıştır. Prehistorik Dönem’e ait tabakalar tümülüsün yapımı sırasında tahrip edilmiştir. Prehistorik malzemeyi kapsayan in-situ tabakaların ise ancak 10-20 cm yükseklikteki bir bölümü günümüze kadar ulaşabilmiştir (**Resim 57**). Malzeme üzerinde yapılan inceleme ile Kumtepe IA kültürüne ait açık bezemeli mallar ortaya çıkmıştır.³³

1984 yılı çalışmalarında çanak çömlek buluntularının dışında mimari buluntu bulmak amacıyla yapılan çalışmalar sonuçsuz kalmıştır. Yapılan bu çalışmalar ile çanak çömlek buluntu sayısında artış olmuş ve tüm envanterin çıkmasına olanak sağlamıştır.³⁴ Beşik-Sivritepe Tümülüs’ü, Kumtepe IA kültür evresine ait yerleşimin hemen üzerine oturtulmuştur. Tümülüs'ün düzenli bir şekilde yığılmış kil, toprak ve taş tabakalarının yapısında gayet açık bir şekilde izlenebilmiştir (**Resim 58**).

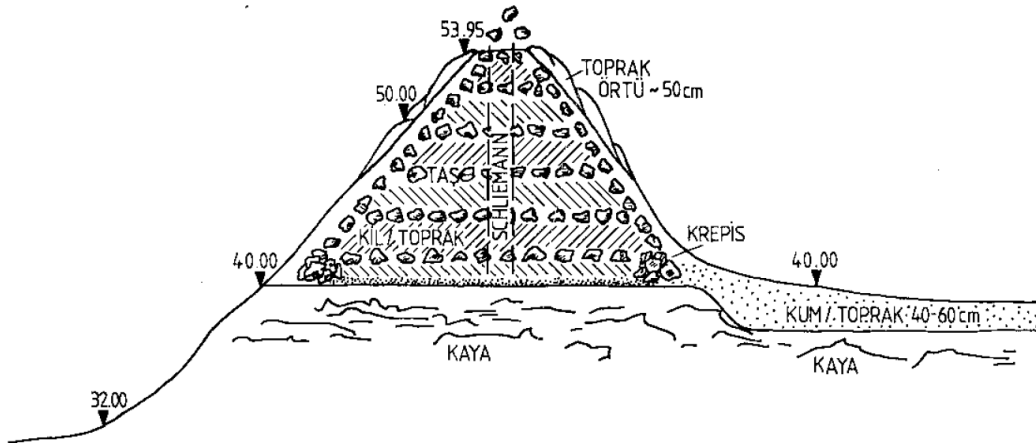
³² Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 286.

³³ Manfred, Korfmann, “Beşik- Yassitepe ve Beşik-Sivritepe 1983 Ön Raporu”, *VI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 1984, s. 107-120; Manfred Korfmann, "Besik-Tepe 1983. Grabungen am Besik-Yassitepe und Besik-Sivritepe," *Archäologischer Anzeiger*, 1985, s. 167-172.

³⁴ Manfred, Korfmann, “Beşik -Yassitepe, Beşik-Sivritepe ve Beşik Mezarlığı 1984 Ön Raporu”, *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 1985, s.229-230.; Manfred, Korfmann , "Besik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabungen von 1984," *Archäologischer Anzeiger*, 1986, s. 303-363.

1987 yılında yapılan çalışmalar ile kireçtaşı ana kayanın hemen üzerinde olan Kumtepe IA evresine ait tabakalara yeniden rastlanılmıştır (**Plan 5**).³⁵

1988-1999 yılındaki araştırmalar sonucunda ana kayaya kadar ulaşılmış ve daha önce burada var olan höyüğün az da olsa kalıntılarına ulaşılmıştır.

Plan 5: Beşik-Sivritepe Tümülsü'nün yapım tekniği

Beşik-Sivritepe yerleşmesinde yapılan kazılar çerçevesinde Prehistorik yerleşim oldukça kısa ömürlü olduğu saptanmıştır. Daha önceleri Kumtepe A yerleşmesi ile Beşik-Sivritepe'nin aynı döneme ait oldukları düşünülmekteydi. Ancak her iki yerleşmenin buluntuları ve C14 tarihleri karşılaştırıldığında, bölgede yerleşmenin önce Kumtepe A'da başladığı daha sonra Beşik-Sivritepe yerleşmesine yerleşildiği anlaşılmıştır. Kumtepe A yerleşmesi bilinmeyen bir sebeple sonlandığında, Beşik-Sivritepe yerleşmesine yerleşilmiştir.³⁶

Beşik-Sivritepe yerleşmesindeki buluntular içinde öğütme taşı, pişmiş topraktan ağırşaklara, kemik aletlere pek rastlanmamıştır. Buna rağmen istiridye ve midye kabuklarının çok sayıda ele geçmesi, bu deniz kabuklularının, topluluğun besin ekonomisindeki yerini kanıtlamaktadır. Deniz kabuklularına bağlı besin ekonomisi

³⁵ Manfred, Korfmann, "1987 Yılı Beşik - Sivritepe, Beşik - Koyu ve Troia Çalışmaları", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 1988, s. 323-330; Manfred Korfman, -Çigdem Girgin-Çigdem Morçöl-Sinan Kılıç, *a.g.m.*, s. 237-289; Manfred, Korfmann, "Besik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Arbeiten von 1987 und 1988. Auswertungsarbeiten Besik-Sivritepe, Besik-Yassitepe, Besik-Gräberfeld, Grabungen am Besik-Sivritepe, *Archaeologischer Anzeiger*, 1989, s. 73-481.

³⁶ Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 287.

açısından Kumtepe yerleşimi ile karşılaştırılabilir. Bunların yanı sıra sığır, koyun, domuz ve keçinin evcil hayvan olarak beslendiği ortaya çıkmıştır.³⁷

3.1.1.3. Gülpınar

Çanakkale ili, Ayvacık ilçesi, Gülpınar beldesinde yer alan Gülpınar yerleşmesi, 1980 yılından beri Prof. Dr. Coşkun Özgünel tarafından kazı çalışmaları yapılmaktadır (**Harita 3**). Apollon Smintheus kutsal alanı özellikle Homeros'un İlyada Destanı'na konu olan Troia savaşlarını anlatan friz ve kabartmalara sahip Helenistik Dönem tapınağı olarak bilinmektedir. Apollon Smintheus kutsal alanı kalıntıları altında ortaya çıkmaya başlayan Kalkolitik yerleşime yönelik kazı çalışmaları, Ege Bölgesi Kronolojisi ve Batı Anadolu'nun Adalar ile bağlantısının ortaya çıkması açısından son derece önemlidir.

C14 tarihlerine göre yaklaşık MÖ 5200-4800 tarihlerine ait olan Kalkolitik yerleşim, (**Plan 6**) Troia öncesi Troas Bölgesi'ni karakterize eden ve kabaca MÖ 5000'in ilk yarısına tarihlenen Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe olarak bilinen kültür kompleksini temsil etmektedir³⁸ (**Resim 59**). Ayrıca Gülpınar yerleşimi kaba hatlarıyla Batı Anadolu kronolojisinde Orta Kalkolitik Dönem ile ilişkilendirilebilir.³⁹

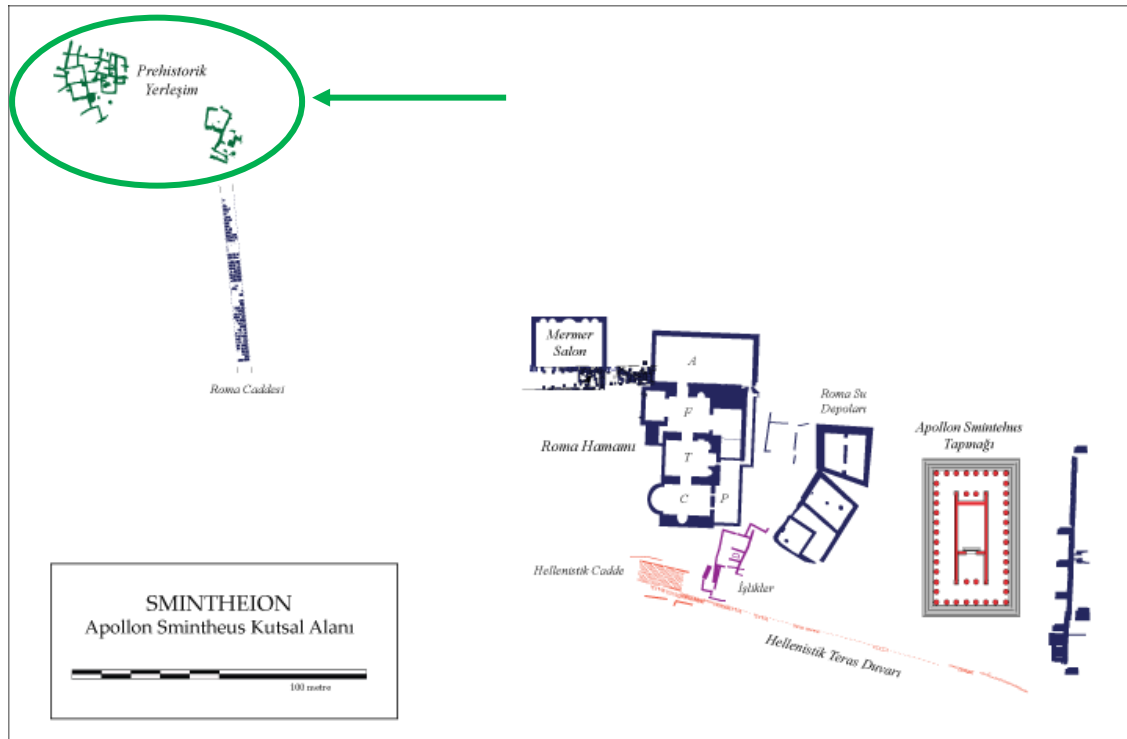
Gülpınar yerleşimi, bu kültüre ait düzgün mimari plan veren tek yerleşim yeridir ve kısa dönemli bir iskân ile temsil edilmektedir. 2004 yılından beri Kalkolitik

³⁷ Manfred, Korfmann, *VI. Kazı Sonuçları ...*, s. 112-113; Manfred Korfmann, *VII. Kazı Sonuçları ...*, s. 230; Veli Sevin, *a.g.m.*, s. 102; Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 287.

³⁸ Çilem Yavşan, *Kalkolitik Smintheion (Gülpınar) Kazıları Buluntusu Deniz Kabukları*, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Basılmış Yüksek lisans Tezi), Çanakkale 2010, s. 4.

³⁹ Coşkun Özgünel-Davut Kaplan, "2010 Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları (31. Yıl)", *33. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 2012, s. 146.

Dönem tabakalarında çalışmalar yapılmış, mimari bilgi veren yapılar tespit edilmiştir.⁴⁰

Plan 6: Gülpınar yerleşimi Kalkolitik Dönem yapıları

Genelde Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait yapı temellerinin altında tespit edilen Prehistorik yerleşim kalıntıları kısmen tahrip olmuştur. Fakat bu antik çağ yapılarının olmadığı alanlarda yapılan kazılarda Prehistorik Dönem'e ait konut ve depo yapıları gibi önemli mimari öğeler ortaya çıkarılmıştır. Ana kayaya oturan bir zemin üzerinde yaklaşık 30 ile 60 cm arası değişen kalınlıkta tek bir kültür tabakası ile temsil edilen Gülpınar yerleşiminin kalıntıları genellikle yürüme yüzeyinden 50 cm ile 2 m arasında değişen derinliklerde karşımıza çıkmaktadır. Şimdiye kadar Kalkolitik Smintheion yerleşiminin tek bir kültür katmanı ile temsil edildiği, ortaya çıkarılan alanlarda bu tek kültür katmanının iki mimari evreye sahip

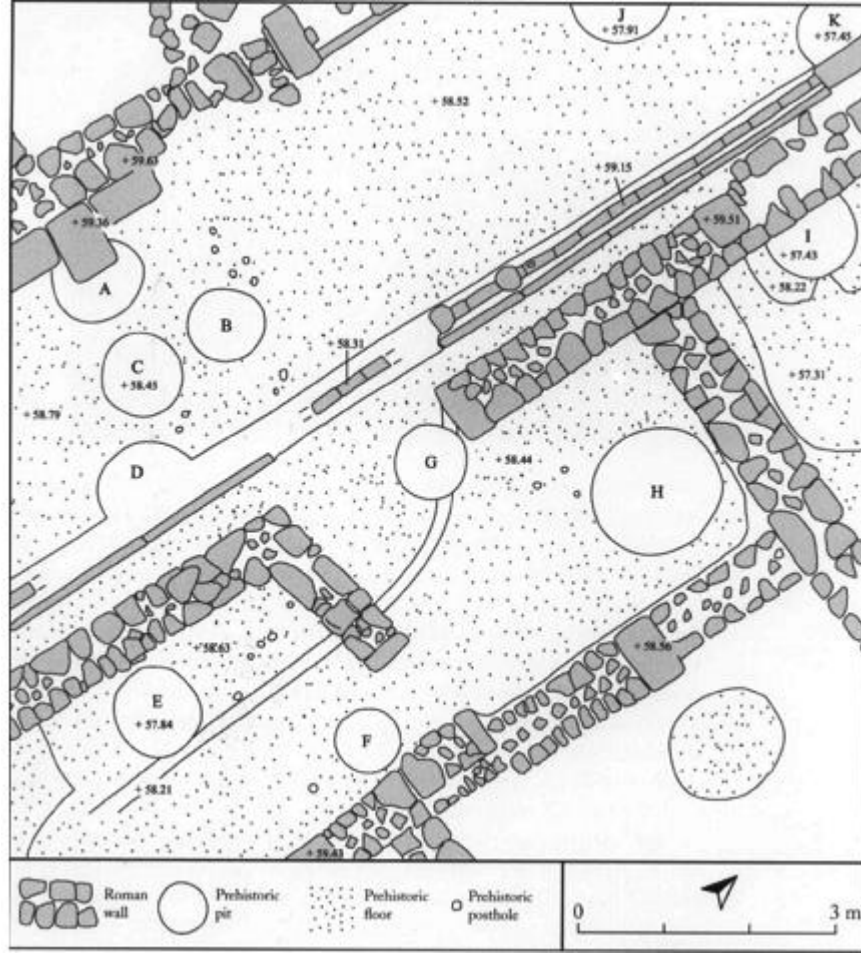
⁴⁰ Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan, "2007 Yılı Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları (28. Yıl)", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 4, Ankara 2009, s. 409-430; Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan, "2008 Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları (29. Yıl)", 31. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 2, Ankara 2010, s. 76.

olduğu anlaşılmıştır. Genellikle kare veya dikdörtgene yakın kare planlı olan konutların birbirine bitişik olarak inşa edildiği ve taş mimarinin ağırlık kazandığı görülmektedir. Bazı yapılara daha sonraki dönemlerde eklentiler yapıldığı veya eski yapıların üzerine yeni yapıların yapıldığı kazılar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Yapı temellerine ait bir taş sırasının korunmasına rağmen bazı bölümlerde yapı duvarlarının 60 cm'ye kadar korunduğu görülmüştür. Kare planlı konutların giriş kısmının hemen karşısında duvarda ocak yapılarının olduğu tespit edilmiştir. Konutların bazılarının iç kesimlerinde taş döşeli zeminden yükseltilmiş sekiler bulunmaktadır. Bu sekilerin günlük yaşamla veya pişirme faaliyetleri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Konutlara bitişik veya onlara yakın alanlarda dar ve uzun olarak yapılan depo binalarının içinde yükseklikleri 60 cm ile 80 cm arası değişen büyük depolama kaplarına ve erzak kaplarına rastlanılmıştır⁴¹ (**Resim 60**).

Konutların önündeki avlularda veya konutları çevreleyen dış mekânlarda sıklıkla tabana açılan erzak ve çöp çukurlarına rastlanılmıştır (**Resim 61**). Şimdiye kadar toplam 16 adet çukur tespit edilmiştir (**Plan 7**). Çukurların çapları 0,60-1,10 m, derinlikleri ise 0,30-0,80 m'dir. Bu çukurların başlangıçta erzak çukuru olarak kullanılıp daha sonra çöp çukuruna dönüştürülmüş olması gerekir. Genellikle bu çukurların üzerleri bir taş sırası ile kapatılmıştır. Bu çukurların içinde tümlenebilir çanaklar, koyun, sığır, yontma taş alet, midye kabukları ve bitki kalıntılarına rastlanmıştır. Bu çukurları Trakya'daki Hoca Çeşme, Toptepe ve Aşağı Pınar, Troas Bölgesindeki Kumtepe IA tabakası, Doğu Ege Adaları'ndaki Tigani I-III evrelerindeki çöp çukurları ile karşılaştırmak mümkündür. Bu tip çöp çukurları Balkan yerleşmelerinin ortak özelliği olan çöp çukurlarını, Batı Anadolu'da ve Doğu Ege Adaları'nda görmek oldukça dikkat çekicidir.⁴²

⁴¹ Turan Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, *a.g.m.*, s.4-5; Coşkun Özgünel, "2011 Yılı Gülpınar Kazıları (32.Yıl), 2011", <http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Kazilar/2012/21-2011-Gulpinar-Kazisi.pdf>, (15.07.2012), s.3-6.

⁴² Turan Takaoğlu, *Hesperia* 75..., s. 293; Çilem Yavşan, *a.g.e.*, s. 8; Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, *a.g.m.*, s. 5.

Plan 7: Gülpınar çöp çukurları planı

Gülpinar yerleşmesinde dikkat çeken bir buluntu topluluğu da pişmiş topraktan yapılmış insan biçimli heykelciklerdir. Şimdiye kadar yapılan kazılarda 12 adet pişmiş topraktan yapılmış insan biçimli heykelcik parçası, 1 adet insan başı biçimli boynuz kulp parçası ve 2 insan biçimli tutamağı olan ip bağlama delikli kapak ele geçmiştir. Bu insan biçimli heykelcik parçalarının boyun kısımlarından kırıldığı ve sadece baş seviyesinde korunduğu görülmüştür. Burun, kaş ve kulaklar kabartma şeklinde yapılmış, gözler derin kazıma çizgiler ile bazen de kabartma şeklinde ifade edilmiştir. Bir örnekte gözler birbirine paralel biçimde iki yatay çizgi ile belirtilmiştir. Bu ve bütün örneklerde ağız kısımlarını belirten bir işaret yoktur. Pişmiş topraktan yapılmış heykelcikler arasında en ilgi çekici olanı gözünden aşağıya doğru akan gözyaşının kazıma çizgi ile belirtilen örnektir. Ağız kısmı ise hiç belirtilmemiştir. Heykelciğin başının hamuru siyah-gri, kahverengi hamurdandır ve

açılanmıştır. Yine dört heykelciğin kulak kısımlarında küpe takılmak için delik yapıldığı, bir örnekte de burnuna hızma takılması için delik yapıldığı görülmüştür.⁴³ Bu örnekler in-situ olarak ele geçemediğinden dolayı nasıl kullanıldıklarına dair kesin bilgiye ulaşmak zordur. Bu heykelcikler ritüel bir olay ile ilgili bir anlatımı sembolize ediyor olabilir. Göz pınarlarından yaş akan heykelcik örneği, Etnografik verilere dayanarak, ağlayan insan konulu heykelciklerin cenaze törenlerinde yas tutan insanları betimlediği yönünde bazı görüşleri akla getirmektedir. Pişmiş topraktan yapılmış bu heykelciklerin bazılarının, yassı formlu ve ince uzun görünümlü bir boyna sahip olmasının yanı sıra, yapım tekniği, malzemesi ve yüzeye uygulanan işlemleri ile çanak çömleklerin bir parçası olduğunu işaret etmektedir. Heykelcik başlarının bu tür özelliklere sahip olması, bunların ev kültürü veya cenaze törenlerinde özel kullanım amaçlı törensel kült kaplarının ağız kenarlarından yukarıya doğru yükselen uzantılar olduklarını göstermektedir. Çanak çömleklerin ağız kenarlarından yukarıya doğru yükselen bu heykelciklerin başlarının dışında farklı bir uygulama da boynuz çıkıntısının insan başı biçiminde betimlendiği örnek de Gülpınar kazılarında ele geçmiştir⁴⁴ (**Resim 62**). Ayrıca pişmiş topraktan yapılmış figürin gövdesi de Gülpınar yerleşiminden çıkan buluntular arasındadır⁴⁵ (**Resim 63**).

Mimarî yapıların bulunduğu açmalar, MÖ 5. binyılda Gülpınar halkının geçim ekonomisi hakkında bilgiler ortaya koymuştur. Kazılar sırasında çok sayıda inek, evcil koyun, keçi kemiği ele geçmesi Gülpınar halkının toprağı ekip biçmesi yanında hayvan besiciliği yaptığını göstermektedir. Aynı zamanda kazılarda çok sayıda yaban keçisi, yaban domuzu ve alageyik kemikleri ele geçmesi yoğun şekilde avcılık faaliyetlerinin olduğunu göstermektedir. Hayvan besiciliği ve avcılığının yanı sıra balıkçılık ve midye/istiridye toplayıcılığı da yapılmaktadır. Kazılar sırasında çok farklı türde balık kemiği ele geçmesi bunu desteklemektedir. Balık kemikleri arasında köpek balığı dişi ve ton balığı kemiklerinin ele geçmesi Gülpınar halkının gelişkin bir balık avlama teknolojisi kullandığını göstermektedir. Balık kemiklerinin

⁴³ Coşkun Özgünel-Davut Kaplan, 30. *Kazı Sonuçları...*, s. 411; Turan Takaoğlu, *Hesperia...*, s. 306.

⁴⁴ Çilem Yavşan, a.g.e., s. 12; Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, a.g.m., s. 8-9.

⁴⁵ Coşkun Özgünel, a.g.m., s. 3-6.

yanı sıra deniz kaplumbağasına ait kemiklerde ele geçmiştir. Geçim ekonomilerinin yanı sıra deniz kabuğundan süs/takı eşyası ürettiklerini belgeleyen çok sayıda deniz kabuğu kolye parçaları da bulunmuştur (**Resim 64**). Yerleşimde ele geçen tahıl kalıntılarının yanı sıra üretilen tahılların un haline getirilmesinde kullanılan çok sayıda andezit öğütme ve ezgi taşının ele geçmesi bu dönemde toprağın ekilip biçildiği fikrini destekler niteliktedir. Kazılar sırasında şimdiye kadar 600 adet öğütme taşına rastlanmıştır. Öğütme taşları genelde, elips, oval veya dikdörtgenimsi biçimlerde dir. Öğütme taşlarının yanında çok sayıda havan ve havaneli bulunmuştur (**Resim 65**). Kazılar sırasında ayrıca çok sayıda yeşil taştan cilalı taş baltalar ele geçmiştir (**Resim 66**).

Yerleşimde alet teknolojisi de son derece gelişmiştir. Yaklaşık olarak 150 adet kemik alet tespit edilmiştir. Bu kemik aletlerin büyük bir çoğunluğu bitmemiş örneklerle birlikte belli bir alanda yoğun olarak ele geçirilmiştir. Bu kemik aletler arasında özellikle spatula ve bız tipi deri işlemeciliğinde kullanılabilecek örnekler olması dikkat çekmektedir (**Resim 67**). Bunların yanı sıra bir adet bakır alet bulunmuştur (**Resim 68**). 8 cm uzunluğundaki aletin iki tarafı nokta uçlu ve kare kesitlidir.

Yerleşimde deniz ve kara ticaretinin yapıldığını destekler nitelikte bazı ham maddelerden yapılmış nesnelere tespit edilmiştir. Bunlar arasında Melos Adası'na özgü 20 adet obsidyen ve Orta Anadolu Göllüdağ kökenli 10 adet obsidyen alet dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra kaynağı uzak coğrafyalarda bulunan mermer kaplara ait 6 adet parça ele geçirilmiştir. Bu 6 adet buluntudan ikisi konik kaba, diğer 4 örnek küçük kâselere aittir. Konik kâselere ait örneklerin Akhisar civarında bulunan Kulaksızlar Mermer Atölyesinde üretildiği yapılan arkeometrik çalışmalar ile doğrulanmıştır⁴⁶ (**Çizim 19: 1-3**).

Gülpinar yerleşmesinde dokuma faaliyetini destekleyen kil ağırşaklar, tezgâh

⁴⁶Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan, *30. Kazı Sonuçları...*, s. 411; Çilem Yavşan, *a.g.e.*, s. 13; Çoşkun Özgünel, *a.g.m.*, 3-6; Turan Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, *a.g.m.*, s.14; Turan Takaoğlu, *Hesperia...*, fig. 14:42,43,44.

ağırlıkları⁴⁷, makara gibi aletler de ortaya çıkarılmıştır (**Çizim 20: 1-4**). Bu ağırşakları karşılaştırabileceğimiz örnekler Doğu Ege Adaları'ndaki Emporio ve Tigani yerleşmeleridir.⁴⁸

3.1.1.4. Hanay Tepe

Çanakkale il merkezinin güneydoğusunda; Ezine'nin yaklaşık 20 km kuzeyinde; Çanakkale-Ezine karayolunun doğu yakasında; Karamenderes'in bir kolu olan Kemerdere'nin kuzeyinde yer alır (**Harita 3**). Hanay Tepe; 1857 ve 1878-79 yılında F. Calvert tarafından kazılmış ve buluntular Winifred Lamb tarafından yayınlanmıştır. Höyük; daha sonra C. Blegen ve A. Akarca tarafından tekrardan incelenmiştir. Hanaytepe buluntularını yeniden değerlendiren Andreas Schachner, Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü buluntuları ile karşılaştırılabilecek örnekler olduğunu söylemiştir. Yapılan çalışmalarda ise bu döneme ait mimari ele geçmemiştir.

Hanay Tepe'de yapılan kazılar ile üç ana tabaka tespit edilmiştir. Alttan üste doğru B; C ve A harfleriyle adlandırılmıştır. B tabakası İlk Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir ve B1 ve B2 olarak iki yapı katına ayrılmıştır. C tabakası Troia VI-VII dönemine; A tabakası ise Klasik Dönem'e aittir. Korfmann, İTÇ tabakalarının altında, Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Dönemi'ne ait tabakalarının olabileceğini söylemektedir.⁴⁹

⁴⁷ Turan Takaoğlu, *Hesperia* ..., fig. 13: 38,39,40,41.

⁴⁸ Turan Takaoğlu, *Hesperia* ..., s. 307.

⁴⁹ Andreas Schachner, *Acta Praehistorica* ..., s. 90-116; Andreas Schachner, "Der Hanay Tepe und seine Bedeutung für die bronzezeitliche Topographie der Troas: Die prähistorischen Funde der Grabungen von Frank Calvert im Berliner Museum für Vor- und Frühgeschichte," *Acta Praehistorica et Archaeologica* 31, 1999, s. 7-44.

3.1.2. Yüzey Araştırması Yapılan Yerleşmeler

Çanakkale ve çevresi 18. yüzyıldan beri bilimsel olarak araştırılan bölgelerden biridir. Troia yerleşiminin bulunmasından itibaren bu yerleşimin etrafında yoğun çalışmalar yapılmıştır. 19. yüzyıldan itibaren arkeolojik araştırmalar ile birlikte Çanakkale ve çevresinde jeolojik ve jeomorfolojik araştırmalar da yapılmıştır.

Alacalıgöl, 2003 yılında Prof. Dr. İlhan Kayan'ın Troia ve çevresinde jeomorfolojik araştırmalar yaptığı sırada tespit edilmiştir. Yerleşme, Kumtepe'nin yaklaşık 3 km güneyinde, Kesik Tepe'nin 1 km doğusunda yer almaktadır (**Harita 4**). Yapılan araştırmalar neticesinde incelenen çanak çömleklerin MÖ 5000'lere tarihlendirilen Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne benzediği tespit edilmiştir⁵⁰ (**Çizim 21: 1-4**).

Troia yakınlarında Çıplak köyünde yapılan araştırmalarda Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne benzer çanak çömlek buluntularının olduğu saptanmıştır⁵¹ (**Harita 4, Çizim 22: 1-7**).

Gülpınar'daki Apollon Tapınağı'nın kazısı sırasında tespit edilen Coşkuntepe yerleşmesi de araştırma yapılan diğer yerleşim yeridir. Coşkuntepe yerleşimi, Çanakkale il merkezinin güneyinde; Gülpınar ilçesinin güney-güneydoğusunda; Bademli Köyü'nün 4 km güneybatısında yer almaktadır (**Harita 4**). Yerleşme yeri, Midilli Adası'na dolayısıyla Ege'ye bakar durumda; denize sarp bir yamaçtaki kayalık yükselti üzerindedir. Denizden yaklaşık 100 m yüksekliktedir. Coşkuntepe yerleşimi, Gülpınar'daki Apollon Tapınağı'nın kazısı sırasında Coşkun Özgünel tarafından tespit edilmiştir. 2004 yılında Turan Takaoğlu tarafından daha kapsamlı bir yüzey araştırması yapılmıştır.

Yüzey buluntularından Coşkuntepe yerleşiminin, Son Neolitik Çağ; Roma

⁵⁰ Utta Gabriel-Rüstem Aslan- S. W. Blum, *a.g.m.*, s. 121-133; Utta Gabriel-Rüstem Aslan- S. W. Blum, *a.g.m.*, res. 5:2, res. 5, res. 13: 2, res. 14; Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 288.

⁵¹ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 78:5; 79:1,3,13,16; 80: 2.

Dönemi ve Hellenistik Dönem’de yoğun; Kalkolitik; İlk Tunç ve Orta Tunç Çağı’nda ise seyrek olarak iskân edildiği anlaşılmaktadır.⁵² MÖ 5000 başları, yani Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’ne ait çanak çömlek buluntuları, sadece yüzeyden Neolitik Dönem çanak çömleği ile birlikte karışık olarak ortaya çıkartılmıştır.

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’ne ait diğer bir yerleşim de Gelibolu Yarımadasındaki Akbaş Şehitliği’dir. Akbaş Şehitliği yerleşmesi Eceabat’ın yaklaşık 8 km kuzeydoğusunda, Akbaş Şehitliği yakınında, kayalık doğal bir yükselti üzerinde yer almaktadır (**Harita 4**). David French’in bölgede yaptığı yüzey araştırmaları sonucunda ilk defa 1964 yılında bulunmuştur. 2006 yılında Höyük, Onur Özbek tarafından tekrar araştırılmıştır. Akbaş Şehitliği olarak bilinen yerleşim, günümüzde tamamen yok edilmiştir.⁵³

French’in yerleşimin yüzeyinde yaptığı yüzey toplamasında Kumtepe IA’dan Beşiktepe’nin Son Kalkolitik Çağı’na kadar olan dönemi kapsayan çanak çömlekler tespit etmiştir⁵⁴ (**Çizim 23: 1-3**). Aynı zamanda French’in adı geçen makalesinde Höyük yüzeyinde obsidyene rastlamadığını, fakat çok sayıda deniz kabuğu bulduğundan bahsetmektedir.⁵⁵

3.2. Balıkesir- İzmir-Aydın Bölgesi Yerleşimleri

MÖ 5. binyılda Batı Anadolu’da Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’nün görüldüğü Balıkesir-Manisa-İzmir-Aydın olarak adlandırdığımız bölgede Höyücek/Kaymaktepe, Ulucak, Yeşilova Höyüğü, Ege Gübre, Liman Tepe, Çine-Tepecik, Malkayası Mağarası yerleşimleri ele alınmıştır.

⁵² Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 284.

⁵³ Onur Özbek, “Gelibolu Yarımadası Güneyindeki Bazı Höyüklerin Son Araştırmalar Işığında Yeniden Değerlendirilmesi”, *Arkeoloji ve Sanat* 127, s. 1-14.

⁵⁴ David French, “Recent Archaeological Research in Turkey, Surface Finds”, *Anatolian Studies* 14, 1964, fig. 3-5.

⁵⁵ David French, *a.g.m.*, s. 37.

3.2.1. Kazı Çalışması Yapılan Yerleşmeler

3.2.1.1. Höyücek/Kaymaktepe

Balıkesir'in güneybatısında; Ayvalık İlçesi'nin güneyinde; Altınova'nın yakınında, Ayvalık-Dikili eski karayoluna yakın konumda yer almaktadır (**Harita 3**). Höyük ilk defa 1949 yılında Kılıç Kökten tarafından bulunmuştur. Yine aynı yıl Kılıç Kökten tarafından, tepenin kuzey yamaçlarında 2x4 çapında sondaj açılarak 3.58 m. derinliğe kadar inilmiştir. Yapılan çalışmada bir bina duvarına ve iç döşemesine rastlanıldığından ötürü çalışmaya son verilmiştir. Kılıç Kökten'in yaptığı çalışma sonunda höyükte, üç tabakanın olduğu saptanmıştır. Üstten alta doğru Grek-Roma, İTÇ, Kalkolitik Dönem'e ait tabakalar tespit edilmiştir. Sondaj çalışmasında en altta, Kalkolitik Dönem'e ait içi siyah ve dışı kirli siyah renkli, açkılı, beyaz boya bezemeli, çizgi bezemeli çanak çömlek parçaları bulunmuştur.⁵⁶ Bu çanak çömlek parçaları Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü ile benzerlik göstermektedir.

Kaymaktepe Höyüğü, ayrıntılı bilgi verilmediğinden dolayı tam olarak anlaşılamayan ve yeri de tam olarak saptanamayan bir höyüktür. 1991 yılında, Kyriacos Lambrianides tarafından Madra Çayı deltasında; Altınova çevresinde yaptığı jeomorfolojik araştırma ile bu yerleşme yerini bulamadığından bahsetmekte, hatta böyle bir höyüğün Altınova bucağında da bilinmediğini belirtmektedir. Eldeki verilere göre Kaymaktepe'nin; Altınova'nın güneydoğusundaki tepe olabileceğini söylemektedir.⁵⁷

⁵⁶ Kılıç Kökten, "1949 Yılı Tarihöncesi Araştırmaları Hakkında Kısa Rapor" *Belleten*, Cilt XIII, Ankara 1946, s. 815-816.

⁵⁷ Kyriacos Lambrianides, "Preliminary Survey Of The Madra Çay Delta At Altınova, Near Ayvalık", *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1993, s. 227-228.

3.2.1.2. Ulucak

Ulucak Höyük, İzmir il merkezinin 20 km doğusunda, İzmir-Ankara karayolu üzerinde, Ulucak beldesi sınırları içerisinde yer alan yaklaşık 120x140 m ölçülerinde bir yerleşim yeridir⁵⁸ (**Harita 3**). Geniş bir ovada yer alan höyük, 5 m yüksekliğinde, 90 m çapında, yuvarlak biçimli, yayvan bir tepedir.

Ulucak Höyük 1960 yılında bilim dünyasına David French tarafından tanıtılmıştır. Recep Meriç tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmasında incelenmiş, 1995-2008 yılları arasında gerçekleşen kazı çalışmaları Altan Çilingiroğlu'nun bilimsel danışmanlığında İzmir Arkeoloji Müzesi ile ortaklaşa yürütülmüştür. 2009 yılından itibaren Özlem Çevik başkanlığında kazılmaktadır.⁵⁹

Ulucak Höyük tabakalanmasına baktığımızda I (a,b,c) Geç Roma-Erken Bizans, II (a,b1,b2) Erken Tunç Çağı II, III Orta-Geç Kalkolitik Çağ, IV (a,b1,b2,c,d,e,f,g,h,i,k) Geç Neolitik Dönem, V (a,b,c,d,e) Erken Neolitik Dönem, VI Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem olarak ayrılmıştır.⁶⁰

Kalkolitik Dönem kalıntıları Ulucak III. yapı katında, höyüğün doğu kesimindeki O12, O13 ile N12, N13 açmalarında tespit edilmiştir. Kalkolitik Dönem'e ait yapı kalıntılarının höyük merkezinde de görüldüğü; fakat zaman içinde tahrip olduğu anlaşılmıştır.

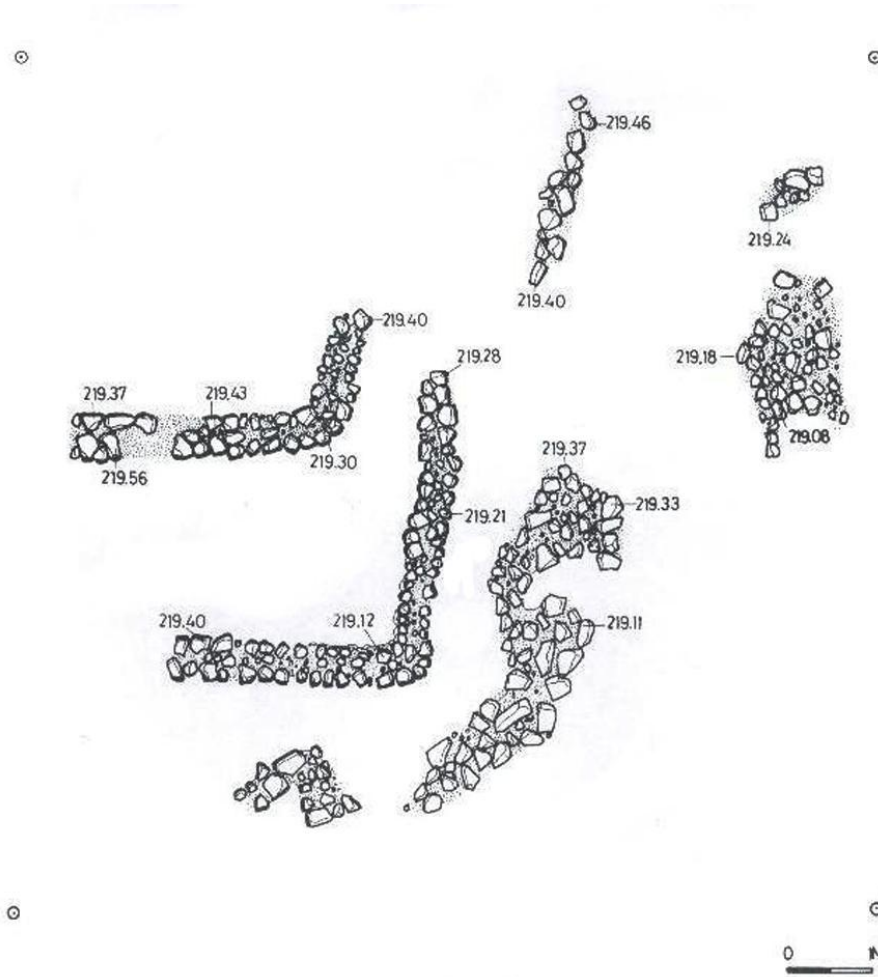
Kalkolitik Dönem kalıntılarının bulunduğu O12 açmasında (**Resim 69**) bu dönemi temsil eden mimari yapılar, Erken Tunç II çağının altında 2 tane L biçimli, doğu-batı, kuzey-güney doğrultusunda uzanan taş temellerdir (**Plan 8**). Bu iki binaya ait tabanlar çoğunlukla tahrip olmuşlardır. Temellerin yapımında sıva

⁵⁸ Altan Çilingiroğlu-Fulya Dedeoğlu, "Ulucak Höyük Kazıları 2005 Yılı Çalışmaları", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 2007, s. 137.

⁵⁹ Altan Çilingiroğlu-Özlem Çevik-Çiler Çilingiroğlu, "Ulucak Höyüğü", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat (eds.), İzmir 2001, s. 158.

⁶⁰ Altan Çilingiroğlu-Çiler Çilingiroğlu, "Ulucak", *Türkiye'de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, M. Özdoğan- N. Başgelen (Eds.), İstanbul 2007, s. 361-370.

kullanılmamıştır. Kuzeyde bulunan bina duvarının doğu-batı uzunluğu 3.05 m'dir. Güneydeki ikinci bina duvarının doğu-batı uzunluğu 3.00 m, kuzey-güney uzunluğu 3.50 m'dir.⁶¹ Orta ve ufak boy toplama taşlardan yapılan duvarlar yaklaşık 0.50 cm genişliğindedir ve dikey üç taş sırası korunmuştur.⁶² Temellerin etrafındaki izler ve buluntulardan bu alanların günlük kullanım alanları olabileceği düşünülmektedir.⁶³

Plan 8: Ulucak mimari plan

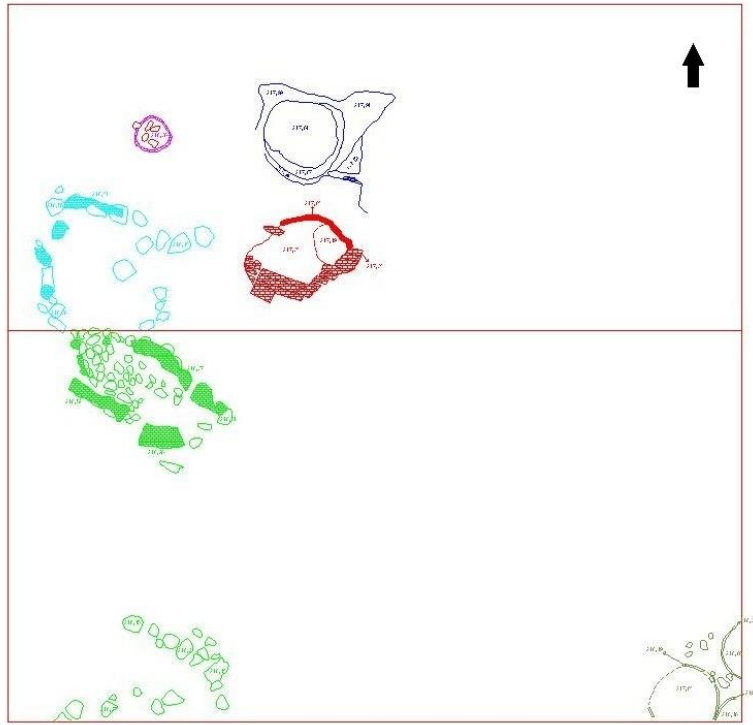
O13 aşmasında yapılan çalışmalar doğrultusunda Kalkolitik döneme ait tabakalar Erken Tunç Çağı yapı kalıntılarının kaldırılmasıyla ortaya çıkarılmıştır. Buradan

⁶¹ Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, "Ulucak Höyük EXcavations Conducted Between 1995-2002", *Ancient Near Eastern Supplement 15*, Louvain, Peeters 2004, s. 18-19.

⁶² Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-Turan Özkan, "Ulucak Höyük Kazıları 1998", *21. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 2000, s. 359-370.

⁶³ Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, *a.g.m.*, s. 19.

çıkan çanak çömleklerin incelenmesinin sonucunda, Erken Tunç Çağı yapılarının Kalkolitik dolgu içine ve bu dolguyu tahrip ederek inşa edildiği, bu yapıların dışında kalan kesimlerde dolgunun üst seviyelere kadar korunduğunu göstermektedir. Bu açmada 2012 yılında yapılan kazılar doğrultusunda Kalkolitik dolgunun buraya bilinçli olarak döküldüğü, yani Tunç Çağı yapı temellerinin bu dolgu içine yapıldığı anlaşılmıştır. O13 açmasında 2012 kazılarında belirli bir mimari plan vermeyen taş sıraları, pişmiş topraktan yapılmış silolar ve yuvarlak planlı kerpiç yığınlar tespit edilmiştir (**Plan 9, Resim 70, 71**).

Plan 9: Ulucak O13, taş sıraları, kerpiç yığınlar ve kil silolar

N12 açmasında, Kalkolitik Dönem'e ait tabakalarda dağınık taş parçaları ve 2 adet ocak yapısı tespit edilmiştir. Bu ocaklardan 2 numaralı ocak yapısı olarak tanımlanan ocakta, Kalkolitik Dönem'e tarihlendirilen çanak parçaları bulunmuştur.

N13 açmasında Kalkolitik tabakalarda yapılan kazılarda dağınık halde taş temel parçalarına, kerpiç duvar parçalarına ve kerpiçten yapılmış silo tespit edilmiştir.

Ulucak III. yapı katında genel olarak, 2 m'yi geçen Kalkolitik Dönem kültür dolgusunda yapılan kazılarda, Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürünü temsil eden mimari yapılar hakkında az bir bilgi sunmaktadır. Ortaya çıkarılan mimari öğeler oldukça tahrip olmuş ve korunamamıştır. Toplama taşlarla ve çamur harcıyla yapılmış temel parçaları ve mimari bir düzen göstermeyen taş grupları geniş yer tutmaktadır. Dik açılı köşe yapan duvar parçaları muhtemelen, dörtgen planlı mekânlara ait olabilir. Bazı duvarların, tabanların ve taş gruplarının içinde ve çevresinde kerpiç döküntülere rastlanması, bazı duvarların üst kısmında kerpiç kullanıldığına işaret etmektedir. Ortaya çıkarılan bu kalıntıların aralarında mesafe olması nedeniyle, yapıların birbirine bitişik olmadığı, müstakil yapılar olduğunu göstermektedir.⁶⁴

3.2.1.3. Yeşilova Höyüğü

Yeşilova Höyüğü, İzmir ili, Bornova ilçesi sınırları içindeki Karacaoğlan Mahallesi'nde, Manda Çayı'nın güneyinde yer almaktadır. Yerleşim alanı bugünkü sahile kuş uçuşu 4,5 km mesafede bulunmaktadır (**Harita 3**).

Höyük, üzerinden toprak alımı sırasında rastlantı sonucu bulunmuştur. Höyüğün kesitinde bulunan Neolitik ve Kalkolitik Dönem'e ait arkeolojik buluntular tespit edilmesinden dolayı 2005 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi ve Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Zafer Derin başkanlığında kazı çalışmaları başlamıştır.⁶⁵

Höyük üzerinde açılan sondajlardan yerleşim yerinin, denizden 14 m yükseklikteki ince alüvyal bir tepe üzerine kurulmuş, 3-4 m yüksekliğinde kültür dolgusuna sahip bir höyük olduğu anlaşılmış, fakat zamanla höyüğün çevresi ve

⁶⁴ Tayfun Caymaz, *Yeni Buluntular Işığında Orta Batı Anadolu Kalkolitik Dönem Kültürü*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2010, s. 12-17.

⁶⁵Zafer Derin, "İzmir Yeşilova Höyüğü", *Doğudan Yükselen Işık- Anadolu Arkeolojisine Katkıları Atatürk Üniversitesi 50. Yıl Armağan Kitabı*, İstanbul 2008, s. 217-230.

üzeri alüvyallarla dolarak örtüldüğü anlaşılmıştır. Bu nedenle Yeşilova Höyüğü, günümüzde tamamen ova seviyesinin altında kalmış höyük tipi bir yerleşimdir. Bu nedenle höyüğün yüzeyinde Geç Roma çanak çömleği dışında hiçbir buluntuya rastlanmamıştır. Höyüğün kuzey-güney doğrultusundaki yayılımının yaklaşık 200-300 m'lik bir alanı kapladığı düşünülmektedir.

Kazılar, sonucunda Yeşilova Höyüğü'nde 3 kültür katının olduğu anlaşılmıştır. Katlar yüzeyden başlayarak şu şekilde sıralanmıştır;

- I. Kat Geç Roma-Erken Bizans Dönemi
- II. Kat (1-2 tabakaları) Kalkolitik Dönem
- III. Kat (1-8 tabakaları) Neolitik Dönem.⁶⁶

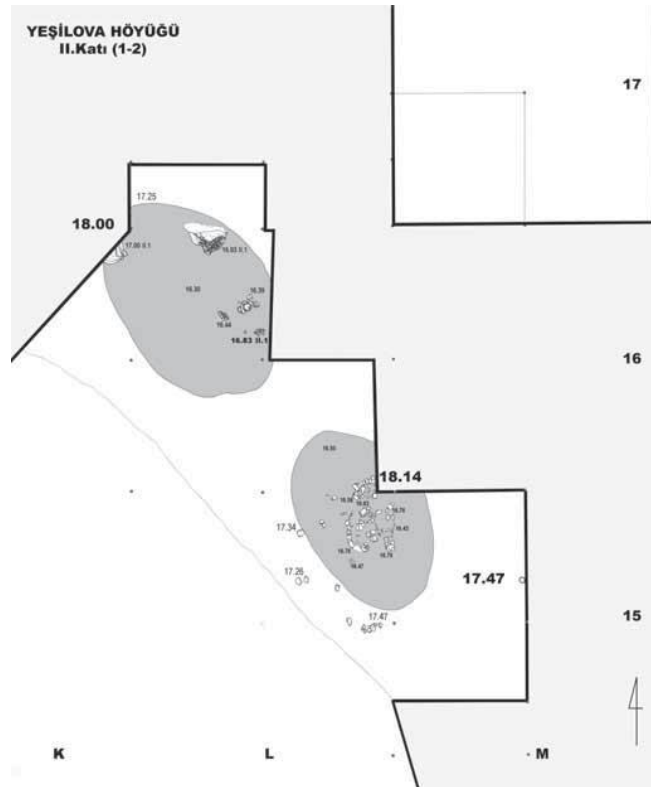
Kalkolitik Dönem'e ait II. Katta, höyüğün tamamını kapsamayan, iki evreli yerleşim saptanmıştır (**Plan 10**). Neolitik Dönem'e ait tabakaların içine en az 6-8 m çapında, 1 m derinlikte çukur açılmış, çukur barınak şeklindeki mekânın içine iki ayrı dönemde de yerleşilmiştir. Kalkolitik Dönem'e ait yerleşimin bu çukurun dışında "çukur barınaklar" şeklinde devam ettiği düşünülmektedir.

Kalkolitik Dönem'in son evresine (II. 1) ait bir taban parçası ortaya çıkarılmıştır. 1x0,80 m'lik bir kısmı korunan tabanın alt kısmında, yaklaşık 3 m kalınlığında, çamurdan bir zemin bulunmuştur.

Bu zemine, çamur ıslakken, sık aralıklarla çanak çömlek parçaları döşenmiş ve üzeri de tekrar 2-3 cm kalınlığında bir çamurla yeniden sıvanmıştır. II.2. yapı katına ait çukurun alt seviyelerinde irili ufaklı taşlar, yanmış çamur/kerpiç parçaları ve çanak ve çömleklerden oluşan öbekler bulunmuştur. Bu katın tabanı üzerinde in-situ halde tüm kaplar ve buluntular ortaya çıkartılmıştır.⁶⁷

⁶⁶ Zafer Derin, "Yeşilova Höyüğü", *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı, Türkiye'de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, M., Özdoğan-N., Başgelen (eds.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, s. 377-384.

⁶⁷ Zafer Derin, 2012, *Neolithic in Turkey*...., s. 178-179.

Plan 10: Yeşilova Höyüğü II. Kat Planı

3.2.1.4. Ege Gübre

Ege Gübre yerleşimi, İzmir'in Aliağa ilçesinde bulunan Ege Gübre Fabrikası'nın sınırları içerisinde yer almaktadır. Fabrika alanı içerisinde bulunan yerleşim yeri, etrafı yüksek tepelerle çevrili 2-3 km çapındaki çanak biçimli bir alanın doğusunda, denize kuş uçuşu 1 km'lik mesafededir⁶⁸ (**Harita 3**).

Ege Gübre yerleşiminde ilk çalışmalar 1994 ve 2000 yıllarında İzmir Müzesi ve Sabastiana Lagano başkanlığındaki bir ekip tarafından daha çok yerleşim yerinin yayılım alanını ve dönemini belirlemeye yönelik sondaj kazıları şeklinde yapılmıştır. Daha sonra yerleşim yerinde, 2004-2008 yılları arasında İzmir Müzesi ile Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü tarafından kazı çalışmaları

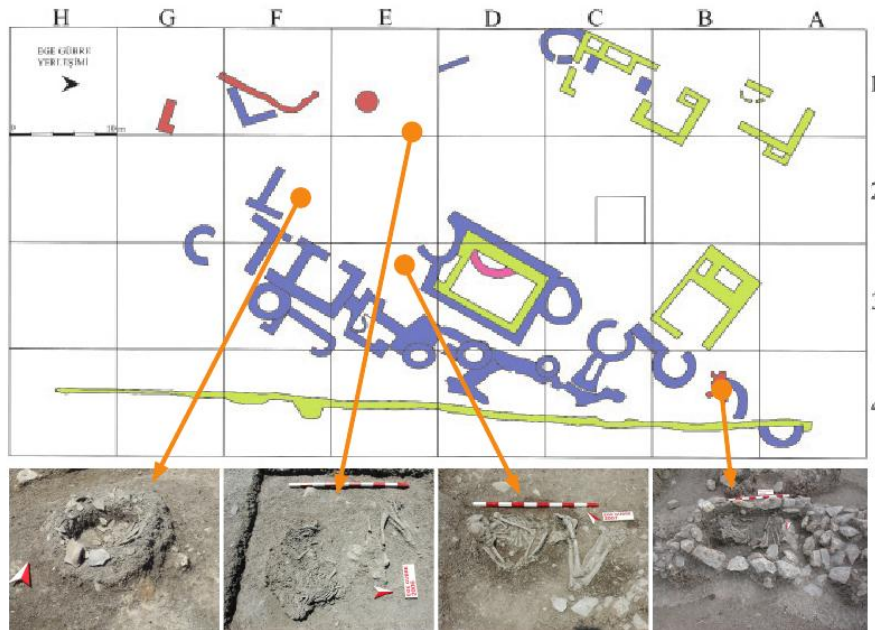
⁶⁸ Haluk Sağlantı, "Ege Gübre Neolitik Yerleşimi", *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı, Türkiye'de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, M., Özdoğan- N., Başgelen (eds.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, s. 373.

yapılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda höyükteki tabakalaşma; I: Hellenistik Dönem, II: Kalkolitik Dönem, IIIa: Neolitik Dönem (Tek odalı dikdörtgen mekânlar, iki odalı mekânlar, yuvarlak yapıları mekânlar, 2. Geç evre çevre duvarı), IIIb: Neolitik Dönem (Tek odalı dikdörtgen ve yuvarlak yapıları mekânlar, erken çevre duvarı), IV: Neolitik Dönem (Yuvarlak yapıları mekânlar) şeklindedir.⁶⁹

Kalkolitik Dönem yerleşiminin, Neolitik Dönem yapılarının üzerine ve bu yapıları yer yer tahrip ederek kurulduğu anlaşılmıştır. Kalkolitik Dönem’de yerleşim batıya doğru genişlemiştir. Kalkolitik Dönem’e ait mimari kalıntılar ve çanak çömlek buluntularının dışında bu döneme tarihlendirilen 5 mezar ortaya çıkarılmıştır (**Plan 11**). Bu tabakanın mimari yapıları Hellenistik Dönem yerleşimleri tarafından tahrip edilmiştir. Kazılan kısımlardan anlaşıldığı kadarıyla tek sıra taş temele sahip mekânlar tespit edilmiş, bu yapıların üst örgüleri hakkında yeterli bilgi mevcut değildir.

Plan 11: Ege Gübre Kalkolitik Dönem yapı kalıntıları ve mezarlar

⁶⁹ Haluk Sağlamtimur-Ali Ozan, “Ege Gübre Neolitik Yerleşimi”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat (eds.), İzmir 2012, s. 96-97,100.

Bununla birlikte bu döneme ait döşeme biçimli taş zeminler, düzgün yüzeyle taşlarla şekillendirilmiş ocak ve bu döneme tarihlendirilen 2 çöp çukuru bulunmuştur. Çöp çukurundan çok sayıda kemik, çanak çömlek parçası, deniz kabuğu, taştan yapılmış çok sayıda boncuk ortaya çıkarılmıştır. Kalkolitik Dönem yerleşim kalıntıları, gerek yapıların form ve özellikleri, gerekse yerleşim düzeni hakkında yeterli bilgi sağlayacak konumda değildir. Bu döneme ait yapılar ve çanak çömlekler geniş bir alana yayılmış, fakat yerleşimin bu dönemdeki yoğunlaştığı merkez alan belli değildir. Kalkolitik Dönem yerleşiminin büyük bir bölümü olasılıkla, kazı yapılmayan batı tarafta olduğu düşünülmektedir.⁷⁰

Ege Gübre yerleşimindeki Kalkolitik Evre, Geç Kalkolitik Dönem olarak belirtilmiştir. Fakat Kalkolitik Dönem tabakalarından gelen çanak çömlekler, Orta Kalkolitik Dönem olarak değerlendirdiğimiz Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Çanak çömlekleri ile yakın benzerlikler göstermektedir. Bu sebepten dolayı Ege Gübre yerleşimini de bu tez çalışması kapsamına alınmıştır.

3.2.1.5. Liman Tepe

Liman Tepe yerleşimi, İzmir Körfezi'nin güneybatısında, Karantina Adası'nın tam karşısında bulunmaktadır (**Harita 3**). Antik çağlarda doğu ve batısında bulunan iki körfez, Liman Tepe'ye kuzey ucu kayalarla kaplı bir yarımada karakteri kazandırmıştır. Bu körfezlerin aradan geçen zaman içinde dolması ile yarımada konumu büyük ölçüde kaybolmuştur. Bu yarımada üzerinde bulunan höyük, kayalık araziden güneye doğru alçalmakta ve antik Klozomenai kenti ile bütünleşmektedir.⁷¹ Urla ilçesine bağlı İskele Mahallesi'ndeki kazılar, yarımadaı ikiye ayıran İzmir-Çeşmealtı yolu göz önüne alınarak güney ve kuzey kazı alanları şeklinde iki kısımda ele alınmıştır. Kuzey kazı alanı dendiğinde, yolun kuzeyinde bulunan bölge, güney

⁷⁰ Haluk Sağlamtimur-Ali Ozan, *a.g.m.*, s. 101-102; Tayfun Caymaz, *a.g.e.*,56.

⁷¹ Hayat Erkanal-Halime Hüryılmaz, "1992 Liman Tepe Kazıları", *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara 1994, s. 361-369.

kazı alanı dendiğinde de güneyinde bulunan bölge kastedilmektedir.⁷²

Höyükte ilk araştırmalar, 1950 yılında Ekrem Akurgal tarafından yapılmış ve höyüğün Prehistorik geçmişine ait bilgiler ortaya konmuştur. 1979-1980 yılında Çetin Anlağan başkanlığında yapılan kurtarma kazıları sırasında açılan iki sondaj çukuru, yarımadanın Prehistorik Dönemi hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. 1981 yılında Güven Bakır tarafından yapılan bilimsel kazılar neticesinde, höyüğün kuzeyinde Orta ve Geç Tunç Çağı'na ait kalıntılar tespit edilmiştir. 1992 yılından bu yana kazılar Hayat Erkanal tarafından sürdürülmektedir.⁷³ Bu çalışmalar ile Liman Tepe'de Kalkolitik Çağ'a uzanan bir tabakalaşma olduğu anlaşılmıştır. Höyükteki Kalkolitik tabaka, LMT VII – Geç Kalkolitik Çağ olarak isimlendirilmiştir.⁷⁴

Kazı alanının güney kesiminde bulunan arkaik devre ait su kuyusunun tabanının alt seviyesine inilmiş ve Geç Kalkolitik Çağ tabakasına rastlanılmıştır. Bu tabakadan gelen çanak çömlekler Kumtepe IA örnekleri ile benzerlik göstermelerinden dolayı çalışmamız kapsamına alınmıştır.⁷⁵

3.2.1.6. Çine-Tepecik

Çine-Tepecik yerleşmesi, Aydın İl merkezinin güneyinde, Çine İlçesi'ne bağlı Karakollar Köyü'nün 3 km güneybatısında, Çine Çayı'nın 1 km doğusunda yer almaktadır (**Harita 3**). Yerleşme özellikle ekili dikili arazilerin bol olduğu düz bir ovada yer almaktadır.⁷⁶ Höyük, güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanmakta, 9 m

⁷² Hayat Erkanal-Sevinç Günel, "1995 Yılı Liman Tepe Kazıları", *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara 1997, s. 231-249.

⁷³ Hayat Erkanal-Halime Hüryılmaz, *a.g.m.*, s. 361-369.

⁷⁴ Hayat Erkanal-Vasıf Şahoğlu-*vd.*, "Liman Tepe 2007 Yılı Kazıları" *30. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara 2009, s. 299-312.

⁷⁵ Hayat Erkanal- Michal Artzy-Ourania Kouka, "2001 Yılı Liman Tepe Kazıları" *24. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara 2003, s. 426-432.

⁷⁶ Sevinç Günel, "Çine –Tepecik Höyüğü 2004 Yılı Kazıları", *27. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara 2006, s. 19.

yüksekliğinde ve 40x120 m boyutlarındadır. Höyüğün özgün yapısı tarımsal faaliyet ve kaçak kazılar nedeniyle tahrip olmuştur.⁷⁷

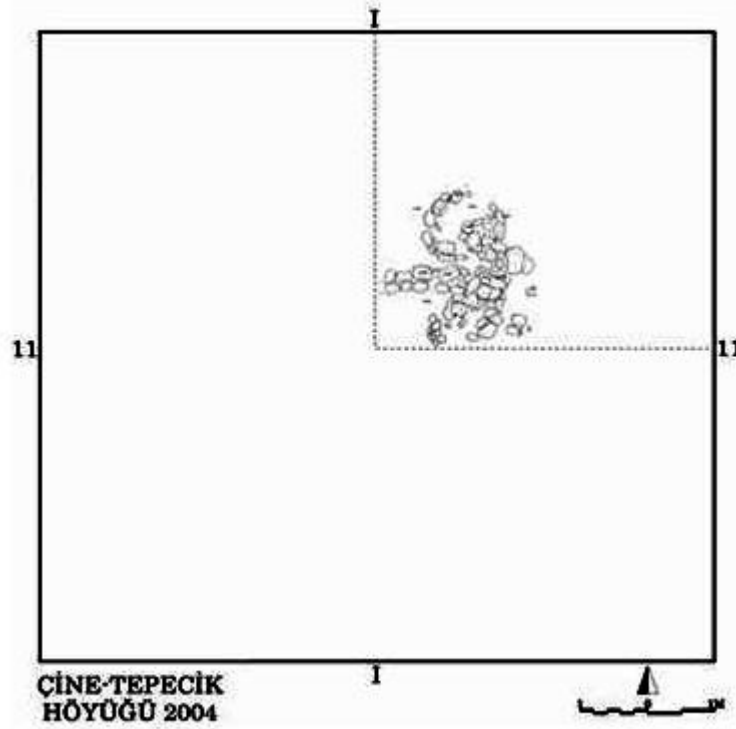
Çine-Tepecik Höyük ilk defa, 1995 yılında Büyük Menderes Ovası ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında Engin Akdeniz tarafından incelenmiştir. 2001 yılında Aydın ve Muğla illeri yüzey araştırmaları sırasında Sevinç Günel tarafından tekrar incelenmiştir. Yine Sevinç Günel tarafından 2004 yılında kazı çalışmalarına başlanmıştır. Çine-Tepecik yerleşmesindeki Kalkolitik tabaka, IV 1-2, Orta ve Erken Kalkolitik Çağ olarak isimlendirilmiştir.

Çine-Tepecik yerleşmesinde I/11 açmasında yapılan çalışmalarda yüzeyin hemen altında açığa çıkartılan kalıntılar höyükteki tarımsal faaliyetler nedeniyle toprağın sürülmesine bağlı bir tahribatı göstermektedir. Bu tahribata bağlı olarak yüzey ve yüzeyin hemen altında geç dönem seramikleri ve erken dönem seramikleri bir arada bulunmuştur. Bu alanlardan çıkan Kalkolitik Dönem çanak çömlekleri daha sonra anlatılacaktır.

Çine-Tepecik Höyük'te yapılan çalışmalar doğrultusunda, I/11 açmasının güneybatı köşesinde derinleşme çalışmaları sırasında doğu-batı doğrultusunda belirli bir mimari plan veren taş duvar sırası tespit edilmiştir (**Resim 72**). Çift sıra taş örgüden oluşan duvar 1.76 m uzunluğunda ve yaklaşık 34 cm genişliğindedir. Yine bu duvar ile bağlantılı, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda, aynı teknik ile yapılmış olan duvarın ölçüleri, 1.01 m uzunluğunda, 0.46 cm genişliğindedir. Kısmen ortaya çıkartılan duvar uzantılarının bir yapının kuzeydoğu köşesine ait olabileceği düşünülmektedir. Köşe yapan bu duvar uzantılarının kuzeyinde, yuvarlak plan veren taş sıralarının olduğu gözlenmiştir (**Plan 12**). Bazı taşların dik olarak yerleştirildiği görülen yuvarlak yapının boyutları, Kuzey-güney yönünde 1.12 m; doğu-batı yönünde ise 1.20 m çapındadır. Taş sıraları arasında çok sayıda kırık çanak parçaları

⁷⁷ Engin Akdeniz, "1995 Yılı Büyük Menderes Ovası ve Çevresi Yüzey Araştırmaları", *14. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara 1997, s. 236.

ve bir adet ezgi taşı olduğu gözlenmiştir. Çanak çömleklerin özellikleri daha sonraki bölümde daha ayrıntılı anlatılacaktır.⁷⁸

Plan 12: Çine-Tepecik yuvarlak planlı mimari

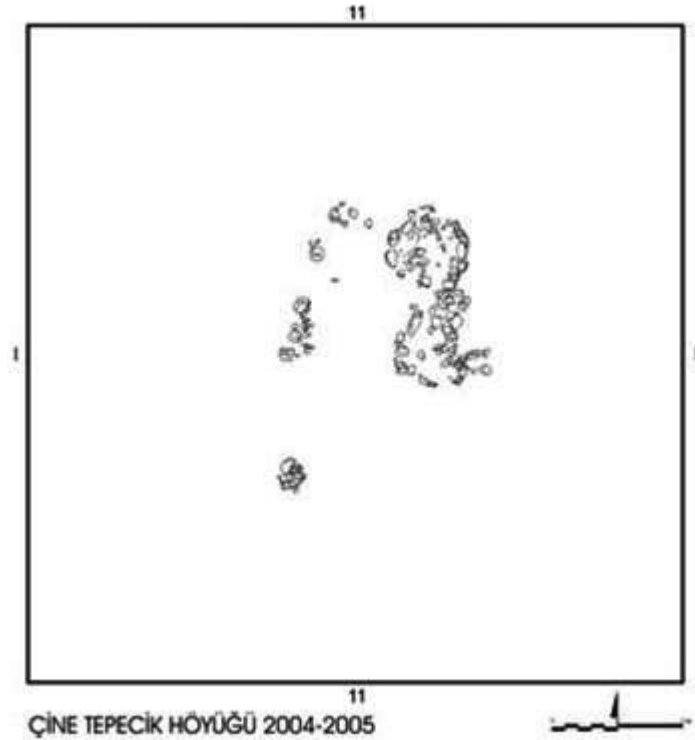
Yuvarlak planlı yapının hemen güneyinde, bu yapı ile benzer özellikler taşıyan ikinci bir yuvarlak planlı yapı daha orta çıkarılmıştır (**Plan 13**). Böylece bu yapı kalıntıları yerleşmenin güney yönünde genişlediğini göstermiştir.⁷⁹ Yuvarlak plan veren bu yapıların batısında, belirgin bir mimari içermeyen taş sırası tespit edilmiştir. Kuzeydoğu- güneybatı yönünde uzanan taş sıralarının, yuvarlak planlı yapıları batıda sınırlayan bir alan olabilir.⁸⁰ Düzensiz taş sıralarının ve kırık kap parçalarının oluşturduğu bu kalıntılar daha çok silo işlevi gören ya da silo ile bağlantılı bir alan özelliği taşımaktadır. Mevcut mimari bilgiler burada yangınla tahrip olmuş, en az iki evreli bir yapı katının olduğunu ortaya koymuştur. Bu yanık tabakaya ait güneye

⁷⁸Sevinç Günel, 27. *Kazı Sonuçları...*, s. 21

⁷⁹ Sevinç Günel, “Çine-Tepecik Kazıları Işığında Bölgenin Tarihöncesi Kültürleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karadeniz'den Fırat'a Bilgi Üretimleri - Önder Bilgi'ye Armağan Yazılar*, A. Öztan-Ş. Dönmez (eds.), Ankara 2011, s. 217-232.

⁸⁰ Sevinç Günel, “Çine –Tepecik Höyüğü 2005 Yılı Kazıları”, 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Çanakkale 2007, s. 232-236.

doğru çizgi halinde kalın bir siyah hat oluşturan uzantının günümüze değin korunamayan mimari ile bağlantılı ağaç malzemeye ait olduğu düşünölmektedir.⁸¹

Plan 13: Çine-Tepecik yuvarlak mimari planı

Yuvarlak planlı yapıların içinden çıkan çok sayıda seramiğin dışında dikkat çeken diğer buluntu da kemik aletlerdir (**Resim 73, 74**). İşlevsel ve tipolojik olarak gelişkin bir kemik alet teknolojisinin olduğu görölmektedir. Kemik âletler arasında kemik bızlar ile işlevsel açıdan çeşitlilik gösteren diğer kemik âletler yoğun bir grup oluşturmaktadır. Diğer önemli buluntular, yüzeyi çok aşınmış üçgen formlu bir taş balta ve genel olarak obsidyen orak dilgilerinin yoğun olduğu aletler, bunların yanı sıra deliciler, uçlar ve yonga parçaları diğer buluntuları oluşturmaktadır. Obsidyenin yanı sıra oldukça kaliteli çakmaktaşı örneklerde Çine-Tepecik Höyük'te yontma taş âletlerinin çeşitliliğini göstermiştir. Yine takı grubuna ait “mekik” biçimli frit boncuklar, deniz kabuğundan bir boncuk ve mermer bilezik parçası ele geçirilen buluntulardandır.⁸²

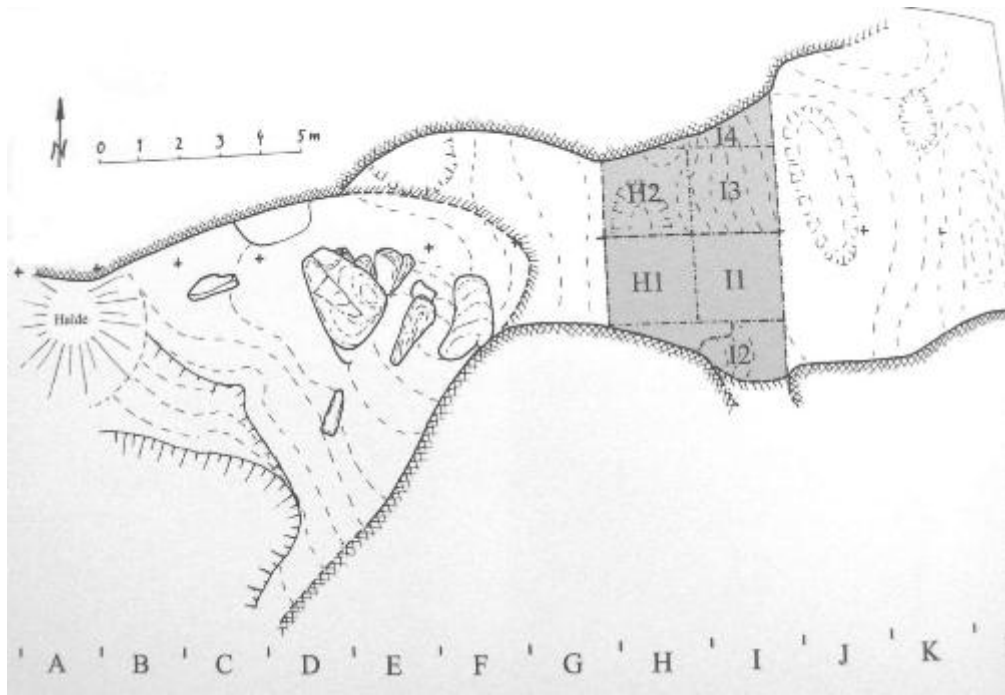
⁸¹ Sevinç Günel, *Karadeniz'den Fırat'a...*, s. 219.

⁸² Sevinç Günel, *28. Kazı Sonuçları...*, s. 235-236.

3.2.1.7. Malkayası Mağarası

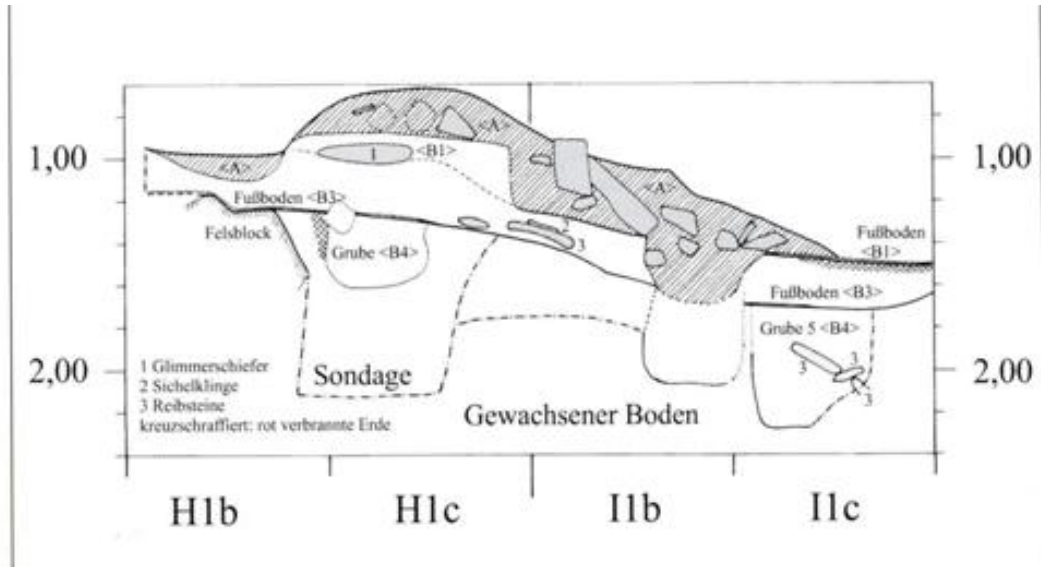
Malkayası Mağarası, Latmos Dağları'nın kuzey tarafında, (**Harita 3**) Menderes'in bir kolu olan Değirmen Deresi'nin doğu yamacında, yatay bir şekilde dağın içine uzanan 4-7 m genişliğinde ve 4 m yüksekliğinde bir yarıktan oluşan karstik bir mağaradır. Mağara girişi, vadi yatağının yaklaşık 50 m yukarisındadır ve girişin önünde kenar uzunluğu yaklaşık 10 m olan üçgen biçimli düzlük bir alan yer almaktadır (**Resim 75**).

Mağaranın 4 m genişliğindeki giriş kısmında, 2002 ve 2004 yılları arasında Milet Müzesi adına kazı çalışmaları yapılmış ve 4 m derine inilerek ana kayaya kadar ulaşılmıştır (**Plan 14**).

Plan 14: Malkayası Mağarası'nın giriş planı ve kazı yapılan yer

Yapılan kazılar sonucunda, Kalkolitik Dönem'e ait 2 tabaka tespit edilmiştir. İlk tabaka iki taban, diğer tabaka ise tabanların altında bulunan iki çukurlar ile temsil edilmektedir (**Plan 15**).

Plan 15: Kalkolitik Dönem tabanları ve çukurlar

Mağaranın tek bir dönem iskân edildiği buluntuların homojen oluşundan anlaşılmaktadır. Kalkolitik tabakada çıkması gereken tüm buluntu türleri ele geçirilmiştir. Bu buluntular arasında, çakmaktaşıdan ve bazıları obsidyenden ok ucu ve orak bıçakları, kemik aletler ve meta boksitten yapılmış, yassı baltacıkların yanı sıra öğütme taşları, mika şistten kurs biçimli taşlar ve kuvars çakıllarından imal edilmiş aletler gibi çok sayıda taş eser bulunmaktadır. Pişmiş topraktan yapılmış, yarım küre biçiminde ağırşaklar ve ağırlıklar Malkayası Mağarası'nda çıkan dikkat çekici buluntu toplulukları arasındadır. Yine dokuma ağırlıkları ile birlikte, deliği tam ortada bulunan yuvarlak biçimli objelerin balık ağı ağırlıkları olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu ağırlıklardan beş tanesinin damgalı olması (üçündeki damgalar aynıdır) özellikle ilgi çekicidir.

Burada çok sayıda deniz kabuğuna rastlanmıştır. Çok sayıda ele geçen balık kalıntılarında dolayı, balıkçılığın burada yaşayan insanların geçim ekonomilerinde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Alageyik, yaban keçisi, yaban domuzu az sayıda da olsa kınalı keklük ve kaya güvercini kalıntıları ise avlandıklarını işaret etmektedir. Evcil hayvan olarak koyun, keçi ve ineğin yanı sıra köpek de beslenmiştir.⁸³

⁸³ Anneliese Peschlow-Bindokat, *Tarih Öncesi İnsan Resimleri, Latmos Dağları'ndaki Prehistorik Kaya Resimleri*, İstanbul 2006, s. 84-87.

3.2.2. Yüzey Araştırması Yapılan Yerleşmeler

Manisa ve çevresinde Rafet Dinç ve Engin Akdeniz tarafından yapılan yüzey araştırmaları sırasında Çamönü-Karasonya ve Sakarcalıtepe, İzmir ve çevresinde Engin Akdeniz tarafından yapılan araştırmalar sırasında Tavşan Adası yerleşmesinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait arkeolojik buluntular tespit edilmiştir⁸⁴ (**Harita 4**).

Çamönü-Karasonya Höyüğü, Manisa il merkezinin ve Akhisar'ın 8 km kuzeydoğusundaki Çamönü köyünün batısında, Vakıf Çeşmesi veya Harman Yeri denilen alanda yer almaktadır. Karasonya Höyüğü'nün doğusu giderek yükselen arazi, batısı geniş ve düz bir ovadır. Tarım faaliyetleri sebebiyle höyük oldukça yayvanlaşmış durumdadır. Yüzey araştırması sırasında, sürülmüş tarla yüzeyinde yangın geçirmiş kerpiç parçaları ve temel izleri görülmüştür. Tarla yüzeyinden çıkan temel taşları tarla sınırına yığılmış şekildedir. Böylelikle 200 m çapındaki höyük, yoğun tarım faaliyetleri sırasında oldukça tahrip edilmiştir.

Çamönü-Karasonya Höyüğü, 1995 yılında Rafet Dinç ve ekibi tarafından bulunmuştur. Höyük yüzeyinden çok sayıda arkeolojik veri toplanmıştır. Toplanan buluntular ışığında, erken yüzey buluntularının Kumtepe IA tabakaları ile çağdaş çanak çömlek parçalarının olduğu anlaşılmıştır.

Çamönü-Karasonya Höyüğü'ndeki yerleşim yüzey buluntularına göre MÖ 5. binyılın başlarından itibaren başlayarak MÖ 5. yüzyıla kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Ortaya çıkan çanak çömlek buluntuları ile Manisa ve çevresinin, Troas Bölgesi ile yakın ilişki içinde olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁵

⁸⁴ Rafet Dinç , “Kulaksızlar Mermer İdol Atölyesi ve Çevre Araştırmaları”, *XIV. Araştırma Sonuçları*, Cilt 2, Ankara 1997, s. 267-268; Engin Akdeniz, *14. Araştırma Sonuçları ...*, s. 235.

⁸⁵ Rafet Dinç , “Kulaksızlar Mermer İdol Atölyesi ve Çevre Araştırmaları”, *XIV. Araştırma Sonuçları*, Cilt 2, Ankara 1997, s. 267-268.

Höyük daha sonra Engin Akdeniz ve ekibi tarafından 2007 yılında yeniden incelenmiştir. Höyüğün boyutları 200x250 m boyutlarında ve 11 m yüksekliğinde olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu araştırma ile de höyükte yoğun miktarda İTÇ, OTÇ ve STÇ dönemlerine ait çanak çömlekler tespit edilmiştir.⁸⁶

Manisa ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sonucu tespit edilen diğer bir yerleşim de Sakarcaltepe yerleşimidir. Sakarcaltepe Höyüğü, Manisa il merkezinin kuzeydoğusunda, Akhisar ilçesinin kuzey-kuzeydoğusunda, Kırkağaç'ın yaklaşık 8 km doğusundaki Kaikos Ovası'nda, eski Kırkağaç- Gelenbe yolunun Kaikos Nehri ile kesiştiği noktadaki köprüden 5 km doğuda, nehir yatağının suladığı verimli ovada yer almaktadır.⁸⁷

Sakarcaltepe Höyüğü, 1995 yılında Rafet Dinç ve ekibi tarafından bulunmuştur. Höyük 7 m yüksekliğinde, 80-100 m boyutlarındadır. Bakırçay (Kaikos) höyüğün yaklaşık 100 m güneyinden geçmektedir. Höyüğün yüzeyinden toplanan en erken malzeme açık kahverengi, iri kum, kuvars ve mika katkılı, içi ve dışı koyu kırmızı astar perdahlı mallardır. Bu malzemeler arasında az da olsa Kalkolitik Dönem'e ait çanaklar vardır. Bu çanakların profilleri Kumtepe IA çanak çömlek profillerine benzemektedir.⁸⁸

Tavşan Adası yerleşimi, Didim'in 10 km. kuzeybatısında, Mersinli Deresi'nin denizle birleştiği alanın kuzeyinde, Orman Müdürlüğü'ne ait kampın karşısında yer almaktadır ve eski adı Yeşil Ada olarak geçmektedir.⁸⁹

Kıyıda 80 m açıkta olan ada, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanmakta olup yaklaşık olarak kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda 100 m, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda 50 m boyutlarında ve denizden yüksekliği 8 m'dir. Tavşan Adası, Geç Neolitik Dönem'den itibaren yerleşime sahne olmuştur bu da denizin içinden kıyıya

⁸⁶ Engin Akdeniz, "Manisa-İli-Prehistorik-Protohistorik-Yüzey-Araştırmaları-2009", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 30, İstanbul 2010, s. 32-34.

⁸⁷ Rafet Dinç, *XIV. Araştırma...*, s. 271.

⁸⁸ Rafet Dinç, *XIV. Araştırma ...*, s. 271.

⁸⁹ Engin Akdeniz, *XIV. Araştırma...*, s. 235.

doğru uzanan kayalardan anlaşılakta ve adanın üzerinde bir höyükleşme oluşmuştur. Fakat dalgalar nedeniyle höyük tahrip olmuş ve böylelikle profiller açığa çıkmıştır. Profillerde duvar kalıntıları gözlenmektedir.

Tavşan Adası, ilk kez 1980 yılında Şükrü Tül tarafından araştırılmış ve Ada'nın çevresinde bulunan merkezlerde birçok Prehistorik malzemeye rastlanmıştır. Tavşan Adası'nda 1995 yılında Engin Akdeniz tarafından araştırılmış olup, Ada üzerinde rastlanan en erken malzemenin Geç Neolitik-Erken Kalkolitik Çağ'a tarihlendirilen arkeolojik buluntular olduğu açıklanmıştır. Engin Akdeniz'in makalesinde geçen çanak çömlekler Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne benzerlik göstermektedir.

Engin Akdeniz' in makalesinde geçen Geç Kalkolitik Çağ'a ait olan 3 no'lu hafif dışa döndürülmüş ağız kenarlı çanak parçası, Kumtepe IA⁹⁰ ve Kumtepe IA2⁹¹ ve Chios-Ayio Gala Aşağı Mağara'da ele geçen örnekler ile benzerlik göstermedir.⁹² Makalede geçen 3 no'lu çanak parçası, el yapımı olup, kum, mika, kuars ve taşçık katkıdır. Hamur rengi siyah, iç yüzeyi kırmızı-siyah, dış yüzeyi ise açık kiremit renginde astarlı ve perdahlıdır⁹³ (**Çizim 24**).

3.3. Çanak Çömlek

3.3.1. Mal Grupları

Mal grupları sınıflandırılırken hamur tipi, katkının çeşidi ve miktarı, yüzey rengi ve yüzey işlemleri, fırınlama gibi özellikler açıklanmıştır. Çanak çömleklerin biçimsel sınıflandırılması yapılırken yerleşmelerdeki bulunan tüm örnekler dikkate alınmaya çalışılmıştır.

⁹⁰ J. W. Sperling, *a.g.m.* s. 317, fig. 8:107.

⁹¹ J. W. Sperling, *a.g.m.* s. 321, fig. 11:131.

⁹² Engin Akdeniz, "Güneybatı Anadolu Sahillerinde Prehistorik bir yerleşim: Tavşan Adası", 1997, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi*, V., s. 1-13.

⁹³ Engin Akdeniz, *Ege Üniversitesi...*, çiz. 3.

Çanakkale ve çevresinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nün görüldüğü yerleşmelerdeki çanak çömlek kültürünün homojen bir yapısı olmakla birlikte çok az farklılık göstermektedir. Çanak çömlekler genelde elde yapılmış, iyi pişmiş ve koyu renkte bir hamuru sahiptirler. Mal grupları arasında, “alacalanmış kırmızı iyi mal”, “açkılı ince kırmızı mal”, “parlak açkılı siyah mal”, “sarımsı, kahverengi açkılı mal” ve “kaba mallar” görülmektedir.

Kumtepe yerleşiminde ortaya çıkartılan çanak çömlekler 1970 yılında Mehmet Özdoğan tarafından incelenmiş ve lisans bitirme tezi olarak çalışılmıştır. Kumtepe yerleşmesindeki çanak çömlekler genellikle monokromdur. IA1 evresinin başında, çanakların renkleri genellikle açık renktir. Çeşitli sarımsı kahverengi alacalı renkler çok yaygındır. Devetüyü, turuncu, kırmızımsı ve açık gri kullanılan renklendirmelerdendir. Gri çanak çömlekler yoğunluk sırasına göre ikinci sıradadır; kahverengi benekli sık sık da sarı renklendirilmiş, orta derecede açkılıdır. Az görülen renkler arasında koyu kahverengi, açık ve koyu kırmızı, turuncu, kahverengimsi siyah görülmektedir. Genel olarak renk varyasyonları pişme yönteminden dolayıdır. IA1 evresinin sonunda genellikle koyu tonlar hâkimdir.⁹⁴ Kumtepe IA1 evresinde genelde çanak çömlekler parlak açkılıdır. Hamur sık dokulu, katkı olarak yalnızca ince taneli beyaz mika ve ince ve ufak taşçık görülmektedir. Hamur rengi, bejimsi koyu kurşuni ile siyah arasında değişmektedir. Kumtepe yerleşmesinde IA1 evresinde görülen parlak açkılı siyah mal grubundaki geniş ağızlı çanakların iç ve dış yüzeyleri, dar ağızlıların ise yalnız dış yüzeyleri astarlı ve açkılıdır. Astarlama ince, parlak siyah renklidir. Açkılı parlak ve iz bırakılmadan yapılarak yüzey düzgün ve parlak bir görünüm kazandırılmıştır. Kumtepe IA2 katına özgü mal grupları, alacalanmış kırmızı ve açkılı ince kırmızı mallardır. Diğer katlarda çok yaygın olan kahverengi açkılılar IA2 katında, genel toplama oranla azalmıştır, açkılı mallardan alacalanmış kahverengi mal bu katta hiç görülmemektedir. Kumtepe IA2 evresinde ise açkılı ince kırmızı mal grubu çok az sayıda parça ile tanınmaktadır. Bu mal grubunun hamuru ince taneli kilden, sık

⁹⁴ J. W. Sperling, *a.g.m.* s. 311-322.

dokuludur. Katkı olarak ufak taşçık ve mika görülmektedir. Hamur rengi kızıl kahverengi ya da kızıl-bej rengindedir.⁹⁵

Beşik-Sivritepe yerleşmesinde, kahverengi, siyah ve sarımsı yüzey renginde; açkılı mallara ait örnekler vardır. Çanak çömleklerin hamurunda taş ve kum katkı maddesi olarak kullanılmış, bitkisel katkı maddesi kullanılmamıştır. Fırınlama iyi değildir bu yüzden çanakların kahverengi tonlarında yüzey renklerinin olduğu görülmüştür. Siyah renklenme çok az sayıda görülmüştür.⁹⁶

Gülpınar yerleşmesinin çanak çömlekleri ilk defa 1981 yılında Jürgen Seeher tarafından incelenmiş ve Kumtepe ve Beşik-Sivritepe yerleşmesindeki çanak çömlekler ile benzerliklerinin olduğunu belirtmiştir. Daha sonra Turan Takaoğlu tarafından detaylı incelenmiştir. Çok iyi açkılı grimsi-siyah veya grimsi-kahverengi çanak çömlek geleneğinin belirgin olduğu görülmektedir. Çok iyi açkılı malların dışında yarı kaba mallarda görülmektedir. Kaba mallar arasında sayısal anlamda en büyük çoğunluğu peynir kapları (Cheese Pot) olarak bilinen ve ağız kenarında bir sıra delik bulunan sığ kaplar oluşturur. Bunların yanı sıra tüm yüzeyi delikli olan süzgeç tipi kaplar da ele geçmiştir. Perdahlı kapların oranı, kaba yapımlı çanak çömleğe oranla üç kat fazladır.⁹⁷

Çoşkuntepe yerleşmesinde, yapılan yüzey araştırmaları neticesinde Neolitik çanak çömlekler ile birlikte Kumtepe IA çanak çömleği ele geçirilmiştir. Çanak çömleklerin hamurunda taşçık parçaları yoğun bir şekilde bulunmakta buna rağmen organik bir madde bulunmamaktadır. Çanaklara bazen pişmeden hemen sonra ikinci bir astarlamanın daha yapıldığı örnekler vardır ve bu uygulama kabın iki yüzeyine de yapılmıştır. Bazı kaba mallarda bu uygulama hiç yapılmamıştır.⁹⁸

İzmir ve çevresindeki, Ulucak, Yeşilova, Ege Gübre, Liman Tepe, Çine-Tepecik, Malkayası Mağarası ve Manisa ve çevresindeki Çamönü-Karasonya Höyüğü ve

⁹⁵ Mehmet Özdoğan, *a.g.e.*, s. 30-33.

⁹⁶ Ulf Dietrich Schoop, *Das anatolische Chalkolithikum*, Urgeschichtliche studien 1, 2005, s:241 ; Jürgen Seeher, "Vorläufiger Bericht Über Die Keramik Des Beşik-Sivritepe", *Archaeologischer Anzeiger*, 1985, s. 172-182.

⁹⁷ Çilem Yavaşan, *a.g.e.*, s. 8-15

⁹⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 246-247.

Sakarcalıtepe Höyüklerinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait çanak çömlekler el yapımıdır. Çanak çömlekleri kaba yapımlı ve özenli mallar olarak iki grupta toplayabiliriz. Özenli mallar genellikle açıktır. Özenli ve açık mal gruplarının hamur rengi, gri ve siyahımsı gri bazen kahve ve kahvemsı kırmızıdır. Çanak çömleklerde katkı maddesi olarak genellikle, ince kum, taşçık ve mika görülmektedir.

Ulucak yerleşmesindeki çanaklarda kum katkılı mallar ile saman katkı bir arada kullanılmıştır. Saman katkı maddesinin yoğun olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır (**Resim 76**). Ayrıca kirecinde katkı maddesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Kahverengi, kırmızımsı kahverengi, kırmızı astarlı, gri-siyah ve krem astarlı mal grupları görülmektedir⁹⁹ (**Resim 77**).

Yeşilova Höyüğü ile ilgili yayınlanan makalelerde bu döneme tarihlendirilen çanak çömlekler genelde kaba yapımıdır. Çanakların hamuru, kap boyutlarına göre değişen büyüklük ve oranda taşçık ve az ya da orta yoğunlukta mika içermektedir. Bazı büyük boyutlu kap parçalarında bitki izleri görülmesine karşın hamurlara bitki katkısı yapılmamıştır. Hamur rengi daha çok açık, soluk, sarımsı ve grimsi kahverengi tonlardadır. Kap yüzeyleri sade ya da kendinden astarlıdır. Hakiki astarlı parça sayısı oldukça azdır. Açıklama işlemi genelde hafif ve özensizdir. İyi açıklı örnekler daha çok açık kaplarda görülür. Yüzey renklerinde gri, siyahımsı gri ve grimsi kahve yaygındır. Diğer renk gruplarından açık kahve, soluk kahve, sarımsı kahve ve kırmızımsı kahve kayda değer miktardadır. Pişme, ufak ve orta boy kaplarda iyi ve orta, iri kaplarda orta, bazen kötü derecededir.¹⁰⁰

Ege Gübre yerleşiminde gerek hamur gerek yüzey renkleri bakımından homojen bir yapıya sahip olup, tamamen monokrom karakterdedir. Hamurunda bol iri kum ve taşçık katkı maddesi olarak kullanılmaktadır. Taşçık oran ve boyutları büyük kaplarda ve kaba mallarda artış göstermektedir. Mika katkı maddesi ve çok az sayıda

⁹⁹ Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, *a.g.e.*, s. 19;

¹⁰⁰ Zafer Derin, *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu...*, s. 379; Zafer Derin, *Doğudan Yükselen Işık...*, s. 219; Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz, "İzmir'in Prehistorik Yerleşimi – Yeşilova Höyüğü 2005-2006 yılı Çalışmaları", *Arkeoloji Dergisi* XIII (2009/1), İzmir 2009, s. 16.

bitki izleri de çanak çömleklerde görülmektedir. Hamur renginde kahverengi tonlar ve gri renk hâkimdir. Pişme genellikle iyi ve orta derecededir. Yüzey renklerinde ise, soluk kahverengi, gri, grimsi kahverengi ve kırmızımsı kahverengi yoğun olarak kullanılmaktadır.¹⁰¹

Liman Tepe yerleşmesindeki Kalkolitik Dönem'e ait çanak çömlekler el yapımı olup özenli ve kaba mallar olarak ayrılmaktadır. Genellikle siyah, gri ve kahverengi hamur rengine sahip çanaklarda, taşçık katkı maddesi olarak kullanılmıştır. Taşçıklar özenli mallarda küçük, kaba mallarda irili-ufaklı ve yoğun şekilde kullanılmıştır. Taşçık haricinde çok az bir grupta mikanın da katkı maddesi olarak kullanıldığı görülmüştür. Çanak çömleklerde pişme iyidir.¹⁰²

Çine-Tepecik yerleşmesinde orta nitelikteki hamur yapısına sahip çanak çömlekler kırmızımsı-devetüyü, kırmızı, siyah ve gri renklerinde parlak açıktır¹⁰³

Latmoslardaki Malkayası Mağarası'ndaki çanak çömlek buluntuları fırınlamadan dolayı kızıl-kahve ve ya grimsi siyah bir renk almış ve çanak çömleğin yüzeyi oldukça düzgün açkılanmıştır.¹⁰⁴

3.3.2. Formlar

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nün görüldüğü tüm yerleşmelerde çanak çömlek formları zengin çeşitlilik göstermektedir. Dönemin en karakteristik özelliği çanak çömleklerdeki mahmuz kulplardır. Mahmuz kulplar kültürün görüldüğü tüm yerleşimlerde görülmektedir (**Resim 78**). Yine dönemin karakteristik özelliği lades kemiği biçimli kulp, mantar kulp ve düğme biçimli kulptur.

¹⁰¹ Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 57-60.

¹⁰² Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 122.

¹⁰³ Sevin Günel, *27. Araştırma Sonuçları...*, s. 20

¹⁰⁴ Anneliese Peschlow-Bindokat, *a.g.e.*, s. 85.

Çanak çömlek formları arasında genel olarak, dışa eğik, dış bükey ya da düz kenarlı kâseler, Kumtepe¹⁰⁵, Beşik Sivritepe¹⁰⁶, Çıplak Köyü¹⁰⁷, Gülpınar, **(Resim 79)** Ulucak, Yeşilova¹⁰⁸, Ege Gübre, **(Çizim 25: 1-5)** Omurgalı kâseler, Yeşilova, **(Resim 80)** Ulucak, Dışa çekik ağızlı, kalın dudaklı kâseler, Kumtepe,¹⁰⁹ Beşik Sivritepe, Alacalıgöl¹¹⁰, Gülpınar, Coşkuntepe¹¹¹, Ulucak¹¹², Ege Gübre, Liman Tepe, ağız kenarı içe kalınlaştırılmış kâseler Beşik-Sivritepe¹¹³, Çıplak Köyü, Alacalıgöl¹¹⁴, Hanaytepe, Ulucak¹¹⁵, Ege Gübre, Liman Tepe, Çine Tepecik, Sakarcalıtepe, Çamönü-Karasonya Höyüğü¹¹⁶, **(Çizim 26:1-6)** S profilli çanaklar Beşik-Sivritepe, Coşkuntepe Ulucak, Ege Gübre, içe kapalı, daralan ağızlı küresel gövdeli çömlekler, Kumtepe¹¹⁷, Beşik-Sivritepe¹¹⁸, Ulucak, Yeşilova¹¹⁹, Ege Gübre, **(Çizim 27: 1-4)** boyunlu çömlekler, Kumtepe¹²⁰, Beşik-Sivritepe¹²¹, Yeşilova¹²², Ulucak, Liman Tepe¹²³, Çıplak Köyü¹²⁴, Alacalıgöl, Gülpınar, **(Resim 81)** Çine-Tepecik, yerleşmelerinde görülmektedir **(Çizim 28: 1-7)**. Ayrıca boyunlu çömleklerin çoğunda boynuz şeklinde kulplar **(Çizim 29: 1-3)** görülmektedir.¹²⁵ Gülpınar¹²⁶, Çine-Tepecik¹²⁷, Liman Tepe¹²⁸ yerleşmelerinde yüksek kulplar bulunmaktadır. Dışa çekik ağızlı boyunlu çömlekler Kumtepe, Beşik-Sivritepe, Ulucak, Yeşilova, Ege Gübre, tek kulplu çömlekler, Beşik-Sivritepe, Gülpınar,

¹⁰⁵ J. W. Sperling, *a.g.m.*, fig. 10:127.

¹⁰⁶ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 33:4

¹⁰⁷ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 78:4

¹⁰⁸ Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz, *a.g.m.*, fig. 14: 87

¹⁰⁹ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 16:5.

¹¹⁰ Utta Gabriel, *Studia Troica* 14, fig. 6:5.

¹¹¹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 247.

¹¹² Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, *a.g.e.*, s. 19.

¹¹³ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 43:1.

¹¹⁴ Utta Gabriel-Rüstem Aslan- S. W. Blum, *a.g.m.*, fig. 6:5.

¹¹⁵ Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, *a.g.e.*, Fig., 20:11.

¹¹⁶ Rafet Dinç, *XIV. Araştırma...*, 267-268, 271

¹¹⁷ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 22:2.

¹¹⁸ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 55:6.

¹¹⁹ Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz, *a.g.m.*, Fig., 15:93.

¹²⁰ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 5:6.

¹²¹ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 49:1.

¹²² Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz, *a.g.m.*, fig. 15:95.

¹²³ Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, çiz. 85: 2.

¹²⁴ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 79:13.

¹²⁵ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 9:A3b; 48:5.

¹²⁶ Çilem Yavşan, *a.g.e.*, s. 9.

¹²⁷ Sevinç Günel, *28. Araştırma Sonuçları...*, s. 234-235.

¹²⁸ Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 125.

(**Resim 82**) Liman Tepe, Çine-Tepecik, (**Resim 83, 84**) yüksek kaideli, pencere ayaklı meyvelikler, Beşik-Sivritepe¹²⁹, Alacalıgöl¹³⁰, Çıplak Köyü'nde¹³¹, (**Çizim 30: 1-4**) ve Gülpınar yerleşmesinde görülmüştür (**Resim 85**). Süzgeç biçimli çanaklar Beşik-Sivritepe¹³², Gülpınar¹³³, Ulucak, (**Çizim 31: 1-3**) Cheese Pot denilen peynir kapları, Beşik-Sivritepe¹³⁴, Gülpınar¹³⁵, Ulucak, (**Resim 86**) Yeşilova¹³⁶, Malkayası Mağarası, (**Resim 87**) Liman Tepe ve Alacalıgöl¹³⁷ yerleşmelerinde görülmektedir (**Çizim 32: 1-4**). Çanak çömleklerin bazılarında sepet kulp Beşik-Sivritepe, Kumtepe, Gülpınar, (**Resim 88**) Yeşilova¹³⁸, (**Çizim 33**) Çoşkuntepe yerleşmesinde görülmektedir. Çanak çömlekler üzerinde görülen diğer kulp biçimleri olan, lades biçimli kulp Kumtepe¹³⁹, Beşik-Sivritepe, Mantar kulp ise Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Ulucak, (**Resim 89**) Yeşilova¹⁴⁰, (**Çizim 34**) yerleşmelerinde görülmüştür.

Beşik-Sivritepe¹⁴¹, (**Çizim 35: 1**) Gülpınar, (**Resim 90**) Ulucak, (**Resim 91, Çizim 35: 2**) Çine-Tepecik, Malkayası Mağarası, yerleşmelerinden çıkan bazı çanak çömleklerin düz diplerinde negatif hasır izlerine rastlanmıştır. Dönemin çömlekçilerinin çanakları bir hasır üzerinde kurduklarını göstermektedir.¹⁴²

3.3.3. Bezemeler

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nde görülen kap formların üzerinde yer alan bezemeler çeşitlilik göstermektedir. Çanakların üzerindeki en önemli bezemelerden birisi açkı bezemedir. Açkı bezeme, kaplar şekillendirildikten sonra hala yaşken

¹²⁹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 241-242- fig. 158:9-10.

¹³⁰ Utta Gabriel-Rüstem Aslan- S. W. Blum, *a.g.m.*, fig. 15.

¹³¹ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 81:12.

¹³² Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 56:2.

¹³³ Turan Takaoğlu, *Hesperia* 75, fig. 11:33

¹³⁴ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 56:6.

¹³⁵ Turan Takaoğlu, *Hesperia* 75, fig. 11:32.

¹³⁶ Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz , *a.g.m.*, fig. 15:99.

¹³⁷ Utta Gabriel-Rüstem Aslan- S. W. Blum, *a.g.m.*, fig. 1,1-6.

¹³⁸ Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz , *a.g.m.*, fig. 14:84.

¹³⁹ J. W. Sperling, *a.g.m.*, fig. 9: 214.

¹⁴⁰ Zafer Derin - Filiz Ay - Tayfun Caymaz , *a.g.m.*, fig. 14:85.

¹⁴¹ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 32:12.

¹⁴² Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan, *a.g.m.*, s. 411.; Sevinç Günel, 28. *Araştırma Sonuçları...*, s. 235; Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 287; Anneliese Peschlow-Bindokat, *a.g.e.*, s. 85.

fırınlama öncesi sivri uçlu bir aletle çizilmektedir. Çizimle oluşan baskı nedeniyle yaş çanak veya çömlek üzerinde oluşan gözeneksiz, pürüzsüz ve parlak yüzey; kabın geri kalan yüzeyinden farklı bir görünüm kazanır.¹⁴³ Kullanılan açık bezeme motifleri arasında, birbirine paralel yatay zikzaklar, kafes tarama, kafes şeklinde üçgenler, çapraz üçgenler, ızgara motifli, içi dolu paneller, nokta dizisi, kalın bantlar arasında paralel çapraz çizgi dizileri, yatay ve dikey çizgiler, balık kılıcı, karolar çanaklar üzerinde görülen motiflerdir.¹⁴⁴

Kumtepe yerleşmesinde açık bezeme kapların iç ve dış yüzeylerinde, balık kılıcı yatay ve dikey çizgiler gibi motifler görülmektedir¹⁴⁵ (**Çizim 36: 1-3, Resim 92**). Beşik-Sivritepe yerleşmesinde ise açık bezeme genellikle çanakların iç yüzeylerinde olmakla birlikte dış yüzeyde de görülmektedir¹⁴⁶ (**Resim 93, Çizim 37: 1-6**). Beşik-Sivritepe yerleşmesinde Korfmann'ın yapmış olduğu kazılarda tüm envanter içinde açık bezemeli çanak çömlek grubu sayıca çok azdır.¹⁴⁷ Kumtepe IA'da yan yana izlenen açık bezemeli mallar ile beyaz boya bezemeli mallar, Beşik-Sivritepe'de bir arada bulunmamaktadır.¹⁴⁸ Gülpınar yerleşmesinde açık bezeme kapların bazen iç yüzeyinde, bazen dış yüzeyinde veya her iki yüzeyinde yer almaktadır¹⁴⁹ (**Resim 94, Çizim 38: 1-6**). Gülpınar yerleşmesinde açık bezeme, genellikle yüksek kaideli meyveliklerin, halka kaideli kâselerin ve derin çanakların iç kısımlarında ve boyunlu çömlüklerin omuz kısımlarında görülmektedir. Yaklaşık 2000 çanak çömlek parçası arasında 140 örnek üzerinde açık bezeme veya kazıma bezemeye rastlanmaktadır.¹⁵⁰ Çoşuntepe yerleşmesinde açık bezeme çanakların iç ve dış yüzeyinde görülmektedir. Ulucak yerleşmesinde, açık bezeme kapların iç yüzeylerinde zikzak, diyagonal çizgiler ile süslenmiştir¹⁵¹ (**Çizim 39: 1-6**). İzmir bölgesi yerleşimleri olan Yeşilova ve Liman Tepe yerleşimlerinde çok az örnekte de olsa açık bezeme

¹⁴³ Çilem Yavşan, a.g.e., s. 9-11

¹⁴⁴ Ulf Dietrich Schoop, a.g.e., s. 243; Çilem Yavşan, a.g.e., s. 9-11

¹⁴⁵ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 2:8; 5:8; 9:4.

¹⁴⁶ Ulf Dietrich Schoop, a.g.e., s. 243; Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 26: 1; 28: 1; 38:2; 41:1.

¹⁴⁷ Manfred Korfmann, 7. *Kazı Sonuçları ...*, s. 229-230.

¹⁴⁸ Manfred Korfmann, 6. *Kazı Sonuçları ...* s. 112.

¹⁴⁹ Turan Takaoğlu, "Pattern-Burnished Pottery From Gülpınar In The Troad", *Çoşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı*, E. Öztepe-M. Kadioğlu (eds.), İstanbul 2007, s. 345-365, fig. 3: 1,3,5,11,12.

¹⁵⁰ Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan a.g.m., s. 410.

¹⁵¹ Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, a.g.e., s. 19.

görülmüştür.¹⁵² Çine-Tepecik yerleşmesinde de açık bezeme çanakların iç ve dış yüzeylerinde görülmektedir¹⁵³ (**Resim 95: 1-2**). Malkayası Mağarası'nda açık bezeme çanakların dış yüzeyinde yer almıştır¹⁵⁴ (**Resim 96, 97**) .

Kaymaktepe yerleşmesinde Kılıç Kökten'in yapmış olduğu sondaj kazısından çıkan seramikleri inceleyen J. Seeher, çanak çömlek parçalarının arasındaki açık bezemeli çanak parçalarının olduğunu ve bunların Kumtepe IA kültürüne benzediğini dile getirmiştir.

Kapların üzerinde uygulanan diğer bezeme de kazıma (çizi) bezemedir. Kazıma bezeme yine kap şekillendirildikten sonra yaş haldeyken, fırınlama öncesinde, sert bir cisimle yüzeye motif çizilmesiyle oluşturulmaktadır. Kullanılan kazı bezeme motifleri arasında; panel içerisinde yatay-paralel çizgi dizileri, kafes tarama, yatay bantlar, kum saati içinde birbirine paralel çizgi dizileri, iç içe geçmiş üçgenler görülmektedir. Bazı örneklerde çizi bezemeli örneklerin içi beyaz bir madde ile doldurulmuştur. (İnkruste) Kazıma (çizi) bezeme Beşik-Sivritepe¹⁵⁵ (**Resim 98, Çizim 40: 1-5**) ve Coşkuntepe'de genellikle kapların dış yüzeyinde, Gülpınar, (**Resim 99: 1-2**) Çine Tepecik yerleşmelerinde kapların iç ve dış yüzeylerinde görülmektedir. Ulucak yerleşmesinde ise kazı bezeme bazı çanakların iç ve dış yüzeylerinde, uygulanmıştır ve kazıma bezemenin içi beyaz bir madde ile doldurulmuştur (**Resim 100**). Malkayası Mağarası'nda dış yüzeylerinde görülmektedir¹⁵⁶ (**Resim 101**). Ayrıca Ulucak yerleşmesinde İnkruste bezeme ile açık bezeme aynı anda kullanılan örneklerde mevcuttur. (**Resim 102, Çizim 41: 1-4**), Yeşilova ve Liman Tepe yerleşmelerinde dış yüzeyde kazıma bezeme görülmüştür.¹⁵⁷

¹⁵² Tayfun Caymaz, a.g.e., s. 69,97,130.

¹⁵³ Sevinç Günel, 28. *Araştırma Sonuçları...*, s. 235.

¹⁵⁴ Anneliese Peschlow-Bindokat, a.g.e., s. 85

¹⁵⁵ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 54:16,17,20; 65:11; 72:1.

¹⁵⁶ Çilem Yavşan, a.g.e., s 11; Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlamtimur-İlhan Kayan, a.g.m., s. 19; Sevinç Günel, 28. *Araştırma Sonuçları...*, s. 235.; Anneliese Peschlow-Bindokat, a.g.e., s. 85.

¹⁵⁷ Tayfun Caymaz, a.g.e., s. 68, 97, 130.

Yeşilova, Liman Tepe ve Ege Gübre¹⁵⁸ (**Çizim 42**) yerleşmesinde kazıma bezmeyle ayrılan kısımlar nokta bezeme ile de bezenmiştir.¹⁵⁹

Beyaz boya bezeme bu dönem için karakteristik bir bezemedir. Beyaz boya bezeme, Kumtepe, Beşik-Sivritepe, Gülpınar, (**Resim 103, 104**) Liman Tepe, Malkayası Mağarası (**Resim 105**) yerleşmelerinde görülmektedir. Gülpınar yerleşmesinde, özellikle çömlüklerin omuz kısımlarında ve çanakların dış yüzeyinde beyaz veya kırmızı boya kullanılarak daha çok zikzak ve üçgen motifleriyle bezenmiştir.¹⁶⁰ Çine tepecik yerleşmesinde çanakların üzerinde, birbirine paralel dikey ya da diyagonal çizgilerin oluşturduğu beyaz boya bezeme, kapların hem iç hem de dış yüzeylerinde uygulanmıştır.¹⁶¹ Çoşuntepe ve Ulucak yerleşmesinde beyaz boya bezemeye rastlanmamıştır. Ulucak yerleşmesinde farklı olarak kırmızı boyalı çanak çömlükler görülmüştür (**Resim 106, Çizim 43: 1-2**). Malkayası Mağarası'nda da boyalı çanak örneği görülmüştür (**Resim 107**).

Çanak çömlükler üzerinde görülen diğer bezeme türleri oluk bezeme ve nokta bezemedir. Beşik-Sivritepe¹⁶², (**Çizim 44: 1-4**) Çine-Tepecik (**Resim 108**) ve Ulucak (**Resim 109, Çizim 45: 1-5**) Ege Gübre¹⁶³ (**Resim 110**) yerleşmesinde oluk bezemeli çanaklar görülmüştür. Bunların dışında, Gülpınar yerleşmesinde, yüzeyi geometrik motifli kabartma bezemeli yarı kaba çanaklar üzerinde yoğun miktarda kullanılmıştır. Malkayası Mağarası'nda da kabartma bezemeli örnekler görülmektedir (**Resim 111**). Çanakların dış yüzeylerinde parmak baskılı şerit kabartmalı örnekler Gülpınar¹⁶⁴ (**Çizim 46: 1-2**) ve Beşik-Sivritepe'de¹⁶⁵ görülmektedir (**Çizim 47**). Yarı kaba mallardaki diğer bir önemli özellik, çanakların

¹⁵⁸ Haluk Sağlamtimur-Ali Ozan, *a.g.m.*, Res. 6b.

¹⁵⁹ Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 69, 98.

¹⁶⁰ Çilem Yavşan, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁶¹ Sevinç Günel, 28. *Araştırma Sonuçları...*, s. 235; Sevinç Günel, "Çine Tepecik Höyüğü 2006 Yılı Kazıları," 29. *Araştırma Sonuçları Toplantısı. I*, Ankara 2008, s. 78.

¹⁶² Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 76:9,13,15,16,18.

¹⁶³ Haluk Sağlamtimur-Ali Ozan, *a.g.m.*, res. 6b.

¹⁶⁴ Turan Takaoğlu, *Hesperia* 75, fig. 11:30,31.

¹⁶⁵ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel...*, fig. 57:3.

dudak üstlerinde parmak baskı ile yapılan süslemelerdir. Bu tip yarı kaba mallar bu dönemde Ege dünyasında olduğu kadar Balkanlar'da da oldukça yaygındır.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ Çilem Yavşan, *a.g.e.*, s. 11.

4. MÖ 6. BİNYILIN SONU VE MÖ 5. BİNYILIN BAŞINDA DOĞU EGE ADALARI

4.1. Sakız Adası (Chios)

4.1.1. Ayio Gala

Ayio Gala Mağarası, Sakız Adası'nın kuzeyinde yer almaktadır (**Harita 3**). Mağara "Aşağı (Alt) ve Yukarı Mağara" olarak ikiye ayrılmıştır. Yukarı Mağara kilise olarak kullanılmaktadır. Alt Mağara 1887 yılında Eberhard Von Oertzen tarafından keşfedilmiştir. Daha sonra 1888 yılında Franz Studniczka tarafından Arkeoloji dünyasına tanıtılmıştır. 1938 yılında Atina'daki British School of Archaeology'den Edith Eccles bu iki mağarada da kazılar yapmıştır. Kazılarda ortaya çıkan malzeme II. Dünya Savaşı'nda karışmış, bazıları yok olmuştur. Kalan buluntular Audrey Furness tarafından değerlendirilmiş, en son şekliyle de Sinclair Hood tarafından yayınlanmıştır.

Alt Mağara'ya dar bir girişten girilmektedir. Girişten sonra ortalama 13 m uzunluğunda, 8 m genişliğinde ve ortalama 8 m yüksekliğinde büyük bir oda açılmaktadır. Giriş kısmında yapılan sondaj kazısında 7 m derinliğe inilmiş ve ana kayaya ulaşılmıştır.

Yapılan kazılar neticesinde, obsidyen ve kemikten aletler ortaya çıkarılmıştır. Pişmiş topraktan yapılmış figürin başı önemli buluntular arasındadır. Bu figürin başına bir delik açılmıştır, bir kap tutacağı olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Taş kaplar da bulunan buluntular arasındadır.

Ayio Gala'nın Yukarı Mağarası'nda yapılan kazılar hakkında daha az bilgi mevcuttur. Yukarı Mağara kendisine adını veren Panayia Galaktonosera Kilisesi tarafından tahrip edilmiştir. Mağara'nın boyutları hakkında bilgi yoktur. 4 m kalınlığındaki kültür dolgusunda ana kayaya kadar ulaşılmıştır. Burada mimari ve tabakalar hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Yukarı Mağara'da ortaya çıkarılan

seramikler kendi içinde farklılık göstermektedir. Bu yüzden Yukarı Mağara'nın malzemesini ayırt etmek için mağara üst ve alt tabakalar olmak üzere birbirinden ayrılmıştır. Ayio Gala'nın Yukarı Mağarası'nın üst tabakası Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü ile benzerlik göstermektedir.

Mağara'nın bu seviyelerinden çıkan insan figürinleri oldukça ilgi çekicidir. Uzun başa sahip olan bu figürinler pişmiş topraktan yapılmıştır¹⁶⁷ (**Resim 112**).

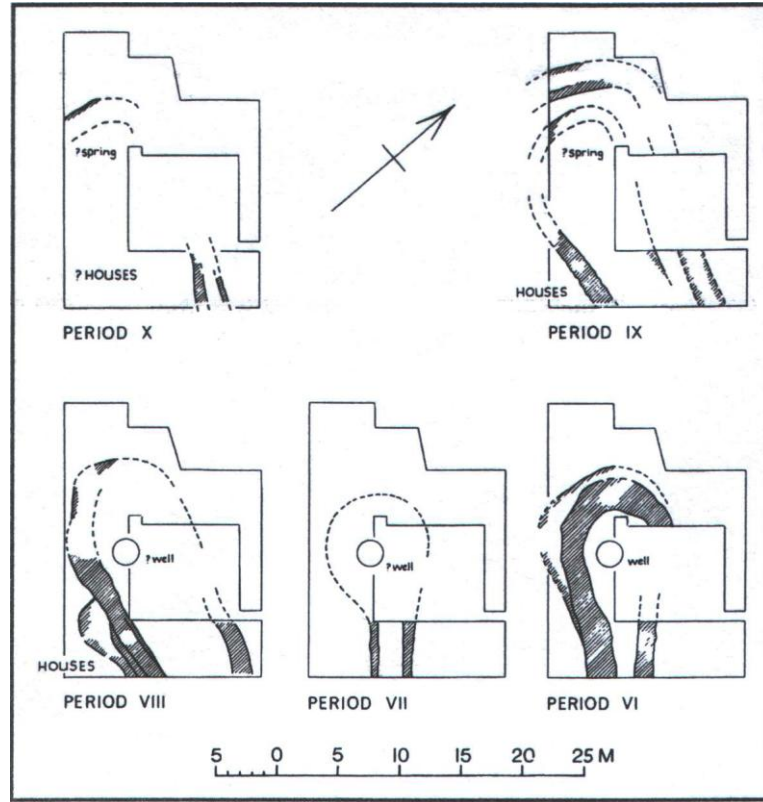
4.1.2. Emporio

Emporio yerleşmesi Sakız Adası'nın (Chios) güney ucunda antik şehir Chios'un iç sınırlarında yer almaktadır (**Harita 3**). Burada küçük bir koy bulunmaktadır. Prehistorik yerleşim bu doğal limanın güney tarafındaki kayalık dik yamacın kenarında bulunmaktadır. Yerleşimde kazı çalışmaları 1952-1955 tarihleri arasında Sinclair Hood tarafından yapılmıştır. Kazı sonuçları uzun bir aradan sonra yayınlanmıştır. Yerleşim yerinde doğal kaynak suyu bulunmaktadır ve bu kaynak bu yerleşim yerinin seçilmesinde etkili olmuştur.

Kazı çalışmaları akropolün kuzey-batı kısmında 220 metre karelik bir alanda gerçekleşmiştir. Alan A'da yapılan ilk çalışmalarda yerleşmenin tabakalanmasıyla ilgili bir bilgi vermemiştir. Alan A'da açılan G,H,Q,R açmalarında kazı çalışmaları yapılmıştır. Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü tabakalarıyla çağdaş olan tabakalar X-VIII tabakalarıdır (**Plan 16**). Bu tabakalarda bu döneme ait taş duvarlara ve tabanlara rastlanmıştır.

---

¹⁶⁷ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 229-230.; Sinclair Hood, *Excavations in Chios 1938-1955, Prehistoric Emporio and Ayio Gala I*, London 1981, s. 11-14 ,65-66.

Plan 16: Emporio X-VIII tabakaları

En alt tabaka olan X. tabakada iki tane sondaj açılmıştır. Her iki sondajda da ana kaya ya kadar inilmiştir. Burada birbirinden bağımsız duvar parçalarına ve tabanlara rastlanmıştır, bunlar olasılıkla bir binaya ait kalıntılardır. Bu yapıların altında dört kafatası, insan kemikleri ve birkaç tane tüm kap bulunmuştur. Kazı alanının çok az genişletilmesi yüzünden bu buluntuların güvenli bir şekilde yorumlanmasını mümkün olmamıştır.

IX. tabakada bir önceki tabakada bulunan duvarı çevreleyen ikinci yuvarlak planlı duvar kalıntıları daha ortaya çıkarılmıştır. Duvarların birçok yerinde yenilemeler yapılmıştır, ancak bu sayede çevrenin seviyesi korunabilmiştir. Kazı alanının batısında bulunan bu iki paralel duvar büyük olasılıkla iki katlı bağlantı duvarı olarak yorumlanmıştır.

VIII. tabakada ek duvarların birçok yerinde zemin seviyesi taş dolgu ile yükseltilmiştir. Duvarın güney köşesine taştan tabanlar eklenmiştir. Bu alanlardan

birinde birçok obsidyen çekirdeği ve dilgi parçası bulunmuştur. Burada muhtemelen obsidyen işliğı vardır. VIII. tabakada bulunan yerleşim yerinin nasıl sona erdiği bilinmemektedir.

Emporio yerleşiminin X-VIII. tabakalarında yoğun kemik alet teknolojisine rastlanmıştır. Bızlar, iğne delikli veya deliksiz farklı türlerde iğneler, bulunan kemik buluntular arasındadır. Taş aletlere çok az rastlanmakla beraber, X. tabakada yassı baltalara rastlanmıştır. Pişmiş topraktan kaşıklar IX. ve VIII. tabakalarda görülmektedir. Yine IX. tabakada *Spondylus*dan yapılmış bileziklere rastlanmıştır. VIII. tabakada gri taştan yapılmış bilezik de dikkat çekicidir. Bu döneme ait kontekslerden çıkan metal objeler de önemli buluntular arasındadır. IX. tabakada bir tane metal obje, VIII. tabakada 2 adet metal obje bulunmuştur.¹⁶⁸

4.2. Sisam (Samos)

4.2.1. Tigani

Tigani, Sisam Adası'nın güneydoğu tarafında yer almaktadır (**Harita 3**). Burada bir koy üzerinde uzun bir mesafeyi kaplayan bir plato yer almaktadır ve bir sarp kaya ile son bulmaktadır. Bu tepenin iç tarafında büyük ve verimli bir ova yer almaktadır. Kayalık tepe üzerinde Bizans Dönemi, Geç Klasik Dönem ve Hellenistik-Roma Dönemi kalıntıları yer almaktadır. 1928-1939 yıllarında Walther Wrede Tigani'de ilk dönem kazılarını yürütmüştür. Helenistik Dönem'e ait kalıntıların altında çok sayıda Prehistorik Dönem'e ait buluntuların olduğu mimari buluntu vermeyen bir tabakaya rastlanmıştır. Bu tabaka 1,50 m dolgu tabakasıdır. Bu tabakadan çıkan Prehistorik buluntuları, Robert Heidenreich yayınlamış ve bunların tarihini Erken Tunç Çağı olarak belirlemiştir.

1967 yılında yapılan ikinci dönem kazılarında bu alanda yapılan çalışmalarda Prehistorik tabakalara rastlanılmıştır. Bu buluntular ise birkaç evreli yerleşimin söz

¹⁶⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 233-235.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, s. 83-104.

konusu olduğunu göstermiştir. Bulunan malzemenin değerlendirilmesi Rainer Felsch tarafından yapılmıştır.

Yapılan araştırmalarda dört evreli bir yerleşim yeri olduğu anlaşılmıştır. I ve III evreler çanak çömlek gelişimine göre bir bütünlük göstermektedir. III ve IV evreler arasında bir kırılma söz konusudur. Belirli bir mimari plan verecek kalıntı saptanamamıştır.

Tigani'de gelişmiş bir obsidiyenden alet teknolojisi vardır. Felsch, obsidiyenden yapılan ok uçlarının III. evre ile bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Tigani yerleşmesinde, kemik aletlere rastlanılmıştır. Deniz kabuğundan buluntulara bütün evrelerde rastlanılmıştır, bunların arasında *Spondylus*lar yer almaktadır. Burada çok sayıda sivri veya düz dipli mermer kap bulunmuştur. Tigani I'den mantara benzeyen, belirgin yüz hatlı pişmiş topraktan yapılmış, büyük olasılıkla bir kulpa aittir (**Resim 113**). I. evreden işlenmiş taştan yapılmış idol de bulunmuştur (**Resim 114**). III. evreye ait kemikten yapılmış idole benzeyen bir buluntu da dikkat çekicidir (**Resim 115**). Yine birkaç tane pişmiş topraktan yapılmış hayvan figürünü de çıkan buluntular arasındadır.¹⁶⁹

4.3. Kalimnos (Kilimli)

4.3.1. Vahty

Kalimnos Adası, Kos Adası'nın 12 km kuzeyinde, Leros'un 2 km güneyinde ve Bodrum Yarımadası'nın yaklaşık 26 km batısında yer almaktadır (**Harita 3**).

Kalimnos Adası'nda 1920'li yılların başların A. Maiuri tarafından Vahty, S. Barbara ve Khiromandres Mağaralarında kazı çalışmaları yapılmıştır. Burada yapılan kazılara ait belgeler yeterince iyi korunamamıştır. Stratigrafi ve küçük buluntu ile ilgili ön raporları yetersizdir.

¹⁶⁹ Rainer C. S. Felsch, *Das Kastro Tigani die spätneolithische und chalkolithische Siedlung*, Bonn 1988, s.1-38.; Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 238

Vahty Mağarası'nda yaklaşık 25 m uzunluğunda ve 12 m genişliğinde bir kovuk yer almaktadır. Bu kovuğun içinde ana kayaya oyulmuş Neolitik Dönem'e ait çukurlar ve çukurların içinde karışık buluntular ele geçmiştir. Bunlardan başka mimari bilgiye ulaşılammıştır.¹⁷⁰

Vahty Mağarası'ndan çıkan Kumtepe IA evresine ait çanak çömlekler, Neolitik Dönem çanak çömlekleri ile birlikte karışık olarak ele geçirilmiştir. Vahty Mağarası 3 iskân evresi ile adlandırılmıştır ve Kumtepe IA evresine ait çanak çömlekler I-II. Evreler ile çağdaştır.¹⁷¹ 1950 yılında Audrey Furness tarafından Kalimnos Adası'na ait çanak çömlekler yayımlanmıştır.¹⁷²

4.4. Çanak Çömlek

4.4.1. Mal Grupları

Doğu Ege Adaları'nda Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü ile benzerlik gösteren yerleşmelerdeki çanak çömlekler el yapımıdır. Genellikle koyu renk yüzey özelliklerine sahip olan çanak çömlekler, gri ve kahverengi hamur rengine sahiptirler. Çanakların hamurunda ince taşçık ve kum katkı maddesi yoğun olarak kullanılmıştır. Bunun yanında kullanılmış olan saman katkı maddesi çanakların iç ve dış yüzeylerinde oldukça belirgindir. Çanaklarda genelde düzensiz pişirme görülmektedir. Oldukça iyi durumdaki çanak çömlek parçaları arasındaki örneklerde, çanakların iç ve dış yüzeylerinde pişmenin düzensiz olmasından kaynaklanan renk farklılıkları görülmektedir.¹⁷³

¹⁷⁰ Mario Benzi, *a.g.m.*, s. 85-86; Audrey Furness, "Some Early Pottery of Samos", *Kalimnos and Chios*, PPS 22, 1956, s. 173-212; Mario Benzi, "A Forgotten Island: Kalymnos in the Late Neolithic Period", *Proceedings of the International Symposium The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age*, H. Erkanal, H., Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel (Eds.) Ankara 2008, s. 85-108.

¹⁷¹ Mario Benzi, *a.g.m.*, s. 87.

¹⁷² Audrey Furness, *a.g.m.*, s. 188-194.

¹⁷³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 231-232, 235-236, 239-240; Sinclair Hood, *a.g.e.*, s. 37.

Ayio Gala yerleşmesinin “üst tabaka” olarak adlandırılan tabakalarındaki çanaklar, Emporio yerleşiminin X-VIII tabakaları, Tigani yerleşiminin I-III tabakaları ve Kalimnos Adası’ndaki Vahty Mağarası’nda çanak çömlekler Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’nü içermektedir. Ayio Gala Mağarası’ndaki çanak çömlekler Hood’a göre “üst tabaka”nın çanak çömlekleri “alt tabaka”ya ait olanlardan daha iyi ayırt edilebilmektedir. “Üst tabaka”nın çanakları daha iyi pişmiştir. Çanakların yüzeyleri çok iyi açıktır.¹⁷⁴ Emporio X-VIII tabakalarına ait çanak çömleklerde düzensiz pişme görülmektedir. Taşçık ve bitkisel katkı maddesi olarak kullanılmıştır. Çanak çömleklerin yüzeylerinde saman katkı maddeleri göze çarpmaktadır. Genellikle gri ve kahverengi yüzey renginde çanak çömlekler görülmektedir.¹⁷⁵ Tigani yerleşmesinin I. tabakasinda görülen bitkisel katkı maddesi III. tabakada görülmemektedir. III. evrede gelen yeni bir yenilikte çanaklardaki siyah ciladır. Ayrıca kırmızı renkte bir seramik türü de ortaya çıkmıştır.¹⁷⁶ Kalimnos Adası’ndaki Vahty Mağarası’nda çanak çömleklerde katkı maddesi olarak mika göze çarpmaktadır. Doğu Ege Adaları’ndaki bu döneme ait çanak çömleklerdeki mal grupları, Açkısız kaba mallar, orta açıktı mallar, ince açıktı mallar, beyaz boyalı mallar, kırmızı astarlı ve açıktı mallar, olarak ayrılmaktadır.¹⁷⁷

4.4.2. Formlar

Yerleşmelerdeki çanak çömlek formlarına bakacak olursak;

Ayio Gala Mağarası’nda düz kenarlı yassı çanak çömlek formları mevcuttur ve bunların çoğunlukla çapları daha büyüktür. Bu çanakların bazılarında ağız kenarının hemen altından başlayan kulplar bulunmaktadır¹⁷⁸ (**Çizim 48: 1-5**). Keskin kenarlı profiller görülmekte, bu kaplarda dönemin özelliği olan ve ağız kenarının hemen altında başlayan dikey bazen de yatay olan kulplar bulunmaktadır (**Resim 116**,

¹⁷⁴ Sinclair Hood, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁷⁵ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 235.

¹⁷⁶ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 239.

¹⁷⁷ Mario Benzi, *a.g.m.*, s. 87-88.

¹⁷⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 142: 19.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 19:94.

Çizim 49: 1-5). ¹⁷⁹ “Peynir kabı” (Cheese pot) denen dudak kenarının altından başlayan ve bir sıra dolanan delik sırası bulunan dikey kenarlı, konveks, küçük kaplarda görülmektedir¹⁸⁰ (**Çizim 50**). S profilli küçük kaplar burada görülmemektedir. İlk olarak Ayio Gala’da dikey, konkav, ve silindirik şeklinde boyna sahip büyük boyutlu çömlekler görülmüştür. Bu kaplarda dikey kulplar görülmektedir¹⁸¹ (**Çizim 51:1-3**).

Emporio yerleşmesinin X-IX tabakalarında çok az çanak çömlek ele geçirilmiştir. X. Tabakada birkaç tane yassı çanak, ağız kenarı içe çekik çanaklar, ağız kenarından yukarıya yükselen kulp ve kulbun üzerinde dikey olarak delinmiş delik bulunan küçük çanaklar,¹⁸² (**Çizim 52: 1-3**) bardak şeklinde düz duvarlı ve alçak kenarlı fırın tepsisini andıran kaplar¹⁸³ ve bu kapların bazılarında öylesine şekillendirilmiş yüzey görülmektedir¹⁸⁴ (**Çizim 53**). IX. tabakada bir seri düzgün ve ya hafif kıvrımlı yassı küçük kaplar,¹⁸⁵ (**Çizim 54: 1-2**) bu tabakada yeni olan ise koni şeklindeki kaplardır ve bu kapların bazılarında kulp bulunmaktadır. X. tabakada, görülen yatay şeklindeki yüksek kulplara, IX. tabakada da rastlanmaktadır.¹⁸⁶ Dışa çekik ağızlı çanaklarda görülen yarım ay şeklindeki tutamaklar yenidir¹⁸⁷ (**Çizim 54:1**). Kazı yayınlarındaki resimlerde nadiren rastlanmasına rağmen, içe kapalı, daralan gövdeli çömleklere IX. tabakada daha sık rastlanmaktadır¹⁸⁸ (**Çizim 55: 1-3**). Bu kapların omuz kısımlarında çoğunlukla dikey kulplar bulunmaktadır (**Çizim 56: 1-3**). Kulplar büyük çeşitlilik göstermektedir. Bu tabakada daha önce görülmemiş boru şeklindeki kulplarla karşılaşılmıştır.¹⁸⁹ VIII. tabakada, Cheese Pot denilen düz tabanlı, küçük kaplar görülmektedir, bu kapların omuz hizalarında delik sırası görülmektedir¹⁹⁰ (**Çizim**

¹⁷⁹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143:1-5.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 23:129, fig. 24:140, fig. 40:250-251-252.

¹⁸⁰ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 142: 22.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 19:91.

¹⁸¹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143:12-14, 16-17.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 34:205-209-210, fig. 28:167, fig. 36:223.

¹⁸² Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 144:1-3.

¹⁸³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 144:7-8.

¹⁸⁴ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 144:9.

¹⁸⁵ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 144:17-18.

¹⁸⁶ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 144: 26-30.

¹⁸⁷ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 144: 24-17.

¹⁸⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 145: 1,6, 31.

¹⁸⁹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 145:8.

¹⁹⁰ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 145: 24-25.

57). S profilli çömlekler yoğun şekilde görülmektedir¹⁹¹ (**Çizim 58: 1-4**). Bu kapların omuz kısımlarında çoğunlukla kulplar, dalgalı şekilde tutacaklar veya dikey tutamaklar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları boynuz şeklinde kulplara sahiptir. Yine bazıları mantar şeklinde tutamaklara sahiptir.¹⁹² Sık rastlanan diğer form da, iç bükey ağız kenarlı çömleklerdir. Bunların uzun dar boyunları vardır ve omuz kısmından gövdeye doğru genişleyen bir yapısı vardır¹⁹³ (**Çizim 59: 1-2**). Boyunlu çömlekler bu tabakada bulunmuştur¹⁹⁴ (**Çizim 60: 1-3**) ve bu çömleklerin karakteristik özelliği, boyun kısımlarında dikey kulpların olmasıdır. Burada bir ilk olarak düz dipli uzun pencere ayaklı meyvelik denilen kaplara rastlanmıştır¹⁹⁵ (**Çizim 61: 1-2**).

Tigani yerleşmesinin I. evresinde, içe dönük ağızlı yassı tabanlı kâselere sık rastlanmaktadır. Bunların ağız kenarının altından başlayan kulpları bulunmaktadır.¹⁹⁶ Daha küçük fincana benzeyen örneklerde boynuz şeklinde kulplar görülmektedir¹⁹⁷ (**Resim 117, Çizim 62: 1-2**). İçe çekik ağız kenarlı kapalı çömlek örneklerinin iki kulbu bulunmaktadır¹⁹⁸ (**Çizim 63: 1-2**). Bunların yanı sıra uzun boyunlu küçük kaplar vardır. Bunların bazılarında kulp olabiliyor¹⁹⁹ (**Çizim 64: 1-2**). II. evreye ait çok az çanak çömlek bulunmuştur. Açık kaplarda, yassı tabanlı, basit konkav kâselerin kaybolduğu göze çarpmaktadır. Buna karşılık daha derin olan kâselerin üst kısımları değişmiştir²⁰⁰ (**Çizim 65: 1-6**). Bu kâselerde boynuz şeklinde kulplar mevcuttur²⁰¹ (**Çizim 65: 2**). Uzun boyunlu, keskin kenarlı çömlekler tipiktir ve bunlar omuzdan aşağıya doğru bakan bant şeklinde kulplara sahiptirler ve düğme şeklinde ilaveler eklenmiştir²⁰² (**Çizim 66**). III. evrede zengin tip yelpazesi vardır.

¹⁹¹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:1-4.

¹⁹² Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:14.

¹⁹³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:6-7.

¹⁹⁴ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:8-9,12.

¹⁹⁵ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:10-11.

¹⁹⁶ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 148:12.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 55:93.

¹⁹⁷ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 148:12-13.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig.55:93- fig. 52:43.

¹⁹⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 149: 4-5-6.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 54:81- fig. 51:38-fig. 52:38a.

¹⁹⁹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig.149:10; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 55:99.

²⁰⁰ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig., 150:1-6; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 56:139- fig. 58:164- fig. 57:152- fig. 56:130- fig. 57:142- 143

²⁰¹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 150:2; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 58:164.

²⁰² Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 150:10.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 58:157.

Küçük kâselerde bir seri II. evredeki geleneği sürdürmüştür. Daha büyük kâseler ise konik temel şeklini korumuştur. Bu düzgün veya S profilli tarzın yanı sıra kenarları kıvrık bantlı kâseler de görülmektedir. Bu değişim öncesine oranla daha az keskin köşelidir²⁰³ (**Çizim 67: 1-3**). Önceden olduğu gibi bu kâse şekillerinde de kulplar olabilir, fakat bunlar II. evredekilerden çok farklıdır. Bu kulplar, plastik bir yan kemer dikey olarak kabın yüzeyinden geçebilir ve ağız kenarının üzerinde mantar şeklinde bir kalınlaşma ile sonlanabilmektedir (**Resim 118, Çizim 68**). Bu tarz kâse içine bakan bir hayvan kafası gibi şekillendirilen kulp, bu şeklin kısmen sembolik anlamlarının olduğunu göstermektedir²⁰⁴ (**Resim 119, Çizim 69**). Dar yassı tabanlı kâselerin yanı sıra, düz yüksek tabanlı ve pencere gibi boşluk bulunan, meyvelik olarak isimlendirilen kâseler de mevcuttur²⁰⁵ (**Resim 120, Çizim 70: 1-3**). Ağız kenarı içe çekik çömlükler bu evrede de görülmektedir, fakat bunlar I. evredekilerden farklı olarak daha uzundur²⁰⁶ (**Çizim 71: 1-4**). Bu kaplarda bulunan kulpların üzerinde düğme şeklinde çıkıntılar mevcuttur.²⁰⁷ Aşağı doğru inen koni şeklinde boyunlu sürahiler bu evrede mevcuttur²⁰⁸ (**Çizim 72: 1-5**). Çok geniş boyunlu daha küçük boyutlu testilerde üçgen şeklinde kulplar görülmüştür²⁰⁹ (**Çizim 73**).

Kalimnos Adası'ndaki Vahty Mağarası'nda, yarı küresel açık kâseler,²¹⁰ (**Çizim 74: 1-2**) tek kulplu çömlükler,²¹¹ (**Çizim 75**) keskin ağız kenarlı konik kâseler,²¹² (**Çizim 76**) konik kâseler,²¹³ (**Çizim 77 1-2:**) iki kulplu çömlükler,²¹⁴ (**Çizim 78**) içten kalınlaştırılmış dudak kenarlı kâse,²¹⁵ (**Çizim 79**) dışa çekik ağız kenarlı kâseler,²¹⁶ (**Çizim 80**) görülmektedir. Kâse formlarına yüksek kulplar ve boynuz

²⁰³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 151:13-15,152:1-2,4; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 61:247- fig. 60:234- fig. 62:261, fig., 66:305- fig. 60:233- fig. 62:259.

²⁰⁴ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig.152: 136.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 66:305.

²⁰⁵ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 153:13.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 67:328- fig. 59:183,214.

²⁰⁶ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 152:3,5,9,153:1. ; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 61:251, fig. 64:272, fig. 63:273.

²⁰⁷ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 153:2,8.

²⁰⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 153:2,6-8,10.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 59:215- fig. 66:324.

²⁰⁹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 153:3.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 63:269.

²¹⁰ Audrey Furness, *a.g.m.*, fig. 10:12; Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 1,4.

²¹¹ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 9.

²¹² Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 10.

²¹³ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 13-14.

²¹⁴ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 15.

²¹⁵ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 12.

²¹⁶ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 17.

şeklinde kulpların²¹⁷ (**Çizim 81: 1-2**) eklendiğini de görmekteyiz. Bunların yanı sıra Cheese Pot denilen kaplar,²¹⁸ (**Çizim 82**)²¹⁹ şişkin gövdeli çömlekler (**Çizim 83**) ve boyunlu çömlekler²²⁰ (**Çizim 84**) görülen formlar arasındadır.

4.4.3. Bezemeler

Doğu Ege Adaları'ndaki yerleşmelerde çanak çömlekler üzerinde görülen bezeme türleri, açkı bezeme, kazıma bezeme, nokta bezeme, beyaz boya bezeme, plastik süsleme görülmektedir. Yerleşmelerdeki bezeme örneklerine bakacak olursak;

Ayio Gala yerleşmesinde “üst tabaka”da çanaklarda plastik süsleme en çok rastlanan bezeme türüdür (**Resim 121**). Düz veya bükülerek applike edilmiş yan kemerler söz konusudur. Bu süsleme genellikle büyük boyutlu kaplara uygulanmaktadır. Konteksi belli olmayan bir parça aynı teknikte yapılmıştır ve büyük olasılıkla bir figürü canlandırmaktadır²²¹ (**Çizim 85**). Hood'a göre bu türde parçalara “üst tabaka”nın daha derin alanlarında bulunmuştur. Nokta bezeme, üçgen şekillerle süslenmiş bantlar halinde görülmektedir²²² (**Çizim 86**). Çizi bezeme de görülen bezeme türüdür (**Resim 122**). Beyaz boya bezeme koni şeklindeki boyunlu çömleklerde görülmektedir²²³ (**Çizim 51**). Daha çok paralel çizgilerde açılar şeklindedir. Bir örnekte çapraz biçiminde, ağız kenarından aşağıya doğru sarkan üçgen şeklinde bir motifin içindedir²²⁴ (**Çizim 87**). İç içe geçmiş çizgilerden oluşan açkı bezeme örnekleri de görülmektedir (**Resim 123**). İç içe geçmiş çizgilerden oluşan bir süsleme açkı bezemeye aittir, bu parçanın konteksi belli değildir²²⁵ (**Çizim 88**).

²¹⁷ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 5,16.

²¹⁸ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 27.

²¹⁹ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 34.

²²⁰ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig. 18

²²¹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143.21.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 42:307.

²²² Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143:18.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 42:286.

²²³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143:12,13,14; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 43:205,209-210.

²²⁴ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143:15; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig.34: 210a.

²²⁵ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 232; Sinclair Hood, *a.g.e.*, s. 59-62; Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 143:19.; Sinclair Hood, *a.g.e.*, fig. 25:149

Emporio yerleşmesinde zengin bezeme çeşitliliğini görülmektedir. Emporio X. tabakada kapalı kapların üzerinde paralel çizgilerden oluşan beyaz boyama görülmektedir (**Resim 124**). Benzer boyama IX. tabakada kırmızı renkte de vardır²²⁶ (**Çizim 89**). Emporio yerleşmesinin VIII. tabakasında zengin bezeme çeşitliliği söz konusudur. Bu tabakada en çok kazıma bezemeli çanak çömlekler vardır ki bunların çoğu kapalı kap şekillerindedir (**Resim 125, 126, 127, 128**). Kazıma bezemenin içleri beyaz bir madde ile doldurulmuştur. (İnkruste) Bu süsleme de motifler genellikle doğrusaldır ve dikey ve yatay çizgiler, iç içe geçmiş açılardan oluşan motifler, zikzak çizgiler, kafes şeklinde çizgiler, balık kılçığını andıran motifler söz konusudur²²⁷ (**Çizim 58:1**). Aynı zamanda açıkli çanak çömlekler de vardır (**Resim 129**). Koyu renk yüzeyden daha açık renkte açıklanarak, paralel şeritlerden oluşan çizgili motifler ile süslenmiştir²²⁸ (**Çizim 90**). Benzer süslemeye bazı çömleklerin boyun kısımlarında da rastlanılmıştır²²⁹ (**Çizim 91**). Emporio'nun çanak çömlekleri Ayio Gala'ya oranla daha az açıktır.²³⁰ Bu tabakada bir örnekte hem kazıma bezeme hem de kırmızı boya bezemenin uygulandığı görülmüştür²³¹ (**Çizim 92**). Daha büyük kaplarda ise plastik süsleme de kullanılmıştır.²³²

Tigani yerleşmesinde I. evresinde çanaklar üzerindeki süsleme sadece ince beyaz boya bezemedir. Bu süsleme sadece kapalı kaplarda görülmektedir. Bu süsleme paralel çizgilerden oluşmaktadır²³³ (**Çizim 93: 1-3**). II. evre beyaz boya bezeme görülmemektedir. Kâselerin üst tarafında, kapalı kapların omuz kısmında, iç içe geçmiş çizgiler, birbirine paralel çizgilerden oluşan kazıma bezeme görülmektedir²³⁴ (**Resim 130, Çizim 94: 1-3**). Burada ilk olarak kâselerin iç tarafının açıklandığı örnekler söz konusudur ve bunlar daha sonra II. evre için karakteristik olacaktır²³⁵

²²⁶ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 145:10.

²²⁷ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:1-145:29.

²²⁸ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 145:14.

²²⁹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:5.

²³⁰ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 235.

²³¹ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 146:13

²³² Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 235-236; Sinclair Hood, *a.g.e.*, s. 165-173; Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 145:27.

²³³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 149:7-9,11.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 54:74- fig. 51:33.

²³⁴ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 150:3,9,12.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 57:152,156-fig. 58:166.

²³⁵ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 150:6.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 57:143.

(**Resim 131, Çizim 95**). III. evrede daha çok kazıma ve cilalı çanaklar söz konudur. Burada beyaz boya bezemeye hiç rastlanmamıştır. Paralel çizgilerden oluşan açılar, yatay ve dikey üçgenler, tarak şeklinde motifler, içi doldurulmuş şeritlerden oluşan kazıma motifleri görülmektedir²³⁶ (**Resim 132, Çizim 96: 1-2**). Açık bezemeli süslemeler çoğunlukla kâselerin iç tarafında görülmektedir²³⁷ (**Resim 133, Çizim 97: 1-3**). Bir örnekte de cila kabın dış tarafına uygulanmıştır. Buradaki süsleme zikzak çizgilerle ve kafes şeklinde şeritlerden oluşmuştur. Bu süsleme kapalı kapların dış yüzeyinde nadiren görülmektedir²³⁸ (**Çizim 67: 2**).

Kalimnos Adası'ndaki çanak çömleklerde açık bezeme,²³⁹ (**Çizim 98**) beyaz boya bezeme,²⁴⁰ (**Çizim 99: 1-2**) kazıma bezeme görülmektedir. İç içe geçmiş çizgiler ve üçgenler birbirine paralel çizgiler, zikzak şeklinde motifleri görülmektedir.²⁴¹

²³⁶ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 152:3,6.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 61:251,248.

²³⁷ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 150:21,151:1,6; 152:2,153:9.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 64:291, fig. 62:255, fig. 67:351-fig. 60:233,fig. 68:358.

²³⁸ Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, s. 49-64; Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 239-240; Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, fig. 151:14.; Rainer C. S. Felsch, *a.g.e.*, fig. 60:234.

²³⁹ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig., 20.

²⁴⁰ Mario Benzi, *a.g.m.*, fig., 2,3,31.

²⁴¹ Audrey Furness, *a.g.m.*, s. 188-194.

5. DEĞERLENDİRME

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü Trakya'nın güneyinden başlayarak, Bafa Gölü'ne kadar tüm Batı Anadolu'ya yayılmıştır. Ayrıca benzer malzeme Doğu Ege Adaları'nda Sakız, Sisam ve Kalimnos adalarındaki yerleşmelerde de ele geçmiştir. Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te 2009 yılında başlatılan kazı çalışmaları bu kültürün Gökçeada'ya da yayıldığını göstermiştir. Bu kültür genellikle çanak çömleği ile tanınmaktadır. Bu döneme ait mimari yapılar ve yapılarla bağlantılı dönem malzemesi sadece Gülpınar ve Uğurlu/Zeytinlik yerleşmelerinde ele geçmiştir. Bu iki yerleşim yerinde bu kültüre ait 2 tabaka ortaya çıkartılmıştır. Gülpınar'ın 1. ve 2. evresine ait mimarî yapıların taş duvar örgü sistemleri aynı olup, 1. evresi ana kaya üzerine oturmaktadır.²⁴² Bu iki mimari tabakadan çıkan buluntular değerlendirildiğinde ise tabakalar arasında farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Genel olarak incelendiğinde Gülpınar yerleşimindeki konutların genellikle kare planlı olduğu ve girişin karşısında ocak olduğu belirlenmiştir. Konutların bazılarının iç kesimlerinde taş döşeli zeminden yükseltilmiş sekiler mevcuttur. Konutların birbirine bitişik olarak inşa edildiği anlaşılmıştır. Konut yapılarına bitişik veya onlara yakın alanlarda depo binaları vardır. Bunların içinde büyük depolama veya erzak kaplarının varlığı belirlenmiştir. Konutların önündeki avlularda veya çevreleyen dış mekânlarda çok sıklıkla tabana açılan erzak ve çöp çukurlarına rastlanılmıştır.

Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde II. evrenin 1. tabakası yüzey toprağının hemen altındadır. Bu tabakada kareye yakın yamuk planlı mimari yapı tespit edilmiştir. Bina 1 olarak isimlendirilen bu yapı bir çevirme duvarı ile diğer mekânlardan ayrılmıştır. Ortaya çıkarılan kare planlı yapının duvar tekniklerinin de farklı olduğu gözlemlenmiş, kuzey duvarının yapımında küçük boyutlu taşlar tercih edilirken, güney duvarında daha büyük boyutlu taşlar tercih edilmiştir. Bu yapıda sıkıştırılmış toprak taban ve üst yapıyı taşıyıcı ahşap direk için yapılmış söve taşı bulunmuştur. 2. tabaka kazılmadığı için tam olarak anlaşılamamıştır. Gülpınar'dan

²⁴² Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan , *a.g.m.*, s. 149.

farklı olarak Uğurlu/Zeytinlik yerleşiminde bulunan yapıda herhangi bir ocak veya seki gibi öğeler bulunmamıştır. Depolama niteliği taşıyan kısımların, yuvarlak taş örgüsü ile diğer birimlerden ayrıldığı görülmüştür. Gülpınar'daki gibi çöp çukuru veya erzak çukuru olarak nitelendirilebilecek birimlere rastlanmamıştır. Yapılan jeofizik çalışmalarında Uğurlu/Zeytinlik yerleşiminde konutların birbirine bitişik olarak inşa edilmedikleri anlaşılmaktadır.

Ulucak yerleşiminde şimdiye kadar tespit edilen bu döneme ait, 2 tane L biçimli duvar uzantıları vardır. Fakat bu duvarlara bakarak mimari konusunda fazla yorum yapabilmek imkânı yoktur. Çine-Tepecik yerleşiminde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait tabakalarında çift sıra taşlardan örülmüş, bir duvar sırası görülmüştür ve bu duvar kuzeyde yuvarlak planlı taş sıralarına bağlantılıdır. Bu yuvarlak planlı alanlardan çok sayıda büyük boyutlu çanak çömlek parçası ele geçirilmiştir.

Doğu Ege Adaları'ndaki yerleşimi olan Emporio yerleşiminin X-VIII. tabakaları aynı döneme aittir. Bu tabakalarda taş duvarlara ve tabanlara rastlanılmıştır. X. tabakada görülen duvar uzantısının, IX. tabakada bulunan duvarı çevreleyen ikinci yuvarlak planlı duvar kalıntıları olduğu gözlemlenmiştir. Konut mimarisinden farklı bu mimarinin niteliği anlaşılamamaktadır. Görüldüğü gibi bu dönem mimarisi ve yerleşim sistemi konusunda bilgilerimiz çok sınırlıdır.

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü çanak çömleği ile karakterize edilmektedir. Neolitik Dönem'deki kırmızı astarlı, açkılı, ince cidarlı çanak çömleklerden farklı olarak siyah ve kahverengi açkılı çanak çömlekler ortaya çıkmıştır. Görülen bütün yerleşimlerde çanak çömlekler el yapımıdır. Mal grupları bakımından genellikle özenli mallar ve kaba yapımı mallar bulunmaktadır. Kazı raporlarından anlaşıldığı kadarı ile Gülpınar hariç kaba mallar özenli mallara nazaran çok az daha fazladır. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşiminde ve Gülpınar yerleşiminde mimaride 2 tabaka görülmesine rağmen; çanak çömleklerde fark yoktur.

Bu kültürün en karakteristik formları dışa eğik ya da düz kenarlı çanaklar, içe dönük kalın ağız kenarlı kâseler, S kıvrımlı kâse ve çömlekler, boyunlu çömlekler,

tek kulplu çömlekler süzgeç biçimli kaplar ve “Cheese Pot” denilen peynir kaplarıdır. Bu kapların üzerinde bulunan mahmuz, mantar, lades ve sepet biçimli kulplar çanaklara ayırt edici özellikler kazandırmaktadır. Dönemin en karakteristik özelliklerinden biri mahmuz kulplardır ve bütün yerleşimlerde karşımıza çıkmaktadır. Mahmuz biçimli kulpların bazen çıkıntı yapan kısımları mantar biçimindedir ve Uğurlu/Zeytinlik Höyük, Beşik-Sivritepe, Yeşilova, Ege Gübre, Gülpınar, Çine-Tepecik, Ayio Gala, Emporio ve Tigani de bu örnekler mevcuttur. Lades biçimli kulp Uğurlu/Zeytinlik, Kumtepe, Beşik-Sivritepe yerleşmelerinde görülmüştür (**Tablo 1**). Sepet kulp, Gülpınar, Yeşilova, Beşik-Sivritepe, Kumtepe, Liman Tepe, Çine Tepecik yerleşmelerinde, Doğu Ege yerleşmelerinde Tigani, Emporio X-VIII. tabakalarında ve Kalimnos Adası’ndaki Vahty Mağarası’nda görülmektedir. Sepet kulp, Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde şimdiye kadar olan kazılarda karşımıza çıkmamıştır (**Tablo 3**).

Çanak ve çömleklerin dip kısımlarına konik veya elips şeklinde uzun ayaklar eklendiğini görmekteyiz. Çanak ve çömleklerdeki bu ayaklar, Kumtepe, Beşik-Sivritepe ve Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmelerinde karşımıza çıkmıştır. İzmir ve çevresindeki yerleşimlerde ve Doğu Ege Adaları’nda bu tip ayaklara hiç rastlanmamıştır. (**Tablo 1**)

Düz dipli, yüksek kaideli, pencere ayaklı meyvelikler Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’nün özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu tip çanaklar her yerleşmede görülmemektedir. Bu kap türü, Beşik-Sivritepe, Alacalıgöl, Çıplak Köyü, Gülpınar yerleşmeleri ile Emporio VIII, ve Tigani II tabakalarında görülmüştür. Şimdiye kadar Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde bu tarz kaplara rastlanmamıştır. (**Tablo 3**)

Bazı çanak ve çömleklerin diplerinde negatif hasır izlerine rastlanılmıştır. Dönemin çanak çömlek ustalarının çanak çömlekleri hasır altlıklar üzerinde elle şekillendirdiklerini göstermektedir. Bu tür hasır izlerine ait çanak çömlek örnekleri, Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Ulucak, Çine-Tepecik ve Malkayası Mağarası’nda karşımıza çıkmaktadır. Şimdiye kadar Uğurlu/Zeytinlik yerleşmesinde bu tip hasır

izli çanak çömleklere rastlanmamıştır. Yine Doğu Ege Adaları'nda da bu tip çanak ve çömlekler ele geçmemiştir. Negatif hasır izli çanak çömlek topluluğunun Çanakkale ve İzmir ve çevresi yerleşmesi ile sınırlı kaldığı anlaşılmıştır. **(Tablo 3)**

Gülpınar yerleşmesinde kaba malların büyük bir kısmını oluşturan, ağız kenarında bir sıra delik bulunan peynir kapları (Cheese Pot) olarak bilinen sığ çanaklar, Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te şimdiye kadar karşımıza çıkmamıştır. Bu kaplar Gülpınar dışında Beşik-Sivritepe, Alacalıgöl, Ulucak, Yeşilova, Liman Tepe ve Malkayası yerleşmelerinde, Doğu Ege Adaları'nda Ayio Gala'nın üst tabakasında, Emporio VIII. tabakada vardır. Bunun yanı sıra tüm yüzeyi delikli süzgeç biçimli kaplar Uğurlu/Zeytinlik Höyük, Beşik-Sivritepe Gülpınar, Ulucak yerleşmelerinde karşımıza çıkmaktadır. **(Tablo 3)**

Doğu Ege Adaları'ndaki yerleşmelerde de bu kültüre ait çanak çömlekler Batı Anadolu ve Gökçeada'daki yerleşimlerdeki gibi koyu yüzlü, gri-siyah ve kahverengi renk özelliklerine sahiptir. Form özellikleri bakımından Batı Anadolu ve Gökçeada örnekleri ile çok benzerdir.

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nün en karakteristik bezeme türü açık bezemedir. Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşimi başta olmak üzere bütün yerleşimlerde açık bezeme görülmektedir **(Tablo 2)**. Genellikle iyi mallarda, çok az sayıda da kaba malların yüzeylerinde uygulanmıştır. Kumtepe yerleşmesinde görülen açık bezeme çanakların iç ve dış yüzeylerinde, Beşik-Sivritepe yerleşmesinde iç yüzeyinde²⁴³, Gülpınar yerleşmesinde iç ve dış yüzeyde, bazen her iki yüzeyinde aynı anda yer almaktadır.²⁴⁴ Genellikle yüksek kaideli meyveliklerin, halka kaideli kâselerin ve derin çanakların iç kısımlarında ve boyunlu çömleklerin omuz kısımlarında görülmektedir.²⁴⁵ Ulucak yerleşmesinde açık bezeme kapların iç yüzeylerinde²⁴⁶, çok az bir örnekte dış yüzeyde uygulanmıştır.²⁴⁷ Ulucak

²⁴³ Ulf Dietrich Schoop, *a.g.e.*, s. 243.

²⁴⁴ Çilem Yavşan, *a.g.e.*, s. 10.

²⁴⁵ Çoşkun Özgünel-Davut Kaplan, *a.g.m.*, s. 410.

²⁴⁶ Altan Çilingiroğlu-Zafer Derin-Eşref Abay-Haluk Sağlantimur-İlhan Kayan, *a.g.e.*, s. 19.

²⁴⁷ Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 32.

yerleşimindeki açık bezeme örnekleri çeşitlilik göstermekle birlikte, bazı örnekleri farklı motifler içermektedir. Bunlar arasında açık bezeme ve İnkruste bezemenin aynı örnekte kullanıldığı çanaklar vardır. Bu tarz süsleme Uğurlu/Zeytinlik Höyükte bulunmamaktadır. Çine-Tepecik yerleşmesinde iç ve dış yüzeylerinde²⁴⁸, Malkayası Mağarası'nda çanakların dış yüzeyinde yer almıştır.²⁴⁹

Açık bezemenin görüldüğü çanak çömleklerin üzerindeki motifler genellikle birbirine benzemektedir. İç içe geçmiş çizgiler, zikzak çizgiler, yatay ve dikey şeritler, kafes tarama, kafes şeklinde üçgenler, içi dolu paneller, kalın bantlar arasında paralel veya çapraz çizgi dizileri kullanılan motifler arasındadır.

Bu kültürle birlikte görülen diğer bir bezeme türü de sığ oluk bezemedir. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde sığ oluk bezeme özenli mallarda ve çanakların dış yüzeylerinde karşımıza çıkmaktadır (**Tablo 2**). Genellikle kâse biçimli kapların dudak kesimlerinde, çömlek formlarının gövdelerinde görülmektedir. Çine-Tepecik yerleşmesinde ise kapların iç ve dış yüzeylerinde görülmektedir.²⁵⁰ Kabın dış yüzeyinde iç içe yarım dairelerin oluşturduğu oluk bezeme tüm gövdeyi saran bir süsleme özelliği ile karşımıza çıkmaktadır. Kapların iç yüzeyinde uygulanan oluk bezeme birbirine paralel eğik çizgi taramalı bezeme stiline uygulandığı örnekler ise, daha çok derin kâse formuna sahip açık kaplardır.²⁵¹ Ulucak yerleşiminde çanakların iç yüzeyinde, dikey ya da çapraz, bazen bir grubu sola, bir grubu sağa yönelik, bazen de kafes örgüsü şeklinde uygulanmıştır.²⁵² Ege Gübre yerleşiminde de oluk bezeme örneği görülmüştür. Genellikle içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanak çömleklerde, iç kısma yapılmıştır. Yatay şekilde uzan çizgiler şeklinde yapılmıştır.²⁵³

Uğurlu Gökçeada/Zeytinlik Höyük başta olmak üzere uygulanan bezeme türlerinden biri de kazıma (çizi) bezemedir. Burada çanak çömleklerin dış yüzeyinde

²⁴⁸ Sevinç Günel, *28. Araştırma Sonuçları ...*, s. 235.

²⁴⁹ Anneliese Peschlow-Bindokat, *a.g.e.*, s. 85.

²⁵⁰ Sevinç Günel, *28. Araştırma Sonuçları ...*, s. 235.

²⁵¹ Sevinç Günel, *Karadeniz'den Fırat'a ...*, s. 220.

²⁵² Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 32-33.

²⁵³ Haluk Sağlamtimur-Ali Ozan, *a.g.m.*, s. 102.

uygulanmıştır ve uygulandıktan sonra çizgilerin içi beyaz renkli bir madde ile doldurulmuştur. (İnkruste) Beşik-Sivritepe, Coşkuntepe ve Malkayası Mağarası'nda genellikle kapların dış yüzeyinde, Gülpınar, Çine-Tepecik yerleşmelerinde kapların iç ve dış yüzeylerinde görülmektedir. Ulucak'ta kazıma bezeme sadece küçük boy çömleklerin üzerine sığ veya derin olarak uygulanmıştır. Ege Gübre yerleşmesinde kazıma bezemeyle yapılan alanların içine veya dışına noktalama bezeme yapılarak iki bezeme aynı anda uygulanmıştır.²⁵⁴ Kumtepe yerleşmesinde çizi bezeme görülmemektedir. Doğu Ege Adaları'nda Emporio yerleşmesinde kullanılan en yaygın bezeme kazıma bezemedir. Bunların çoğu kapalı kap örneklerinde görülmüştür. Ayio Gala ve Tigani I ve II. tabakalarda kazıma bezemeye rastlanmamıştır. Tigani III. tabakada kazıma bezeme kullanılmıştır. Kalimnos Adası'ndaki Vahty Mağarası'nda da kazıma bezeme çanak çömleklerin süslemesinde kullanılmıştır. Çanak çömlekler üzerinde en çok kullanılan kazıma bezeme motiflerine gelince, yatay ve dikey çizgiler, zikzak çizgiler, kafes şeklinde taramalar, iç içe geçmiş çizgiler ve iç içe geçmiş üçgen ve dama motifleridir.

(Tablo 2)

Nokta bezeme Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde özenli mallarda, çanakların dış yüzeyinde birden fazla sıralar halinde ve üçgen bantlar halinde uygulanmıştır. Birde nokta bezemenin Ayio Gala yerleşiminde üçgen şekillerle süslenmiş bantlar halinde uygulandığı görülmüştür. **(Tablo 2)**

Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nün karakteristik bir özelliği olan süsleme örneklerinden biri de beyaz boya bezemedir. Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinde sadece yüzey buluntuları arasından çıkmıştır. Bu bezemenin kullanıldığı diğer yerleşimler, Kumtepe, Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Malkayası Mağarası, Çine-Tepecik, Kaymaktepe yerleşmelerinde bulunmuştur. Gülpınar yerleşmesinde kapların dış yüzeylerinde ve çömleklerin omuz kısımlarına uygulandığı görülmüştür. Çine-Tepecik yerleşmesinde ise kapların hem iç hem de dış yüzeylerinde uygulanmıştır. İzmir çevresindeki yerleşimler olan Ulucak,

²⁵⁴ Tayfun Caymaz, *a.g.e.*, s. 31,68-69.

Yeşilova ve Ege Gübre yerleşimlerinde beyaz boya bezemeye rastlanmamış; fakat Liman Tepe yerleşmesinde beyaz boya bezeme görülmektedir. Doğu Ege Adalarında Ayio Gala yerleşmesinde, koni şeklindeki boyunlu çömleklerde, Emporio X. tabakada kapalı kapların üzerinde görülmektedir. Tiganı I evrede beyaz boya bezemeye sık rastlanmaktadır. Buna rağmen Tiganı II ve III. evrede beyaz boya bezemeye hiç rastlanmamıştır. Kalimnos'daki Vahty yerleşmesinde de beyaz boya bezeme süsleme olarak kullanılmıştır. Beyaz bezeme örneklerinde, dikine ya da çapraz paralel çizgiler, zikzak çizgiler, V şeklinde ve tüm kabı saran motifler, dama tahtası motifleri sık görülmektedir (**Tablo 2**).

Kapların üzerinde görülen bir başka bezeme de parmak baskılı şerit kabartma ve plastik bezemedir. Parmak baskılı şerit kabartma genellikle kapların ağız ve boyun kısımlarının tamamını çevreleyerek uygulanmaktadır. Uğurlu/Zeytinlik Höyük, Gülpınar, Beşik-Sivritepe, Alacalıgöl, Yeşilova ve Tiganı yerleşmesindeki çanak çömlekler üzerinde görülmüştür (**Tablo 2**). Plastik süslemeler de bu dönem için ilgi çekicidir. Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te insan yüzü şeklinde yapılan plastik süsleme bu dönem için ünik eserler arasındadır. Malkayası Mağarası'nda da plastik süslemeler de ilgi çekici örnekler arasındadır. Doğu Ege yerleşimlerinde Ayio Gala ve Emporio VIII. tabakada genellikle büyük boyutlu kapların üzerinde plastik bezemenin kullanıldığı görülmüştür.

Yerleşimlerdeki besin ekonomilerinde değinecek olursak; karma ekonomiden söz edebiliriz. Kumtepe yerleşmesinde yapılan botanik araştırmalar ile IA evresinde buğdayın kültüre alınmadığı tespit edilmiştir. Bu evrede av hayvanları yabani incir gibi doğal çevrede bulunan ürünler bolca tüketilmiştir. Yabani incirin yanı sıra kabuklu yemişler ve mercimek gibi besinlerin kalıntularına rastlanılmıştır. Sığır, koyun ve az sayıda keçi ile domuz evcilleştirilmiştir. Ayrıca yerleşmenin deniz kıyısına yakın olmasından dolayı bol miktarda midye ve istiridye kabuklarına rastlanmıştır. Bu sebepten dolayı burasının bir balıkçı köyü olabileceği akla gelmektedir.²⁵⁵ Aynı şekilde Beşik-Sivritepe yerleşmesinin de ekonomisinde midye

²⁵⁵ Utta Gabriel, *Düş ve Gerçek...*, s. 342-345.

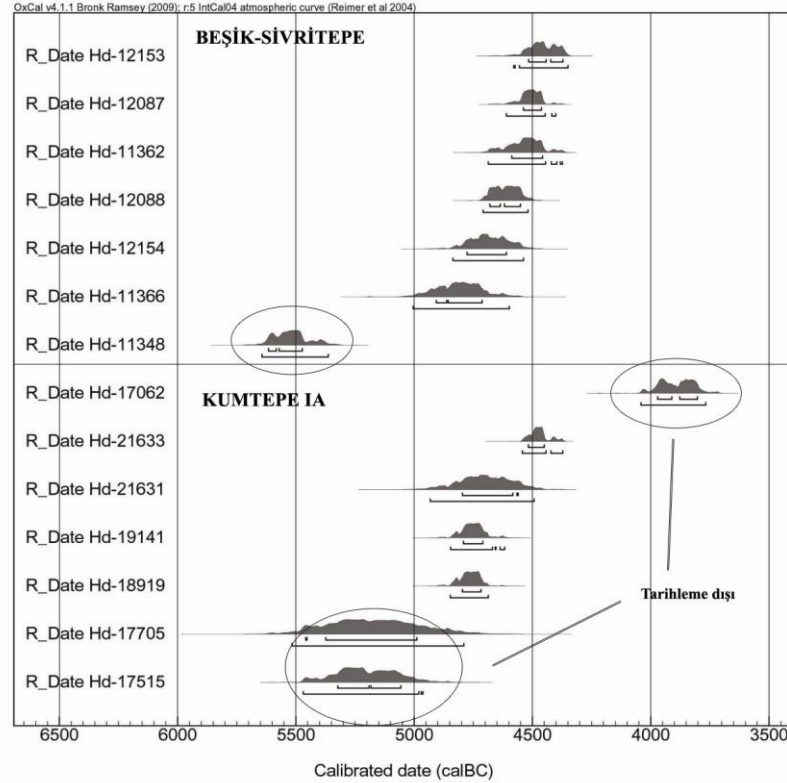
ve istiridye kabuklarına çok sayıda ele geçmesi besin ekonomisinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Ayrıca koyun, domuz ve keçinin Beşik-Sivritepe yerleşmesinde evcil hayvan olarak beslendiği görülmüştür.²⁵⁶ Gülpınar yerleşmesinde ise tarım, hayvancılık, avcılık, balıkçılık ve midye-istiridye toplayıcılığı gibi çeşitli ekonomik faaliyetlerde buldukları görülmüştür. Kazılar sırasında yoğun miktarda yoğun miktarda evcil koyun, keçi ve inek kemiği ele geçmesi bu dönem insanının toprağı ekip biçmesinin yanında hayvan besiciliğı yaptığının göstermektedir. Kazılarda çok sayıda yaban keçisi (*Capra aegagrus*), yaban domuzu (*Sus scrofa*), ve alageyik (*Dama dama*) kemikleri ele geçmesi Prehistorik Gülpınar insanların önemli oranda avcılık faaliyetlerinde bulunduğuna işaret etmektedir. Bu tür yabani hayvan kemiklerinin ele geçmesi yaklaşık MÖ 5000'de Gülpınar ve çevresinde ne tür yabani hayvan popülasyonu olduğu konusunda bilgi vermektedir. Bunların yanı sıra yerleşmede balıkçılık ve midye/istiridye toplayıcılığı da yoğun şekilde yapılmıştır. Kazılar sırasında çok farklı türlerde balık kemiği ele geçmesi bunu doğrulamaktadır. Balık kemikleri arasında köpekbalığı dişi ve ton balığı kemikleri ele geçmesi Gülpınar insanların gelişkin balık avlama teknolojisine sahip olduğunu göstermektedir. Balık kemikleri yanında deniz kaplumbağasına ait kemikler de ele geçmiştir. Midye-İstiridye kabukları da kazılar sırasında yoğun miktarda ele geçmiştir. İstiridye (*Ostrea edulis*), kum midyesi (*Tapes decussates*), sülünez (*Ensis ensis*), yürek midyesi (*Cerastoderma glaucum*), Çin şapkası (*Patella coeruleae*) ve kara midye (*Mytilus galloprovincialis*) gibi deniz yumuşakçaları ele geçen en yaygın türleri temsil etmektedir.²⁵⁷

Kumtepe IA/Beşik Sivritepe Kültürü MÖ 6. binyılın sonları ve MÖ 5. binyılın başlarına tarihlendirilmektedir. Kumtepe, Beşik-Sivritepe ve Gülpınar'dan gelen radyokarbon tarihlerine göre bu kültür yaklaşık olarak MÖ 5200-4500 yıllarına tarihlendirilmektedir. Kumtepe'den gelen 7 adet radyokarbon tarihi vardır. Bunlardan 2 tanesinin hata payı çok büyüktür. (Hd-17705 ve Hd-17515) Diğer bir

²⁵⁶ Manfred Korfman, 6. *Kazı Sonuçları...*, s.112-113; Manfred Korfmann, 7. *Kazı Sonuçları ...*, s. 230; Göksel Sazcı, *a.g.m.*, s. 287.

²⁵⁷ Turan Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, *a.g.m.*, s. 13.

tarih muhtemelen üst tabakadandır. (Hd-17062) Diğer 4 tarih Kumtepe IA tabakasını yaklaşık MÖ 5000-4500 yılları arasına tarihlemektedir. Beşik-Sivritepe'den gelen 6 radyokarbon tarihi vardır. Bunlardan bir tanesi muhtemelen örnekten dolayı erken bir tarih vermektedir (Hd-11348). Bu tarih göz önünde bulundurulmasa Beşik-Sivritepe yaklaşık MÖ 5000-4400 yılları arasına tarihlendirilmektedir²⁵⁸ (**Plan 17**). Gülpınar yerleşmesinden gelen 5 adet radyokarbon tarihi ise MÖ 5200-4800 tarihleri arasını vermektedir.²⁵⁹ Ege Gubre yerleşmesinin Kalkolitik tabakasından gelen 2 adet radyokarbon tarihi vardır. Bu tarihler yaklaşık MÖ 4000-3800 yıllarını vermektedir. Çanak çömleklerde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü ile benzerlikler olsa da bu durum İzmir bölgesinde Orta Kalkolitik Çağ öğelerinin Geç Kalkolitik Çağ'a girdiği şeklinde yorumlanabilir.

Plan 17: Kumtepe ve Beşik-Sivritepe C14 tarihleri

²⁵⁸ Utta Gabriel, *Kontinuität und Wandel im spätneolithischen/ Chalkolithischen Westanatolien. Die Marmara- und Ägäisregion als Vermittler zwischen Asien und Europa* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universität Tübingen) Tübingen, 2010.

²⁵⁹ Turan Takaoğlu-Abdülkadir Özdemir, *a.g.m.*, s. 1.

6. SONUÇ

“Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik Höyük Kazısı Işığında MÖ 5. Binde Batı Anadolu ve Doğu Ege Adaları” başlıklı tez konusu ile Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü Orta Kalkolitik Dönem’e tarihlendirilmiş ve bu dönemin kültürel özellikleri ortaya konmuştur. Amacımız bu kültürü Batı Anadolu’da yapılan yeni kazıların da sayesinde güncel değerlendirmeler yapmak ve bu kazılara 2009 yılında başlanılan Gökçeada’daki Uğurlu/Zeytinlik Höyük’ün de eklenmesiyle, bu kültüre ait bilgi birikimine katkı sağlamaktır. Bu çalışma ile şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

1. MÖ 6. binyıl sonu, MÖ 5. binyıl başlarından itibaren Batı Anadolu’da farklı bir kültür ortaya çıkmıştır. Gerek mimarisi ve yerleşim sistemi gerekse başta çanak çömlek olmak üzere tüm buluntuları ile bölgede daha önce görülen Neolitik Çağ kültürlerinden farklıdır. Özellikle benzer çanak çömleklerin Balkanlar’da da görülmesi bu kültürün ortaya çıkmasında Balkanlarla olan kültür alışverişi veya nüfus hareketliliği olabilir. Diğer yandan özellikle İzmir bölgesi kazılarından gelen C14 tarihleri Neolitik tabakalarla Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültür tabakaları arasında 300-400 yıllık bir boşluk vardır. Bu boşluğu dolduran tabakalar sadece Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik yerleşmesinde vardır.

2. Uğurlu/Zeytinlik Höyük ve Gülpınar yerleşimlerinden anlaşıldığı kadarı ile Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’nün 2 evreli olduğu anlaşılmaktadır. Buluntulara bakıldığında bu 2 evre arasında kesin farklılık görülmemektedir.

3. Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü’ne ait çanak çömlek topluluğunun bölgesel ve yerel farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır. Bu dönemin çanak çömleklerinin en karakteristik özelliği, koyu yüzlü gri, siyah ve kahverengi renk tonlarında ve el yapımı olmasıdır. Dönemin en karakteristik formları, dışa eğik, düz kenarlı çanaklar, içe dönük kalın dudak kenarlı kâseler, S kıvrımlı kâse ve çömlekler, tek kulplu çömlekler, boyunlu çömleklerdir. Bu çanak ve çömleklere eklenen ve dönemin en belirgin özelliği olan mahmuz kulplar bu formlara ayırt edici

özellik kazandırmıştır. Mahmuz kulplar bütün yerleşmelerde görülmektedir. Mahmuz kulpların bazen mantar şeklinde olduğu görülmüş; Uğurlu/Zeytinlik Höyük, Beşik-Sivritepe, Yeşilova, Ege Gübre, Gülpınar, Çine-Tepecik, Ayio Gala, Emporio ve Tigani de bu örnekler mevcuttur. Bu dönemde ortaya çıkan Cheese Pot denilen peynir kapları Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te görülmemekte, Gülpınar, Beşik-Sivritepe, Alacalıgöl, Ulucak, Yeşilova, Liman Tepe ve Malkayası yerleşmelerinde, Doğu Ege Adalarında Ayio Gala'nın üst tabakasında, Emporio VIII. tabakasında görülmektedir. Çanak çömleklerin altında bulunan ayaklar Kumtepe, Beşik-Sivritepe ve Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te görülüyorken, İzmir ve çevresindeki yerleşmelerde ve Doğu Ege Adaları'nda yoktur. Bu dönemde çanak çömleklerin altında bulunan negatif hasır izlerine de rastlanması oldukça ilgi çekicidir. Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Ulucak, Çine-Tepecik ve Malkayası Mağarası'nda negatif hasır izleri görülmüştür. Diğer yerleşimlerde görülmemektedir. Dönemin çanak çömleklerindeki bir diğer karakteristik unsur da düz dipli, yüksek kaideli, pencere ayaklı meyveliklerdir. Bu form Beşik-Sivritepe, Alacalıgöl, Çıplak Köyü, Gülpınar yerleşmeleri ile Emporio VIII, ve Tigani II tabakalarında görülmüş, İzmir ve çevresindeki yerleşmelerde karşımıza çıkmamıştır. Dönemin en belirgin özelliği de çanak çömleklerdeki bezemelerdir. Açık bezeme bütün yerleşimlerde karşımıza çıkmaktadır. İzmir çevresindeki yerleşimler olan Ulucak, Yeşilova ve Ege Gübre yerleşimlerinde beyaz boya bezemeye rastlanmamıştır. Kumtepe, Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Liman Tepe Malkayası Mağarası, Çine-Tepecik, Kaymaktepe yerleşmesinde görülmektedir. Ulucak yerleşmesinde farklı olarak kırmızı renk boyanın çanak çömlekler üzerinde uygulandığı görülmüştür. Doğu Ege Adalarındaki yerleşmelerde Ayio Gala, Emporio X. tabakada, Tigani I ve Kalimnos'daki Vahty Mağarası'nda beyaz boya bezeme görülmektedir. Tigani II ve III. evreler de ise beyaz boya bezeme kullanılmamıştır. Kazıma (çizi) bu dönem için sık uygulanan bir bezeme türüdür. Kazıma işlemi yapıldıktan sonra çizgilerin içi beyaz renkli bir madde ile doldurulmuştur. (İnkruste) Beşik-Sivritepe, Coşkuntepe ve Malkayası Mağarası'nda, Gülpınar, Çine Tepecik, Ulucak, Ege Gübre, Doğu Ege Adaları'nda Emporio, Tigani III, Kalimnos Adası'ndaki Vahty Mağarasında kazıma bezeme örnekleri bulunmaktadır. Ayio Gala ve Tigani I ve II. tabakalarında kazıma bezeme görülmemektedir.

4. Şimdiye kadar kazısı yapılan yerleşimlerde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'ne ait ölü gömme gelenekleri hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Kumtepe yerleşmesinde bu döneme ait 6 adet mezar bulunmuştur. Bunlardan yola çıkarak yerleşim içi gömü olduğu görüşünü ifade edebiliriz. Ölüler hocker biçiminde yatırılmışlardır. Ege Gübre yerleşmesinde 5 adet mezar tespit edilmiş ve hocker biçiminde gömülmüşlerdir. Doğu Ege Adaları'ndaki Emporio Yerleşmesinin X tabakasında 4 adet kafatası toplu halde gömülmüştür. Bu kafataslarının ölü kültü ile ilişkili olduğu akla gelmektedir.

5. Gülpınar yerleşmesinden çıkan insan biçimli figürinler bu dönem insanının dinsel düşünce sistemine işaret ediyor olabilir. Göz pınarlarından aşağıya doğru akan göz yaşlarının kazıma çizgiler ile gösterildiği ve ağız kısmının yapılmadığı örnek, ritüel bir olay ile ilgili bir anlatımı sembolize ediyor olabilir. Etnografik verilerden yola çıkarak bu tür ağlayan insan konulu figürinler cenaze törenlerinde yas tutan insanları betimlediği yönünde görüşler bulunmaktadır. Figürin başlarının çanak çömleklerin bir parçası olduğunu düşünülmektedir. O zaman bunların ev kültü veya cenaze törenleriyle ilgili özel kullanım amaçlı kült kapları olduğu ileri sürülebilir. Uğurlu/Zeytinlik Höyük yerleşmesinden şimdiye kadar tek figürin başı çıkmıştır. Bu örnekte de, Gülpınar örneklerinde olduğu gibi sadece göz ve burun ifade edilmiş, ağız kısmı belirtilmemiştir. Doğu Ege Adaları'ndaki Ayio Gala yerleşmesinden çıkan figürinler de ritüel bir olayı sembolize ediyor olabilir.

6. Kumtepe IA/Beşik Sivritepe Kültürü'ne ait karma bir besin ekonomilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Tarım ve hayvancılığın yanı sıra avcılık, balıkçılık ve midye-istiridye toplayıcılığı vardır.

7. Bu dönemde ayrıca geniş çağlı ticaretten de söz edebiliriz. Gülpınar yerleşiminde 20 adet Melos Adası'na özgü ve Orta Anadolu Bölgesi'nde Göllüdağ kaynaklarına ait 10 adet obsidyen aletlerin varlığı yine Uğurlu/Zeytinlik yerleşmesinden çıkan 15 adet obsidyenin de Melos kaynaklı ve 1 tanesinin Göllü Dağ kaynaklı olması uzak coğrafyalar ile deniz ve kara ticaretinin varlığına işaret

etmektedir. Ayrıca Gülpınar yerleşmesinde kaynağı uzak coğrafyalarda bulunan mermer kaplar bulunmuştur. Bu konik şeklinde mermer kaplara ait örnekler, Orta Batı Anadolu'da Akhisar civarında bulunan bu dönemin bilinen mermer atölyelerinden Kulaksızlar'da üretildiği düşünülmektedir.

Uğurlu/Zeytinlik Höyük kazısı sayesinde Kumtepe IA/Beşik-Sivritepe Kültürü'nün kısıtlı mimari yapısı hakkındaki bilgilere bir yenisi daha eklenmiştir. Fakat kültürün tam anlamıyla tanımlanması için de yeterli değildir. Bunun için daha fazla kazıya ve radyokarbon tarihine ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Abay, E.,
Sağlamtimur H.,
Özkan, T., (2000) "Ulucak Höyük Kazıları 1998",
21. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 1, Ankara, s. 359-370.
- Akdeniz, E., (1997). "1995 Yılı Büyük Menderes Ovası ve Çevre Yüzey Araştırmaları", *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt II, Ankara, s. 233,254.
- Akdeniz, E., (1997). "Güneybatı Anadolu Sahillerinde Prehistorik bir yerleşim Tavşan Adası", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi*, V.s.1-13.:
- Benzi, M., (2008). "A Forgotten Island: Kalymnos in the Late Neolithic Period", *Proceedings of the International Symposium The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age*, H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel (eds.), Ankara, s. 85-108.
- Calvert, F., (1859). "The Tumulus of Hanai Tepeh in the Troad," *The Archaeological Journal* 16, s.1-6.
- Caymaz, T., (2010). *Yeni buluntular Işığında Orta Batı Anadolu Kalkolitik Dönem Kültürü*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

- Çilingiroğlu, A.,
Derin, Z.,
Abay, A.,
Sağlamtimur, H.,
Kayan, İ., (2004). *Ulucak Höyük: Excavations Conducted Between 1995-2002*, Ancient Near Eastern Supplement 15, Louvain, Peeters.
- Çilingiroğlu, A.,
Dedeoğlu, F., (2007). "Ulucak Höyük Kazıları 2005 Yılı Çalışmaları", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara, s. 137.
- Çilingiroğlu, A.,
Çilingiroğlu, Ç., (2007). "Ulucak", *Türkiye'de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, M. Özdoğan-N. Başgelen (eds.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 361-372.
- Çilingiroğlu, A.,
Çevik Ö.,
Çilingiroğlu, Ç., (2012). "Ulucak Höyüğü", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat (eds.), İzmir, s.157-168.
- Çilingiroğlu, A.,
Çevik, Ö.,
Çilingiroğlu, Ç., (2012). "Ulucak Höyük", *The Neolithic in Turkey: Western Anatolia*, Özdoğan, M., N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, s. 139-175.

- Derin, Z., (2007). “Yeşilova Höyüğü”, *Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı, Türkiye’de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, M., Özdoğan-N.Başgelen (eds.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 377-384.
- Derin, Z., (2008). “İzmir Yeşilova Höyüğü”, *Doğudan Yükselen Işık-Anadolu. Arkeolojisine Katkıları Atatürk Üniversitesi 50. Yıl Armağan Kitabı*, İstanbul, s. 217-230
- Derin, Z.,
Ay, F.,
Caymaz, T., (2009). “İzmir’in Prehistorik Yerleşimi – Yeşilova Höyüğü 2005-2006 yılı Çalışmaları”, *Arkeoloji Dergisi* XIII (2009/1), İzmir, s. 16.
- Derin, Z., (2012). “Yeşilova Höyüğü”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat (eds.), İzmir, s.172.
- Derin, Z., (2012). “Yeşilova Höyük”, *The Neolitik in Turkey, New Excavations & New Research*, M., Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuliholn (eds.), İstanbul, s. 177-195.
- Dinç, R., (1997). “Kulaksızlar Mermer İdol Atölyesi ve Çevre Araştırmaları”, *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, s. 267-268.

- Erdoğu, B.,
Tanındı, O.,
Uygun, D., (2003). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri ¹⁴C Veri Tabanı*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Erdoğu, B., (2011). “A Preliminary Report From The 2009 ve2010 Field Seasons At Uğurlu On The Island Of Gökçeada”, *Anatolica XXXVII*, s. 47-48.
- Erdoğu, B., (2011). “ Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kazı Çalışmaları”, *VIII Arkeoloji Buluşması*, s.53-54.
- Erdoğu, B., (2012). “Uğurlu-Zeytinlik: Gökçeada’da Tarih Öncesi Dönemlere Ait Yeni Bir Yerleşme”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s.1-16.
- Erkanal, H.,
Hüryılmaz, H., (1994). “1992 Liman Tepe Kazıları”, *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara, s.361-369.
- Erkanal, H.,
Günel, S., (1997). “1995 Yılı Liman Tepe Kazıları”, *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı.*, 1. Cilt, Ankara, s.231-249.
- Erkanal, H.,
Artzy, M.,
Kouka, O., (2003). “2001 Yılı Liman Tepe Kazıları” *24. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt, Ankara, s. 423-432.
- Erkanal, H.,

- Şahoğlu, V.,-vd., (2009). “ Liman Tepe 2007 Yılı Kazıları ” 30. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara, s.299-312.
- Felsch, R. C. S., (1988). *Das Kastro Tigani: Die spätneolithische und chalkolithische Siedlung*, Bonn.
- French, F., (1964). “Recent Archaeological Research in Turkey, Surface Finds”, *Anatolian Studies* 14, s. 37.
- Furness, A., (1956). “Some Early Pottery of Samos”, Kalimnos and Chios, *PPS* 22, s. 173-212.
- Gabriel, U.,
Aslan, R.,
S. W. Blum, (2004). “Alacaligöl: Eine neu entdeckte Siedlung des 5.Jahrtausends v. Chr. In der Troas,” *Studia Troica* 14, s.121-133.
- Gabriel, U., (2000). Mitteilung zum Stand der Neolithikumsforschung in der Umgebung von Troja (Kumtepe 1993-1995; Besik-Sivritepe 1983-1984, 1987, 1998-1999),” *Studia Troica* 10, s. 233-238.
- Gabriel, U., (2001). “Troia Çevresinde İlk İnsan İzleri, Kumtepe ve Beşik-Sivritepe. Kazı Sonuçları”, *Düş ve Gerçek Troia*, J. Latacz-M. Korfmann, vd. (eds.) İstanbul, s. 343-345.
- Gabriel, U., (2010). *Kontinuität und Wandel im spätneolithischen/ Chalkolithischen Westanatolien. Die Marmara- und Ägäisregion als Vermittler zwischen Asien und Europa* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universität Tübingen) Tübingen.

- Günel, S., (2006). “Çine Tepecik Höyüğü 2004 Yılı Kazıları,” 27. *Araştırma Sonuçları Toplantısı. I*, Ankara, s. 19-29.
- Günel, S., (2007). “Çine Tepecik Höyüğü 2005 Yılı Kazıları,” 28. *Araştırma Sonuçları Toplantısı. I*, Ankara, s. 231-247.
- Günel, S., (2008). “Çine Tepecik Höyüğü 2006 Yılı Kazıları,” 29. *Araştırma Sonuçları Toplantısı. I*, Ankara, s.73-91.
- Günel, S., (2011). “Çine-Tepecik Kazıları Işığında Bölgenin Tarihöncesi Kùltürleri Üzerine Bir İnceleme”, *Karadeniz'den Fırat'a Bilgi Üretimleri-Önder Bilgi'ye Armağan Yazılar*, A. Öztan-Ş. Dönmez (eds.), Ankara, s. 217-232.
- Harmankaya, S.,
Tanındı, O.,
Özbaşaran, M., (1998), *TAY Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri III: Kalkolitik*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Harmankaya, S.,
Erdoğu, B., (2003). “The Prehistoric Sites of Gökceada, Turkey“, *From Villages to Cities. Studies Presented to Ufuk Esin*, H. Hauptmann, M. Özdoğan, N. Başgelen, (eds.), İstanbul.
- Hood, S., (1981, 1982). *Excavations in Chios 1938-1955. Prehistoric Emporio and Ayio Gala I-II*, London.
- Hood, S., (1990). "Prehistoric Samos," *Classical Review* 40, s.127-129.

- Kapsız, A., (2004). “*Göçeada’da Fiziki Coğrafya Araştırmaları*”, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kayan, İ., (2001). “Troia Yöresinin Yüzeş Şekilleri”, *Düş ve Gerçek Troia*, J. Latacz-M. Korfmann, vd. (eds.), İstanbul, s. 311-313.
- Kayan, İ., (2000). “The Water Supply Of Troia”, *Studia Troica 10*, s.135-144.
- Kayan, İ., “Kuzey Ege Kıyılarımızın Kuvaterner Jeomorfolojisi”, *Türkiye Kuvaterneri Çalıştayı*.
- Korfmann, M., (1984). “Beşik Yassitepe ve Beşik-Sivritepe 1983 Ön Raporu,6. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, s. 107-121.
- Korfmann, M., (1985). “Beşik Yassitepe ve Beşik-Sivritepe ve Beşik Mezarlığı 1984 Ön Raporu,7. Kazı Sonuçları Toplantısı, s. 229-239.
- Korfmann, M., (1985). "Besik-Tepe 1983. Grabungen am Besik-Yassitepe und Besik-Sivritepe," *Archaeologischer Anzeiger*, s. 167-172.
- Korfmann, M., (1986). "Besik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabungen von 1984," *Archaeologischer Anzeiger*, s. 303-363.
- Korfmann, M., (1988). “1987 Yılı Beşik-Sivritepe ve Beşik Koyu ve Troia Çalışmaları, 10. Kazı Sonuçları Toplantısı I, s. 323-331.

- Korfmann, M.,(1989). "Besik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Arbeiten von 1987 und 1988. Auswertungsarbeiten Besik-Sivritepe, Besik-Yassitepe, Besik-Gräberfeld, Grabungen am Besik-Sivritepe, *Archaeologischer Anzeiger*, s.73-481.
- Korfmann,M.,
Girgin, Ç.,
Morcöl, Ç.,
Kılıç, S., (1995). "Kumtepe 1993 Bericht über die Rettungsgrabungen," *Studia Troica* 5, s. 237-289.
- Koşay, H.Z.
Sperling, J. W., (1936). *Troad'da dört yerleşim yeri*, İstanbul.
- Kökten, K., (1949). "1949 Yılı Tarih Öncesi Araştırmaları Hakkında Kısa Rapor," *Bulleten XIII*, s.811-831.
- Lamb, W., (1932). "Schilimann's Prehistoric sites in the Troad", *Praehistorische Zeitschrift* 23, s.111-131.
- Lambeck, K., (1996). "Sea-level change and shore-line evolution in Aegean Greece since upper Palaeolithic time", *Antiquity* 70, s. 588–611.
- Lambrianides, K (1993). "Preliminary Survey Of The Madra Çay Delta At Altınova, Near Ayvalık", *X. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, s. 227-228.
- Özbek, O., (2006). "Gelibolu Yarımadası Güneyindeki Bazı Höyüklerin Son Araştırmalar Işığında Yeniden Değerlendirilmesi", *Arkeoloji ve Sanat* 127, s.1-14.

- Özdoğan, M., (1970). *1934 Yılı Kumtepe Kazısı Çanak Çömlek Topluluğu ve Küçük Buluntularının Değerlendirme ve Tarihlendirilmesi*, (İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Lisans Tezi), İstanbul.
- Özgünel, C.,
Kaplan, D., (2009). “2007 Yılı Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları, 30. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, s. 409-432.
- Özgünel, C.,
Kaplan, D., (2010). “2008 Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları (29. Yıl)”, *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, s. 76.
- Özgünel, C.,
Kaplan, D., (2011). “2009 Yılı Gülpınar Kazıları (30. Yıl)” 32. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 1, Ankara, s. 212-229.
- Özgünel, C.,
Kaplan, D., (2012). “2010 Gülpınar/Smintheion Kazı Çalışmaları (31. Yıl)”, *33. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara, s. 146.
- Özgünel, C., (2011). *2011 Yılı Gülpınar Kazıları (32. Yıl)*, http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Kazilar/2012/21-2011-Gulpinar_Kazisi.pdf, (17.07.2012), s. 1-48.
- Pesclow Bindokot, A., (2006). *Tarih Öncesi İnsan Resimleri, Latmos Dağları 'ndaki Prehistorik Kaya Resimleri*, İstanbul 2006.

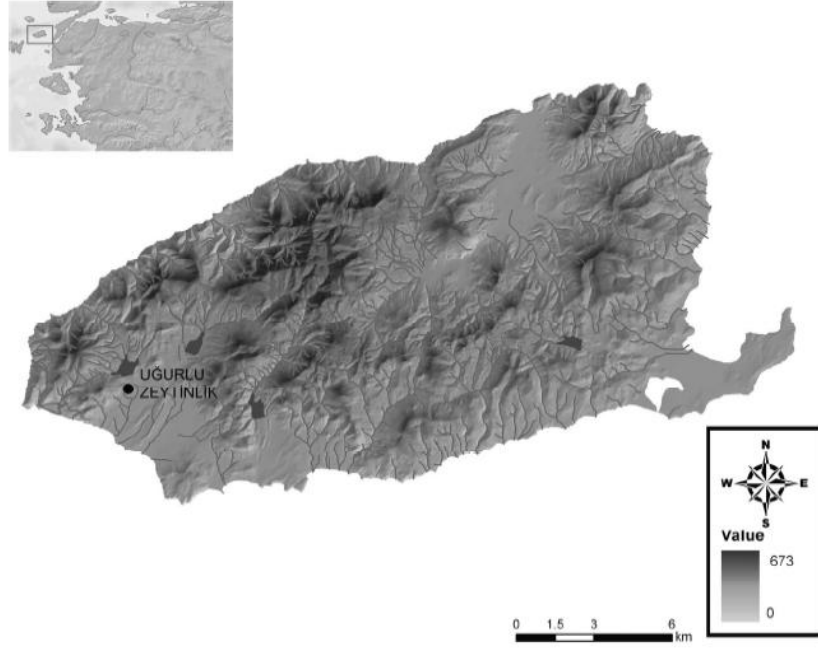

- Pesclow Bindokot, A.,
Gerber, C., (2012). "The Latmos-Beşparmak Mountains"
The Neolithic in Turkey, M., Özdoğan-N. Başgelen-
P.Kuniholm (eds.), s. 67-115.
- Sağlamtimur, H., (2007). "Ege Gübre Neolitik Yerleşimi", *Anadolu'da
Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı, Türkiye'de
Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, M.,
Özdoğan-N. Başgelen (eds.), Arkeoloji ve Sanat
Yayımları, İstanbul.
- Sağlamtimur, H.,
Ozan, A., (2012), "Ege Gübre Neolitik Yerleşimi", *Ege
Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, A. Çilingiroğlu, Z.
Mercangöz, G. Polat (eds.), İzmir, s.95-114.
- Sazcı, G., (2008). "Troas Bölgesi Prehistoryası", *Çanakkale Savaşları
Tarihi, Cilt 1*, İstanbul, s. 283,288.
- Seeher, J., (1985). "Vorläufige Bericht über die Keramik des Besik-
Sivritepe," *Archaologischer Anzeiger*, s.172-182.
- Seeheer, J., (1987). "Prähistorische Funde aus Gülpınar/Chryse,"
Archaologischer Anzeiger, s. 533-556.
- Schachner, A., (1994-95). "Untersuchungen zur chronologischen Stellung der
grau- minyschen Keramik in Westanatolien unter
Berücksichtigung der Schliemann-Sammlungim
Berliner Museum für Vor-und Frühgeschichte", *Acta
Praehistorica et Archaeologica*, 26-27, s.90-116.

- Schachner, A., (1999). "Der Hanay Tepe und seine Bedeutung für die bronzezeitliche Topographie der Troas: Die prähistorischen Funde der Grabungen von Frank Calvert im Berliner Museum für Vor- und Frühgeschichte," *Acta Praehistorica et Archaeologica* 31. s.7-44.
- Schoop, U.D., (2005). *Das anatolische Chalkolithikum. Eine chronologische Untersuchung zur vorbronzezeitlichen Kultursequenz im nördlichen Zentralanatolien und den angrenzenden Gebieten.* Urgeschichtliche Studien 1. Grobschönau.
- Sperling, J.W., (1976). "Kumtepe in the Road Trial Excavation, 1934," *Hesperia* 45/4, s.305-364.
- Takaoglu, T., (2006). "The Late Neolithic in the Eastern Aegean: Excavations at Gülpınar in the Troad," *Hesperia* 75, s. 289-315.
- Takaoglu, T., (2007). "Pattern-Burnished Pottery From Gülpınar In The Troad", *Çoşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı*, E. Öztepe-M. Kadioğlu (eds.), İstanbul 2007, s. 345-365.
- Takaoglu, T., (2004). "Interactions in The Fifth Millennium B.C. Eastern Aegean: New Evidence", *Anatolia Antiqua* 12, s.1-6.
- Takaoğlu, T.,
Özdemir, A., (2012). "Smintheion Öncesi: Prehistorik Yerleşim", *Smintheion*, N. Özgünel (ed.), (baskıda).

Yavşan, Ç., (2010). *Kalkolitik Smintheion (Gülpinar) Kazıları Buluntusu Deniz Kabukları*, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Basılmış Yüksek lisans Tezi), Çanakkale.

HARİTALAR

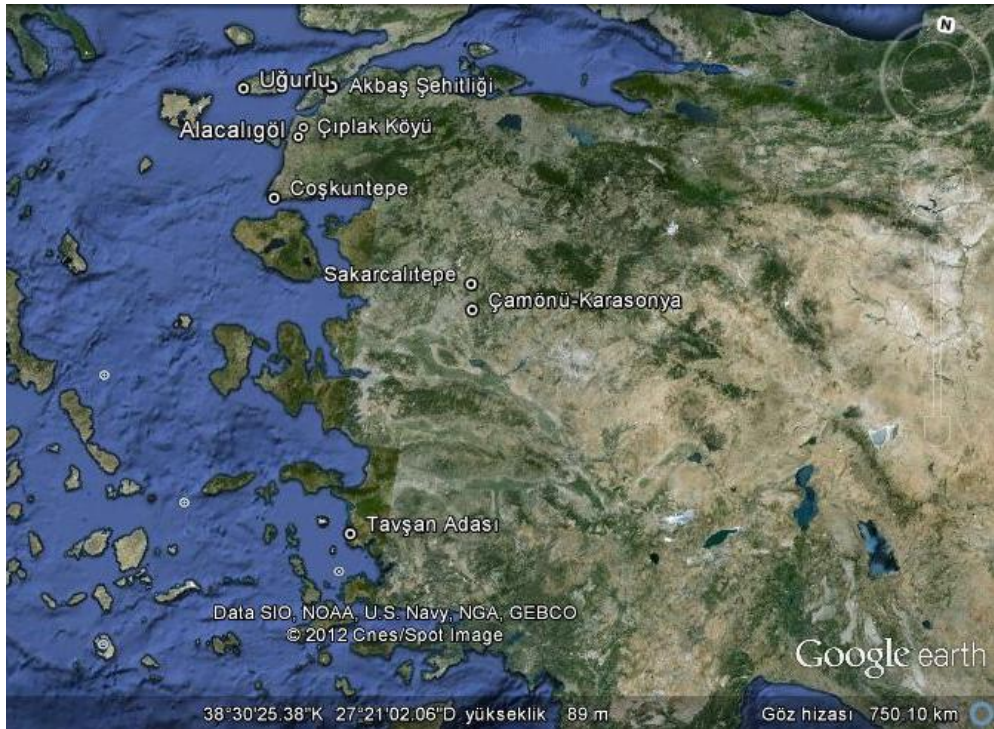
Harita 1: Gökçeada Uğurlu/Zeytinlik

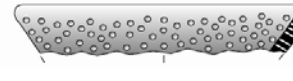

Harita 2: Kumtepe ve Beşik-Sivritepe'nin denize göre konumları

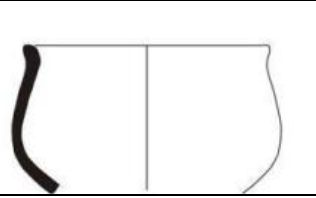

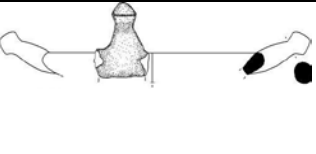
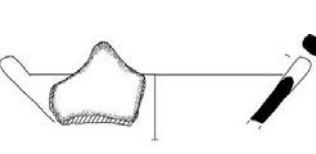
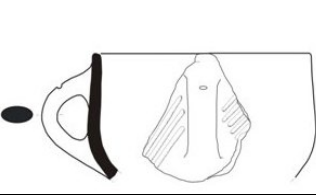
Harita 3: Kazı çalışması yapılan yerleşimler

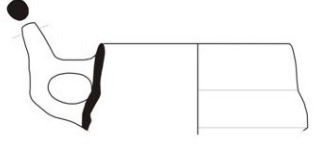

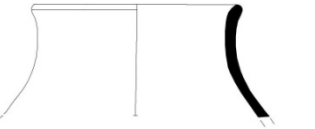

Harita 4: Yüzeysel araştırması yapılan yerleşimler

UĞURLU	Kumtepe	Besik- Sivritepe	Gülpinar	Ulucak	Yeşilova	Ege Gübre	Limantepe	Çine- Tepecik	Malkayası	Ayio Gala	Emporio	Tigani	Vahy
	X	X	X	X		X		X		X	X		
	X	X		X		X	X			X	X		
	X	X	X	X	X	X	X				X	X	X
		X	X	X		X							
	X	X		X	X	X	X			X	X	X	X
		X	X	X	X			X				X	

Tablo 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük çanak çömlek tipleri karşılaştırması

UĞURLU	Kuntepe	Beşik- Sivritepe	Gülpinar	Ulucak	Yeşilova	Ege Gübre	Limantepe	Çine- Tepecik	Malkayası	Ayio Gala	Emporio	Tigani	Vahy
		X	X	X		X				X	X	X	X
		X		X		X							X
		X	X	X	X			X				X	
		X	X					X					
		X	X	X	X		X					X	

Tablo 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük çanak çömlek tipleri karşılaştırması

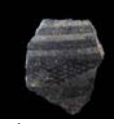

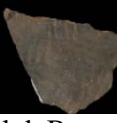

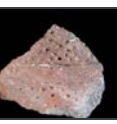
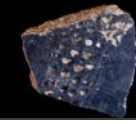

UĞURLU	Kumtepe	Beşik- Sivritepe	Gülpinar	Ulucak	Yeşilova	Ege Gihre	Limantepe	Çine- Tepecik	Malkayası	Ayio Gala	Emporio	Tigani	Vahy
	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X		
		X		X	X	X				X		X	X
	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	
	X	X									X		

Tablo 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük çanak çömlek tipleri karşılaştırması

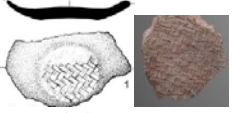

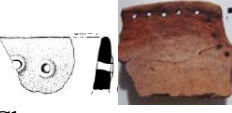

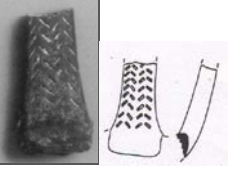

UĞURLU	Kumtepe	Beşik- Sivritepe	Gülpinar	Ulucak	Yeşilova	Ege Gihre	Limantepe	Çine- Tepecik	Malkayası	Ayio Gala	Emporio	Tigani	Vahy
	X	X		X						X		X	X
		X		X	X					X	X	X	
		X		X	X		X	X				X	
	X	X	X										
	X	X											
	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Tablo 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük çanak çömlek tipleri karşılaştırması

UĞURLU	Kumtepe	Beşik- Sivritepe	Gülpinar	Ulucak	Yeşilova	Ege Gılbire	Limantepe	Çine- Tepecik	Malkayası	Ayio Gala	Emporio	Tigani	Vahy
  <p>Açkı Bezeme</p>	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
  <p>Oluk Bezeme</p>		X		X		X		X					
  <p>Kazıma-Çizi bezeme</p>		X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
 <p>Beyaz boya</p>	X	X	X				X	X	X	X	X	X	X
  <p>Nokta Bezeme</p>		X			X	X							X
 <p>Parmak baskı bezeme</p>	X	X	X		X							X	

Tablo 2: Uğurlu/Zeytinlik Höyük bezeme karşılaştırması

UĞURLU	Kınntepe	Besik-Sivritepe	Çıplak Köyü	Alacalıgöl	Gülpinar	Ulucak	Yeşilova	Ege Gülbire	Limantepe	Çine-Tepecik	Malkayası	Ayio Gala	Emporio	Tigani	Vahty
 Hasır izi		X			X	X				X	X				
 Pencere ayaklı kaplar		X	X	X	X								X	X	
 Cheese pot		X		X		X	X		X		X	X	X		X
 Boya bezemeli çanaklar						X					X				
 Sepet kulp	X	X			X		X		X	X		X	X	X	X

Tablo 3: Uğurlu/Zeytinlik Höyük'te görülmeyen form ve bezeme karşılaştırmaları

RESİMLER

Resim 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük ve İsa Tepesi

Resim 2: Uğurlu Zeytinlik Höyük Kalkolitik Dönem açmaları ve yerleşmeyi ikiye ayıran yol

Resim 3: O-P/10-11 açmaları

Resim 4: Bina 1 ve çevirme duvarı

Resim 5: Bina 1

Resim 6: Duvarlarda kullanılan ezgi taşları

Resim 7: Bina 1 içindeki payanda ve söve taşı

Resim 8: Depolama kap parçaları

Resim 9: O 10 Açması, çevirme duvarı

Resim 10: İnsan yüzü kap parçası

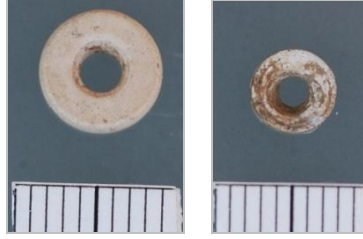

Resim 11: O/P 11 Açması ve Murex (Muricidae) türü deniz kabukları

Resim 12: Spondylus türü deniz kabuğu bilezik parçası örneği

Resim 13: Deniz kabuğundan boncuk örnekleri

Resim 14: Ezgi taşı

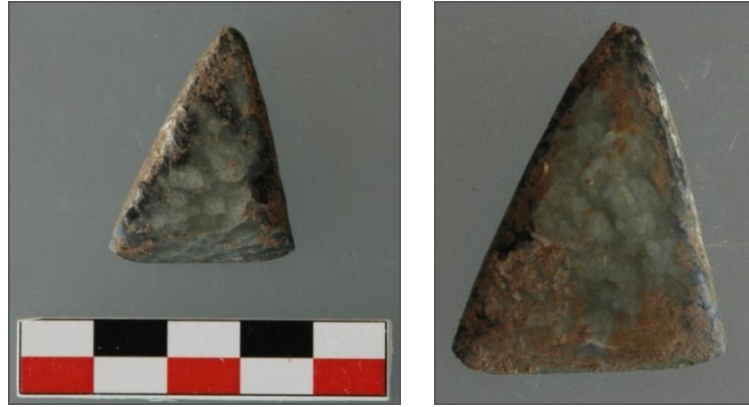
Resim 15: Ögütme taşı parçası

Resim 16: Havan eli

Resim 17: Cilalı taş balta örneği

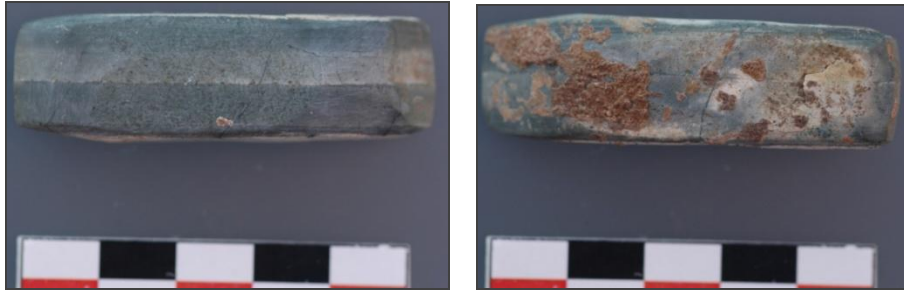
Resim 18: Cilalı taş balta örneği

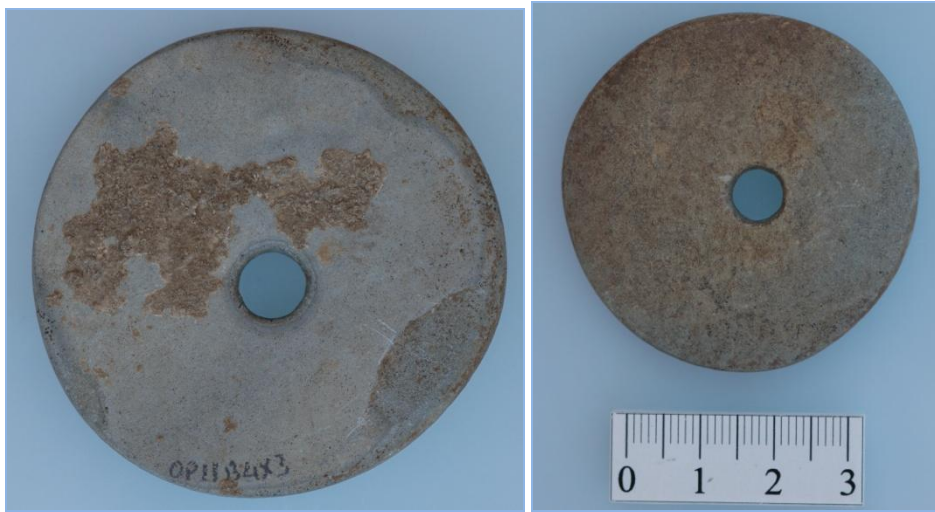
Resim 19: Cilalı taş balta örneği

Resim 20: Cilalı taş balta örneği

Resim 21: Taş keski

Resim 22: Taş ağırşak

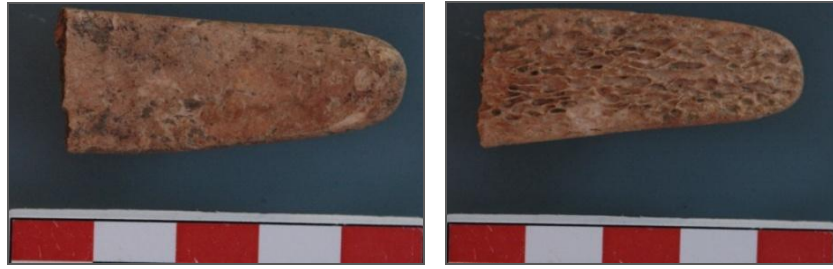
Resim 23: Taş boncuk

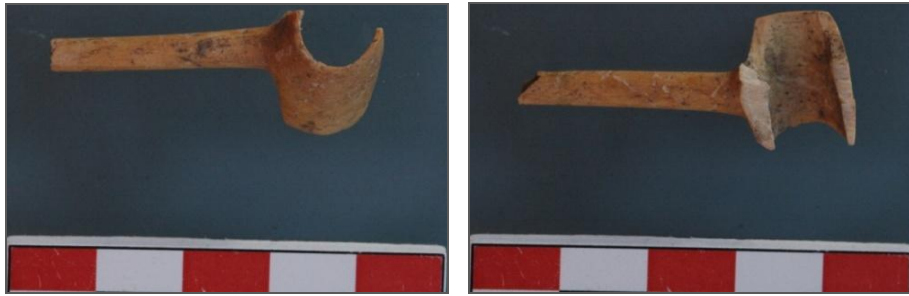
Resim 24: Taş boncuk

Resim 25: Kemik mablak

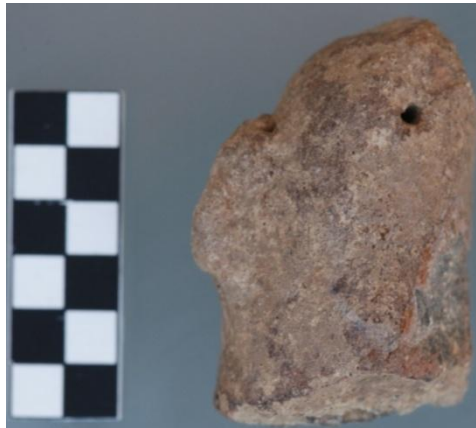
Resim 26: Kemik spatula

Resim 27: Kemik alet

Resim 28: Kesici aletlerin yerleştirildiği işlenmiş boynuzundan sap

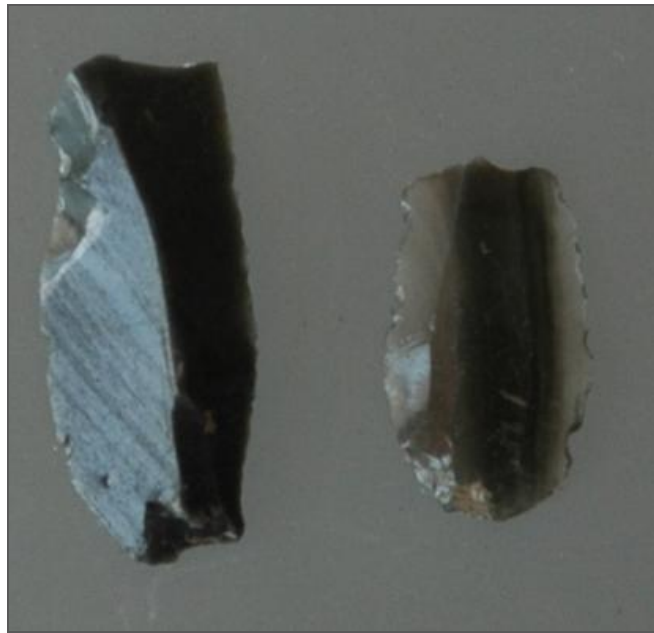
Resim 29: Kil figürin başı örneği

Resim 30: Kil sapan tanesi

Resim 31: Kil boncuk

Resim 32: Uğurlu/Zeytinlik obsidyen örnekleri

Resim 33: Kiremit kırmızısı mal grubu

Resim 34: Kiremit kırmızısı mal grubu

Resim 35: Siyah mal grubu

Resim 36: Siyah mal grubu

Resim 37: Devetüyü mal grubu

Resim 38: Devetüyü mal grubu

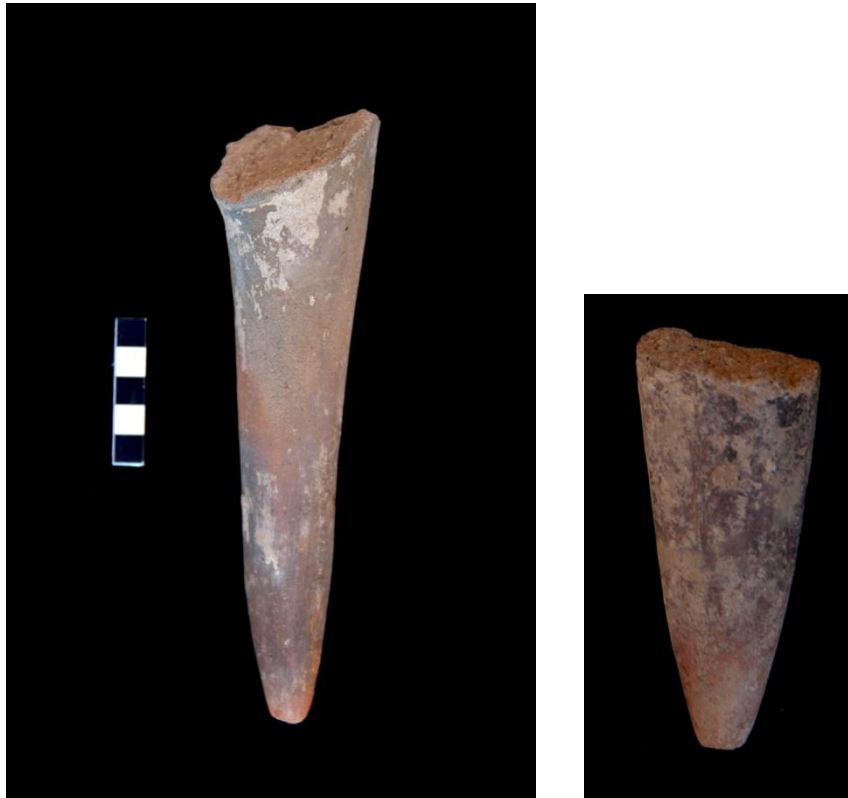
Resim 39: Kaba mal grubu kesiti

Resim 40: Özenli mal grubu kesiti

Resim 41: Yayvan kâse örnekleri

Resim 42: Uzun konik gövdeli ayak örnekleri

Resim 43: Mahmuz kulp örnekleri

Resim 44: Kulp örnekleri

Resim 45: Mantar kulp örnekleri

Resim 46: Lades biçimli kulplar

Resim 47: Tutamak örneği

Resim 48: Tutamak örnekleri

Resim 49: Açık bezeme örnekleri

Resim 50: Oluk bezeme

Resim 51: Oluk ve kazıma (çizi) bezeme örnekleri

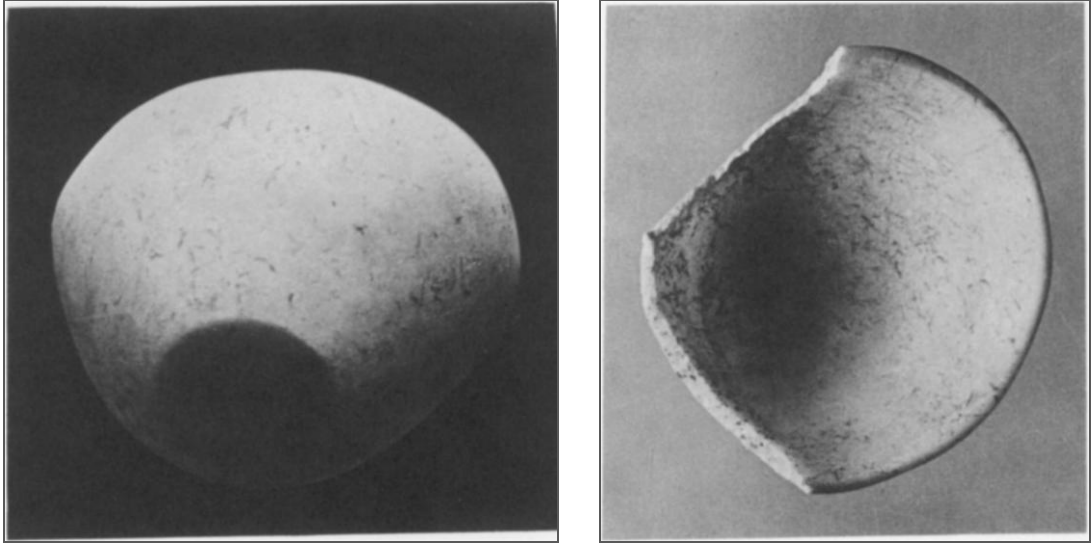
Resim 52: Nokta bezeme örnekleri

Resim 53: Beyaz boya bezeme

Resim 54: Kumtepe, R açması, R1 ve R2 mezarı

Resim 55: Kumtepe, R1 mezarı ölü hediyesi mermer kap

Resim 56: Kumtepe, R2 mezarı ölü hediyesi çakmaktaşı alet

Resim 57: Beşik-Sivritepe Tümüsü

Resim 58: Beşik-Sivritepe Tümlüsü'nün kesiti

Resim 59: Gülpınar Kalkolitik Dönem kalıntıları

Resim 60: Gülpınar yapılarından bir görünüm

Resim 61: Gülpınar çöp çukurları

Resim 62: G\u00fclp\u00f4nar pi\u015mi\u015f topraktan fig\u00fcrin \u00f6rnekleri

Resim 63: Gülpınar, figürin gövdesi örneği

Resim 64: Gülpınar deniz kabuklarından yapılmış süs/takı eşyaları

Resim 65: Gülpınar, oğtme taşı ve havan eli rnekleri

Resim 66: Gülpınar taşı balta örnekleri

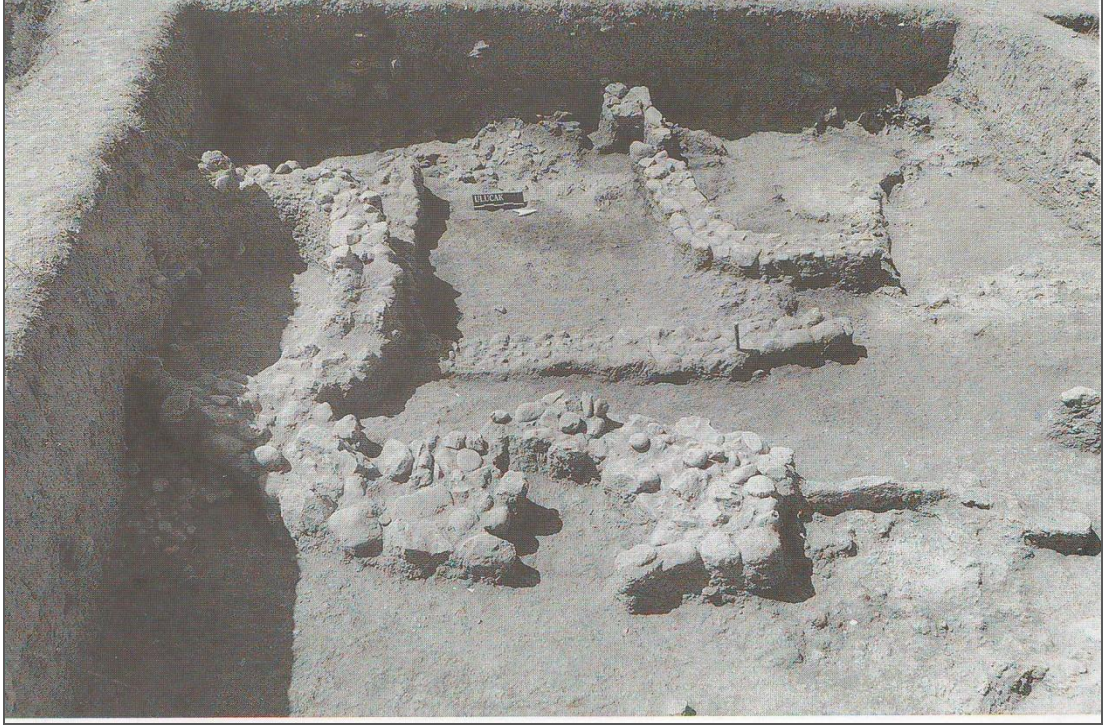

Resim 67: Gülpınar kemik alet rneklei

Resim 68: Gülpınar bakır alet rneği

Resim 69: Ulucak yerleşimi mimari

Resim 70: Ulucak O13 açması mimari öğeler

Resim 71: Ulucak O13 açması mimari öğeler

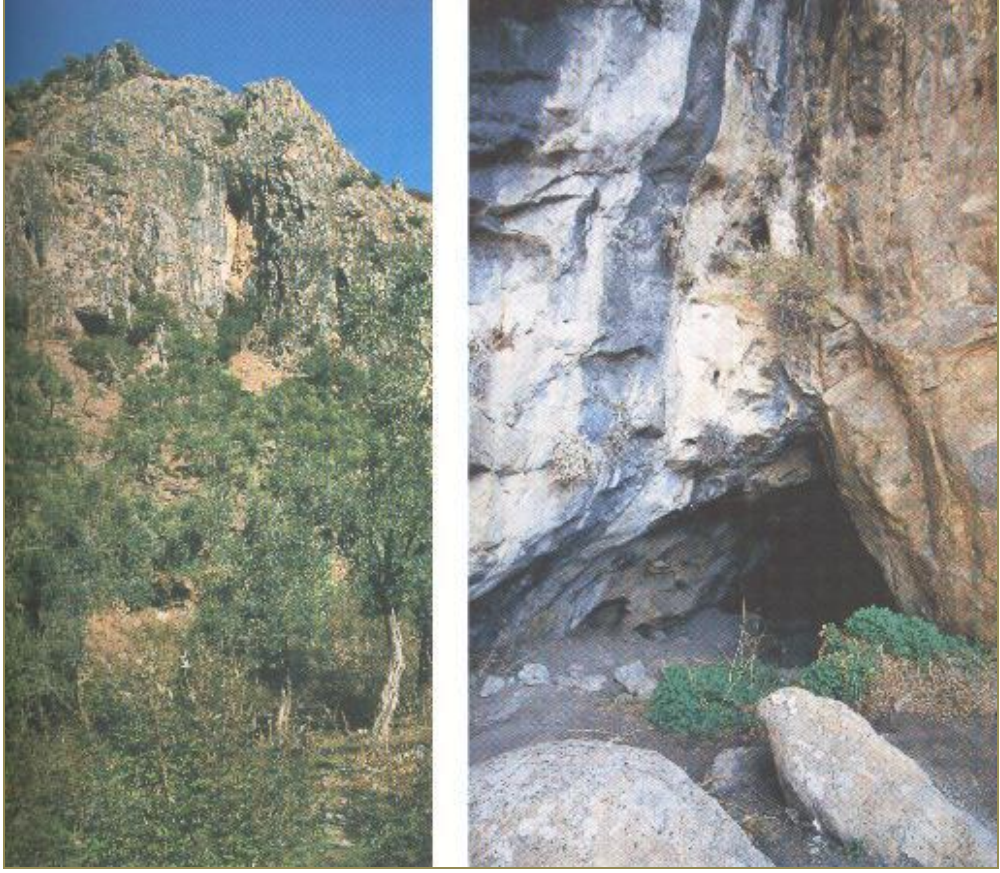
Resim 72: Çine-Tepecik mimari kalıntı örneği

Resim 73: Çine-Tepecik, kemik alet örnekleri

Resim 74: Çine-Tepecik, kemik alet örnekleri

Resim 75: Malkayası Mağarası girişi

Resim 76: Ulucak saman ve taşçık katkı maddeleri

Resim 77: Ulucak mal grupları

Resim 78: Mahmuz kulp örnekleri

Resim 79: Gülpınar kase

Resim 80: Yeşilova Höyüğü omurgalı kase rneği

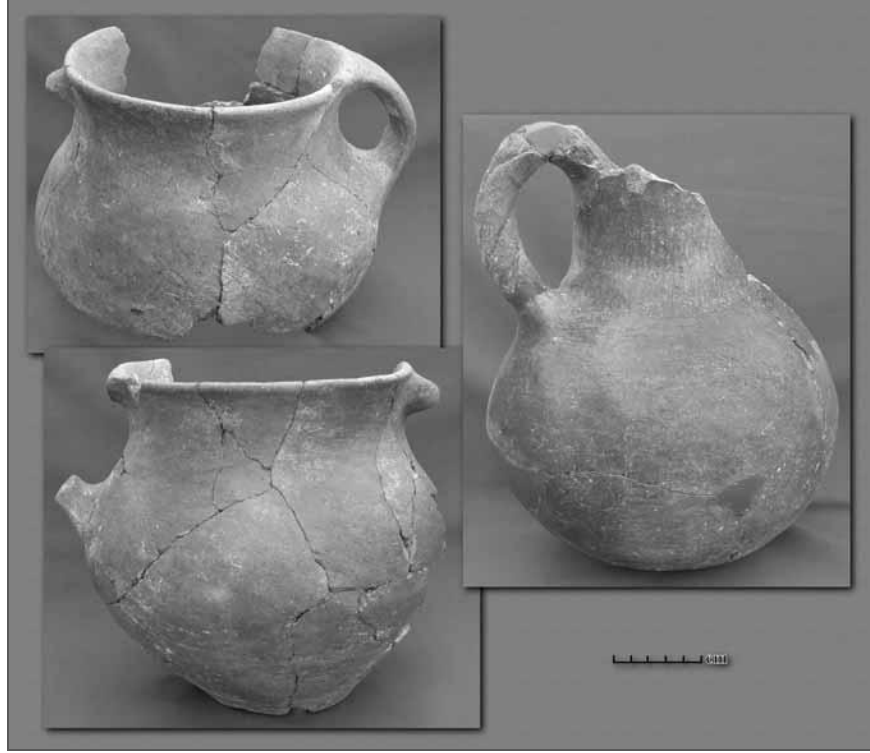

Resim 81: Gülpınar boyunlu çömlek örnekleri

Resim 82: Gülpınar tek kulplu çanak örneği

Resim 83: Çine-Tepecik tek kulplu çömlek örnekleri

Resim 84: Çine Tepecik tek kulplu çömlek örneği

Resim 85: Gülpınar yüksek kaideli meyvelik rneği

Resim 86: Ulucak Cheese Pot rneği

Resim 87: Malkayası Mağarası Cheese Pot rneği

Resim 88: Gülpınar sepet kulp örnekleri

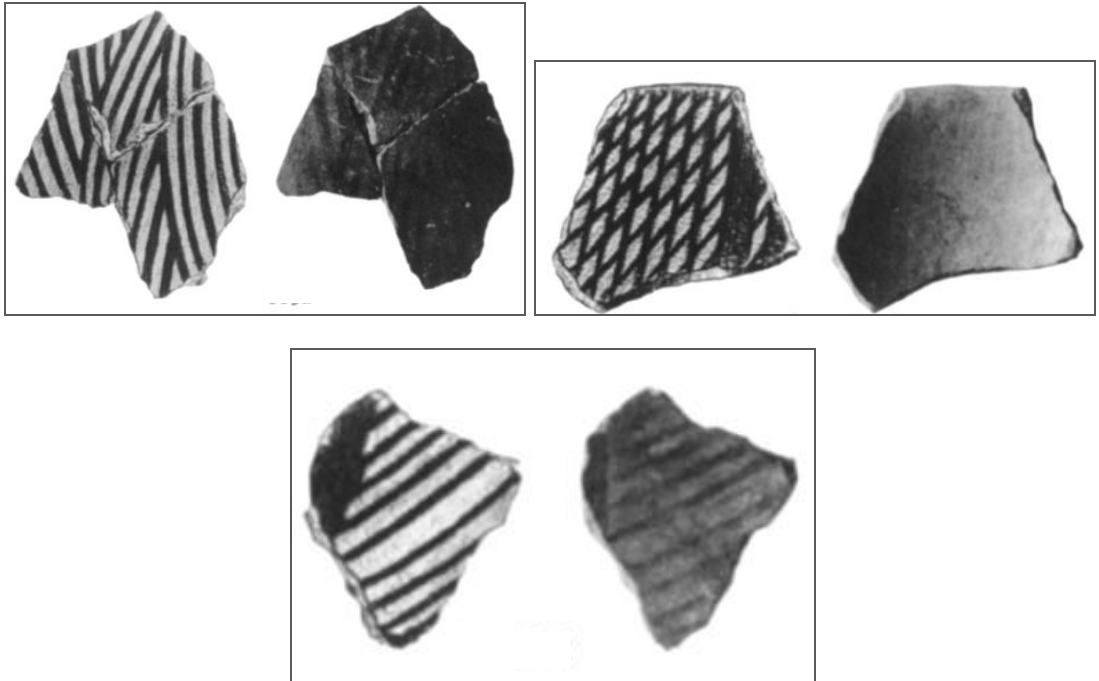
Resim 89: Ulucak mantar kulp örneği

Resim 90: Gülpınar hasır izli çanak örnekleri

Resim 91: Ulucak hasır izli çanak örnekleri

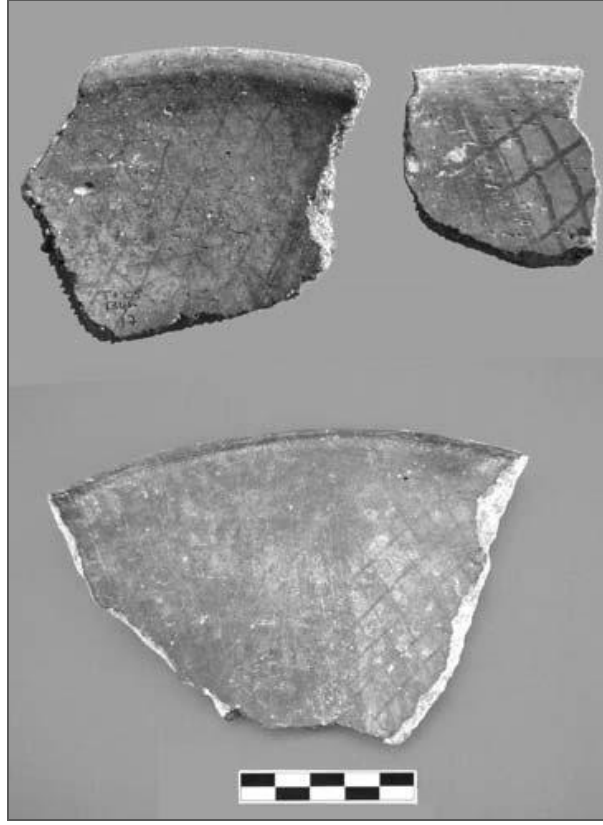
Resim 92: Kumtepe açkı bezeme örnekleri

Resim 93: Beşik-Sivritepe açkı bezeme örneği

Resim 94: Gülpınar açkı bezeme örnekleri

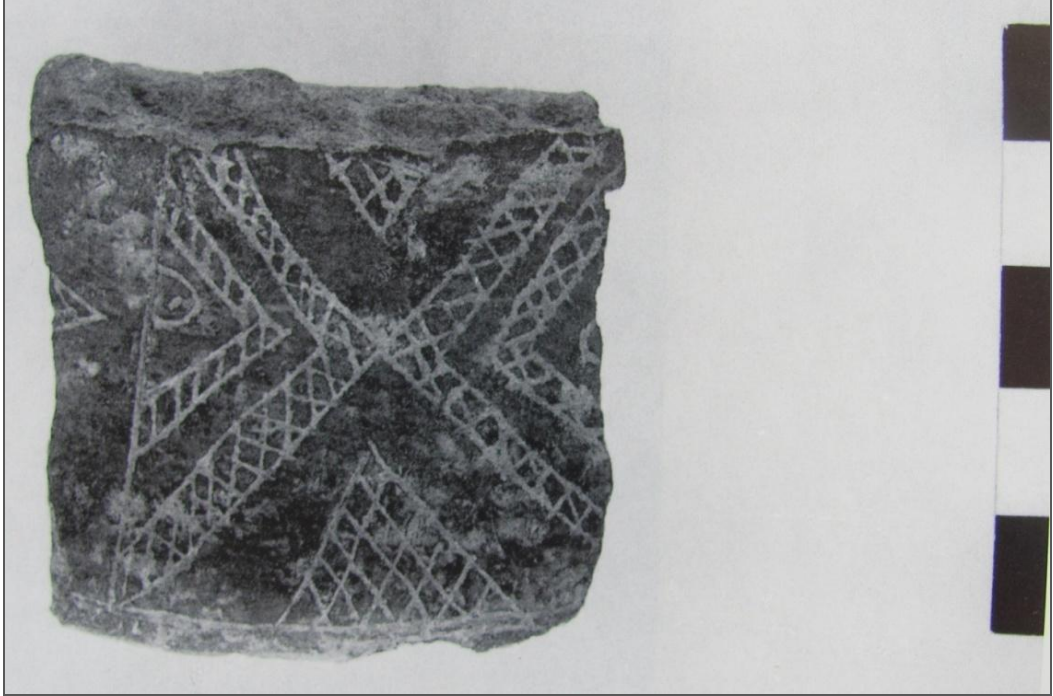
Resim 95, 1-2: Çine-Tepecik açkı bezeme örnekleri

Resim 96: Malkayası Mağarası açık bezeme örnekleri

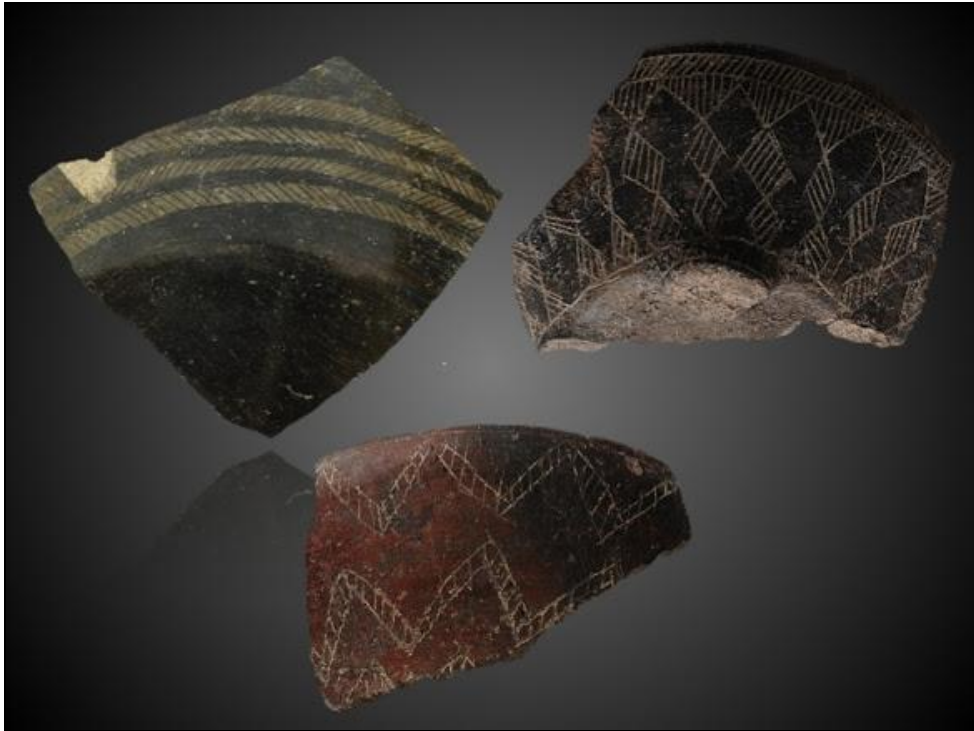

Resim 97: Malkayası Mağarası açık bezeme örnekleri

Resim 98: Beşik-Sivritepe kazıma (çizi) bezeme örneği

Resim 99,1-2: Gülpınar kazıma (izi) bezeme ve İnkruiste rneklere

Resim 100: Ulucak çizi bezeme ve İnkruسته örnekleri (Kazı arşivi)

Resim 101: Malkayası Mağarası Kazıma (çizi) bezeme örnekleri

Resim 102: Ulucak açkı bezeme ve İnkruسته bezemeli çanak çömlekler (Kazı Arşivi)

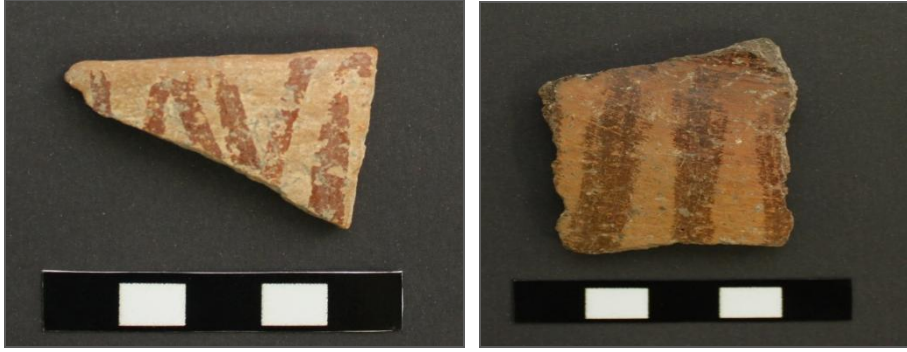
Resim 103: Gülpınar beyaz boya bezeme örnekleri

Resim 104: Gülpınar akı ve boya bezeme rneği

Resim 105: Malkayası Mağarası beyaz boya bezeme önekleri

Resim 106: Ulucak boya bezemeli örnekler

Resim 107: Malkayası Mağarası boya bezeme örneği

Resim 108: Çine-Tepecik oluk bezeme örnekleri

Resim 109: Ulucak oluk bezeme örnekleri

Resim 110: Ege Gübre oluk bezeme örnekleri

Resim 111: Malkayası Mağarası kabartma bezeme örnekleri

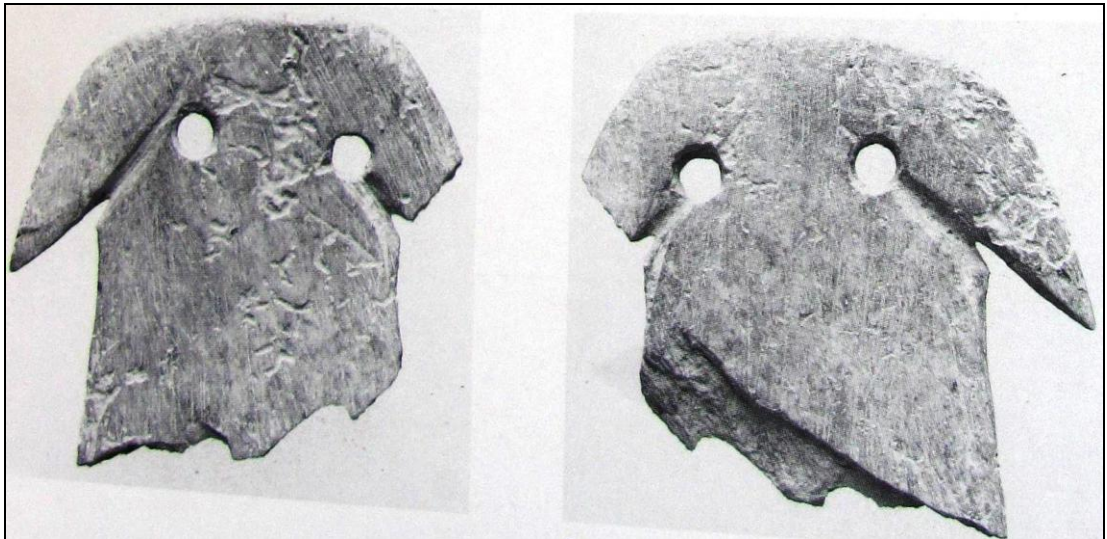
Resim 112: Ayio Gala kilden figürin örnekleri

Resim 113: Tigani I pişmiş topraktan kulp örneği

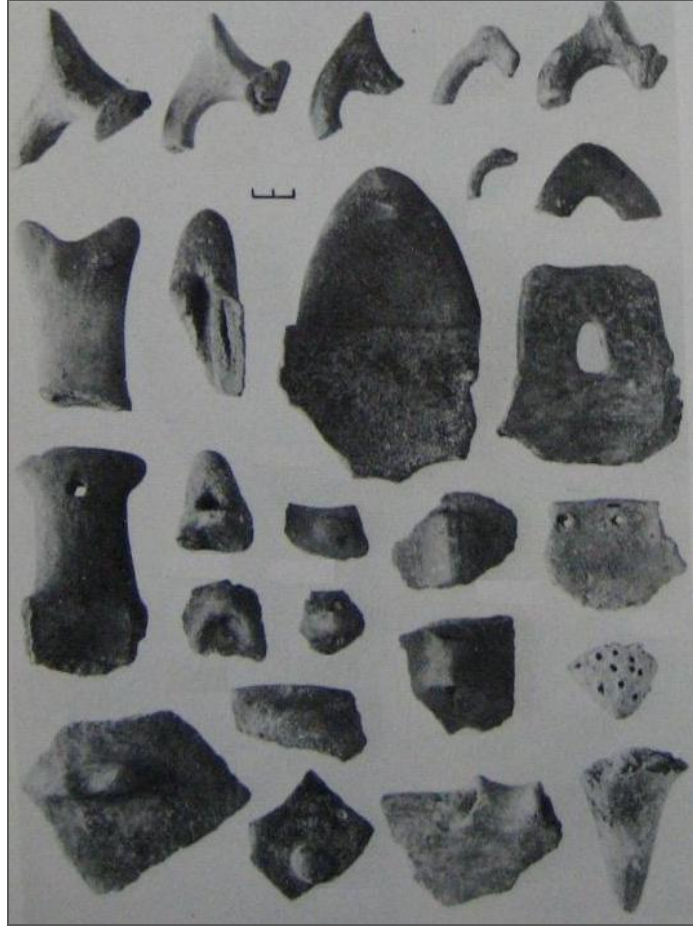

Resim 114: Tigani I taştan yapılmış idol

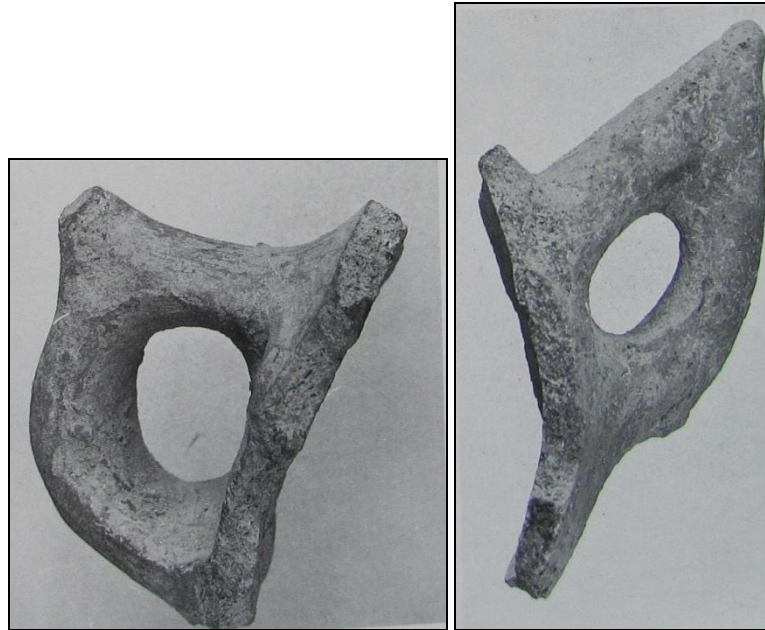

Resim 115: Tigani III kemik idol

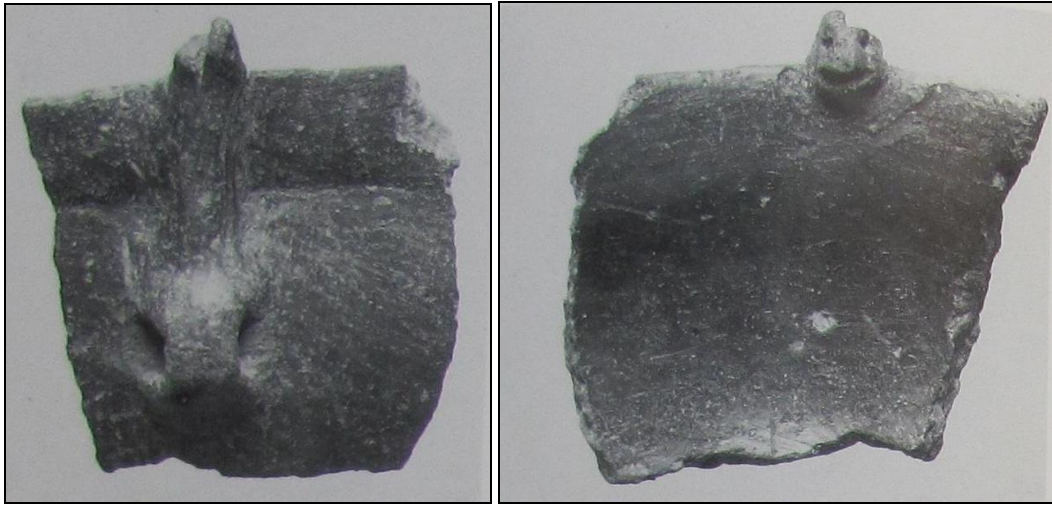
Resim 116: Ayio Gala kulp örnekleri

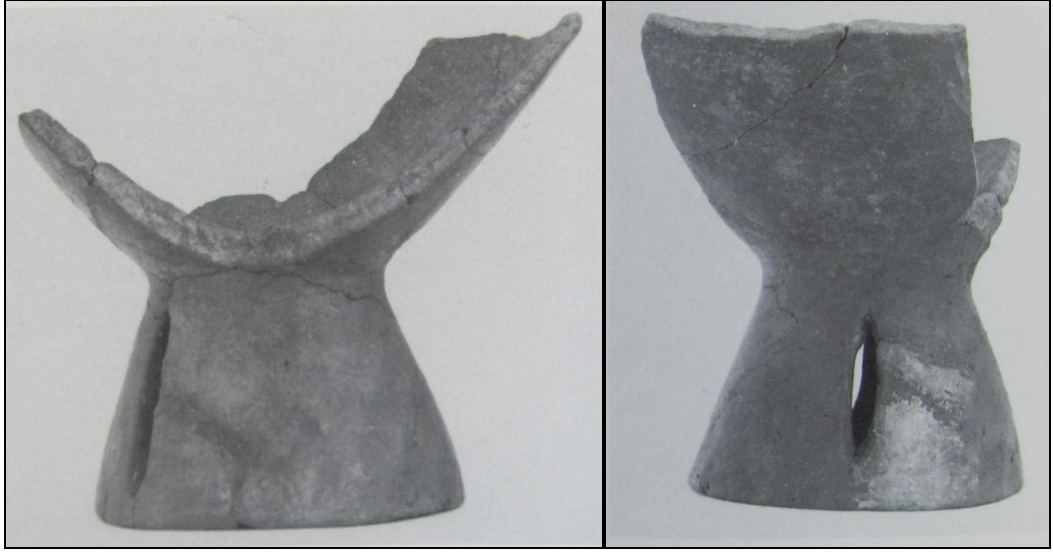
Resim 117: Tigani I kulp örnekleri

Resim 118: Tigani III plastik kulp örnekleri

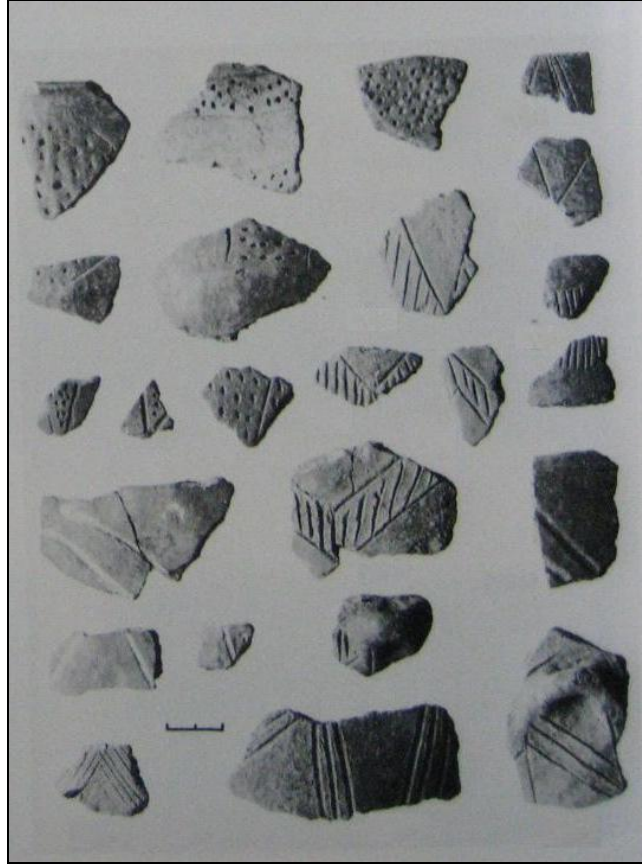
Resim 119: Hayvan kafası şeklinde şekillendirilen kulp

Resim 120: Tigani III pencere ayaklı meyvelik kap örneği

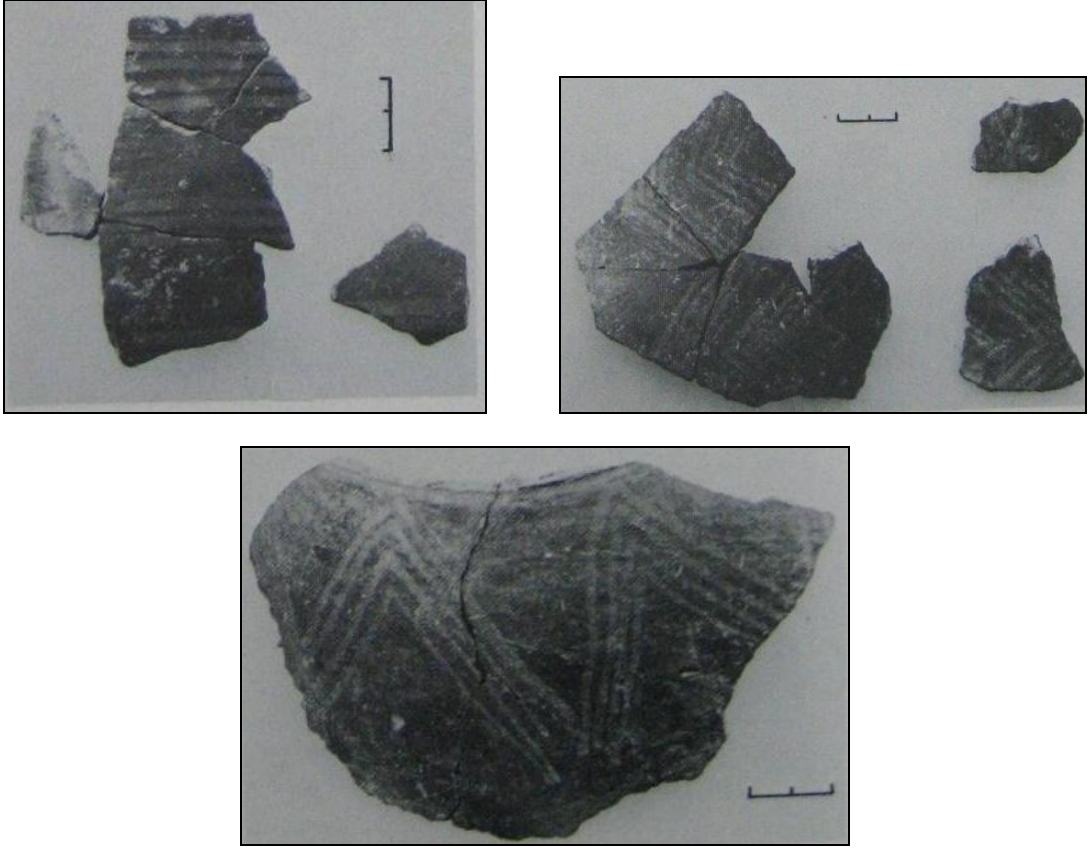
Resim 121: Ayio Gala plastik süsleme örnekleri

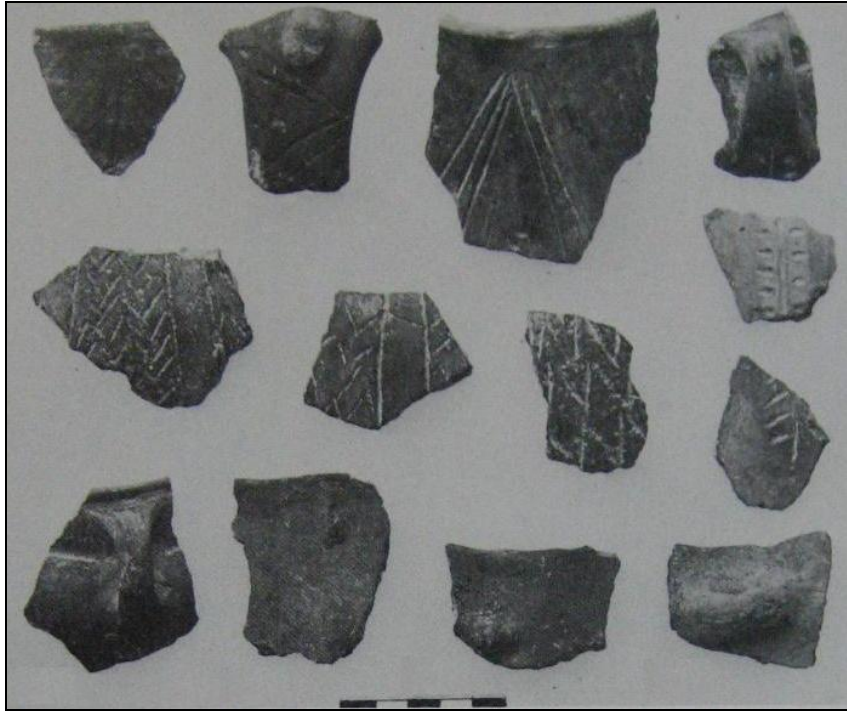
Resim 122: Ayio Gala nokta ve çizgi bezeme örnekleri

Resim 123: Ayio Gala açkı bezeme örnekleri

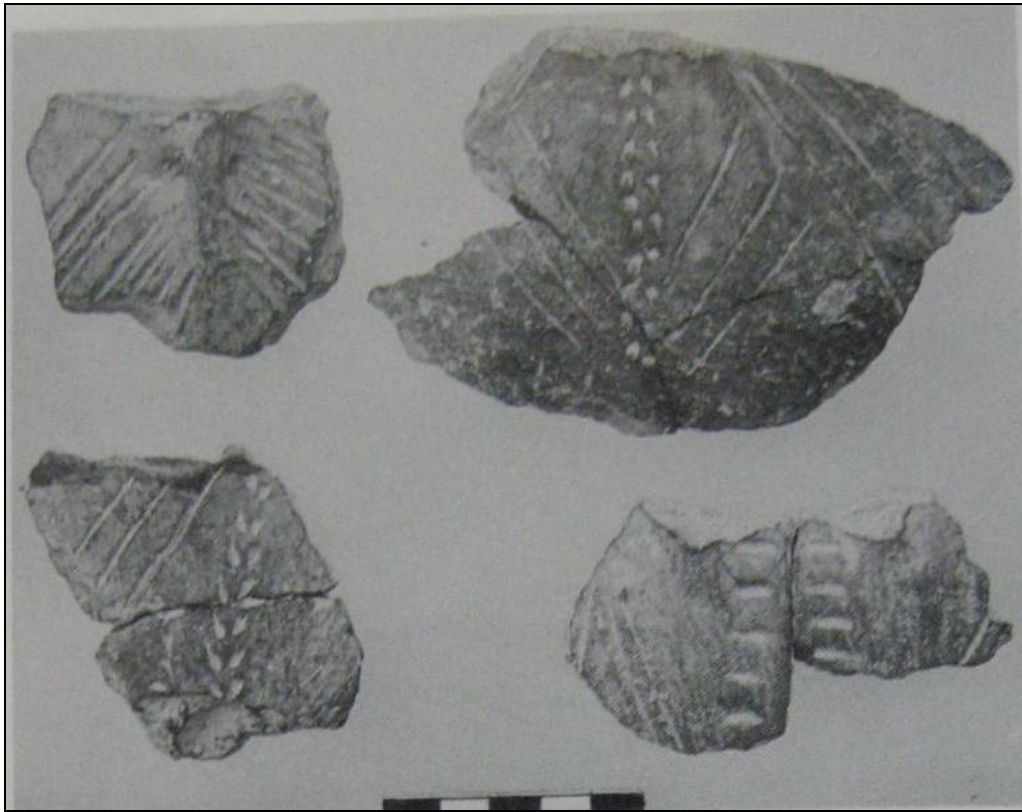
Resim 124: Emporio X-VIII beyaz boya bezeme örnekleri

Resim 125: Emporio X-VIII kazıma (çizi) ve İnkruسته bezeme örnekleri

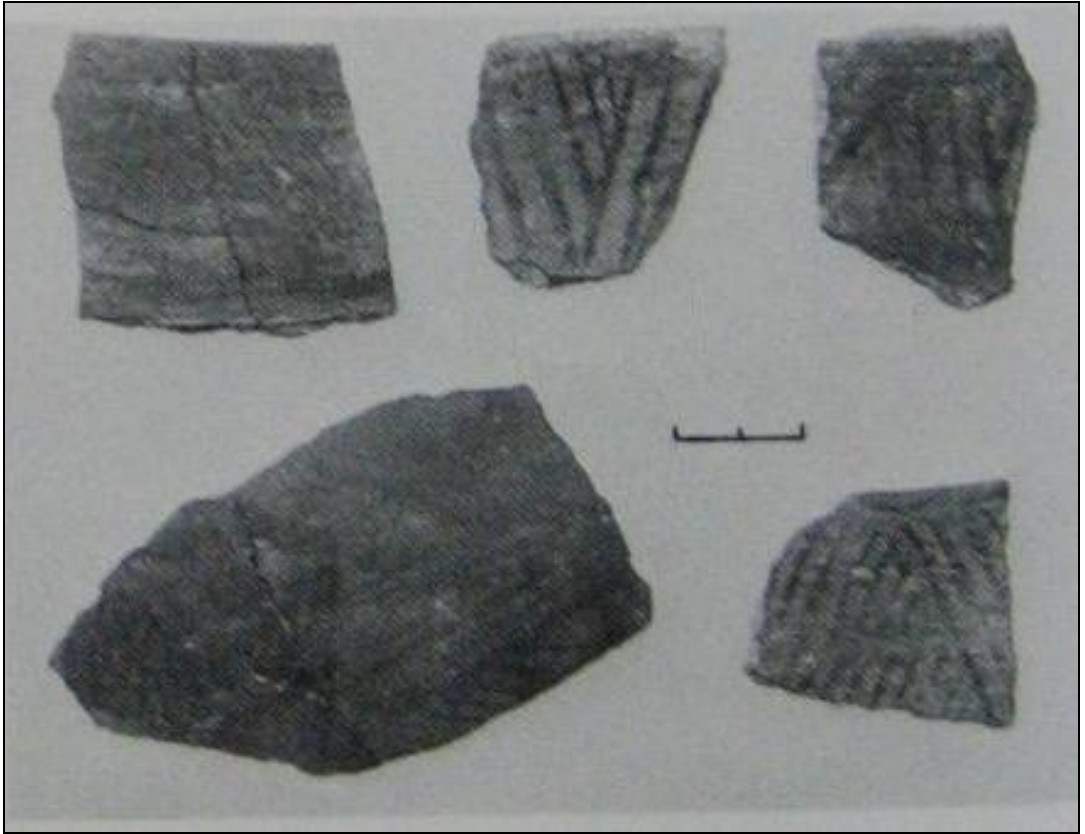
Resim 126: Emporio X-VIII kazıma (çizi) ve İnkruسته bezeme örnekleri

Resim 127: Emporio X-VIII kazıma (çizi) ve İnkruسته bezeme örnekleri

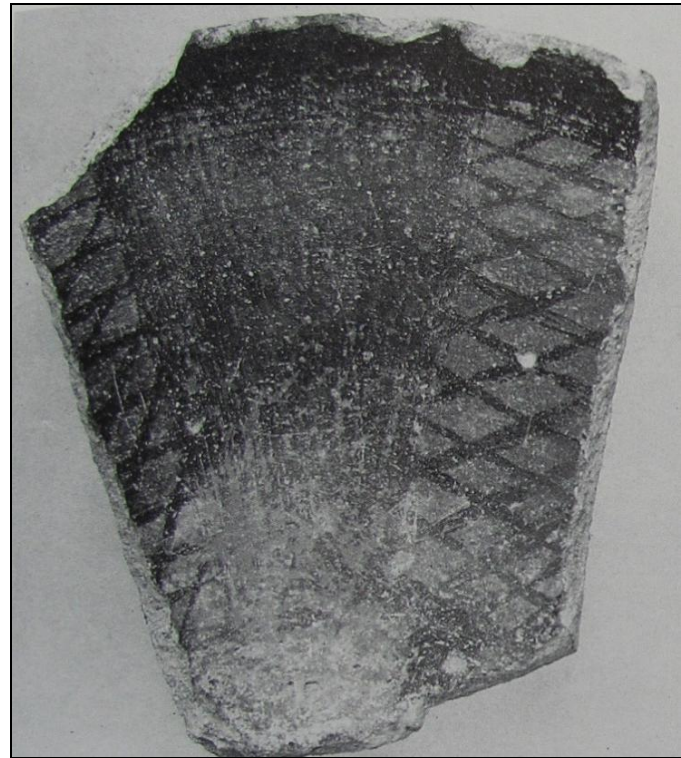
Resim 128: Emporio X-VIII kazıma (çizi) ve İnkuste bezeme örnekleri

Resim 129: Emporio X-VIII açık bezeme örnekleri

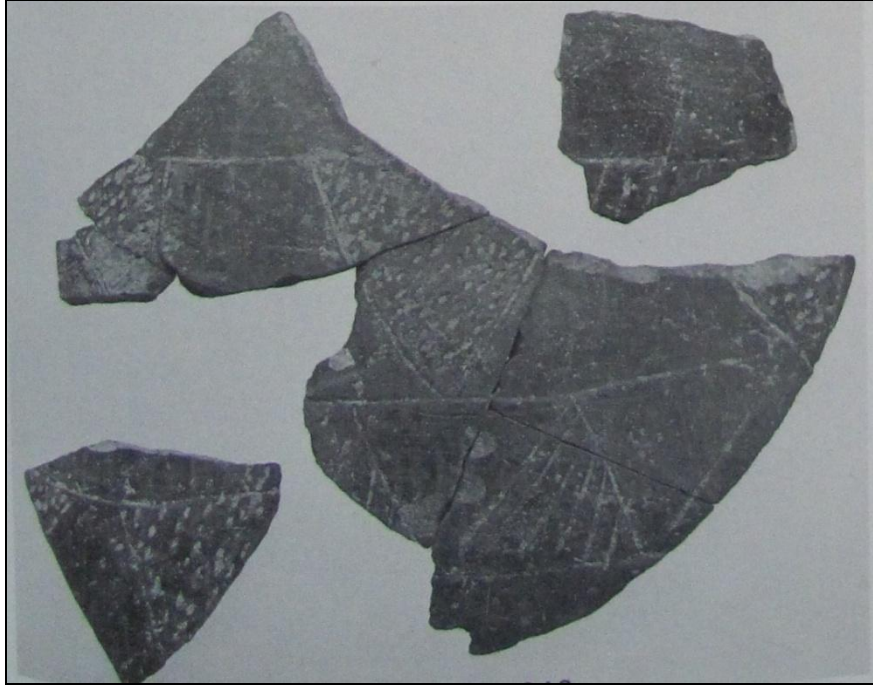

Resim 130: Tigani II kazıma bezeme örneği

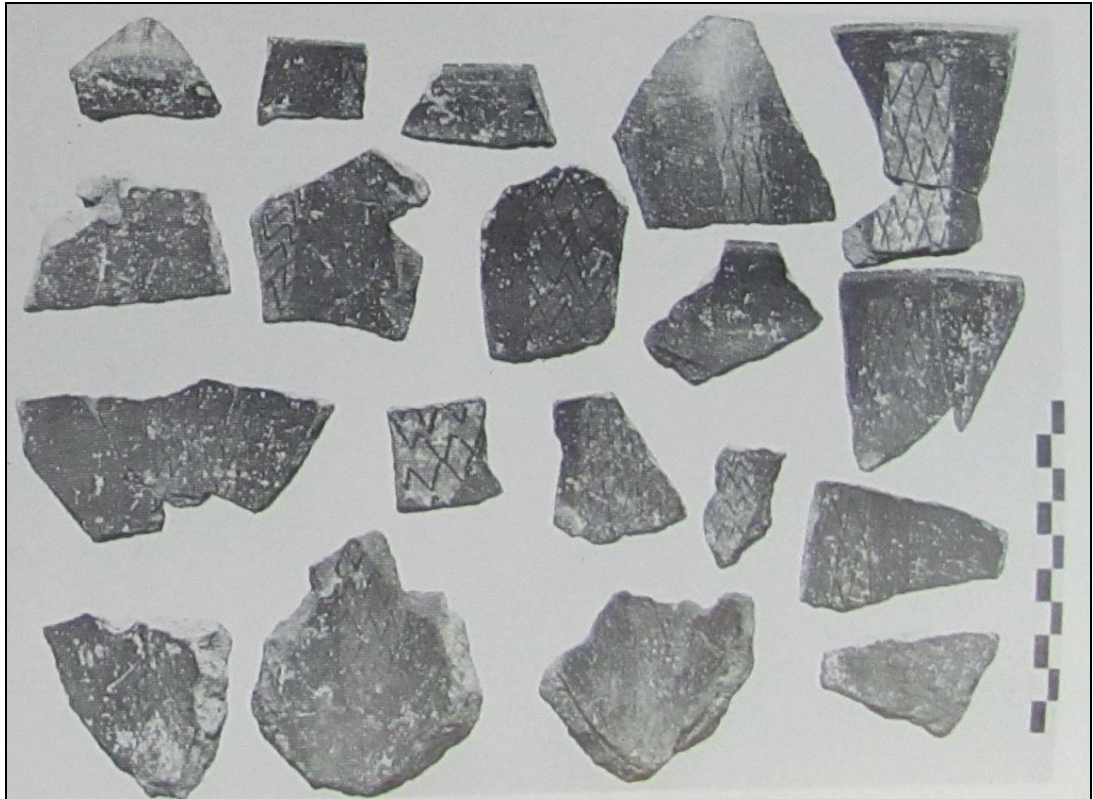

Resim 131: Tigani II açkı bezeme örneği

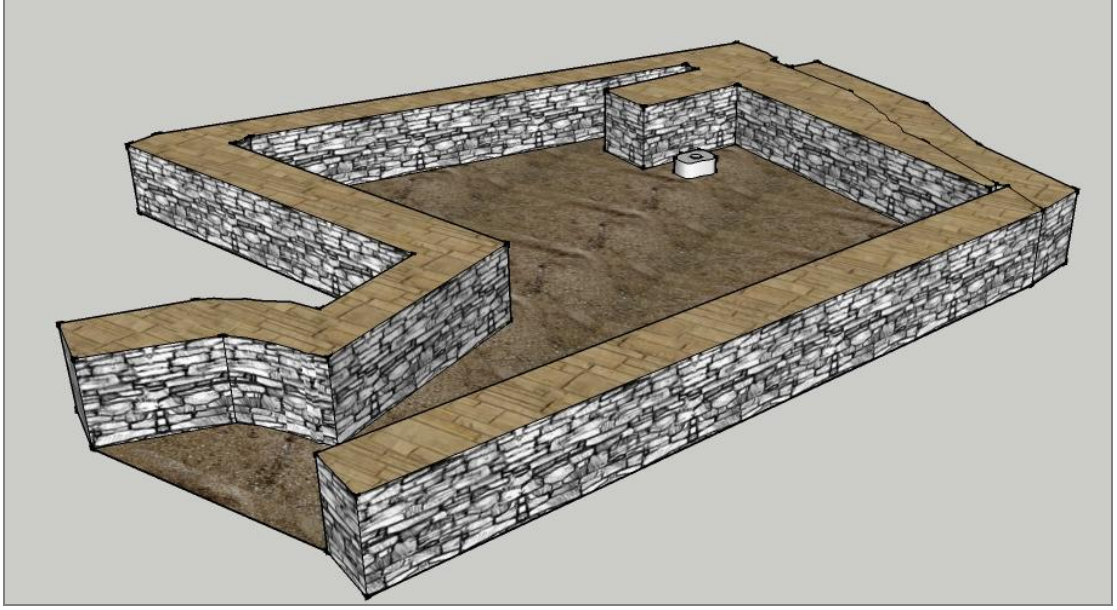

Resim 132: Tigani III kazıma bezeme örneği

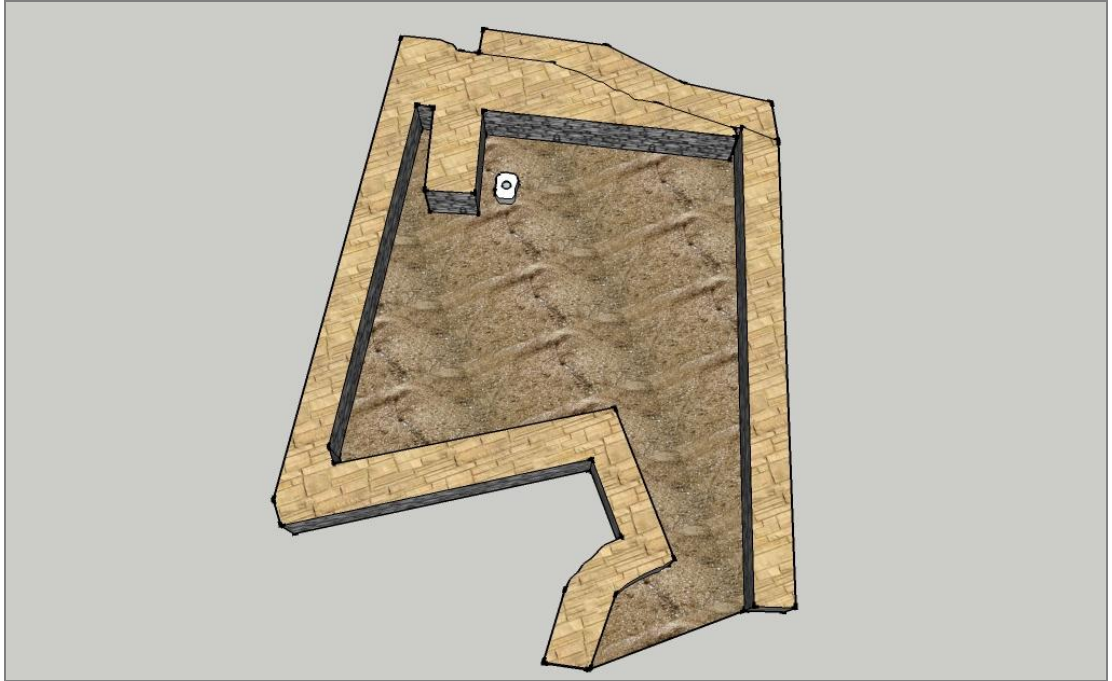

Resim 133: Tigani III açkı bezeme örnekleri

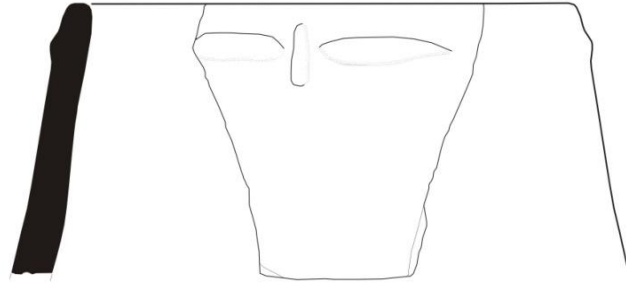
ÇİZİMLER

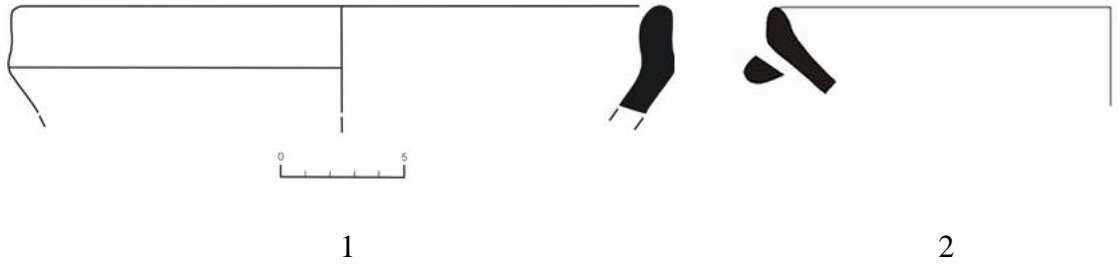
Çizim 1: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Bina 1 İzometrik çizimi

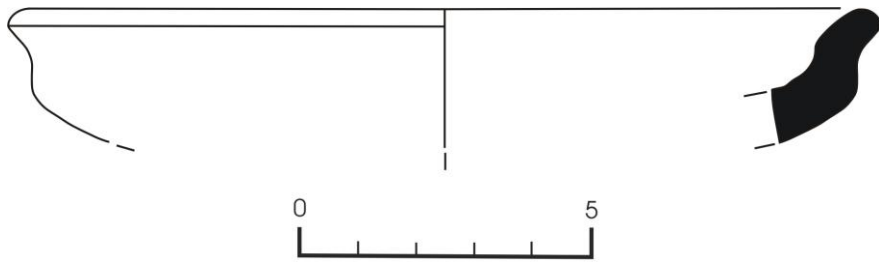
Çizim 2: Uğurlu/Zeytinlik Höyük Bina 1 İzometrik çizimi

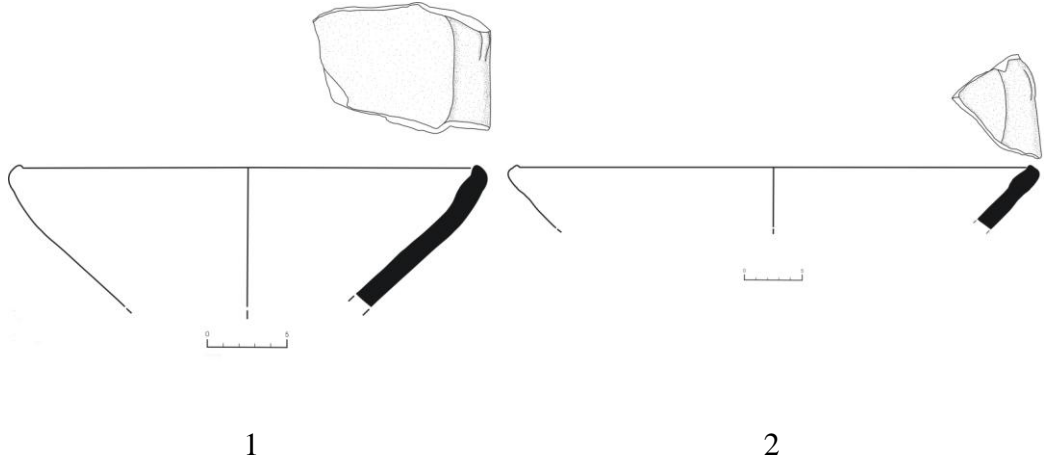
Çizim 3: İnsan yüzlü kap parçası

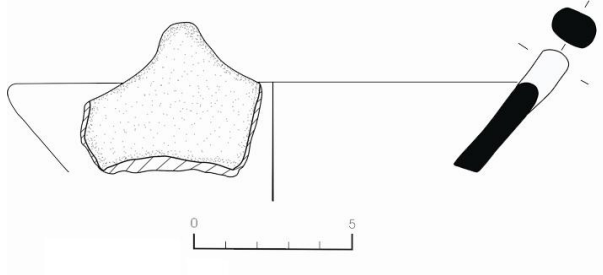
Çizim 4: 1-2: İçe kalınlaştırılmış omurgalı kâseler

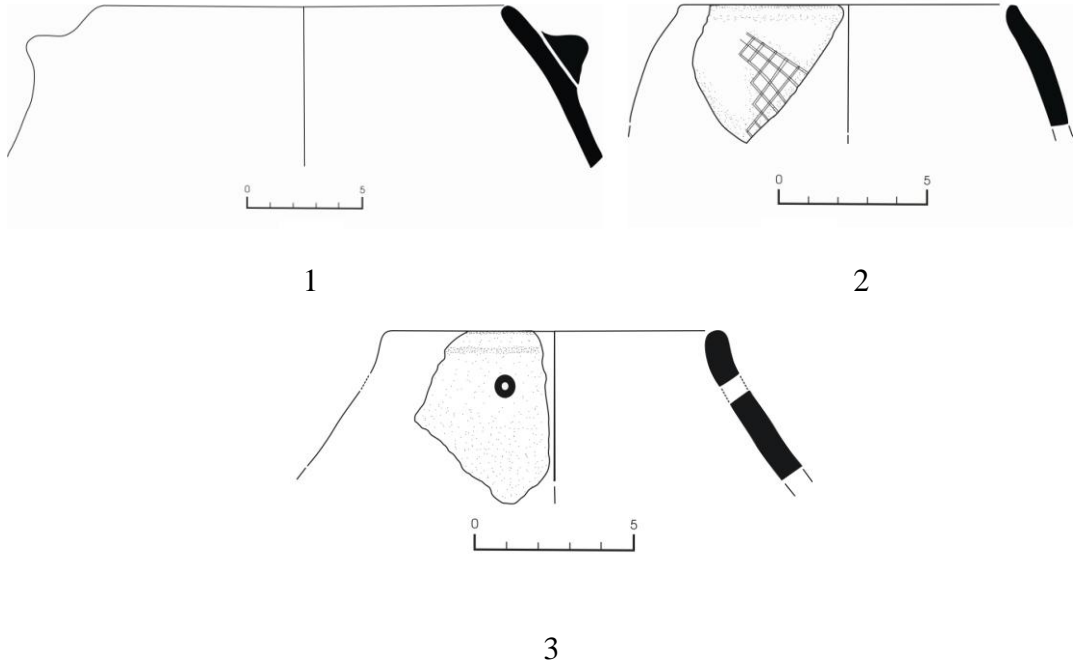
Çizim 5: S kıvrımlı kâse

Çizim 6: 1-2: İçten kalınlaştırılmış ağız kenarlı kâseler

Çizim 7: Yayvan kâse

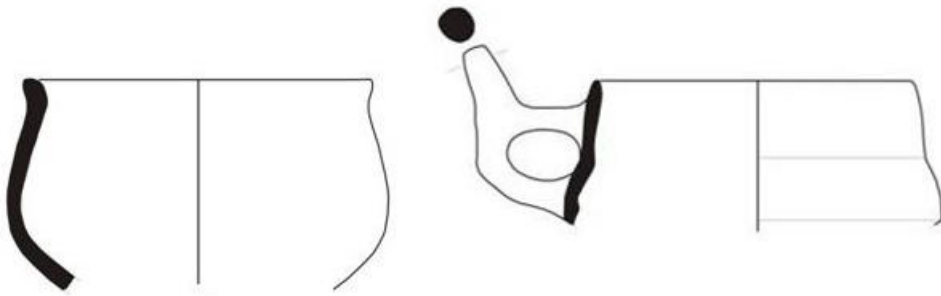
Çizim 8: 1-3: İçte kapalı küresel gövdeli çömlekler

1

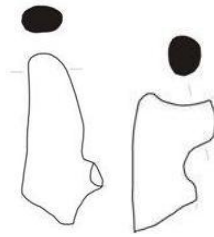
2

Çizim 9: 1-2: Boyunlu çömlekler

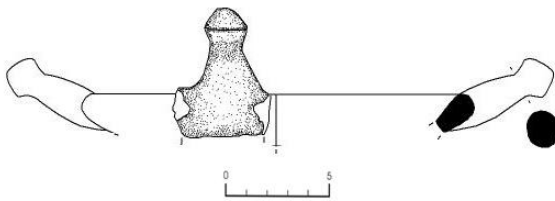

Çizim 10: S kıvrımlı çömlek

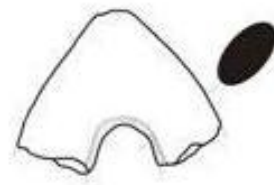
Çizim 11: Mahmuz kulplu çömlek

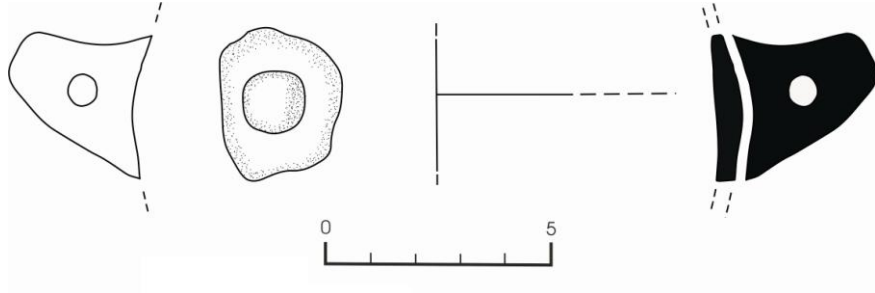
Çizim 12: Mahmuz kulp örnekleri

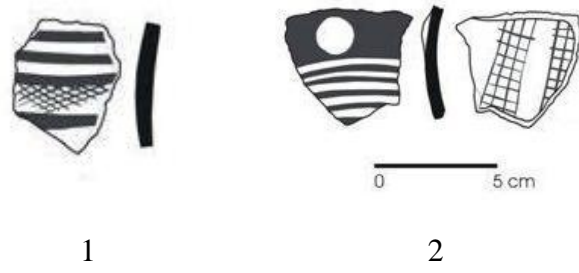
Çizim 13: Mantar biçimli kulp

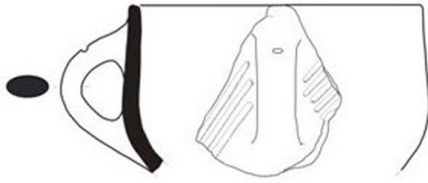
Çizim 14: Lades kemiği biçimli kulp

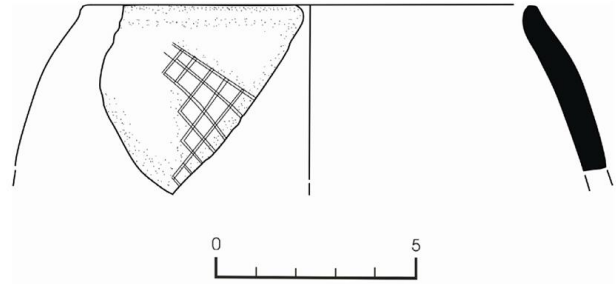
Çizim 15: Tutamak örneği

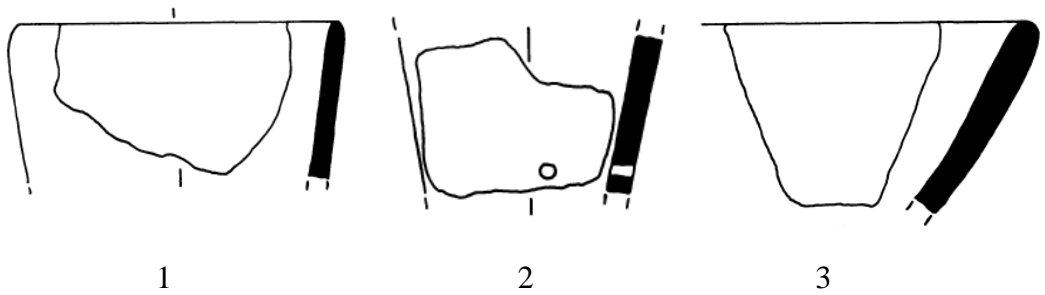
Çizim 16: 1-2: Açık bezeme

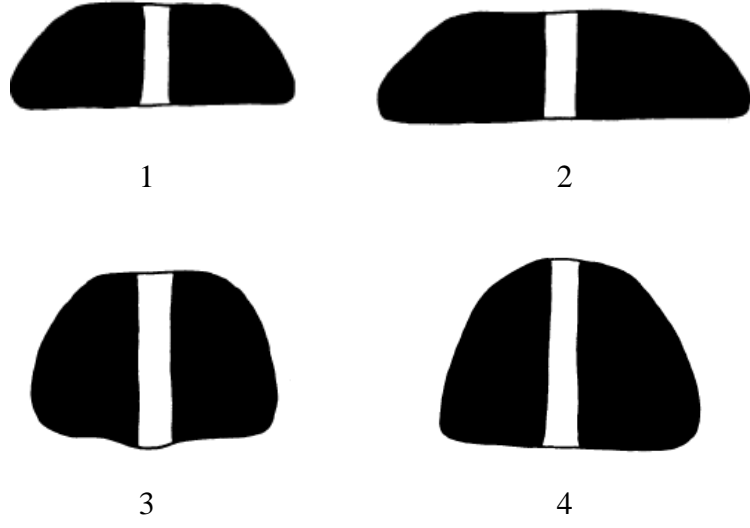
Çizim 17: Tek kulplu çömlek ve
sığ oluk bezeme

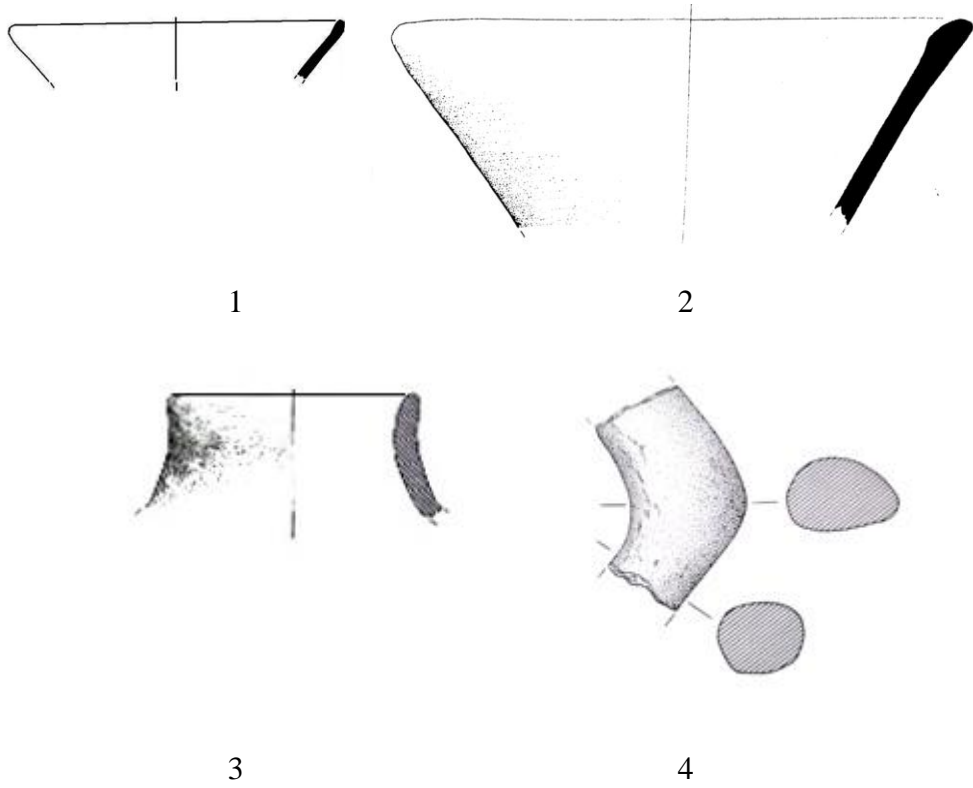
Çizim 18: Kazıma (çizi) bezeme

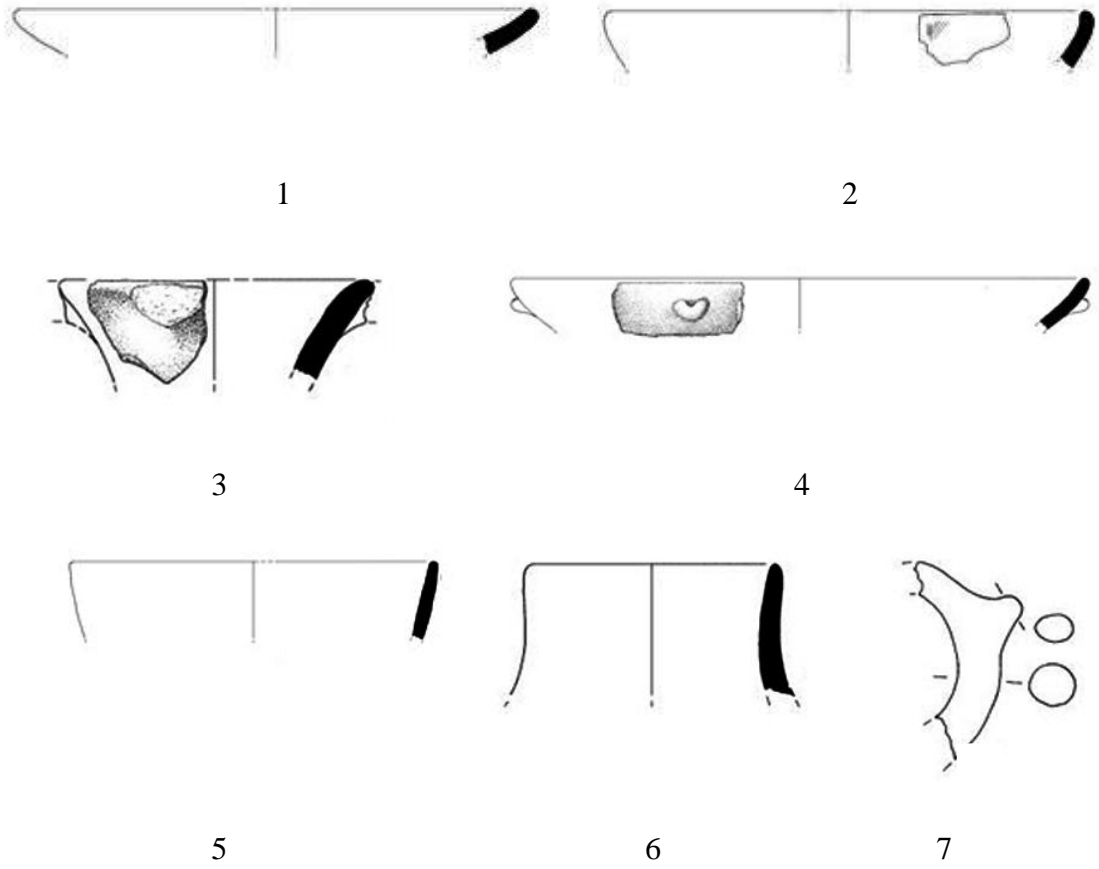
Çizim 19: Gülpınar mermer kap örnekleri

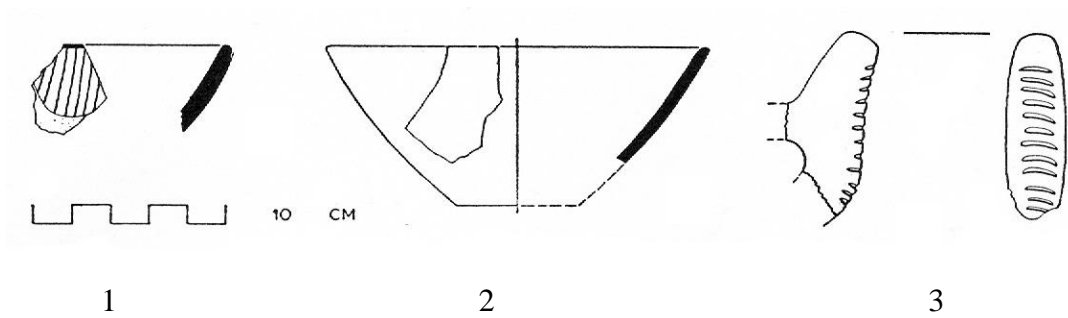
Çizim 20: 1-4: Gölpınar Ağırsak örnekleri

Çizim 21: 1-4: Alacalıgöl çanak çömlek örnekleri

Çizim 22: 1-7: Çıplak Köyü çanak çömlek örnekleri

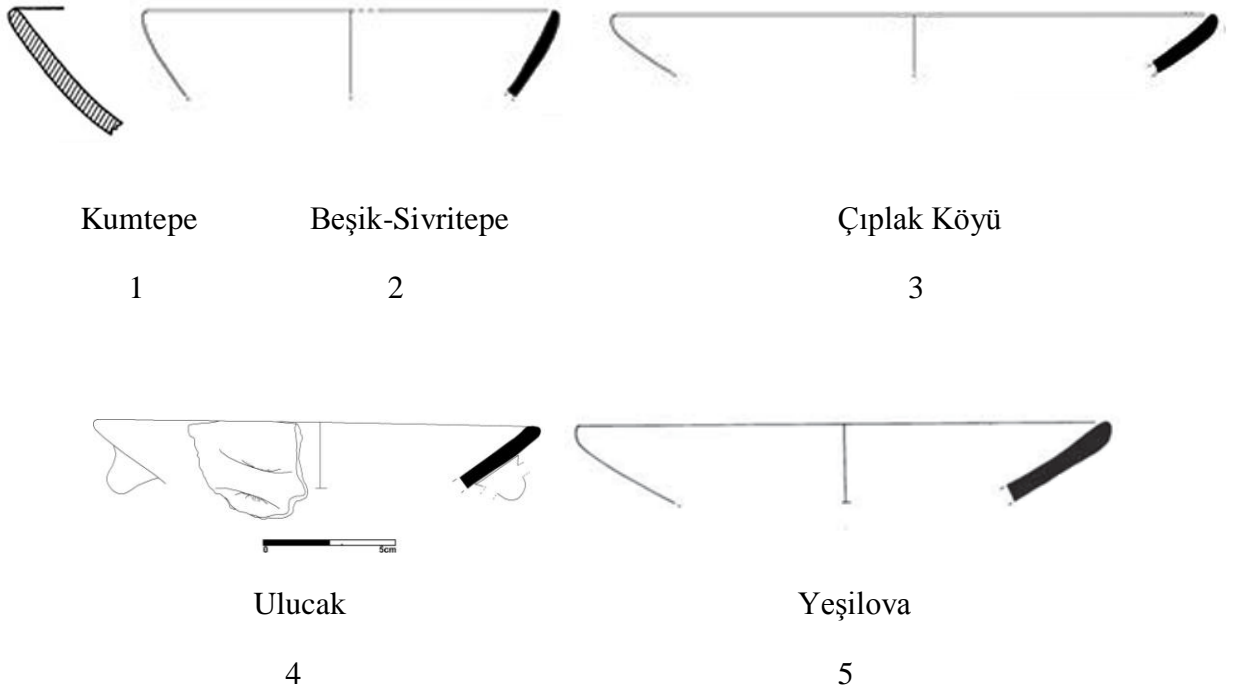

Çizim 23: 1-3: Akbaş şehitliği çanak çömlek örnekleri

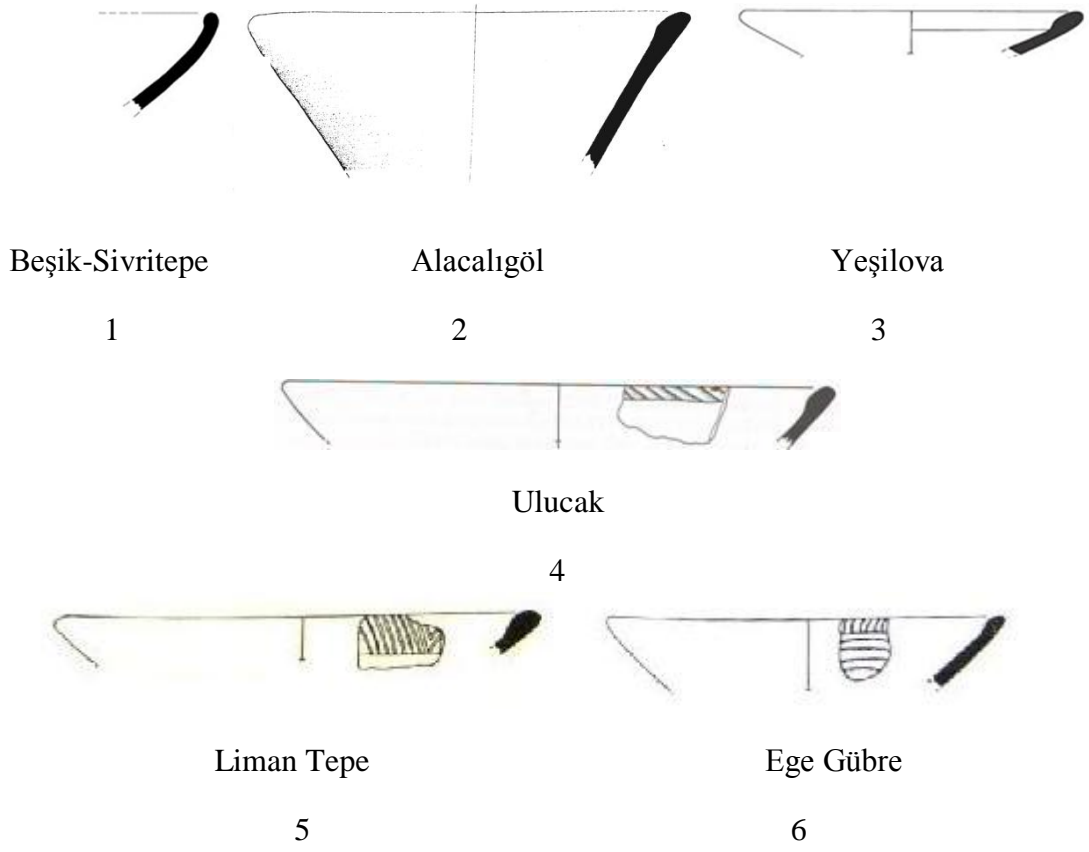

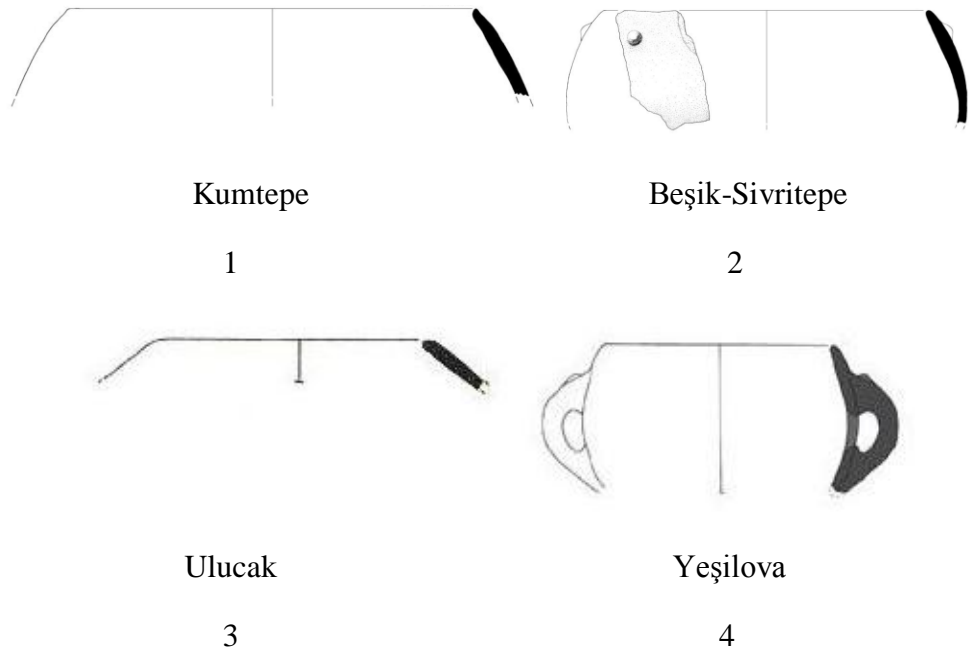
Çizim 24: Tavşan Adası çanak örneği

Çizim 25: 1-5: Dışa eğik, dış bükey, düz kenarlı kâse örnekleri

Çizim 26: 1-6: Ağız kenarı içe kalınlaştırılmış kâseler

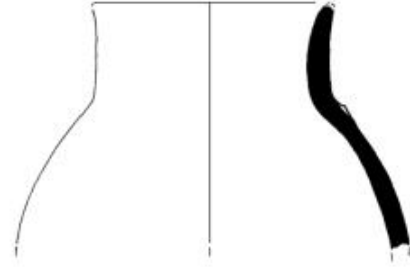

Çizim 27: 1-4: İçe kapalı, daralan ağızlı küresel gövdeli çömlek örnekleri

Kumtepe

1

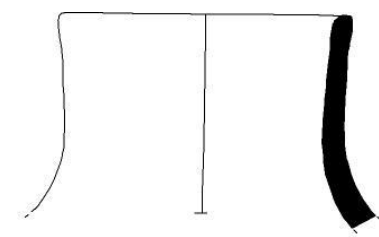
Beşik-Sivritepe

2

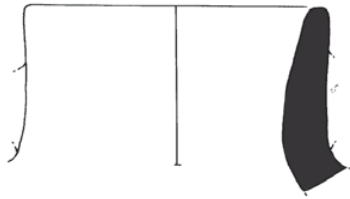
Çıplak Köyü

3

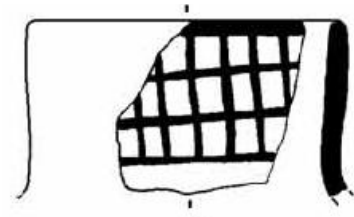
Ulucak (Kazı arşivi)

4

Yeşilova

5

Gülpınar

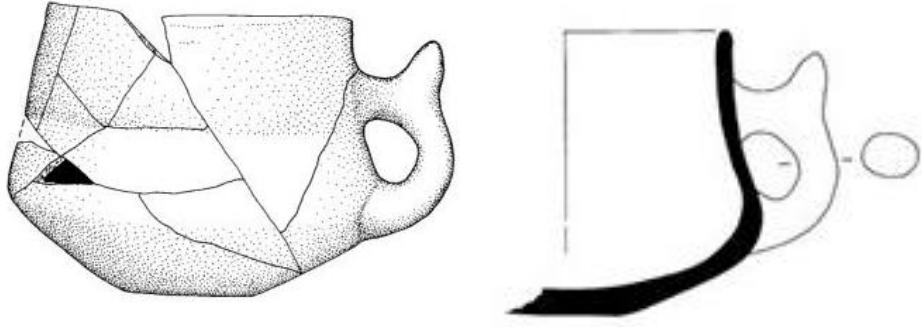
6

Liman Tepe

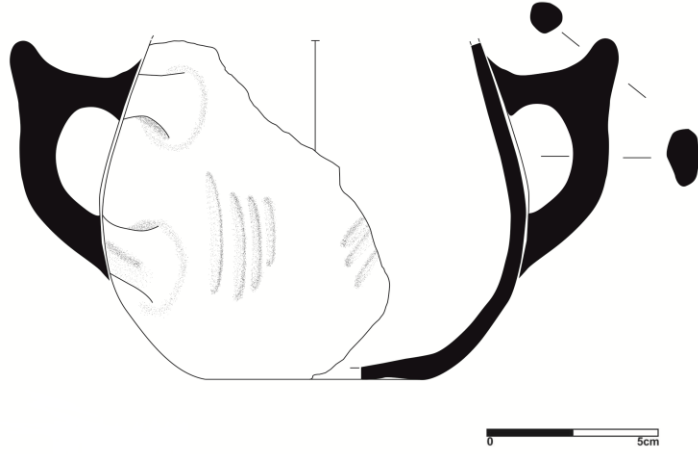
7

Çizim 28: 1-7: Boyunlu çömlekler

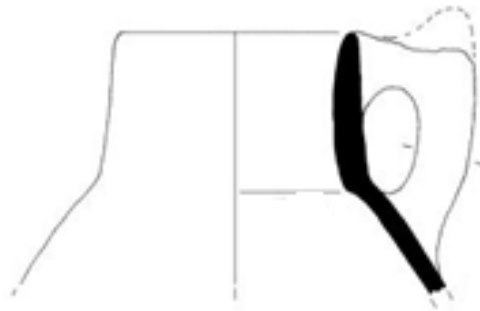
Kumtepe

1

Ulucak (Kazı arşivi)

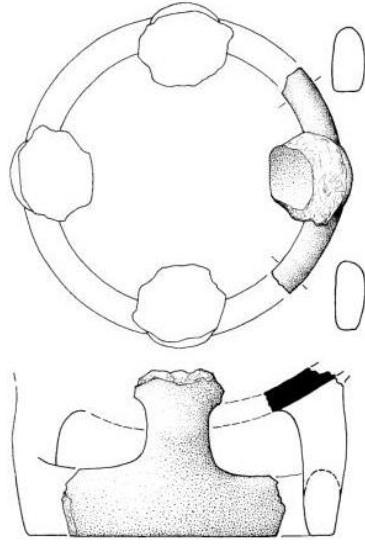
2

Beşik-Sivritepe

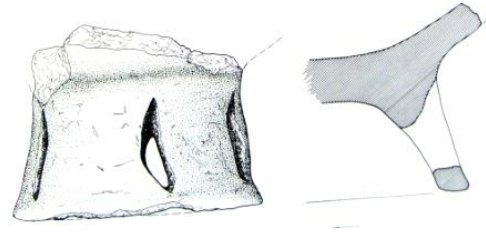
3

Çizim 29: 1-3: Boynuz şeklinde kulplar

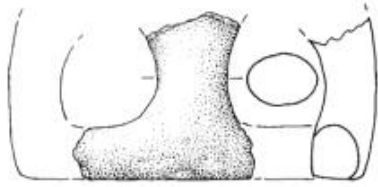
Beşik-Sivritepe

1

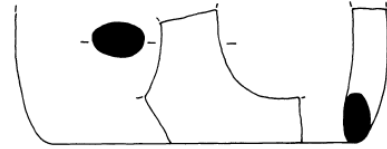
Alacalıgöl

2

Çıplak Köyü

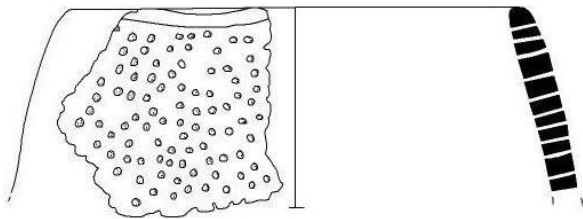
3

Gülpınar

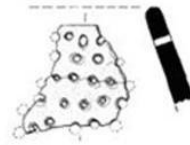
4

Çizim 30: 1-4: Yüksek Kaideli, Pencere ayaklı meyvelikler

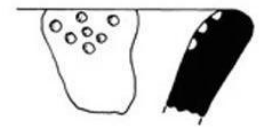
Ulucak (Kazı arşivi)

1

Beşik-Sivritepe

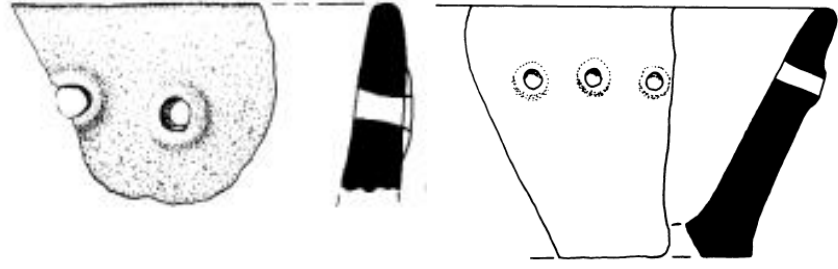
2

Gülpınar

3

Çizim 31: 1-3: Süzgeç biçimli çanaklar

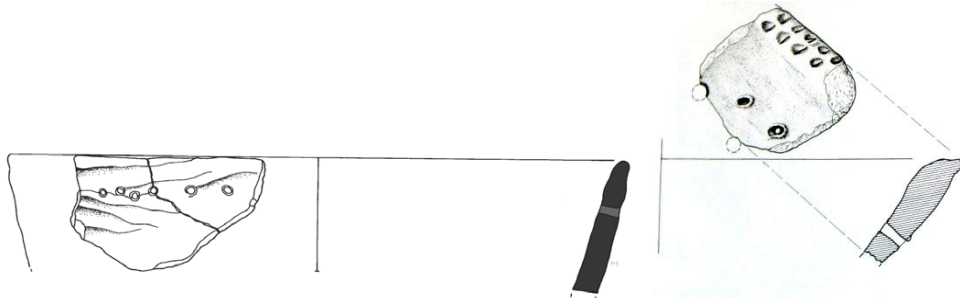

Beşik-Sivritepe

1

Gülpınar

2

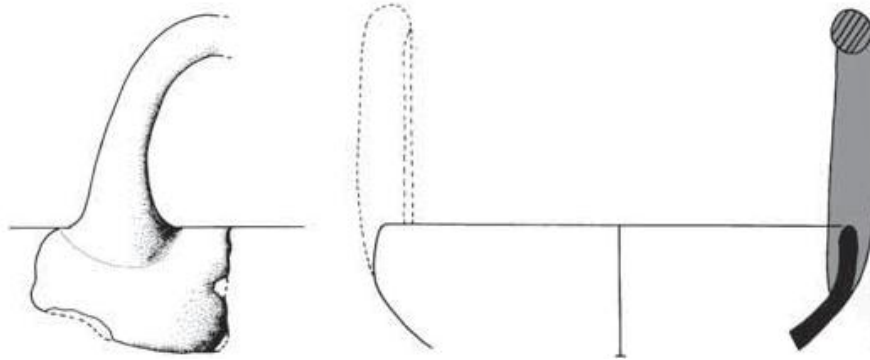
Yeşilova

3

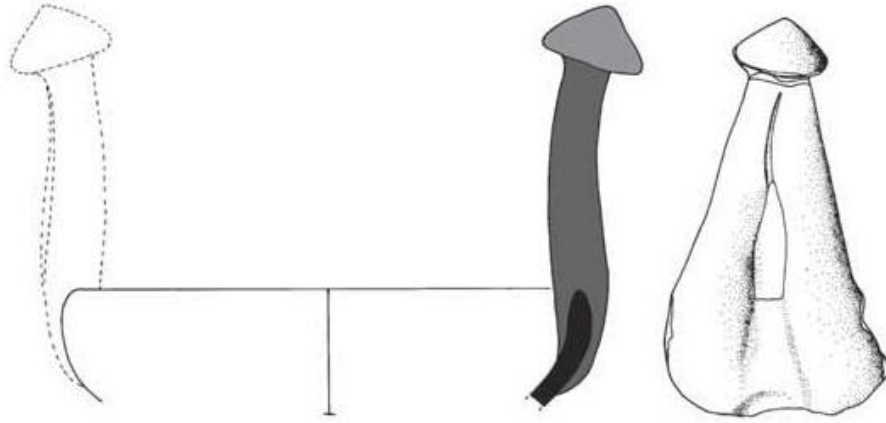
Alacalıgöl

4

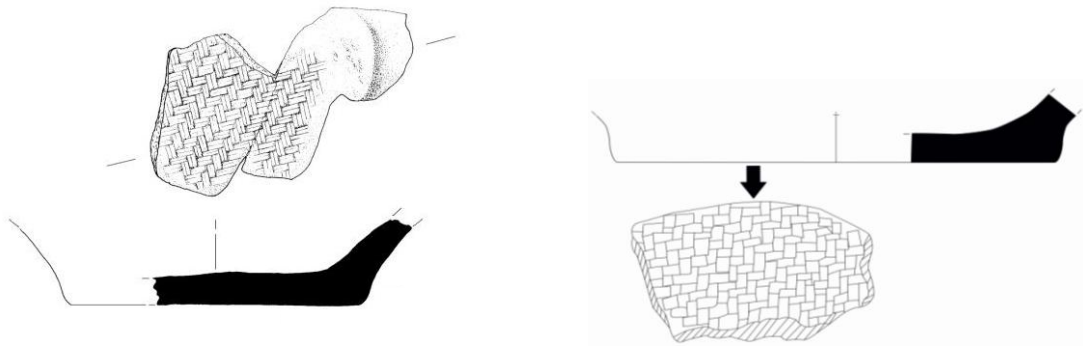
Çizim 32: 1-4: Cheese Pot çanak çömlek örnekleri

Çizim 33: Yeşilova Höyük Sepet kulp

Çizim 34: Yeşilova Höyük mantar kulp

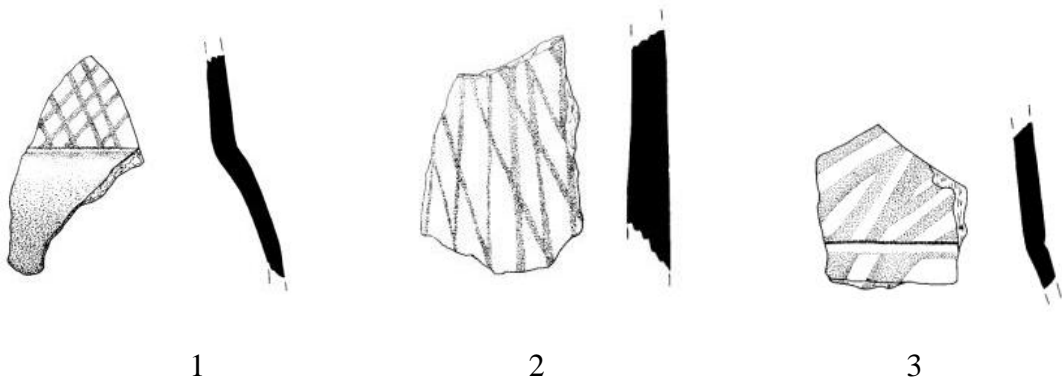
Beşik-Sivritepe

1

Ulucak (Kazı arşivi)

2

Çizim 35: 1-2: Hasır izli çanak çömlekler

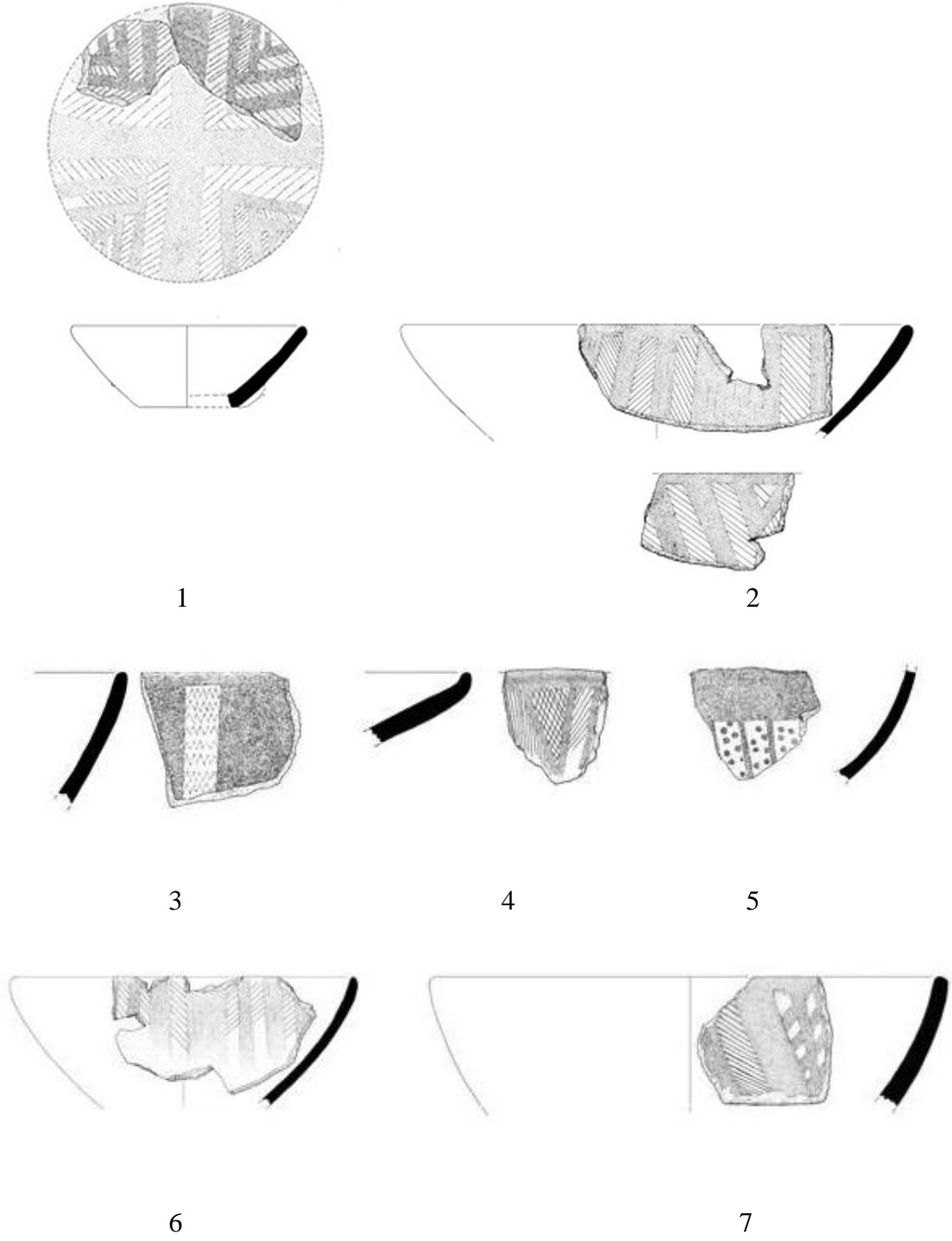

1

2

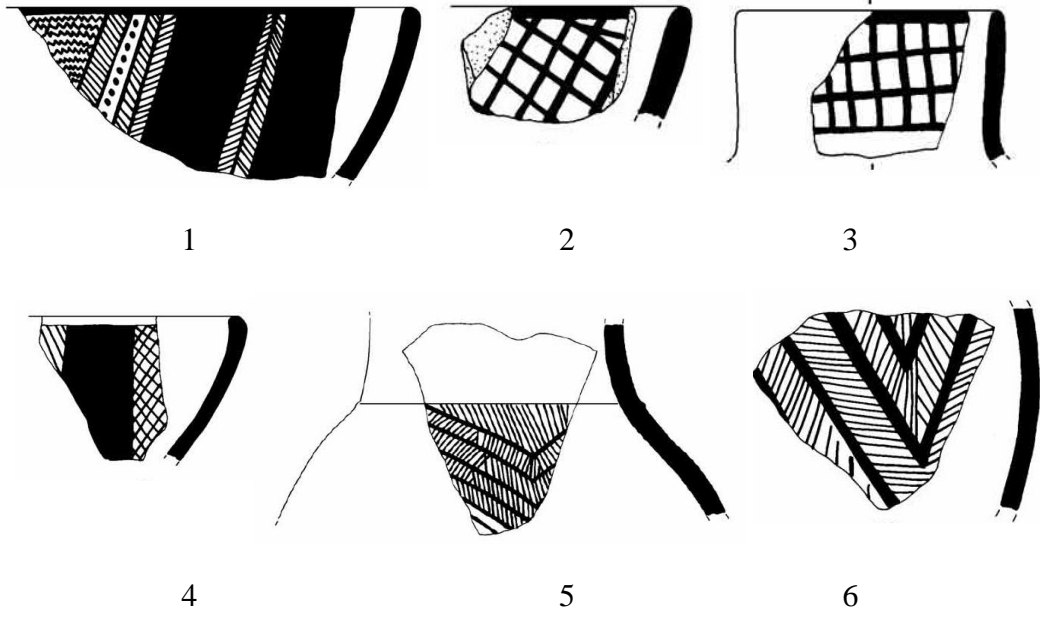
3

Çizim 36: 1-3: Kumtepe açkı bezeme örnekleri

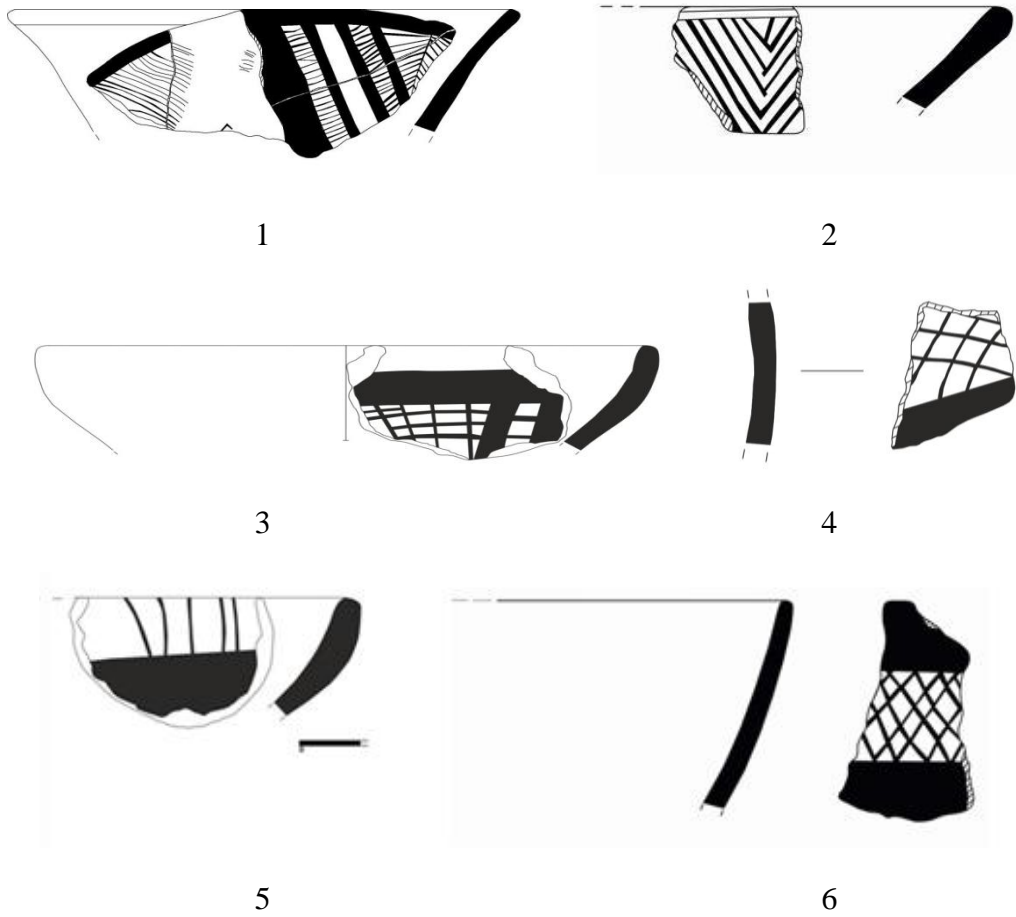

Çizim 37: 1-7: Beşik-Sivritepe açık bezeme örnekleri

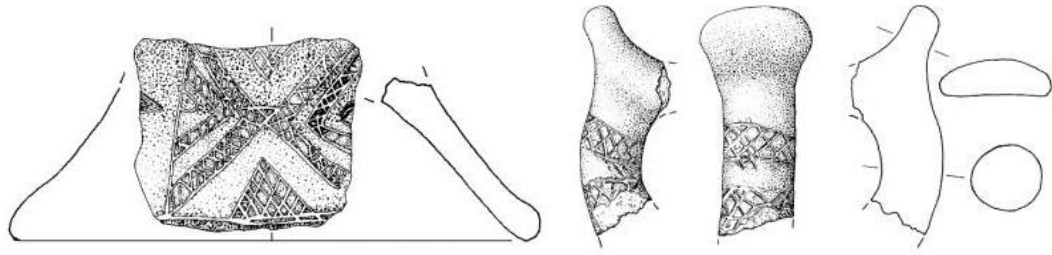

Çizim 38: 1-6: Gülpınar açkı bezeme örnekleri

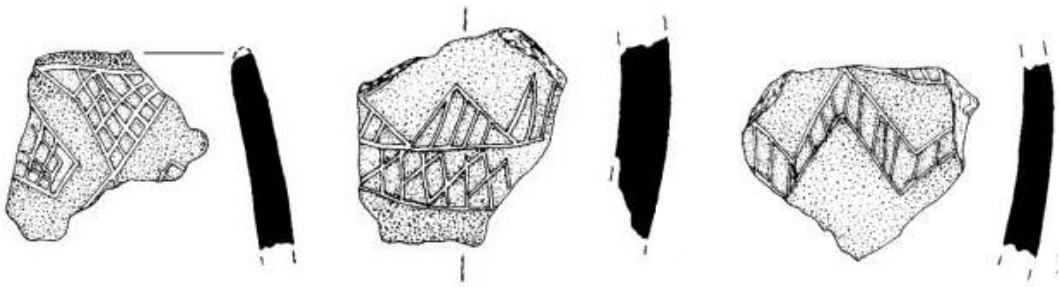

Çizim 39: 1-6: Ulucak açkı bezeme örneği (Kazı arşivi)

1

2

3

4

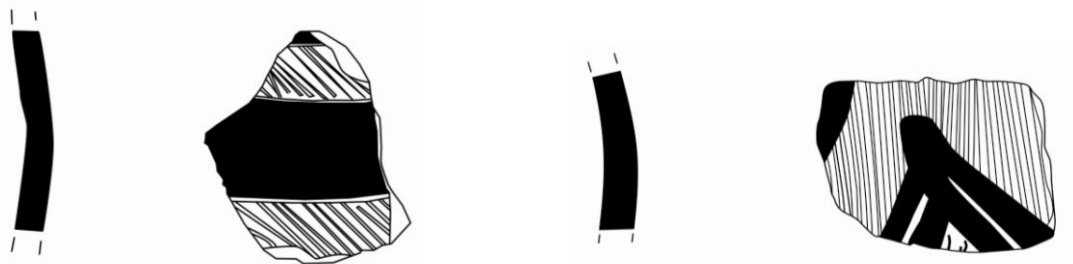
5

Çizim 40: 1-5: Beşik-Sivritepe kazıma (çizi) bezeme örneği

1

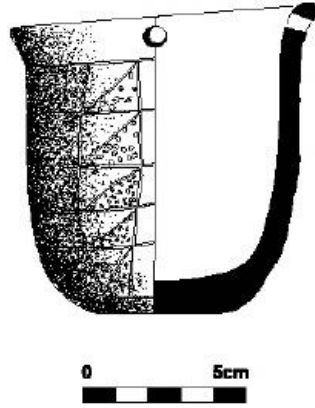
2

3

4

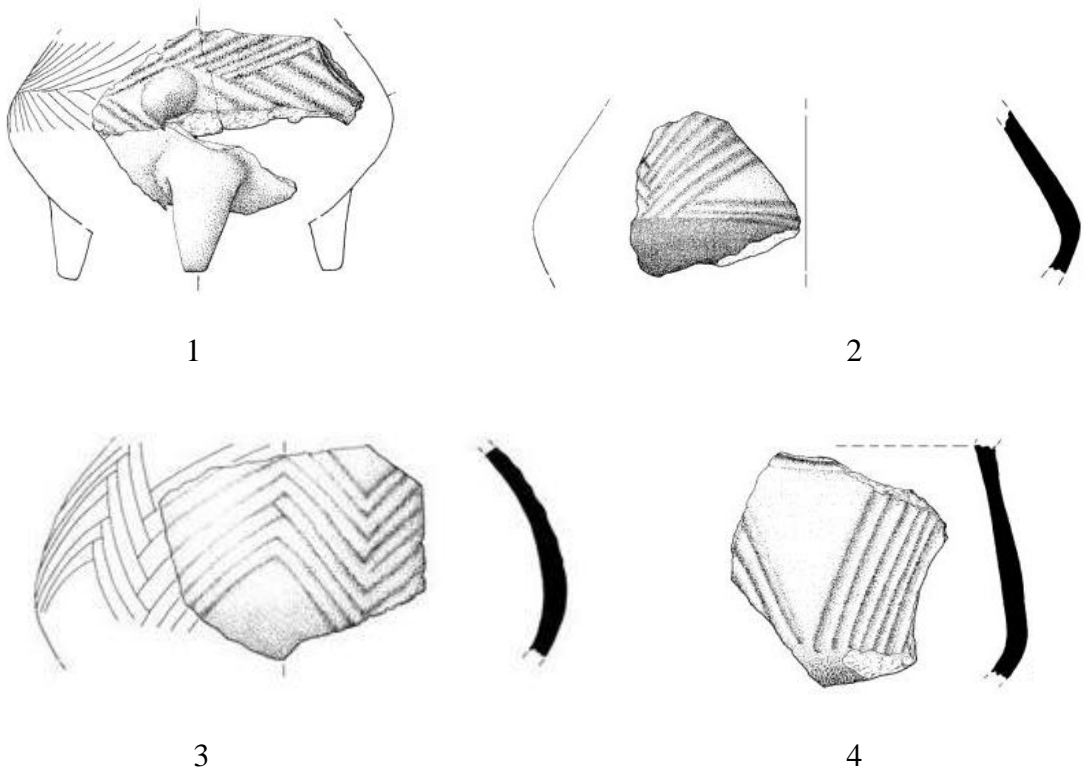
Çizim 41: 1-4: Ulucak çizi ve açkı bezemeli örnekler (Kazı arşivi)

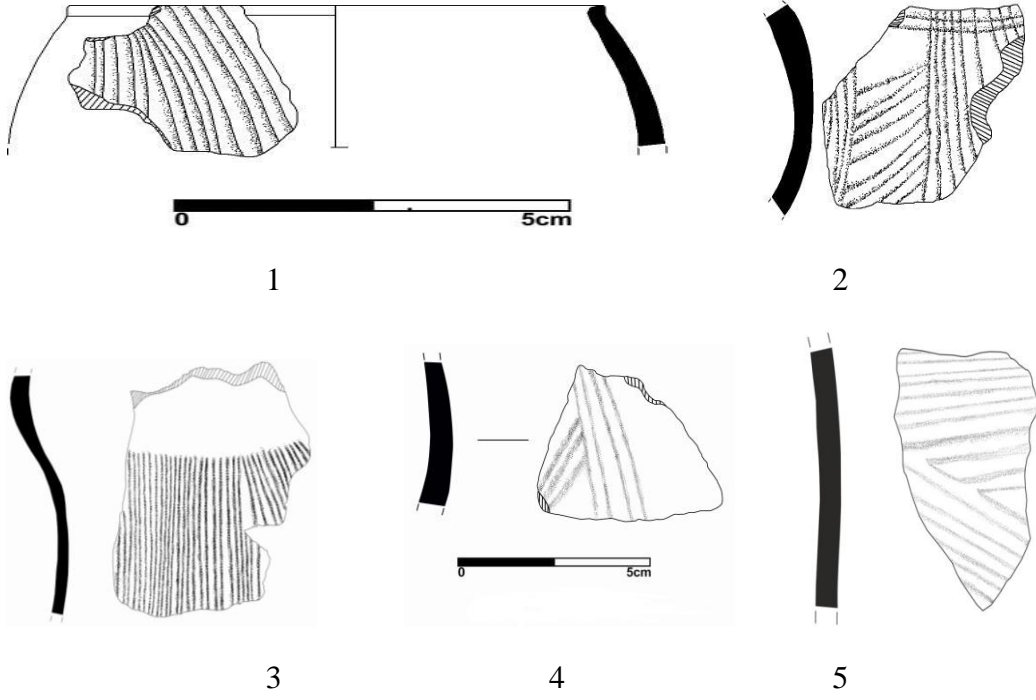
Çizim 42 : Ege Gübre kazıma ve nokta bezeme

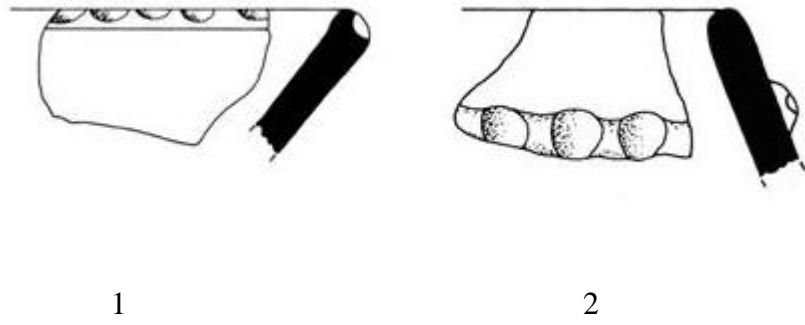
Çizim 43:1-2: Ulucak kırmızı boya bezemeli çanak örnekleri (Kazı arşivi)

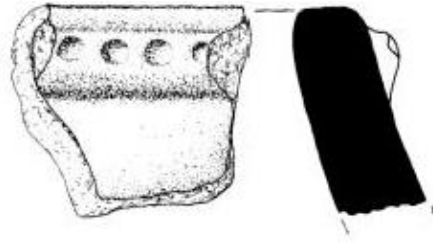
Çizim 44: 1-4: Beşik-Sivritepe oluk bezeme örnekleri

Çizim 45: 1-5: Ulucak oluk bezeme örnekleri (Kazı arşivi)

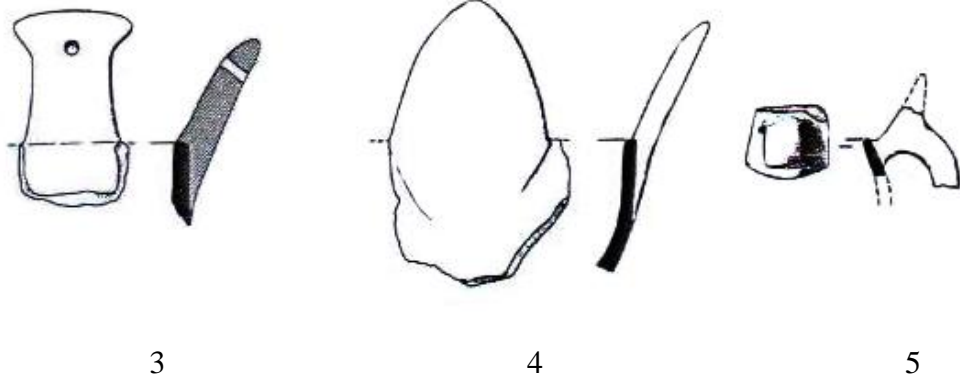
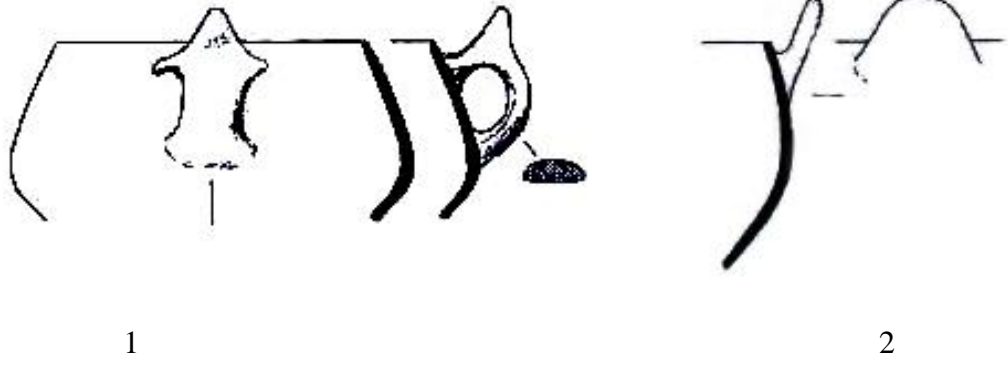
Çizim 46: 1-2: Gülpınar parmak baskı bezeme örnekleri

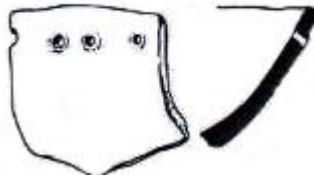
Çizim 47: Beşik-Sivritepe parmak baskı bezeme örneği

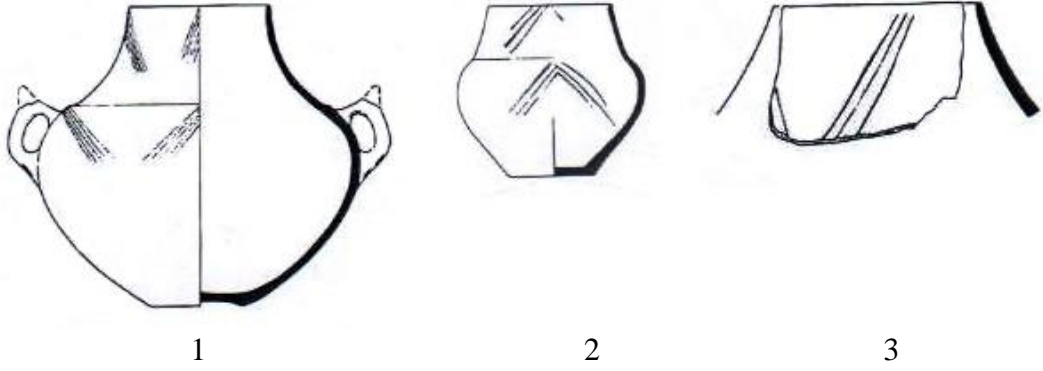
Çizim 48: Ayio Gala kulplu kâse

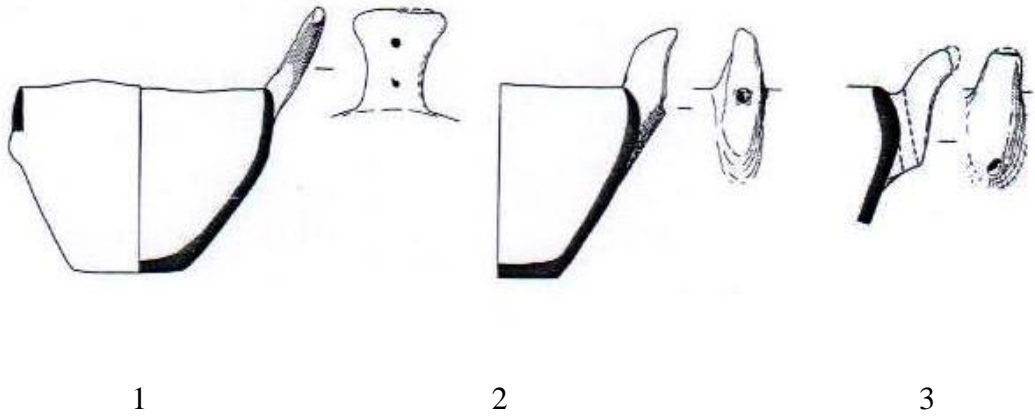
Çizim 49: 1-5: Ayio Gala kulp örnekleri

Çizim 50: Ayio Gala Cheese Pot

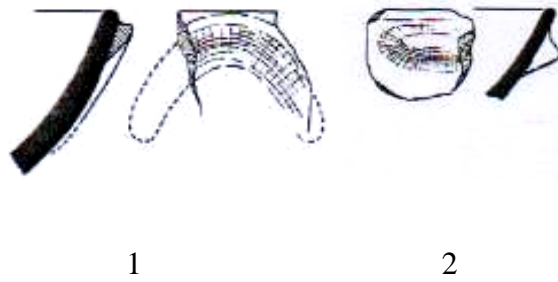
Çizim 51: 1-3: Ayio Gala boyunlu çömlekler

Çizim 52: 1-3: Emporio X ağız kenarı içe çekik çanaklar ve dikey kulp

Çizim 53: Emporio X düz duvarlı kase

Çizim 54: 1-2: Emporio IX hafif kıvrımlı yassı küçük kaplar

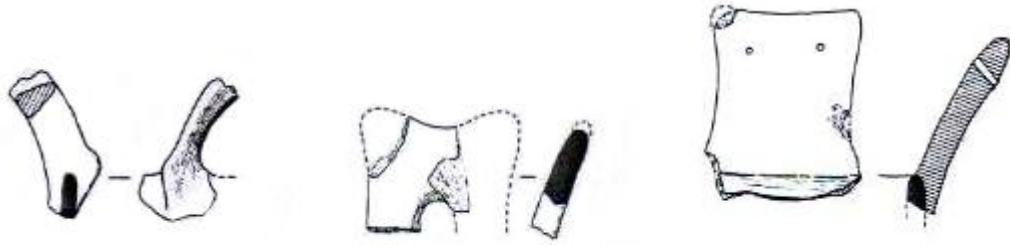

1

2

3

Çizim 55: 1-3: Emporio IX boyunlu, daralan gövdeli çömlek

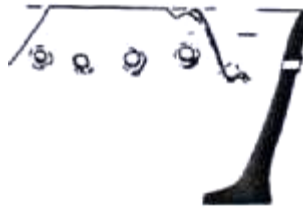

1

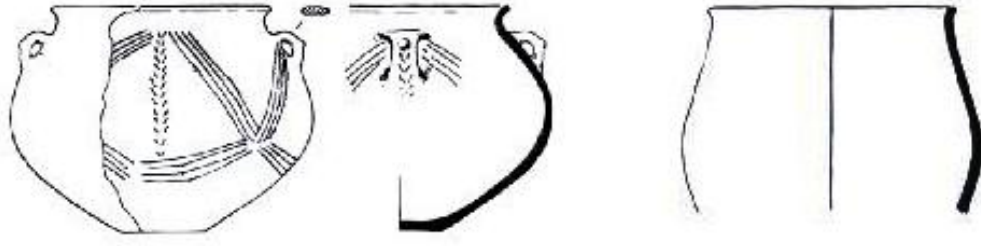
2

3

Çizim 56: 1-3: Emporio IX dikey kulp örnekleri

Çizim 57: Emporio VIII Cheese Pot çanak

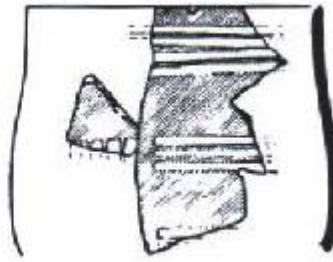

1

2

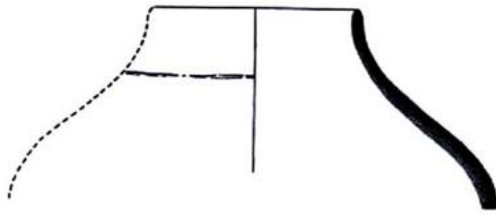

3

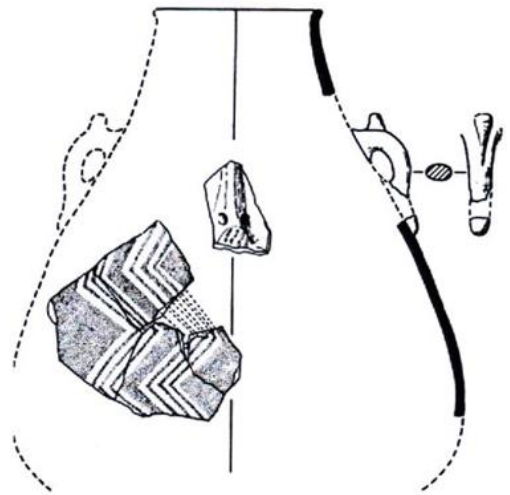

4

Çizim 58: 1-4: S profilli çömlekler

1

2

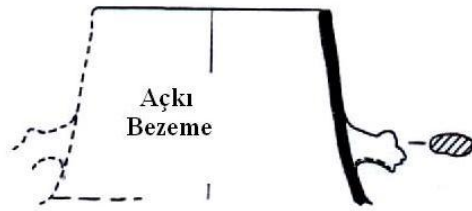
Çizim 59: 1-2: İç bükey, daralan ağızlı çömlekler

1

2

3

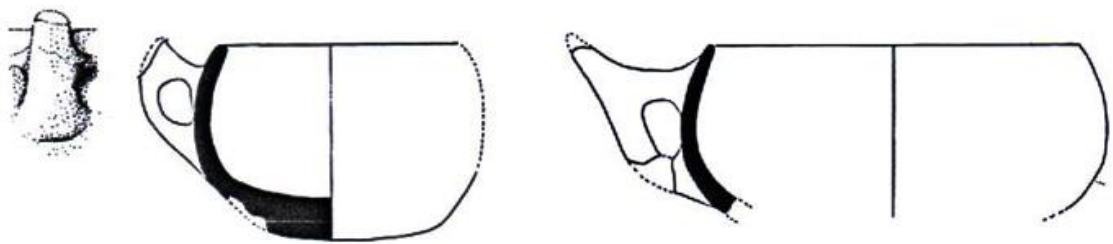
Çizim 60: 1-3: Boyunlu çömlekler

1

2

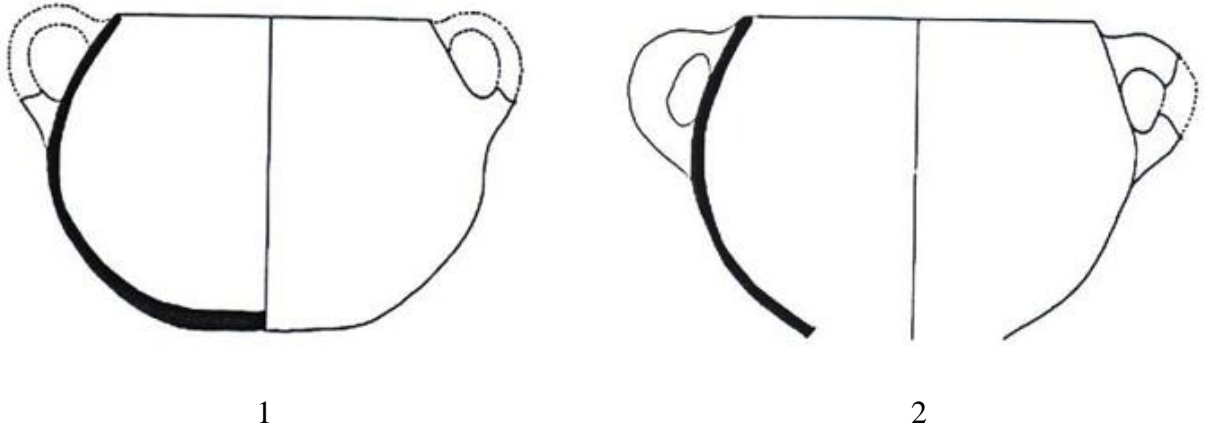
Çizim 61: 1-2: Düz dipli uzun pencere ayaklı meyvelikler

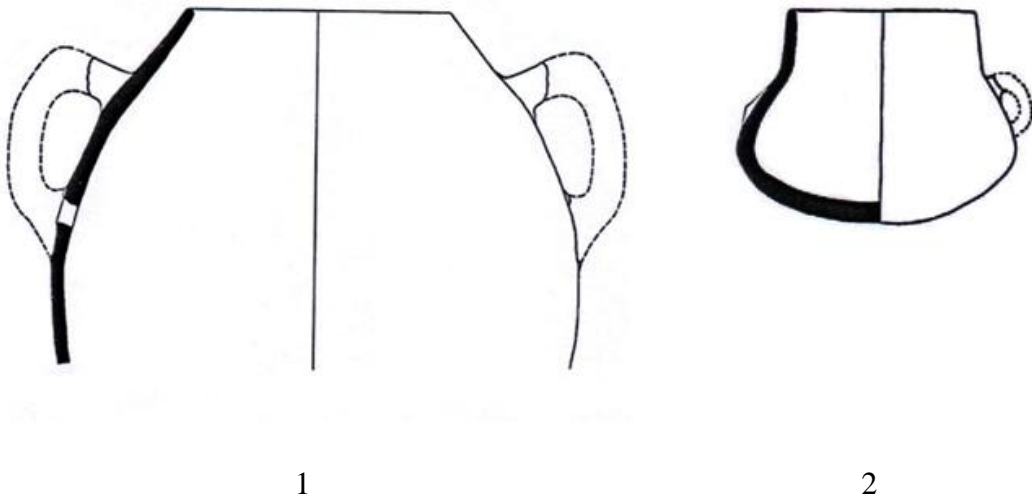
1

2

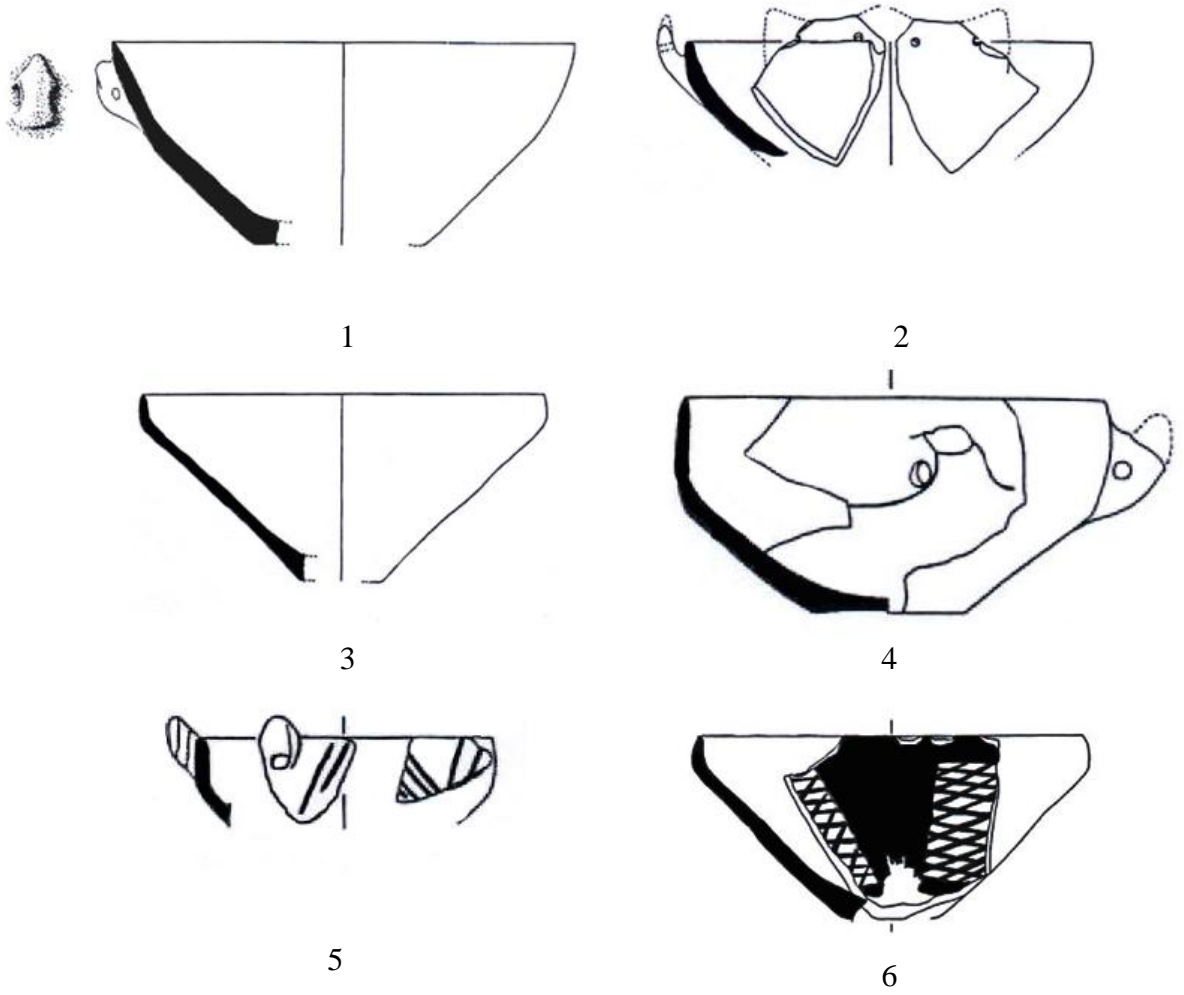
Çizim 62: 1-2: Tiganı I İçe dönük ağızlı yassı tabanlı kâse ve boynuz kulplar

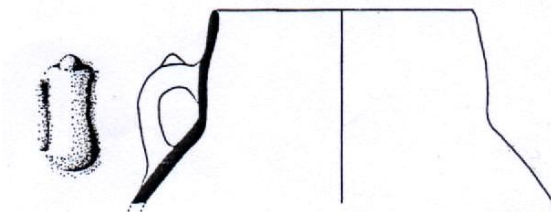
Çizim 63: 1-2: Tigani I İçe çekik ağız kenarlı kapalı çömlekler

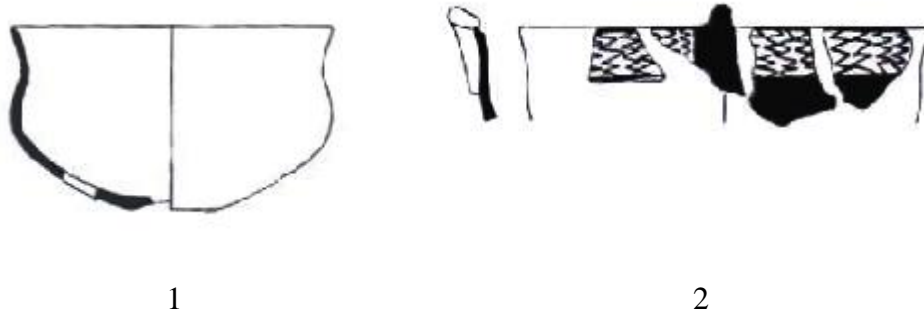
Çizim 64: 1-2: Tigani I boyunlu çömlek

Çizim 65: 1-6: Tiganı II yassı tabanlı derin kaseler

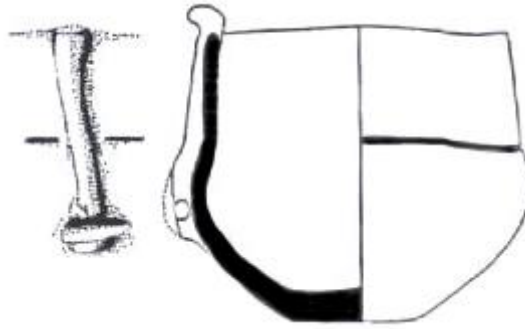

Çizim 66: Boyunlu ve düğme biçimli kulp

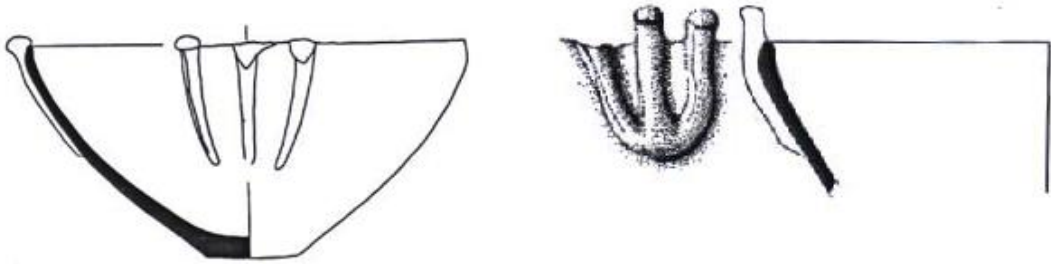
1

2

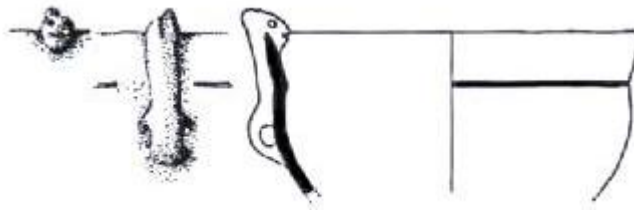

3

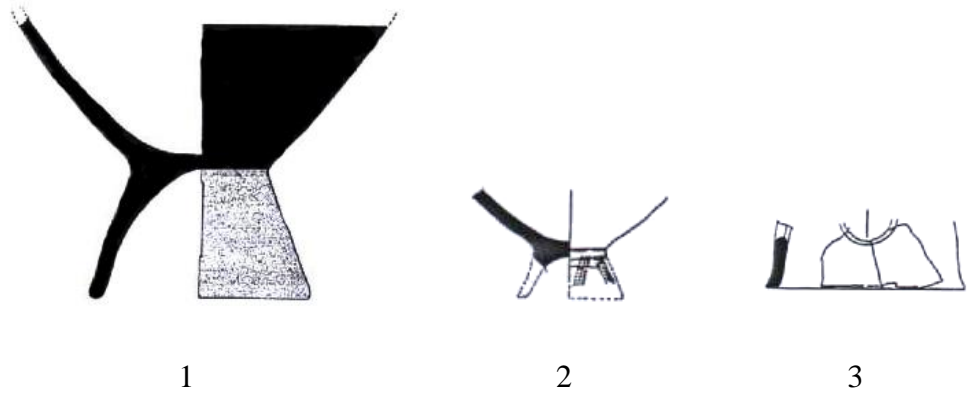
Çizim 67: 1-3: Tigani III S kıvrımlı ve kıvrık bantlı kaseler

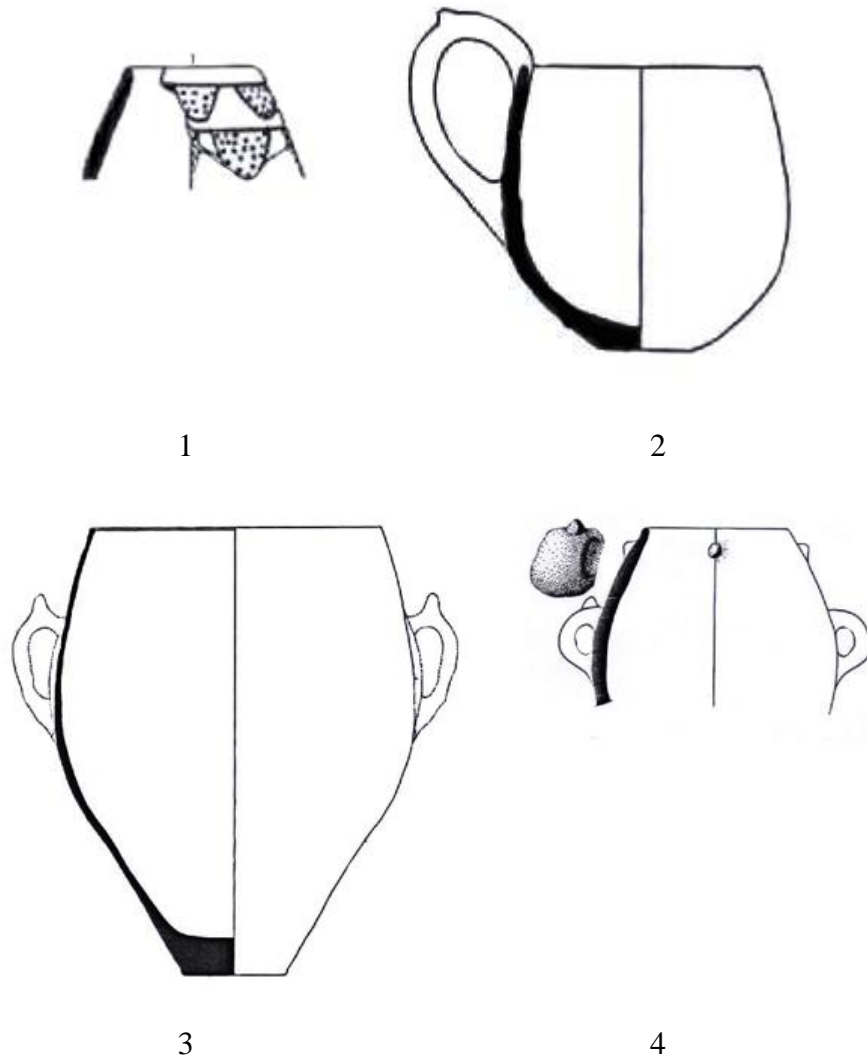
Çizim 68: Tigani III Plastik yan kemerli kulp

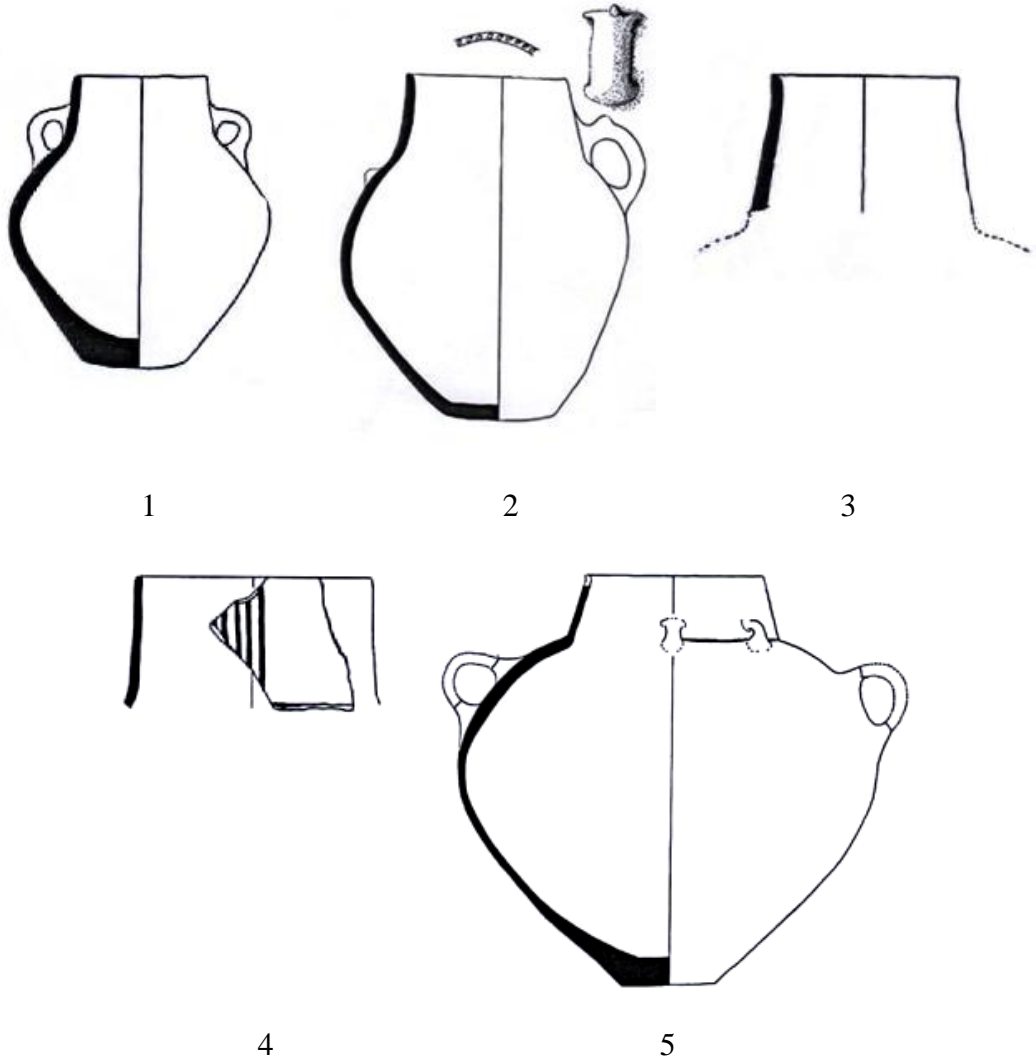
Çizim 69: Tigani III Hayvan kafası şeklindeki kulp

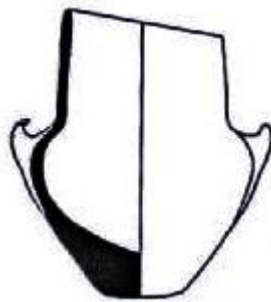
Çizim 70: 1-3: Tiganı III düz dipli ve pencere ayaklı meyvelikler

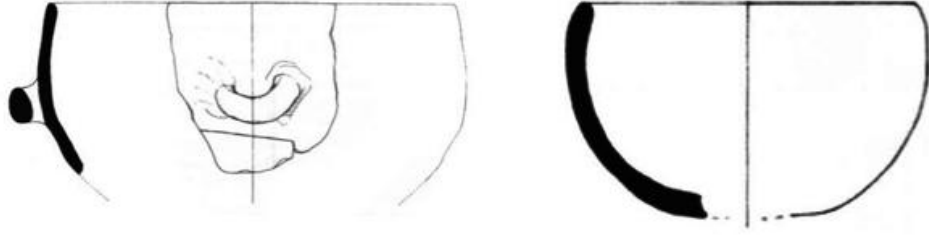
Çizim 71: 1-4: Tiganı III Ağız kenarı içe çekik çömlekler

Çizim 72: 1-5: Tigani III Boyunlu çömlek örnekleri

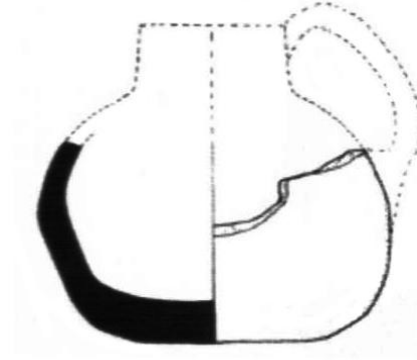
Çizim 73: Boyunlu çömlek ve üçgen kulp

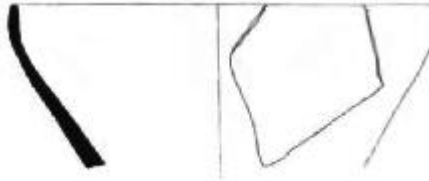
1

2

Çizim 74: 1-2: Vahty yarı küresel açık kaseler

Çizim 75: Vahty tek kulplu çömlekler

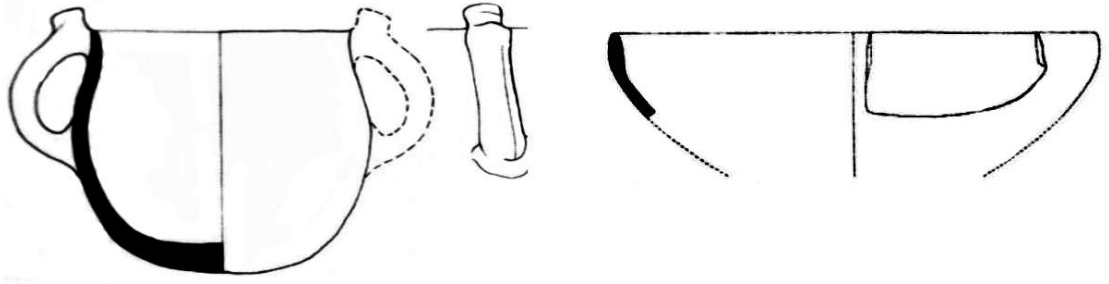
Çizim 76: Vahty keskin ağız kenarlı kase

1

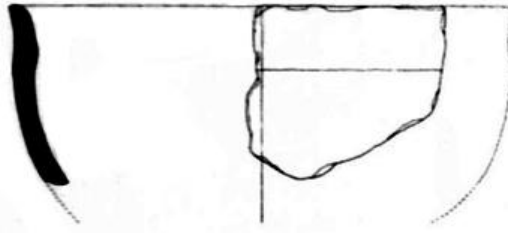
2

Çizim 77: 1-2: Vahty konik kaseler

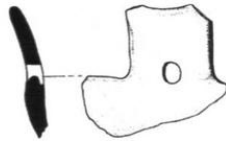

Çizim 78: Vahty iki kulplu çömlekler

Çizim 79: Vahty içten kalınlaştırılmış dudak kenarlı kase

Çizim 80: Vahty dışa çekik ağız kenarlı kase

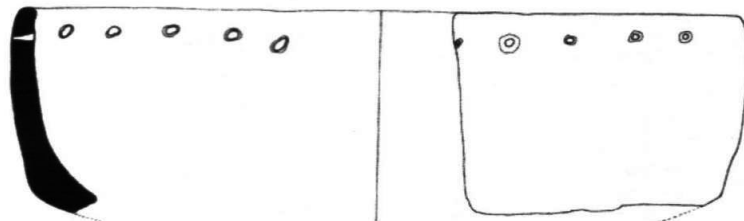

1

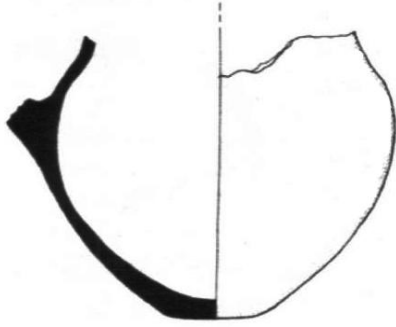
2

Çizim 81: 1-2: Vahty kulp örnekleri

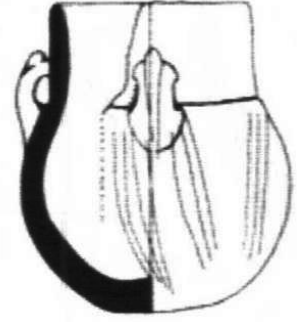

Çizim 82: Vahty Cheese Pot örneği

Çizim 83: Vahty şişkin gövdeli çömlekler

Çizim 84: Vahty boyunlu çömlek

Çizim 85: Ayio Gala kabartma bezeme

Çizim 86: Ayio Gala nokta bezeme

Çizim 87: Ayio Gala beyaz boya bezeme

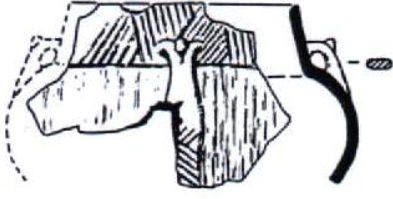
Çizim 88: Ayio Gala açkı bezeme

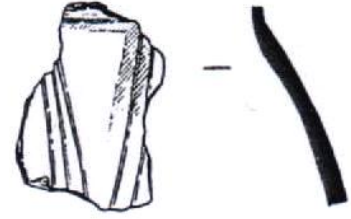
Çizim 89: Emporio IX kırmızı
boya bezeme

Çizim 90: Emporio VIII açkı bezeme

Çizim 91: Emporio VIII açık bezeme

Çizim 92: Emporio VIII kazıma ve kırmızı boya bezeme

1

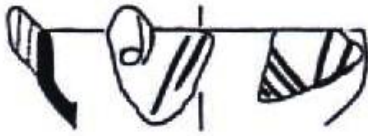

2

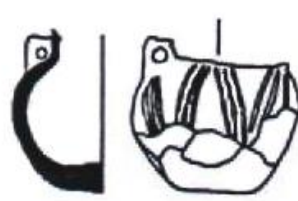

3

Çizim 93: 1-3: Tigani I beyaz boya bezeme

1

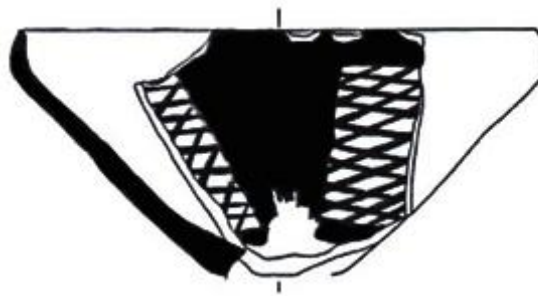

2

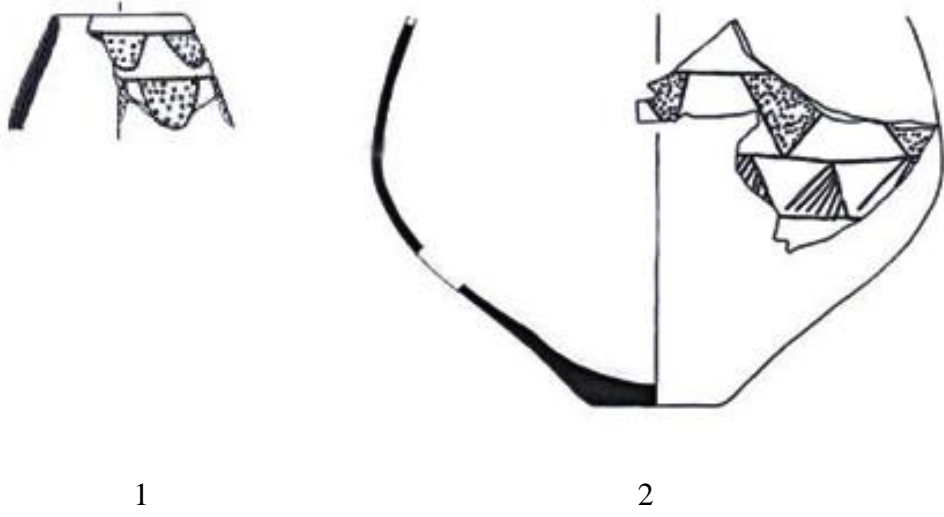

3

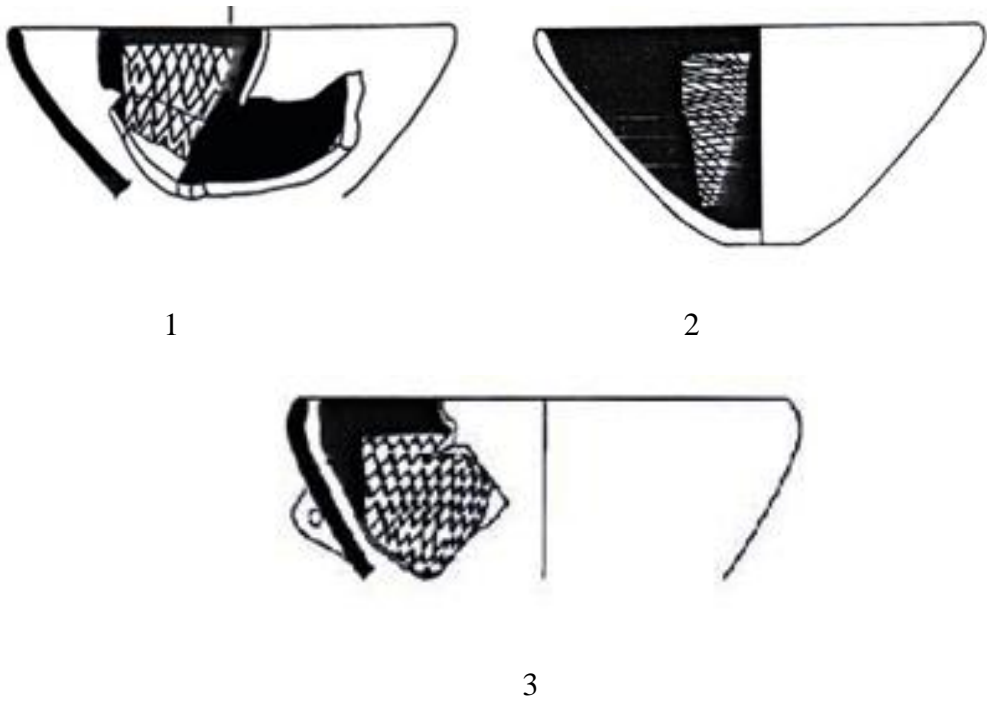
Çizim 94: 1-3: Tigani II kazıma bezeme

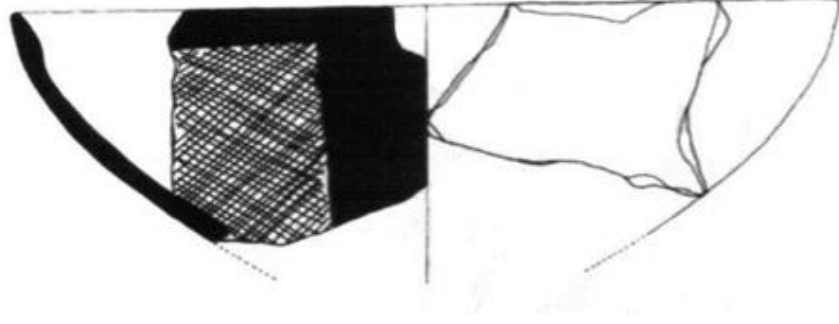
Çizim 95: Tigani II açık bezeme

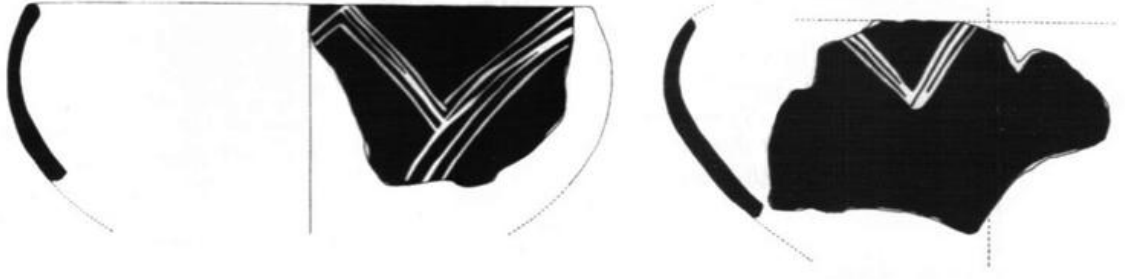
Çizim 96: 1-2: Tigani III kazıma bezeme

Çizim 97: 1-3: Tigani III açkı bezeme

Çizim 98: Vahty açkı bezeme

1

2

Çizim 99: 1-2: Vahty beyaz boya bezeme